METROLOGICORUM SCRIPTORUM RELIQUIAE.

COLLEGIT RECENSUIT PARTIM NUNC PRIMUM EDIDIT

FRIDERICUS HULTSCH.

VOLUMEN II

QUO SCRIPTORES ROMANI ET INDICES CONTINENTUR.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXVI.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Postquam ad prius volumen praefationem scripsi, in qua ea quoque subsidia enumeravi quae iam ad hanc alteram partem edendam collegeram, auxi eum apparatum Guelferbytanae bibliothecae copiis quas aestate superioris anni adii. Praeterea Guilielmus Christ, vir studiorum similitudine mihi coniunctissimus, tribus commentariis quos infra suo quemque loco laudabo multa et egregia ad nonnullas res difficiliores illustrandas contulit. Sed iam singula quaeque persequar.

108. 109. Varronis librorum de lingua Latina reliquias quae nunc exstant omnes constat fluxisse e codice Florentino illo saeculi XI (*F*), quem olim contulit Petrus Victorius. Eundem cum nuper descripsisset H. Keilius idque apographum concessisset L. Spengelio, hunc precibus adii, ut ad eos locos quos in hunc librum recepturus essem variam Florentini scripturam ex illo apographo mihi adnotaret. Respondit petenti vir egregius paratissimo animo misitque mihi ad locum de agrestibus mensuris (V, 34 s., nobis fr. 109) ipsius Florentini scripturam; ad alterum autem locum (V, 169 ss., fr. 108), qui in Florentino nunc desideratur nonnullis foliis abscissis posteaquam Victorius eo usus est, adnotavit varietatem alius cuiusdam codicis a Keilio collati, qui accuratissime ex ipso antiquo Florentino descriptus est (*N*). Atque haec quidem per litteras Spengelius mecum communicavit; praeterea rationem habui eius commentarii quem idem de libris Varronis emendandis scripsit: *Ueber die Kritik der Varronischen Bücher de lingua Latina. Abhandl. d. Bayer. Akad. I Cl. VII Bd.*

II Abth. 1854 (quem librum significavi nota *Spe*). Nec ad locum de agri mensuris omisi ea quae Lachmannus in Mus. Rhen. II p. 356 ss. (*La*) exposuit. Denique adnotavi varias scripturas quae apud Priscianum in libro de figuris numerorum (§ 15 s.) inveniuntur (*Pri*), ubi usus sum editione Keilii. Nec tamen persuadere mihi potui omnia quaecumque apud Varronem leguntur omissa a Prisciano ob eam ipsam causam Varroni abiudicanda esse. Nam extrema quidem Varronis verba (§ 174 *quod libram* cet.) iniuria sive Priscianus omisit sive librarii eius, quam neglegentiam etiam aliis locis commissam esse consentaneum videtur. Et alioquin nonnulla errata sunt apud Priscianum quae recte habent Varronis libri. — In fr. 109 p. 51, 12 certa coniectura correxi *esse p.* id est *pedes* ex Florentini scriptura *esset*. De compendio *p.* conf. p. 54, 10. 55, 14 ss. 58, 27. 59, 23, denique legem parieti faciundo in C. I. L. vol. I p. 577.

110. Varronis locum de agrestibus mensuris qui legitur in libro de re rust. I (cap. 10) vulgatae lectionis erroribus purgatum edere non potuissem, nisi insigni humanitate H. Keilius precibus meis satisfaciens ex uberrimo suo apparatu Varroniano misisset mihi varias scripturas codicum Laurentiani LI, 4 (*L*) saeculi XV et Caesenatis bibliothecae Malatestianae (*M*) saeculi XV, quorum de origine atque auctoritate luculenter exposuit in ***Observationibus criticis in Catonis et Varronis de re rustica libros***, quae prodierunt Halis a. 1849. Praeterea idem recte me monuit, ne omitterem variam scripturam codicis antiquissimi Florentini nunc perditi, unde omnes reliqui libri manu scripti derivati sunt. Quam scripturam olim adnotaverat Politianus ad marginem Venetae editionis scriptorum rei rusticae principis [1]); descripserat inde H. Brencmannus, quo apparatu tum Gesnerus usus est (v. eiusdem Script. rei rust. Lipsiae 1735 p. XX). Sed nuper Keilius — siquidem

1) Usus sum exemplo eius editionis Dresdensi, in quo desunt XII prima et II ultima folia, sed haec duo suppleta sunt manus scriptura. Leguntur in fine singularum partium, Catonis, Varronis cet.: OPERA ET IMPENSA IENSON — VENETIIS — M.CCCC.LXXII.

recte intellexi ea quae per litteras scripsit — invenit ipsum illud Venetae editionis exemplum Politiani notis nobilissimum, atque inde eas omnes descripsit. Quod exemplum quoniam vir praestantissimus tum cum ad me scripsit non in manibus habuit, dubitationem sibi relinqui significavit, an Politianus p. 52, 19 haberet '∞∞C.Ə pedes hae', ubi in Veneta leguntur 'M. M. C. pedes. hae'. Omnino autem cum Politiani notae usui esse non possent sine Venetae comparatione, huius varietatem ubique adscripsi (*Ve*), et praeterea distinxi Politiani scripturam apud Gesnerum atque illam quam Keilius ad me misit notis P^g et P^k. Denique adnotavi etiam, ubi opus esse videretur, scripturam Gesneri et Schneideri (*Ge*, *Sch*, eorumque consensum *vulgo*). — P. 52, 11 ad ***seu quid aliud*** (sic enim emendandam esse censui librorum scripturam ***si quid aliud***) conf. Cic. de r. p. 1, 17, 29: ***ut mihi Platonis illud, seu quis dixit alius, perelegans esse videatur.***

111. In recensendo Columellae loco qui est de agri mensuris gratissimam operam mihi navavit A. Nauckius ad caput I libri V ex codice olim Sangermanensi, nunc Petropolitano 207 varia scriptura diligentissime adnotata. Sic contigit ut hanc quamvis exiguam Columellae operis particulam ex vetustissimi illius libri auctoritate edere possem. Quae si quis cum Schneideri editione contulerit, vix eundem scriptorem hic atque illic legi dicat. Praeterea autem cognovi editionem principem Venetam, quae Iensoni studio prodiit (supra adn. 1), multo propius abesse ab illo Petropolitano libro quam vulgatam Schneideri scripturam. Ergo illis vulgatis erroribus omissis praeter Petropolitanum codicem (*S*) huius tantum editionis rationem habui (*Ve*), quo facto simul id assecutus sum, ut Politiani notas e Florentino quodam codice excerptas (*P*) adscribere possem. In varia Petropolitani scriptura si quae cursivis litteris expressi, ea in rasura posita sunt. — P. 54, 10 post ***passus*** librorum ductus variis modis corrupti sunt; sed genuinae scripturae vestigia servavit *S*. Nam quod ex hoc affertur ***sunt campum***, olim fuit SVNTEAMPV̄, id autem facile solvitur in ***sunt ea m***(***ilia***) ***p***(***edum***) *V* (conf. scripturam Vaticani p. 58, 27). — P. 54, 19 ***possumus*** ita quis tueri pos-

sit, ut infinitivum intercidisse dicat; verum apparet ipsum *possumus* alienum esse ab hoc loco et *posuimus*, ut vulgo, legendum esse. — P. 55, 2 nota Ҁ pro VI et in Petropolitano codice saepius et in vetustissimo Isidori libro iis locis qui apud nos sunt p. 109, 13 et p. 121, 8 invenitur.

112. Vide Gromaticos veteres ex recensione Lachmanni p. 30. Codices sunt *A* Arcerianus, *E* Erfurtensis; *La* significat scripturam a Lachmanno editam, a qua ego nonnullis locis ita recessi, ut veterum librorum auctoritatem praeferrem. Figuras corruptas in *A* restitui.

113. Vide ibid. p. 94, 9—95, 10 et 96, 21—97, 13. Nam locum interpolatum qui p. 95 s. legitur separatim edidi (fr. 128).

114. Vide ibid. p. 121, 25 — 123, 10. Codices sunt Arceriani pars altera *B* et Gudianus *G*. Duobus locis nota trientis in libris corrupta est aut in I. L. (*B* p. 59, 24) aut in L (*G* ibid.) aut in II (*BG* p. 61, 1). Ubi Lachmannus expressit duplicatam illam sextantis notam quae similis est litterae S e contrario positae; nos dedimus ZZ, de qua notatione infra ad fr. 133 et extrema hac praefatione dictum est. — Ibidem p. 60 vs. 6 *sicut* librorum scripturam servavi ac postea *sicut videtur* interclusi, quo facto nulla offensio relinquitur. — Tum p. 60, 25 locum de quo iam paene desperaveram levissima mutatione sanari posse intellexi. Nam cum *B* habeat *pruniuero*, id solvi in *prodeunt vero*, reliquam autem Arceriani scripturam intactam reliqui. — Denique p. 61, 4 medimni aestimatio monetali mensura, ut recte Lachmannus adnotat, debet esse *iugerum unum*, *unciam*, *dimidium scripulum* ($= 1\frac{49}{576}$); atque id ipsum exprimere voluit Lachmannus, posuit autem pro dimidio scripulo d i m i d i a e s e x t u l a e, h. e. binorum scripulorum, notam, quod probari non posse apparet. Omnino autem alienum esse duco ullam dimidii scripuli notam coniectura effingere, quam nusquam inveniri expressis verbis scribit Maecianus (§ 39), nec vero ego usquam repperi. Nam de ponderibus quidem si agitur, dimidium scripulum est obolus: at quis sana ratione hoc Hygini loco oboli notam inculcare audeat? Sed tamen per

notas illam medimni definitionem ab Hygino scriptam fuisse codices testantur. Quid igitur relinquitur, nisi ut statuamus Hyginum, qui antea (vs. 1) in simili computatione unum scripulum omiserit (v. Rudorff. Grom. II p. 421), hoc loco pro dimidio scripulo posuisse totum scripulum, scripsisse igitur *monetali mensura* (*iugerum*) I—℈? Nam hi quidem notarum ductus proxime accedunt ad scripturam in *B* traditam I C͠C.

115. L. Volusii Maeciani distributionem, ut supra dictum est, repetivi ex recensione Mommseni (*Abhandl. d. Sächs. Gesellsch. d. Wiss.* vol. III 1853. p. 281 ss.). Qui litteris a. d. V Cal. Febr. a. 1863 ad me datis scripsit sibi nunc § 45 *tetrachmum* pro vulgato *tetradrachmum* e librorum auctoritate legendum videri. Sunt autem hi libri quibus usus est Mommsenus (*Mo*) Parisinus 8680 (C^p) et Vaticanus 3852 (C^v), uterque membr. saec. X, quorum consensum idem notavit per *C*. Priores editiones diligenter contulit Böckingius (*Bö*), cum Maeciani libellum edidit Bonnae 1831. Ego, sicut initio praefationis ad prius volumen demonstravi, mihi non licere existimavi totum Mommseni apparatum repetere, qui in ipso illius libro praesto sit omnibus quorum ea accuratius perquirere interest. Varios autem notarum ductus qui in libris inveniuntur, quantum fieri potuit, repetivi extrema hac praefatione, ubi omnia quae ad id genus pertinerent collegi. Pauca tamen omitti necesse fuit, ne nimii sumptus novis typis excudendis bibliopolae fierent; haec igitur quaerenda sunt in ipso Mommseni libro. In extrema libelli particula, quam omiserunt editores ante Mommsenum (vide illum p. 287), addidi variam lectionem codicis Vaticani traditam ab Helbigio, qui Epiphanii interpretationem Latinam ex eodem codice mihi descripsit.

116. Liber de asse in editione principe quam indicavi in prol. § 114 adn. 1 legitur p. DCC s.; significavi *Ro*. Denuo eundem libellum excusserunt Gronovius (*Gr*) in libris de sestertiis (Amstelod. 1656: de reliquis Gronovianis editionibus vide Böcking. p. 9) et Böckingius (*Bö*) una cum Volusio Maeciano (Bonnae 1831).

117. Locis Festi, ut consentaneum erat, statim addidi ea quae Paulus habet ex Festo excerpta, quae minoribus litterarum formis distinxi. Ex Festi codice omnem scripturae varietatem adscripsi, passim auctam et correctam ab H. Keilio in Mus. Rhen. VI (1847) p. 618 ss., quae supplementa notavi addita littera *K*. Nonnulla tacite secundum Keilium correxi, ut p. 77, 7 *quodcumque*, p. 79, 19 *inperfectam*. Extremos Festi locos repetivi ex Mommseni recensione quae nuper prodiit in commentariis Acad. Berol. a. 1864 p. 57 ss. Idem initium plebisciti Siliani per litteras emendatum ad me misit, ubi de nota IIL, i. e. *duodequinquaginta*, conferri iussit legem repetundarum (C. I. L. vol. I n. 198, 34); ac similiter in aliis inscriptionibus inveniuntur IIX, XIIX, XXIIX (v. indices ibid. p. 613). — Pauli locos edidi e codice Guelferbytano 10. 3 Aug. in 4 membranaceo saec. X (*G*). P. 76, 17 non offendo in verbis *singuli pondo libras*, quae nuper in dubitationem vocavit Madvigius in Emend. Liv. p. 318. Nam et hoc loco et apud Varronem de l. Lat. § 182 et Livium 26, 47, 7 *libras* antiqua genetivi forma mihi esse videtur. — Scaligeri, Ursini, Muelleri scripturas significavi *Sca*, *Urs*, *Mue*.

118. Prisciani locum e libro de figuris numerorum repetitum recognovi secundum codicem Gudianum 132 fol. 66^b ss., quem H. Keilius in hoc libro edendo omisit, adhibuit autem ad Prisciani Partitiones (v. praef. p. 398 s.). In hoc codice memorabilis est scriptura *dardaniū* (§ 14), de qua vide prol. p. 23. — P. 84, 20 ex librorum auctoritate edidi *tetrachma*. Praeterea nulla fere in re discessi ab eo verborum Prisciani contextu quem egregie constituit Keilius.

119. Victorii argumentum calculandi ex codice Bamberg. membr. saec. X vel XI edidit Christius in annalibus Acad. Monac. (*Sitzungsbericht* etc. 1863. I. p. 132 ss.). Idem fragmentum inter Bedae Venerabilis scripta exstat edita Basileae per Io. Hervagium a. 1563, vol. I p. 147. Ubi hic titulus praefixus: *Bedae Presbyteri praefatio in libellum de ratione calculi*. Apparet autem Bedam suo arbitrio quaedam mutavisse, nonnulla etiam addidisse, mi-

nime tamen meliore exemplo quam nuper Christium usum esse.

120. Carminis de ponderibus codex archetypus ipse, unde omnes nostri libri manu scripti derivati sunt, tot et tam gravibus mendis inquinatus fuit, ut, etiamsi illum librum in manibus haberemus, plurimis tamen locis de genuina scriptura dubitatio relinqueretur. Iam vero ex hoc quasi impuro fonte turbatior etiam rivulus defluxit in codicem illum octavi saeculi, olim Bobiensem, nunc Vindobonensem, cuius scripturam in lucem protulit Endlicherus (Prisciani grammatici-carmina. Vindob. 1828). Nam exaratus est is codex magna, ut videtur, scribendi festinatione ab homine admodum ignaro atque indiligente, qui non solum oscitantia plurima peccaverit, sed etiam, quamvis vix Latina sciret, aliquotiens ea quae in archetypo aut non distincte aut perturbate scripta essent pro arbitrio mutaverit (vide cum alios locos tum vs. 33: *quam dixere duellam*, 76: *hoc si bafon*, 112: *modulatus suo per esse*, 133: *quis minor argenti*). Praeterea ex archetypo alii libri maiore cum cura et a peritioribus hominibus descripti sunt iique in variorum grammaticorum manus venerunt, qui coniecturis et corruptos locos et, ut fieri solet, etiam integros tentarent. Inde quot fere sunt codices praeter Bobiensem, tot formas habemus huius carminis a grammaticis partim depravati; quibus libris accedit ipsius Bobiensis scriptura secunda ac tertia, utraque ex eodem interpolationum genere orta. Nobis in recensendo hoc carmine necesse visum est primum omnes Bobiensis libri scripturas adnotare, quae apud Endlicherum inter reliquas adnotationes dispersae non ita in oculorum obtutum cadunt, ut et codicis auctoritas et criticae artis ratio requirit. Praeterea alterius formae quam interpolatam diximus specimen praebuimus ex Guelferbytanis duobus Gudianis, altero 132, altero 64 (utroque membr. saec. X in 4), quos libros admodum neglegenter olim a Wernsdorfio adhibitos ego denuo cum Endlicheri editione contuli. Significavi Bobiensem codicem littera *A* (primam eius manum A^1, secundam et tertiam A^2 et A^3), tum Gudianum priorem *B*, alterum *C*. His codicibus addere poteram Parisinum 7211 ab Angelonio

editum et cum Endlicheri libro collatum ab Orellio in app. ad Phaedri fab. p. 241 s., tum Sangallensem 817 nuper a Car. Schenkelio collatum (*Sitzungsber. d. Wiener Akad.* 1863 p. 56 ss.); sed cum viderem eos codices nulla re praestantiores esse Gudianis, nolui hoc supplemento adnotationem criticam onerare magis quam ornare.

Iam vero quas leges in recensendo carmine secutus sim, breviter exponam. Merito supra reprehendi illius librarii qui Bobiensem codicem exaravit neglegentiam et imperitiam. Sed tamen ea ipsa ignorantia maiorem efficit huius libri auctoritatem quam ceterorum omnium; nam in hoc quidem nihil coniectura ita immutatum est, ut id pro vero haberi possit. Ut planius dicam, aut genuinam scripturam habemus in Bobiensi aut ea menda quae facillime cognoscantur. Ergo quoad aliqua probabilis ratio afferri poterit, aut ipsa Bobiensis scriptura erit sequenda, aut, sicubi eam corruptam esse apparebit, ex his ipsis corruptelae vestigiis elaborandum ut vera lectio inveniatur. Nec prius, quam id fieri nullo modo poterit, confugiendum ad interpolatos codices, quorum scripturam ubicunque diversam a Bobiensi recepimus, ea certe dubitatio relinquitur, sitne illa vera scriptura casu quodam felici servata, an orta eadem ex hominis grammatici probabili coniectura. Ac vero saepius coniecturas quam antiqua verba in istis codicibus exstare arbitror. Reliqua commodissime ita demonstrabo, ut, quibus locis ab Endlicheri editione discesserim, singillatim proponam. Vs. 7 recepi *minora* ex A, quippe quod melius respondeat priori *maius* quam vulgatum *minuta*. Ibidem *nil* ex eodem libro videbatur scribendum esse, sed cum ibi *n* (with *l* above) exaratum esse cognovissem (Endl. praef. p. XI), quo compendio etiam pro *nihil* festinans librarius facile uti posset, servavi *nihil*, quod certe est numero aptius (et conf. vs. 188). — 11. *ve* apud Endlicherum a typotheta erratum esse videri recte scribit Schenkelius l. c. p. 61 adn.; nos *vel* edidimus ex A. Scripturam *lentis vergantur in octo*, quam altera codicum familia habet, Christius (Mus. Rhen. XX p. 71) ortam esse suspicatur ex *lentisve grana ter octo*. — 17. *dragmam* et sic per *g* ea vox ubique le-

gitur in ABC, nec dubitandum est, quin sic scripserit is qui hoc carmen composuit (v. indicem s. v.). Idem statuendum videtur de *olce* vs. 17 et *eminas* vs. 68. — 21. *sicilicum* A, ubi vulgatum *sicilicus* non debebat tenere Endlicherus (conf vs. 78). — 32. *Grai* AB, *Graii* vulgo. — 36. ex corrupta in ABC scriptura *emnam* vulgo factum est *hinc Mna*, quod recte repudiat Schenkelius, ipse *ei mnam* coniiciens. Sed potius *unam* cum Vineto scribendum, probatum id quidem et Schenkelio et Christio p. 57 (commentarii in vol. I p. 67 adn. 5 citati). — 37. *docuisse* interpolati codices, *dixisse* A^3: neutrum cum genuinum esse videretur, ex *vocare*, antiqua scriptura in A, effeci *memorare* coll. vs. 93. — 38. *dragmis* ex A, nam vulgatum *drachmas* tam barbarum est, ut scriptori carminis tribui non possit, qui quidem *dragmis* posuit pro *dragmarum numero*. — 46. de *ac si* conf. vs. 116. — 48. *nec quae* Endlicherus secundum Wernsdorfii coniecturam: ego *neque quae* scripsi cum Schenkelio. — 57. *malis* nimirum non minus recte in A scriptum, quam coniunctivi leguntur vs. 75. 94. 184 s.; falsum igitur vulgatum *mavis*. — 62. *cybus hic* sine dubio est antiqua scriptura, nam et *hic* rectissime est positum et *cybi* redit vs. 195. Pessime *hic* vulgo omissum metrumque turbatum. Schenkelius coniecit *cubus; hanc ne cui*; Christius in Mus. Rhen. XX p. 71 *cubus hic*. — 69. 70. de his versibus multum dubitaverunt et priores editores et nuper Schenkelius l. c. et Christius in Mus. Rhen. p. 72. Ego secutus sum Endlicherum *quis* ablativo casu scribentem, quae forma redit vs. 187. Tum proximo versu *duos* restitui ex ABC, ubi *duas* Endlicherus praetulit, cum eum lateret *choenix* in tabulis medicinalibus idemque apud Epiphanium et in fragmento περὶ μέτρων masculini generis esse (vide indicem). Nec deest Latinus auctor Epiphanii interpres p. 106, 8. Sic scriptori huius carminis vera et cum optimis auctoribus congruens expositio mensurarum vindicata est, ut congius habeat choenices tres sive sextarios sex sive cotylas duodecim, choenix sit duorum sextariorum sive quattuor cotylarum: nulla igitur iam apud hunc poetam choenix quattuor sextariorum, quae efficiebatur ex vulgata olim scriptura *qui*

quater adsumptus. — 71. *sextarii* Endlicherus edidit pro vulgato antea *sextari*, qui cum aliis locis ubique vulgatae scripturae varietatem afferat, hic autem nihil plane adnotet, dubito num *sextarii* habeat A, certe id non a prima manu. Utut est, sine dubio *sextari* scribendum, quoniam quo emendatior carminis forma prodiit, eo magis declaratum est scriptorem rei metricae bene gnarum fuisse nec longas brevesque syllabas inter se confudisse. Qui cum *sextarius* vs. 65 in secunda syllaba recte produxerit, quis neget quin paulo post *sextării* librarius potius scripserit quam antiquus poeta? Accedit quod idem *sextari* probabiliter restitui vs. 80, ubi cum vulgo ex interpolatis libris editum sit *sextario*, in A autem inveniatur *si sextarios*, apparet ex hac corrupta scriptura eodem iure *sextari* elici posse, quod unum structurae huius loci conveniat. De contracta genetivi forma conf. vs. 127. — 72. *recipit* A, *capiat* B vulgo. — 73. *cyatos* ex A et sic per *t* reliquis locis scripsissem, nisi vs. 80 *cyathus* in A[1] legi Endlicherus doceret ad vs. 75. Sed eo ipso loco duo deprehenduntur typothetae errores (*chyatos* alterum pro *chyato*, et *cyaci* pro *cyati*), quae editoris neglegentia etiam codicis scripturam vs. 80 dubiam reddit. — 78. *coclearia* edidi ex BC idemque suadet A; *cochlearia* vulgo. Item vs. 83. — 83. *scripulique* hoc loco, A cum BC; vulgo *scriplique*, ut A habet reliquis locis. — 89. *superest* A[1] rectissime, *superat* vulgo. — 93. *addit* ABC; temere vulgo *addet*: conf. vs. 95. — 95. *olivae* non dubitavi recipere ex A[1] pro vulgato *olivi;* nam ad *olivum* appositum epitheton *labens* abundat; at *oliva labens* (*die gleitende Oelfrucht*) est oliva premendo in liquidum oleum mutata, quae locutio etsi contortior videatur, tamen minime abhorret ab illius saeculi poetarum usu. — 103. *argento* edidi ex ABC idemque restituit Schenkelius; vulgo *argenti*. — 104. *harundo* AC, *arundo* vulgo. — 108. bene Endlicherus *aequa* ex A restituit; sed indicativus *secatur* requirit relativam sententiam: scripsi igitur *tot quae aequa in frusta secatur.* — 112. *si* A[1]; conf. vs. 114; *sin* vulgo. — vss. 113—115 alieno loco inculcati et post vs. 118 reponendi esse videntur Christio in Mus. Rhen. XX p. 72. — 113. *quod si* et 116.

ac si edidi ex A; vulgo ***quodsi*** legitur posteriore, ***aut si*** priore loco. — 120. ***ut dragma superet gravior*** editum est ex A^3 et vestigiis primae manus in eodem codice. Sed altius vitium hoc loco latere videtur. Accedit rei ipsius difficultas, quam non plane expedit Klügelius; sed de ea re non est hic disserendi locus. — 126. ***hoc*** ABC Schenkelius, ***id*** vulgo. — 127. ***Syracusi*** A'B contracta genetivi terminatione, ut supra vs. 71. 80. ***sextari.*** Vulgo ***Syracosii.*** — 130. ***conperto*** A. — 144. ***quotve*** pro ***quotque*** scribendum esse videtur Christio in Mus. Rhen. XX p. 72 s. — 151. ***sub aquis fiet*** ABC Schenkelius, quod quo iure Endlichero glossematis loco visum sit, equidem non intellego; immo vulgatum ***subsistet enim*** pessime est interpolatum. — 157. ***corrupti*** codicum scriptura, etsi difficilior est, tamen nec a rei ratione nec a stilo huius poetae aliena videtur. Vulgatum ***corrupto*** revocat Christius l. c. p. 71. — 161. ***quaevis librae*** ABC Schenkelius. — 179. ***causaque*** ego, ***causa et*** Schenkelius, ***causa*** contra numerum Endlicherus ex A. — 187 s. hos versus recte distinxit et explicuit Christius l. c. p. 73. — 195. ***cybi*** ex A, ut vs. 62; ***cubi*** Endlicherus.

121. Idem carmen de ponderibus codex Parisinus 7461 membr. saec. XIII alio ordine dispositum et duobus supplementis, sed iis alienis a genuino contextu, auctum exhibet. Hinc et ipsum carmen et ea quae dixi supplementa edidit L. Angeloni in libro qui inscribitur ***Sopra Guido d'Arezzo dissertazione*** (Paris. 1811) p. 227 ss. (supplementa repetivit Orellius in appendice ad Phaedri fabulas p. 240 ss., sed falsum codicis numerum 7211 attulit deceptus errore Angelonii p. 225). Ex his supplementis alterum, quo de librae partibus agitur, ego Parisiis ex eodem codice 7461 descripsi, quae opera propter multos Angelonii errores minime inutilis fuit. Praeterea haec ex eo codice enotavi. Continet fol. 1—16 Guidonis micrologium in musica, fol. 19—27 Odonem de musica. Folia autem quae interserta sunt, 17 et 18, contrario ordine colligata sunt ac per argumentum scripturae oportuit. Nam in fol. 18 incipit sine inscriptione carmen de ponderibus ***Pondera poeniis uete-***

rum memorata libellis idque perducitur ad vs. 55 *semuncia maior.* Tum intercalati sunt duo versus

Haec de ponderibus. si cetera signa requiris
Ex ipsis ueterum poteris cognoscere cartis.

Sequuntur carminis de ponderibus versus 124 *Nunc aliud* usque ad 163 *sine aquis*, ubi omnes libri manu scripti praeter Bobiensem, ut supra dictum est, desinunt. Haec excipiunt duodecim versus de planetis iidem quos Angelonius edidit p. 232 (repetivit Orellius p. 242): *Signifer — conficit orbem.* Hic desinit scriptura in codice ac relinquitur vacuum spatium, unde apparet librarium ipsum nihil habuisse quod adderet. Iam recenseamus fol. 17. In hoc ea pars carminis de ponderibus perscripta est qua de mensuris et variis liquorum ponderibus agitur. Sed pro genuini carminis versu 56 *Haec de ponderibus: superest pars altera nobis*, hic substitutus est

Nunc et mensuras dicamus carmine uero;

sequuntur versus genuini carminis 57—121; tum pro versibus 122 et 123 haec leguntur

Haec de mensuris tibi sint quae signa requiris;

postremo autem additi sunt viginti illi versus de ponderibus qui in nostra editione locum habent fragmenti 121. Quos, ut dixi, ipse descripsi e cod. Paris. 7461 (*A*), et adnotavi variam scripturam codicis Thuanei a Meyero citati (*Thu*). Etenim iidem versus in tria fragmenta distracti leguntur in Anthologia Burmanniana (apud Meyerum carm. 1066—68). Ipse autem Burmannus quibus subsidiis usus sit, haec eius verba declarant (Anthol. Burm. vol. II p. 404): '*tria haec epigrammata — ex vetustissimo codice S. Germani, in quo subscripta legebantur Rhemnio Fannio de ponderibus, in suas schedas coniecerat N. Heinsius, e quibus ea his inserui, ne perirent. eadem aliquando descripsi Leidae ex codice Vossiano, in quo uno tenore tria haec coniuncta legebantur. — versu primo edidi* Libra vel as *pro vitiosa codicis scriptura* Libralis as *et v.* 4 retracta *pro* tetracte'. Ex his Burmanni verbis sane cognosci non potest, utrum *codicem* his duobus locis ad quos varias scripturas affert intellexerit. Quod utut est, reliquis locis Burmanni scriptura eam

habet auctoritatem, ut, sin minus ubique, tamen plerumque codicis Sangermanensis esse putanda sit, quapropter eam diligenter adnotavimus (*Bu*). Nec omisimus Angelonii editionem (*Ang*). — Vs. 4. Schenkelius (*Sitzungsber. d. Wiener Akad.* 1863 p. 57 adn.) pro ***ter acta*** suadet ***ter upta***; sed quid merito reprehendi potest in illa scriptura ex A repetita? (conf. Christium in Mus. Rhen. XX p. 65). — 10. ***stater ac*** distincte habet A; egregie igitur confirmata est Schenkelii coniectura idem ex corrupto ***staterae*** restituentis. Orellio in mentem venerat ***statue ac***. — 11. recte libri AB et Thuaneus habent ***terna duae sesclae pars est***, h. e. tertia pars unciae dicitur duae sextulae. Schenkelius vult ***terna duplae sesclae par est***, quod falsum esse demonstrat Christius l. c.

122. Latinam Epiphanii versionem primus edidit Le Moyne (Varia sacra. Lugd. Bat. 1685. vol. I p. 490—95), usus codice, ut videtur, Parisino 8680 (vide Mommsen. ad Maecian. p. 286). Nobis in hac nova editione auxilio venit prompta Wolfg. Helbigii comitas, qui Vaticanum cod. 3852 (inde a fol. 122^b extr.) accurate cum Le Moynii libro contulit. Atque huic quidem codici, quem *A* notavimus, merito a nobis maiorem quam Le Moynio auctoritatem tributam esse facile cognosces ex variis scripturis quas ad p. 101, 23. 102, 2 (coll. Epiph. p. 263, 6. 9), vel ad p. 102, 14. 103, 1 adnotavimus. — In scribendo verbo ***exsistere*** librarius codicis A ***s*** post ***x*** aut posuit (p. 102, 7. 106, 19) aut omisit (p. 103, 21. 104, 1), quem usum ego ubique secutus sum. At ***quattuor***, quod p. 102, 16 enotatum inveni ex A, dedi etiam p. 101, 4, ubi ex silentio idem ***quatuor*** habere videtur. — P. 101, 15 et sana grammaticae ratio et contextus Graecus suadent ***manifestum*** pro ***manifestus***. — P. 102, 20 in ***per***, quod seclusi, vestigium antiquae scripturae servatum esse apparet collato Isid. p. 116, 19 et Epiphan. p. 263, 20. Nimirum pro κόπτεσθαι, quod apud Epiphanium legitur, in alia eius tractatus forma olim fuisse videtur κοπή, unde *cope* pro ***per*** hoc loco, idemque pro *cote* p. 116, 19 restituendum. — P. 105, 14 verba ***qui coepit ferire pecuniam***, quoniam ***qui*** abest ab A, pro glossemate habeas, quam suspi-

tionem augeat collatus Epiphanii locus supra p. 266, 18; sed vide ibid. p. 269, 16. — Denique hoc loco mentio facienda est codicis Bernensis in prol. § 124, I ex Useneri litteris adumbrati.

123—127. Ex Isidori etymologiarum libris quae capita in hanc collectionem contuli, ea quam emendatissima edidi ex tribus codicibus vetustissimis quos Frid. Otto in recensendo Isidori opere turpiter neglexit recentioribus codicibus iisque multo deterioribus incredibili animi socordia praelatis. Sunt autem illi vetustiores quos dixi

A = cod. Guelferbytanus Weissenb. 64, membranaceus forma quadrata, saeculi VIII; continet Isidori etymologiarum libros XX foliis 338;

B = cod. Monacensis Lat. 6250 saec. IX (olim Frisingensis 50);

C = cod. Monac. Lat. 4541 saec. X (olim Benedict. 41). Ex his Guelferbytanum excussi aestate anni 1864; Monacensium codicum scripturam insigni humanitate misit ad me Guil. Christius, cui ob eam rem gratias egi in exordio prioris voluminis. Qui cum ad Ottonianam editionem codices contulisset, ego omnem eorum scripturam quae ex silentio, ut aiunt, efficitur notavi addita littera *v*, i. e. *vulgo*. De ratione quam in his Isidoriani operis partibus secutus sum uberiorem disputationem instituere non possum, ne angustiores fines quibus haec praefatio circumscribitur immodice egrediar: faciam igitur, si potero, alio loco; sed hoc omitti non posse video permulta glossemata et interpolationes vel in hac exigua totius operis parte inveniri. Ac primum commemoro duas eius generis corruptelas easque graviores abesse ab A (v. adnot. ad p. 109, 6 et 122, 4 coll. Ottone p. 486, 3. 522, 1); tum alio loco ex eodem codice similis additamenti originem perspicue cognosci. Etenim verba quae apud nos p. 110, 20 ss. leguntur in A sic perscripta sunt:

Pondus prius legitur moyses inuenisse
Primus fiton argiuus ponder$_{\chi}$ rationem

cetera. Ex his *Pondus* pertinet ad priora; verba autem *prius legitur moyses inuenisse* addita esse apparet ab

homine sacrarum litterarum studioso, qui Phidoni pagano hunc honorem tribui nollet, ut primus pondera invenisse diceretur; ac praeterea ipse Isidorus viam glossematis adscribendi quasi praemonstraverat his verbis: *et licet alii antiquiores extiterint.* Iam hoc breve glossema quod in A deprehenditur, in Monacensibus libris atque Gudiano I quo Otto usus est sic est amplificatum: *Primus Moyses qui omnes antecedit gentilium philosophos* (*filosofos* B[1]) *tempore novit* (*nobis* Otto) *et numeros et mensuras et pondus in diversis scripturae suae* (*scripturisue* B[1]) *locis narravit.* Tertia autem eiusdem glossematis forma vulgata erat ante Ottonem: *Primus Moyses in heremo filiis Israel pondera et mensuras dedit;* quarta est in Gudiano II: *Primus Moyses Hebraeis, prius Sidon Argivis ponderum rationem* cet. Tantam igitur corruptelarum labem una brevior glossa secum traxit. quo demonstrato facilius ab omnibus concedetur etiam in A haec interpolata esse quae iam in conspectu propositurus sum: p. 108, 1 *undique* ex vs. 3 inculcatum est ab homine qui *quoque* coniunctionem esse putaret. Sed et haec ipsa coniunctio aliena est ab hac tabula mensurarum et *undique versum* minus aptum quam *quoque versum.* Nam aut sic scripsit Isidorus (ut Caesar d. b. G. 3, 23, 2 et *quoque versus* idem 7, 4, 5. 14, 5) aut *quoquo versum* cum Columella, quem omnino in hac tabula componenda secutus est (v. fr. 111 § 4). — p. 111, 11 *ea* obscurum est post verba *haec et moneta vocata* et haec ipsa per se suspecta; quibus eiectis omnis oratio bene procedit. — p. 112, 12 verba *latine* etc. variant eam sententiam quae § 9 legitur; ab hoc autem loco aliena sunt. — p. 115, 9 non potest Isidoro tanta barbaries tribui, ut *talentum minor medius* cet. dixerit, haec igitur omnia sine dubio eiicienda (eadem corruptissima esse iudicat Ritschelius ad Plaut. Most. v. 647), nec quidquam operae in his explicandis perdendum. — p. 116, 10 *qui triplicatus* est coclear, eadem igitur Latini sermonis ignorantia hoc etiam loco prodit interpolatorem. — p. 118, 2 ss. haec omnia variata sunt ad similitudinem eorum quae antea scripsit ipse Isidorus. — p. 119, 8 verba *modius enim* cet. partim repetita sunt ex

initio eiusdem paragraphi, partim plane aliena ab Isidori argumento; atque etiam vestigia quaedam in B et C glossema indicant.

Praeterea haec fere adnotanda videntur: p. 109, 2 *lira* ex C (B), non *lyra* cum A, scripsimus secundum Columellam 2, 4, 8: *liras autem rustici vocant easdem porcas, cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis praebeat.* Quamquam huius ipsius loci comparatio aliam suspitionem movet, utrum genuina illa sint quae contorta e Columellae verbis apud Isidorum leguntur, an ea quoque interpolata. — P. 112, 16 negari vix posse existimo, quin post *accepit* interciderit Graecum ὀβολός (an ὀβελός?); atque idem valere videtur ad eiusdem paginae vs. 9, ubi Graecam appellationem eius arboris restituendam esse duxi, cuius fructus graece κεράτια, latine siliquae vocantur (conf. vol. I p. 89). Vide praeterea infra ad p. 120, 4. - P. 113, 2 *argenti* non tentandum, quamvis proclive videatur *argentei* scribere: conf. p. 121, 22. — P. 114, 5 scripturam codicis A *appendeat* comprobant excerpta ex Isidoro p. 140, 17 (*appendent* pro *appendunt*) et Apic. 8, 7 extr. (*appendeas*) — P. 114, 14, ubi vulgatum *vinciat* retinui, Isidorus *uniciat* scripsisse videtur ex novo quodam verbo *unicire*, quod similiter finxerit ac p. 117, 9 *congire*. — P. 116, 3 dubitatio relinquitur de activa forma *metire*, quam pro *metiri* habent AC. Mihi ex iis locis quos novi haec de Isidori usu loquendi regula constituenda videtur, eum activis formis abstinere, passivis autem promiscue et activam et passivam vim tribuere. Nam leguntur cum vi activa *metitur* p. 114, 17. 119, 16 et *metiuntur* p. 116, 6; contra cum vi passiva *metitur* p. 117, 7 et *metiatur* p. 120, 16. — P. 116, 19 de *cote* vide supra ad fr. 122. — P. 118, 12 integrum est *eo* in verbis *inde tracta est eo quod*: conf. p. 113, 15 *ideo — eo quod*, et p. 121, 20 *propterea — eo quod*. — P. 120, 4 verba *haec graece a figura sui* cet. per se ita explicari possunt, ut *amphora* inepte ex ἀμφί et *auris* derivatum esse dicas. Verum certe Isidorus ipse hac culpa purgandus est, qui *amphora* recte ex ἀμφί et φέρειν duxerit (vs. 3).

Ergo aut illa quae dixi interpolata sunt, aut Isidori genuina oratio turbata est eo loco, ubi *dicta dicitur* in A suspectum est collatis reliquis codicibus. Quodsi pro *dicta* interponas Graecum ὤατον, quod vocabulum servatum est in Heronianis reliquiis (Ster. II. 3. 25), nihil iam suspecti hoc loco relinquitur. — P. 123, 7 notam talenti T^, in omnibus libris corruptam, servavit integram codex Mutinensis fr. 136, 22.

128. Vide Gromat. ed. Lachmann. p. 95, 11—96, 20.

129. V. ibidem p. 245, 5—246, 6. Ad hanc tabulam omnem codicis Arceriani (*A*) variam scripturam ex Lachmanni editione repetivi.

130. 131. V. ibidem p. 354, 2—10 et p. 359, 11.

132. Tabulam codicis Bobiensis repetivi ex Endlicheri libro: vide prol. § 122 adn. 1.

133. Tabulam ponderum ac mensurarum e codice Bernensi 83 saec. IX et X (fol. 84^b) descriptam comiter ad me misit Car. Halmius. Hic primum offendit ingratissima illa difficultas, quae ad proxima quoque fragmenta pertinet, ut notae ponderum ac mensurarum apte et commode ex codicibus manu scriptis in hunc librum typis expressum transferrentur. Primum enim, ut iam in priore volumine significavi, non licuit contendere, ut tanti sumptus in excudendas novas formas fierent; tum vero ne utile quidem esse duxi depravatos codicum ductus typis repetere. Ita cum diu fluctuassem iudicio, quo modo ex his angustiis salva fide quae criticum decet me expedirem, hanc rationem sequendam esse existimavi: primum, ubicunque notas manu scriptas depravatas esse appareret ex antiquioribus et integris, has infra edidi, illas autem depravatas hic in praefatione aut verbis descripsi aut novis typis expressi; deinde, sicubi nota manu scripta non comparari posset cum antiquiore ulla, illam ipsam infra edidi; denique extrema hac praefatione conspectum quendam omnium notarum confeci. — Iam ut ad propositum perveniam, primum explicandae sunt notae quibus assis partes et in hac tabula et in proximis librarii veterum codicum expresserunt. Sextantis sive duarum unciarum nota in codice Bernensi est ʃ, similis fere in Gudiano, quam vide apud Lachman-

num in Gromat. p. 339, 27; paulo diversa legitur in Mutinensi libro sic fere ʒ (fr. 135 § 14). Tum in eodem Mutinensi aliis locis ea forma comparet quae simillima est Graecae litterae ζ, quam expressit Christius, cum ex codice Bambergensi saec. X et XI Victorium et Abbonem edidit, p. 136 vs. 7, p. 141 cet.[1]). Ego ubique Graecum ζ dedi; antiquior autem forma fuit Z, quae saepius reperitur in Frontini codice Cassinensi. Iam huic sextantis notae si additur brevis lineola oblique ducta (quae proprie transversa esse debuit sic –, unciam sigificans), fit quadrans, sic ζ′. Sed hi ductus, quod nemo mirabitur, in codicibus in unum contracti sunt: vide Lachmann. p. 339, 28, Christ. p. 136 vs. 13, p. 141 vs. 16, p. 143 cet. Porro triens est duplicata sextantis nota, sic ζζ, tum quincunx constat ex sextante et quadrante, sic ζζ′. Haec accurate expressit Lachmannus p. 339, 29, p. 340, 1. Et in codice Bernensi eodem modo triens contractus est ex duplicata sextantis nota quam supra exhibui, quincunx eadem duplicata et virgula obliqua addita exaratus. In Mutinensi autem et Bambergensi codice hae notae turbatae sunt, siquidem triens compositus est ex quadrante et semisse, ζ′S (Christ. p. 143 vs. 21), quincunx ex quadrante et septunce, ζ′S′ (Christ. ibid. vs. 20), quae perversa esse apparet. — Sequitur semis, cuius antiquam notam S ita tantum mutavit librarius codicis Bernensis, ut cornua supra et infra paulo brevius duceret. In Mutinensi codice itemque in Gudiano (apud Lachmann. p. 339, 7. 8. 340, 2 ss.) ductus exstant admodum similes notae S. Denique in Bambergensi S ita extenuatum est, ut accedat ad formam ʃ (v. Christ p. 143, 19 cet.). Tum fit septunx addito unciali ductu, S′, qui ductus rursus in unum contracti sunt in codicibus. Bes compositus est ex semisse et sextante, Sζ, dodrans ex semisse et quadrante, Sζ′, dextans ex semisse et triente, Sζζ, denique deunx ex semisse et quincunce, Sζζ′. Haec omnia satis perspicue exarata sunt in Ber-

1) Ubicumque infra de his notis breviter Christium citabo, scito intellegi eius commentarium de Victorii argumento calculandi (*Sitzungsberichte der Münchener Akad.* 1863. I. p. 100 ss.).

nensi, eadem diligenter expressa a Lachmanno, perturbata autem in Mutinensi et Bambergensi. Ac de Bambergensi quidem vide Christium p. 143 vs. 14—17: in Mutinensi bessis nota est SS, dodrantis SS′, dextantis SSS, deuncis S′S′S′.

Haec in universum de notis partium assis disserenda fuerunt: iam redimus ad ipsam codicis Bernensis tabulam et singula persequimur paragraphorum ordine. — § 12. In sescunciae nota lineola quae unciam significat per ipsum ℒ perducta est sic £, similiter atque in codice Gudiano (apud Lachm. p. 339, 26). — § 15. Barbara vox *siclosescli* composita est ex siclo et *sescli*, i. e. sextula; nota igitur huius ponderis haec esse debuit, Ɔυ, quae corrupta est in codice in ?δ. — § 16. *Duo sescli* sunt duae sextulae, quarum nota e binis υ in codice hunc fere in modum contracta est, ω, sed extremus ductus ad dexteram partem paulo productus est. — § 17. *Siclus* est sicilicus, cuius integra nota est Ɔ, quae sic corrupta in codice, ɑ. — § 18. *Sescli* est sextula, cuius antiquam notam \ habent Maeciani libri, similem codex Gudianus (Lachmann. p. 339, 21); recentior nota υ exstat in codice Bambergensi (Christ. p. 143 extr.) et Mutinensi. In Bernensi sic fere corrupte scriptum, I_ : ego edidi υ convenienter cum nota binarum sextularum. — § 19. Dimidiae sextulae nota in codice est ⁂; ego eandem notam edidi atque apud Maecianum, ⅄. — § 20. Scriptuli nota ⅄ eadem atque apud Maecianum legitur in codice, nisi quod lineola transversa paulo in obliquum ducta est. — § 21. Hic incipit secunda pars tabulae diversa a priore: ac porro etiam tertiam, quartam, quintam partem distinxi. — § 22. *Scribolus*, i. e. scripulus, in codice exaratus est per illam sicli notam quam modo ad § 15 exhibui, sed eam oblique perscriptam: voluit librarius genuinum ∋ exhibere. — § 23. Dragmae nota in codice est I ÷, corrupta ex < vel ≪: ego edidi <. — § 28. Scripuli nota in codice eadem est ac supra § 22. Ceterum verba huius et prioris sectionis foede interpolata sunt: voluisse videtur is qui primus haec adscripsit

÷ Obolus medius scripulus.
∋ Scripulus denr. I.
⅄ id est denr. II.

§ 29. Sextarii nota est S perscripta: debuit esse Ş. — § 31. Nota cotylae LS unde orta sit, non liquet: genuinum est K°. — § 32. Sextarii nota eadem quae § 29. — § 33. Corruptam cyathi notam talem qualis in codice est repetivi: debuit esse K^{υ}. — Ibidem et § 34 dragmae nota est L̤, similis ac supra § 23.

134. Hanc tabulam Lachmannus in Gromat. p. 339 s. edidit e codice Gudiano 105 saec. IX vel X (v. Blumium in Gromat. vol. II p. 42), quocum tantum non in omnibus rebus consentire dicitur Vaticanus 1564, olim Palatinus. Constat hoc fragmentum ex duabus partibus et re et auctoritate diversis. Nam prior pars quae est de mensuris porrectis et quadratis simillima est antiquioribus eius generis tabulis; altera autem pars exhibet ponderum appellationes incredibilem in modum corruptas. Quorum notas iis de causis quae supra demonstratae sunt paulo diversas edidimus a Lachmannianis e Gudiano repetitis; nam § 18 et 19 notae dimidiae sextulae et sextulae paene iacentes expressae sunt apud Lachmannum, et § 20 sicilici nota ibidem est Ɂ dexteram versus partem iacens. Atque etiam § 21 nota binarum sextularum aliquatenus differt. De partibus assis (§ 24—34) supra dictum est ad fr. 133.

135. Hanc et proximam tabulam e duobus codicibus Mutinensibus descripsit D. Detlefsenus, idque apographum mihi concessit. Atque haec prior tabula in cod. 580 (IV. H. B) saec. XIII ineuntis adiuncta est Sereni Sammonici carmini. — § 1—12 notas omnes sic exhibui quales sunt in codice, nisi quod scripuli nota (§ 5) similior est binis SS perscriptis, perinde atque in codice Bambergensi (v. Christ. p. 142 extr., p. 143 vs. 10. 13). — § 13 sescunciae nota est Ɛ perscriptum: vide ad fr. 133 § 12. — § 14 ss. de notis v. praef. ad fr. 133 init. — § 24 mira est assis nota X, quam tamen ut ab auctore non spernendo traditam nolui immutare.

136. Hoc fragmentum legitur in codice Mutinensi 190 (V. C. 37) saec. XV med. Id plane compositum est secundum Isidorum (apud nos fr. 127). Maximi autem momenti esse videtur quod hic codex Mutinensis quamvis recentissimus talenti notam (§ 21) fere integram, ut videtur, habet,

cum eadem iam in antiquissimo Isidori libro (fr. 127 § 20) corrupta legatur. Quapropter altera huius codicis varietas minime neglegenda est, qui § 11 addat dimidii solidi notam. Haec cum in codice sic fere exarata sit, IG (conf. variam scripturam ad p. 122, 4), latere hic videtur illa semissis nota quam ex codice Vaticano descripsit Blumius in Gromat. vol. II p. 43. Tum pro *uita*, corrupta codicis scriptura, haud dubie scribendum erat *virga*: conf. Abbonem apud Christium p. 141 vs. 12: *ipsique figurae si e latere iungatur virga.*

137—139. Primam partem reliquiarum ex Isidoro excerptarum, quae est de mensuris agrorum et itinerum (fr. 137), Lachmannus in Gromat. p. 371—373, 19 edidit ex cod. Gudiano 105 (*G*). Nobis Wolfg. Helbigius contulit codicem Vaticanum 3852 fol. 124ᵇ (*V*). — In Gudiano libro continuo adscripta sunt duo alia fragmenta ex Isidoro excerpta, alterum *de ponderibus*, alterum *de mensuris in liquidis* (fr. 138. 139), quae nos repetivimus secundum Lachmanni editionem et adnotavimus, sicubi Gudianus a nostra scriptura dicreparet. Vaticani autem libri auctoritate ad haec duo fragmenta edenda uti non licuit; quod unde factum sit, sic aptissime demonstrabo, ut Helbigii verba de ea re ad me scripta repetam: *In dem Codex sind die Blätter verheftet, was die Uebersicht ausserordentlich erschwert. . . Nachdem ich den Codex Blatt für Blatt durchgesehen habe, bin ich zu der Gewissheit gekommen, dass die beiden Tractate* de ponderibus *und* de mensuris in liquidis *in der von Lachmann herausgegebenen Form nicht in dem Codex stehen. Nach dem Ende des Tractates* de mensuris [fr. 137] *folgt in dem Codex ein Excerpt aus einer Abhandlung des h. Eucherius* de uariis uocabulis. *Fol. 109ᵇ beginnt ein Tractat* de ponderibus, *dem eine Abhandlung* de gemmis *vorhergeht. Er fängt an* Corporalia sicut scriptum est admissusque ad imum in mensura et numero et pondere disposita sunt atque formata. cunctis enim corporeis rebus pondus *etc.* [conf. Isidor. fr. 125, 1]. *Hierauf folgen Bemerkungen über Gewichte und Münzen, welche zum Theil dem Lachmannschen Tractat nahe verwandt sind.*

Doch ist die Form theils ausführlicher, theils gedrängter. Das Ende lautet centenarium numeri nomen est eo quod centum librarum ponderis sit, quod pondus propter perfectionem centenarii numeri instituerunt romani [conf. Isid. fr. 125, 23]. *Hierauf folgt fol. 111* de mensuris. *Der Anfang lautet* mensura est res aliqua modo suo uel tempore circumscripta. haec aut corporis est aut temporis [conf. Isid. fr. 126, 1]; *das Ende* coaceruati enim modii triginta instar collis uidentur et onus camelli efficiunt [conf. ibid. § 22]. *Die Bemerkungen auch dieses Tractates sind dem Inhalt nach mit dem Lachmannschen Texte beinahe identisch, aber verschieden abgefasst.* Haec Helbigius: unde satis apparet aliam formam excerptorum *de ponderibus* et *de mensuris in liquidis* inesse in Vaticano codice atque in Gudiano, atque eandem propius accedere videri ad ipsa Isidori verba quam Gudianum contextum a Lachmanno editum. — Denique hoc loco commemorandum est in cod. Parisino 8680 omnia tria fragmenta eodem ordine et eadem forma atque in Gudiano legi', sicut docet Mommsenus ad Volus. Maec. p. 287, qui Parisinum librum levissimis tantum rebus a Gudiano discrepantem, ex hoc ipso descriptum esse suspicatur.

140. Salmasius in Refut. utriusque elenchi Cercopetaviani p. 25 affert *vetus fragmentum latinum de ponderibus in Antidotario R. B.* (i. e. Regiae bibliothecae), quod nos non omittendum esse duximus. Repetitum est ex Isidor. fr. 125, 17.

141. Calvi versionem repetivi ex ipsa Hippocratis editione principe Romana (= *Ro*), cuius exemplo Berolinensi uti mihi licuit (vide prol. § 114 adn. 1), ubi haec Calvi interpretatio legitur p. DCXCVIII s. (in Basileensi repetitione p. 472 s.).

Restat denique ut conspectum variarum notarum quibus pondera et mensurae in his reliquiis significantur proponam; ac primum quidem assis partes suo ordine usque ad scripulum, tum reliquas notas secundum litteras persequar.

Assis partes duodenarias constat omnes duabus notis semissis et unciae significari, unciae autem antiquissimam notam fuisse globulum vel punctum. Ut de nummis taceam, puncta incisa sunt in lege parieti faciundo; est igitur :· quadrans (C. I. L. vol. I 577, 1, 14), :: triens (ibid. 2, 2. 22), S: bes (ibid. 1, 16), S:· dodrans (ibid. 2, 24). Alia eiusdem notationis exempla affert Marinus (*atti de' fratelli arvali* vol. I p. 228 vs. 14 ab ult.); idem vero mihi quidem dubitationem relinquit, habeatne inscriptio quam p. CXXX edidit puncta an, ut ille expressit, lineolas sic ∾ curvatas. Tum in codice Cassinensi Frontini praeter lineolas saepe puncta reperiri compertum habemus diligenti F. Buecheleri cura (vide eius edit. p. XI. 19, 1. 6. 14). Sed in his metrologicorum scriptorum reliquiis semel punctum exstat in sescunciae nota hac Ɛ·, quae est in codice Vaticano Maeciani (vide infra p. XXVII); reliquis locis uncia notari solet lineola transversa —, perinde atque in codice Cassinensi Frontini et in inscriptionibus (Marini l. c. p. 228 vs. 5 ss.), quae interdum aut curvatur sic ∾ (vide infra p. XXVII, Marini p. 227 s.), aut ubi excurrens uncia deuncis, dodrantis, quincuncis, quadrantis significatur, vel directa est (ut in deunce S=̄=̄I), vel oblique ponitur (vide infra deuncis, dodrantis, unciae notas, Buechelerum l. c. ad p. 22, 4. 7. 10).

Semunciae nota in lege parieti faciundo est Ɛ (577, 2, 4. 22); in libris manu scriptis fere ubique exaratum est Ɛ; inveniuntur tamen etiam aliae formae quae ex antiquiore usu servatae esse videntur (vide infra p. XXVII, Buecheler. ad p. 18, 23. 19, 13. 17. 18. 20, 4 cet.). Ego apud Maecianum edidi ≮ secutus Mommsenum in hist. numm. Rom. p. 199.

AS.

I 127, 13. 130, 24.
♰ 82, 7 *Prisc.*
X praef. p. XXII ad 135 § 24. p. 132, 6.

DEUNX.

S==– 63, 4. 68, 23 *Maec.*
S==I cod. Vatic. Maeciani apud Mommsen. ad p. 289, 16.
S==′ codices Maeciani ibid. ad p. 293, 15.
SZZ′ praef. p. xx. 127, 14. 130, 23. 132, 5.

DEXTANS.

S== 62, 32. 68, 20 *Maec.*
SZZ praef. p. xx. 127, 15. 130, 22. 132, 4.

DODRANS.

S=– 62, 28. 68, 14. 17 *Maec.*
S=I cod. Vatic. Maeciani apud Mommsen. ad p. 289, 10.
S=′ codices Maeciani ibid. ad p. 293, 8.
SZ′ praef. p. xx. 127, 16. 130, 21. 132, 3.

BES.

S= 62, 24. 68, 12 *Maec.*
SZ praef. p. xx. 127, 17. 130, 20. 132, 2; eadem nota restituenda videtur 126, 20 s., ubi omisso *uncias*, quod coniectura addidi, post *libras* lxxx pro VIII nunc scribi malim SZ.

SEPTUNX.

S– 62, 20. 68, 9 *Maec.*
S′ praef. p. xx. 127, 18. 130, 19. 132, 1.

SEMIS.

S praef. p. xx. 19. 62, 2. 68, 4. 6. 69, 32. 70, 3. 7. 11 *Maec.* 82, 9 *Prisc.* 128, 17. 18.
Ƨ praef. p. xx.
S praef. p. xx. 127, 19. 129, 22. 23. 130, 18. 131, 24.

QUINCUNX.

==– 18. 62, 18. 68, 1 *Maec.*
==I codices Maeciani apud Mommsen. ad p. 289, 3.
ZZ′ praef. p. xx. 127, 20. 130, 17. 131, 23.

TRIENS.

== 62, 4. 67, 28 *Maec.*
ZZ praef. p. vi. xx. 59, 24. 61, 1 *Hyg.* 127, 21. 130, 16. 131, 22.

QUADRANS.

=– 62, 6. 67, 22. 25 *Maec.*
= ~ cod. Paris. Maeciani apud Mommsen. ad p. 292, 23.
Z′ praef. p. xx. 127, 22. *v. scr.* ad 128, 18. 130, 15. 131, 21.

SEXTANS.

= 62, 7. 67, 20 *Maec.*
Z praef. p. xx. (Buecheler. ad Frontin. d. aqu. p. xi. 18, 21. 23. 19, 8. 11. 14. 19 cet.)
Z praef. p. xx. 127, 23. 130, 14. 131, 20: de aliis huius notae formis vide supra p. xix extr. xx.

SESCUNCIA.

Σ– 62, 9. 67, 18 *Maec.*
£– codices Maeciani apud Mommsen. ad p. 288, 17.
£· cod. Vatic. Maeciani ibid. ad p. 292, 18.
£ praef. p. xxi ad § 12. xxii ad 135 § 13. cod. Paris. Maeciani apud Mommsen. ad p. 292, 18.
–£ 127, 24. 130, 13. 131, 19.

UNCIA.

— praef. p. xx. 61, 4 *Hyg.* 62, 10. 12 *Maec.* 130, 12.
/ praef. p. xx; similiter excurrentis in dodrante unciae nota exarata est in codicibus Maeciani: vide Mommsen. ad p. 293, 8. 15; similis nota ibidem coaluit cum signo distinctionis: vide ad p. 292, 21.
~ 128, 1. codices Maeciani ibid. ad p. 292, 23.
~ 128, 14.
(131, 17.

SEMUNCIA.

Σ 64, 19. 67, 16. 25. 28. 68, 6. 9. 17. 20 *Maec.*
£ codices Maeciani apud Mommsen. ad p. 290, 17.

ℒ 128, 2. 13. 130, 11. 131, 15. codices Maeciani fere ubique (praeter 290, 17. 293, 13).
S codices Maeciani apud Mommsen. ad p. 293, 13.

DUAE sive BINAE SEXTULAE.

ʅʅ 62, 10. 64, 21 *Maec.* 130, 10.
II codices Maeciani apud Mommsen. ad p. 288, 18.
υυ 128, 4. 131, 13; conf. praef. p. XXI ad § 16. XXII ad 134 § 21.

SICILICUS.

Ɔ 18. 64, 23. 67, 16. 20. 25. 68, 1. 6. 12. 17. 23. 128, 5. 130, 9. 131, 11; aliae notae supra descriptae sunt p. XXI ad § 17. XXII ad 134 § 20.

SEXTULA.

ʅ praef. p. XXI ad § 18. p. 64, 24 *Maec.* 130, 8; conf. praef. p. XXII ad 134 § 18.
I– praef. p. XXI ad § 18.
υ praef. p. XXI ad § 18. p. 128, 6. 131, 9.

DIMIDIA SEXTULA.

ɫ praef. p. XXI ad § 19. p. 64, 26 *Maec.* 128, 7. 130, 7; eadem nota paene iacens expressa: vide p. XXII ad 134 § 18.
† praef. p. XXI ad § 19.
ψ 131, 5.

SCRIPULUM.

϶ praef. p. XXI ad § 22. p. 128, 10. 16. 22.
ɫɫ praef. p. VII. XXI ad § 20. 64, 28 *Maec.* 128, 8. 131, 3.
ʃʃ praef. p. XXII ad 135 § 5.

RELIQUAE NOTAE PONDERUM ET MENSURARUM.

ACETABULUM.

Ξº 123, 3 *Is.* (conf. adnot.).

ARGENTEUS.

T 128, 12.

CERATES.

Ʒ 131, 1.

CERATIUM.

Kᵋ 134, 21.

CHALCUS.

Or 130, 26.

CHOENIX.

Xº 123, 9 *Is.* (conf. adnot.). 135, 5.

CONGIUS.

Ƶ 71, 17 *Maec.*

COTYLE.

LS praef. p. xxii init. 128, 20.

CYATHUS.

TI 71, 22 *Maec.*
Kᵘ 122, 14 *Is.*
Kʸ 134, 16.
ᏍᏍ 128, 22.

DENARIUS.

✕ 18. 19. 66, 28. 67, 16 cet. *Maec.* 83, 6 *Prisc.*

DRACHMA.

< 122, 5 *Is.* 128, 11. 22. 23. 129, 1. 134, 7.
L÷ praef. p. xxii ad § 33.
I÷ praef. p. xxi ad § 23.
✕ 131, 7.
IIZ *v. scr.* ad 134, 7.

DUPONDIUS.

ⱵꞰ 82, 8 *Prisc.*

HEMINA.

Ꞔ 71, 20 *Maec.*
Kº 122, 16 *Is.* 134, 18.
I 128, 18.

LIBELLA.

— 19. 20. 69, 8. 22. 28. 70, 3. 7. 11 *Maec.*

LIBRA.

Λ 122, 12 *Is.* 134, 14.
ΠΙ\ *v. scr.* ad 122, 12.

MINA.

Mᴺ 123, 5 *Is.* 135, 1.

MODIUS.

Mᵒᴵ 71, 15 *Maec.*

OBOLUS.

— 121, 14 *Is.* 133, 19.
÷ 128, 15.

ⲹ 131, 2.
Ƴ *v. scr.* ad 133, 19.

Dimidius obolus.

Z 121, 13 *Is.*
т 133, 18.

Duo oboli.

= 121, 16 *Is.*
Z 133, 21.

Tres oboli.

T 121, 17 *Is.* 133, 22.

Quattuor oboli.

F 121, 18 *Is.* 133, 23.

Quinque oboli.

E 121, 19 *Is.*
Є 133, 24.

QUADRANTAL.

q[I] 71, 13 *Maec.*

QUARTARIUS.

ιϺ 71, 21 *Maec.*

QUINARIUS.

V̶ 66, 28 *Maec.*

SEMODIUS.

Ϻ̊[s] 71, 16 *Maec.*

SEMUNCIA.

NΓ 122, 8 *Is.* 134, 10; conf. infra unciae notam.

SESTERTIUS.

HS 66, 29 *Maec.* 82, 10 *Prisc.*

SEXTARIUS.

Ͽ sextarius ad vinum 71, 18 *Maec.*

Ɛ[Ͽ] sextarius ad granum, 71, 19 *Maec.*

Ξ[Є] 123, 1 *Is.* (conf. adnot.).

ξ 128, 17. 21.

S praef. p. XXII ad § 29.

SICLOSESCLI.

Ͽ[U] 128, 3; conf. praef. p. XXI ad § 15.

SILIQUA.

— 128, 9.

ʃ 130, 27. 132, 9.

SINGULA.

Ɛ 19. 20. 69, 22. 28. 70, 7. 11 *Maec.*

£ codices Maeciani apud Mommsen. p. 294, 10. 14. 22. 26.

SOLIDUS.

N 121, 3 *Is.* 134, 3.

Dimidius solidus.

IB *v. scr.* ad 122, 4.

I/ 134, 5; conf. praef. XXIII init.

TALENTUM.

T[Λ] 123, 7 *Is.* (conf. adnot.). 135, 3.

TL *v. scr.* ad 135, 3.

TERUNCIUS.

T 19. 20. 69, 8. 28. 70, 3. 11 *Maec.*

TREMISSIS.

H 122, 1 *Is.* 134, 1.

UNCIA.

Ⲋ 122, 10 *Is.* 134, 12.

URNA.

q' 71, 14 *Maec.*

PROLEGOMENA

IN

SCRIPTORES ROMANOS.

Pauca in universum dicta praemittuntur.

In Romanis scriptoribus ex ordine componendis aliam 109
rationem sequi debuimus ac prius in Graecis reliquiis. Nam cum ex illis longe plurima et incertis auctoribus tradita essent et de plerisque, qua aetate orta essent, ambigeretur, omnem materiam in quinque maiores partes distinximus, atque in singulis demum partibus, quantum fieri posset, temporum ordinem secuti sumus. Sed in hoc volumine cum maximam partem certi scriptores iique nobilissimi quasi testes producendi essent, certam temporum seriem constituere licuit a Varrone usque ad Priscianum et Victorium. Tum priusquam ad Isidorum, hoc est septimum saeculum, transiremus, carmina duo de ponderibus posuimus, quorum alterum fere quarto, alterum quinto sextove saeculo scriptum esse videtur. Denique post Isidorum relicta sunt pauca fragmenta, quae manifesta aetatis nota carerent; sed satis probabile videbatur, etsi origo nonnullorum ad priora tempora pertineret, tamen in eam formam quae in libris manu scriptis exstat illas reliquias non ante Isidori aetatem, multas etiam aliquanto post redactas esse.

E Varronis libris tres locos gravissimos illos elegimus quibus de pecunia signata et de agri mensuris agitur. Ad quos, si perpetuis commentariis in hac praefatione omnes scriptores illustrare vellemus, multa hoc loco addenda essent; at cum ea tantum explicare propositum sit quibus aditus quasi patefieret ad auctoritatem singulorum scriptorum recte adhibendam, nihil tale postulare videtur Varro auctor omnium locupletissimus.

De Columellae tabula mensurarum agrestium.

Initio libri quinti de re rustica Columella omnia se 110
persequi posse negat quae ab aliis velut omissa desideren-

tur. Ut M. Trebellium, familiarem suum, de agris commetiendis rationem a se requisivisse. Quod cum ipse non agricolae, sed mensoris officium esse censeat, tamen se et Trebellio et Silvino, ad quem libri de re rustica scripti sunt, desiderantibus praecepta mensurarum obsecuturum esse; sed dandam esse veniam, si quid in ea re fuerit erratum, cuius scientiam, geometrarum magis quam rusticorum propriam, ipse sibi non vindicet.

His praemissis primum varias agrorum mensuras enumerat, tum easdem breviter describit. Ita cum ad iugerum pervenerit, iugeri partes eas persequi instituit quae cadant in aestimationem facti operis. Incipit autem a minima parte, id est a dimidio scripulo, idque et quota pars sit iugeri et quot ipsum pedes habeat accurate exponit, itemque deinceps in reliquis partibus. Tum praecepta quaedam addit de iis agris metiendis, in quorum formas ipse iugeri modus non quadraret, quos aut quadratos esse scribit aut longos aut cuneatos aut triquetros aut rotundos aut etiam semicirculos vel arcus, nonnunquam etiam plurium angulorum formam exhibere. Quae formae quomodo commetiendae sint, singillatim demonstrat. Unde autem Columella hanc mensurae ineundae doctrinam repetivisse videtur? Nimirum, ut ipse dicit, a geometris, iisque Romanis, quos gromaticos vocare consueverunt. Sed a quibus illi ipsi eam artem docti sunt? Sane a Graecis. At ego in hoc non acquiescens, quonam ab auctore Graeco, quaero. Evolve Heronis geometriam nuper a nobis editam: habebis fontem copiosissimum, unde agrimensores Romani praecepta artis suae hauserunt. Nec omisi ego singulos Heronis locos conquirere, quorum ad similitudinem exempla a Columella proposita scripta esse viderentur[1]). In quibus quamquam et mensurae, ut Aegyptiae a Romanis, discrepant, et nu-

1) Ad Columellae cap. 2 § 1 et 2 confer Her. geom. cap. 5, 1 — ad § 3 Her. cap. 6 — ad § 4 Her. cap. 62 — ad § 5 Her. cap. 14 — ad § 6 Her. cap. 7 — ad § 7 Her. cap. 87, 4. 88, 6 — ad § 8 Her. cap. 93, 8 — ad § 9 Her. cap. 94, 1 — denique ad § 10 Her. cap. 102, 4, ubi apparet Columellam eodem Heronis libro usum esse quem epitomator ἄλλο βιβλίον appellat.

meri diversi sunt, ratio tamen metiendi calculosque ponendi atque ipsa etiam verba mirifice inter se congruunt, ut quodammodo interpretatum esse dicas Latino sermone Heronis locos Columellam.

Quam rem nec neglegendam nec parvi faciendam esse existimo. Nam cum ea geometriae Heronianae forma quae in libris manu scriptis exstat ad tertium fere saeculum p. Chr. n. referenda esse videatur, facile quis possit suspicari in hac recentiore forma paene nihil genuini coloris servatum esse. Quod minime verum est. Nam e Columellae quidem exemplis perspicimus eandem fere geometriae formam quae nobis in manibus est iam Augusti temporibus vulgatam fuisse, unde et brevior est et expeditior reditus per unius saeculi spatium ad ipsam Heronis aetatem. Aliquantum igitur affert Columellae locus ad nostram sententiam confirmandam, Heronis geometriae eam formam quae nobis servata est paucis tantum iisque levioribus rebus diversam esse ab antiquo ipsius Heronis libro.

De Frontino, Hygino, Balbo, gromaticis.

Omnis gromaticorum disciplina quantum valuerit in 111
imperio Romano quantoque momento scripta eorum aestimanda sint, egregie demonstraverunt Niebuhrius aliique[1]). Quapropter insignis gratia debetur Lachmanno, qui infinito paene labore suscepto illos libros primus ita ediderit, ut genuina scriptura, quantum fieri posset, restitueretur. Nec defuit eiusdem opera ad illustranda ea quae, quamvis gravissima essent, omnes tamen priores latuissent. Nam is primus accurate demonstravit Iulium Frontinum, antiquissimum et eruditissimum scriptorem de rebus gromaticis, eundem esse atque illum Frontinum qui de re militari ac de aquae ductibus scripsit[2]). Aequalis igitur fuit impera-

1) Illustrem Niebuhrii locum de ea re scriptum (*Kleine hist. u. philol. Schr.* II p. 81) repetivit Blumius in Gromat. vol. II p. 4. Ac praeter Niebuhrium et ipse Blumius et reliqui omnes quorum commentarii in altero gromaticorum volumine collecti sunt illorum scriptorum laudes uaxerunt.

2) V. Gromat. II p. 101 s.

toribus Flaviis vitamque perduxit ad Traiani tempora. Cuius e libris gromaticis varii loci excerpti exstant, quorum prior pars instructa est commentario Aggeni Urbici. In altera autem parte, quae ex libro Frontini secundo excerpta esse traditur, primum agit scriptor de limitibus, atque ibi (p. 30) de actu, iugero, sorte, agrestibus mensuris, ea exponit, quae nos separatim edidimus (fr. 112).

Aequales fere Frontino constat fuisse Balbum et Hyginum, ita tamen, ut hi libros suos postea scriberent quam Frontini libri editi sunt. Nam Hyginus quidem usus est Frontino auctore[3]). Scripsit autem Hyginus de limitibus et de condicionibus agrorum ineunte imperio Traiani anno fere p. Chr. n. CIII[4]). Atque eadem prorsus est Balbi aetas, qui se librum suum consummavisse dicit, postquam Traianus imperator victoria Daciam proxime reseraverit ipsique e septentrionali plaga annua vice transire permiserit[5]).

Ex Hygini libro (p. 121 ss.) in hac collectione repetivi ea quae de variis agrorum mensuris traduntur (fr. 114), quem ad locum illustrandum nihil hic addendum videtur[6]).

---

3) V. Lachmann. II p. 139.

4) Conf. ea quae Lachmannus p. 139 collegit. Primum constat Hygini librum post prius bellum Dacicum scriptum esse. Porro si recte suspicatur Lachmannus, quod provincia Dacia ab Hygino non commemoretur, scripsisse eundem ante bellum Dacicum alterum, fere relinquitur annus 103. Verum etiamsi istam coniecturam de provincia Dacia non commemorata reiicias, utique hoc verum manet sub Traiani imperio librum confectum esse.

5) Non ipso nomine, sed omnino vel *sacratissimus imperator* (p. 92, 7), vel *maximus imperator* (p. 93, 7) appellatur Traianus; nec tamen dubium esse videtur, quin is fuerit Traianus, non Domitianus, cuius praeter Traianum rationem habendam esse recte scribit Mommsenus (Gromat. II p. 147). Iam cum statim post victoriam Dacicam redierit Balbus ac deinde annuo spatio librum confecerit (p. 93, 6), prout prius aut alterum bellum Dacicum intellegendum est, anni relinquuntur inter 102 et 106 ineuntem.

6) Vide de mensuris ab Hygino traditis Rudorffium in Gromat. vol. II p. 282. 421 et nos in Metrol. p. 286 s. 288. Praeterea de scriptura verborum passim corrupta

De Balbi expositione et ratione omnium formarum.

Frontini et Hygini locos cum paucis absolvimus, restat 112
ut accuratius quaeratur de Balbi scriptis, qua in re non tam id quod ipse sentio difficile esse video ad demonstrandum, quam diversis Lachmanni et Mommseni sententiis mihi non probatis quodammodo perturbor. Nam ille et novam proposuit Balbi expositionis inscriptionem et eidem tribuit librum de asse[1]; alter autem Balbum de eo maxime argumento egisse existimat quod continetur libris coloniarum, recensuisse igitur in illa expositione formas agri coloniarum, id est typos vel tabulas aeris, quibus fines agrorum accurate descripti et scripturae contextu illustrati erant[2].

Quae ego hic, ut par fuit, commemoravi, ne summorum virorum placita leviter neglexisse viderer; at tamen in hac praefatione brevioribus finibus circumscripta eademque Latini sermonis rigore impedita non id agendum esse duxi, ut aliorum sententiis adversarer et quasi bellum inferrem; sed meam opinionem simplici oratione malo expromere, si qui in his quod probabile videatur inveniant.

Profitetur Balbus in praefatione se scribendo ei libro, quem tum misit ad Celsum, iamdudum intentum fuisse, sed intervenisse imperatoris expeditionem. Tum se studia

---

deque notis partium assis exposui in praefatione. Denique hunc Ptolemaicum Cyrenensium pedem accurate distinxi a Ptolemaica Aegyptiorum mensura eo loco quem vol. I p. 24 adn. 2 extr. citavi; et omnino conf. illam § 16.

1) Vide Gromat. I adnot. ad p. 91, 2. II p. 133 s., unde haec exscribo: *Wer kann zweifeln dass beide Schriften* (id est expositio et liber de asse) *Theile desselben Werkes sind? Es mochte nach S. 94, 3 zu urtheilen*, *expositio et ratio omnium mensurarum heissen*, *oder ungefähr so: für den aufgenommenen Abschnitt setzten die Sammler formarum statt mensurarum.* Contra ego demonstrabo verba quae p. 94, 3 leguntur tantummodo ad ipsam mensurarum tabulam cui praefixa sunt pertinere, minime vero ad totius operis argumentum. Aliis argumentis Mommsenus II p. 149 inscriptum illud *omnium formarum* tuetur.

2) V. Gromat. II p. 148—157. 180 s.

artis suae primum intermisisse nec quidquam aliud quam belli gloriam cogitavisse, sed postquam hostium terram exercitus intraverit, varias mensuras ad bellum maxime necessarias exigendas fuisse, quo facto se rationem qua eae mensurae fierent religiosius colere coepisse statimque ut imperator victoria reportata ipsum e Dacia dimiserit, hunc librum consummavisse.

Haec fere Balbus et praeterea alia minime neglegenda, quae apud ipsum legantur. Verum ego iam quaerere instituam, quamnam artem coluerit Balbus eandemque Celsus? Etenim non Balbus solum istius artis studio honoratus fuit apud imperatorem, sed nobilior etiam Celsus, vir summae in ea re auctoritatis, penes quem studiorum suorum summam manere scribit Balbus, eundemque in hac parte plurimum inter aequales posse[3]). Quid? quod idem Celsus instrumentum quoddum invenisse dicitur, quo ea spatia easque altitudines metiri liceret, quae nec passibus aut perticis exigi nec omnino adiri possent? Hic pervenio ad id quod est gravissimum omnium. Nam etsi Balbus nec nomen illius instrumenti affert nec eius adhibendi rationem describit — quam difficultatem insuper auget dubia verborum scriptura[4]) — tamen id in quo maximum momentum est satis apparet. Atque animum id advertant iam omnes quorum interest, artem trianguli ex uno latere proximisque angulis metiendi ab hoc Celso Romanis traditam esse centesimo fere anno p. Chr. n. Quam ad artem pervulgandam quid olim contulerit Hero Alexandrinus libro quem περὶ διόπτρας scripsit, tum quomodo ea ars ad Romanos satis longo intervallo transierit, non meum est hoc loco exqui-

---

3) P. 94, 1. 91, 3. 8.

4) P. 92, 13: *erant dandi interveniente certo itineris spatio duo rigores ordinati, quibus in tutelam commeandi ingens vallorum adsurgeret molis: hos invento tuo operis decisa ad aciem parte ferramenti usus explicuit.* Sic locum restituit Lachmannus ex librorum scriptura variis modis depravata. Atque *acies* utique est oculorum acies, non exercitus instructi; significat igitur scriptor dioptrae usum, ad quem pertinet etiam *ferramentum* ibidem commemoratum (conf. Rudorff. II p. 338).

rere. Sed breviter demonstrabo quam rationem Celsus secutus esse videatur. Spatium quoddam ad quod aditus pateret, vicinum ei loco qui adiri non posset, pertica accurate metiendum curabat. Et puta centum perticas in directum inventas esse. Ex his si in tabula quadam dioptrae subiecta faceret pedem unum, hoc est partem millesimam, ac deinde in extremitatibus rectae illius centum perticarum lineae angulos metiretur ad certum quoddam punctum, quod summitas trianguli fieret, porro hos duos angulos redigeret in eam quam dixi tabulam ibique triangulum duceret, eiusque trianguli in tabula scripti latera subtilissime metiretur eamque mensuram millies duceret, efficiebantur pedes eius trianguli, cuius in terrestri spatio unum tantummodo latus adire liceret. Hinc omnia facile peragi poterant quae Balbus se dicit exsecutum esse per rationem a Celso inventam[5]).

Certe Celsus in ea re usus est dioptra, quae iamdudum nota esset — nam ipsa antiquissima groma dioptrae similis fuit, atque ad perlibrationes dioptrae usus iam ante Vitruvium vulgatus erat[6]) — sed novam eius adhibendae rationem Romanis primus demonstravit Celsus.

Iam vero redeamus ad Balbum. Ut Celsus novum instrumenti usum primus tradidit, ita Balbus, a Celso institutus, primus omnium eam rem ad militarem usum transtulit, id quod ipse plane ac dilucide scribit[7]). Inde venerabilis trianguli ratio[8]) ab eo laudatur, qua tantas res adse-

5) Ne quis minus recte haec intellegat, neutiquam eam artem docuit Romanos Celsus, quam nos trigonometriam vocamus, ubi angulorum sunt mensurae certis numeris expressae; sed tantummodo id demonstravit, quomodo triangulo amplissimo eique, ut ita dicam, terrestri, cuius unum latus notum esset, simile multo minus triangulum in tabula quadam describi posset, quo subtiliter dimenso et multiplicatione facta possent inveniri latera ipsius terrestris trianguli.

6) V. Rudorff. Gromat. II p. 336 s., Vitruv. 8, 5 (6).

7) P. 92, 11—93, 3. Celsum cum Balbo illi bello interfuisse existimat Mommsenus II p. 147; mihi tota praefatio multo aliter Balbo scribenda fuisse videtur, si Celsus partem eiusdem expeditionis cepisset.

8) P. 93, 1 haec leguntur: *expugnandorum deinde*

cutus sit. Ac cum rediisset in Italiam, statim ad studium paullisper intermissum reversus est. *Et multa*, inquit, *velut scripta foliis et sparsa artis ordini inlaturus recollegi. foedum enim mihi videbatur, si genera angulorum quot sint interrogatus responderem Multa: ideoque rerum ad professionem nostram pertinentium, in quantum potui occupatus, species, qualitates, condiciones, modos et numeros excussi.* His perlectis quis tandem ambigat, quam artem tractaverit Balbus qualemque librum composuerit? Haec nisi geometria dicenda, nulla omnino est. Ac quo accuratius id definiamus, ei geometriae generi operam dedit Balbus quod ad usum rei et agrariae et militaris pertineret, cuius eam partem quae est de agris metiendis geodaesiam Graeci appellaverunt.

Talem igitur geometriam ad usum gromaticorum accommodatam composuit Balbus eamque inscripsit Expositionem et rationem omnium formarum. Hic formae fere eae intellegendae sunt quas nos figuras geometricas vocamus, quibus omnis eius disciplinae demonstratio continetur. Quamquam non tam ipsas figuras stilo vel calamo adumbratas significavit Balbus, quam notiones earum ab oculorum obtutu abstractas mentique peritorum inhaerentes, ne multa, ipsa geometriae et principia et theoremata, quoad quidem eorum scientia necessaria esset ad disciplinam gromaticam. Quibus praeceptis geometricis addidit aliam institutionem quae peculiariter ad Romanorum artem gromaticam pertineret, cuius generis et initio libri quaedam servata sunt et alia excerpta sunt a posterioribus gromaticis[9]). Omnino autem admodum exigua pars ipsius operis

---

montium altitudines ut sciremus, *venerabilis diis ratio monstrabat;* ubi codices cum in aliis fluctuant, tum *di* pro *diis* habet Gudianus. Minime dubium est quin *venerabilis diis ratio*. absurde scriptum sit, nec id fugit Lachmannum *dea* suadentem. At *venerabilis trianguli ratio* scripsit Balbus, ubi cum *trianguli* ab aliquo librario per Δi notatum esset, inde factum est DI, quod legimus in Gudiano, idque porro corruptum in *diis* (conf. Philol. XXII p. 62).

9) P. 98, 3—14; p. 99, 14—100, 4; p. 103, 11—16. Praeterea in reliquis gromaticorum scriptis Balbus auctor citatur p. 225, 14. 239, 15. 245, 1. 249, 1. 402, 8. 403, 28.

ad nostram aetatem pervenit[10]): quod si totum exstaret, haberemus geometriam ab Romano homine eoque eruditissimo conscriptam ac videremus Romanos paullo altius in eam scientiam penetravisse quam vulgo putatur; nunc vero praeter has minimas Balbi reliquias nihil quod dignum laude sit exstat Latino sermone de geometria scriptum.

Denique de fontibus breviter dicendum est, unde sua derivaverit Balbus. Hic non satis est ad Euclidem referre verba Romani scriptoris, velut haec: *Signum est cuius pars nulla est*, *Linea est longitudo sine latitudine*, *lineae autem fines signa;* quae sane expressa sunt secundum Euclidem: sed alium praeterea auctorem adscisci necesse est, Heronem dico. Cuius si definitiones et geometriae initium oculis perlustramus, insignes similitudines deprehendimus cum hac Balbi expositione. His igitur Graecis scriptoribus ac fortasse aliis quibusdam in scribendo libro usus est Balbus, quorum praecepta cum diligenter animo percepisset, inde elegit ea quae necessaria esse viderentur ad civium suorum usum ac tum Graecam artem amplificavit Romanorum gromaticorum disciplina.

De Balbi mensurarum tabula.

Balbus postquam praefationis ad Celsum finem fecit, *ergo*, inquit, *ne quid nos praeterisse videamur*, *omnium mensurarum appellationes conferamus. nam mensura non tantum ista de qua loquimur appellatur*, *sed et quidquid pondere aut capacitate aut aliqui*[1]) *finitur*, *mensuram aeque*[2]) *quam longitudinem appellant . . .*[3]). **113**

Qui loci dubium est num omnes ad hanc Balbi expositionem formarum referri possint; nec quidquam impedit, quominus Balbum, virum in arte gromatica principem, alios praeterea similis argumenti libros scripsisse statuamus.

10) Desinunt Balbi expositionis reliquiae p. 107, 9; nam pauca quae in libris insuper adduntur iure uncis interclusit Lachmannus. Apparet autem Balbum illo loco non ultra prima operis sui initia progressum esse.

1) Sic emendavi librorum scripturam *animi*, unde in aliis factum *animo*, quod repetivit Isidorus (infra fr. 123, 1).

2) Libri *eque*.

3) Puncta posui, quoniam hic quaedam intercidisse videntur. Conf. adn. 5.

quid ergo mensura sit de qua quaeritur*, *tractemus (his igitur verbis scriptor redit ad propositum). Hoc loco facile apparet eadem ratione Balbum usum esse qua Heronem in introductione geometriae[4]). Quae autem praeterea interposuit de latiore mensurae appellatione ea nec aliena sunt a proposito nec vero, nisi plane mutilata esse existimes Balbi verba, abesse possunt[5]).

Sequitur primum brevior mensurae definitio, cuius similia nonnulla inveniuntur apud Heronem[6]), tum ipsa mensurarum tabula. Uno verbo absolvam: Latino sermone Graecam aliquam tabulam similem Heronianae secundae et Euclideae ita expressit, ut pauca tantum quae in Graeco exemplo abhorrerent a Romanorum usu vel omitteret vel mutaret[7]).

---

4) In recentiore geometriae forma quae in libris manu scriptis exstat locus ille Heronis maxime memorabilis appendicis instar additus est. Vide Her. geom. cap. 106 vel in his metrologicis scriptoribus fr. 4, 2, et conf. ibid. prol. p. 31. Verba quae Balbus imitatus est sunt haec: εἰς οὖν τὸν περὶ τῆς μετρήσεως λόγον ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰδέναι τὴν τῶν μέτρων ἰδέαν, et paullo post: ὑποδείξομεν δὲ τὴν τῶν μέτρων ἰδέαν.

5) Spuria esse iudicavit Lachmannus loci quem supra attuli verba *nam mensura* usque ad *longitudinem appellant.* At, quaeso, tolerarine possunt duae sententiae *ergo nequid* cet. et *quid ergo* cet. altera alteram excipiens? Ego nihil invenio in eo loco quod a Balbi eloquendi genere alienum sit. Qui initio *omnium mensurarum appellationes* intellegit *geometricarum*, non aliarum. Sed quoniam statim meminit esse praeterea alia mensurarum genera, haec breviter commemorat, sed consulto ommittit explicare. Tum, nisi forte nonnulla interciderunt, raptim redit ad propositum verbis *quid ergo mensura sit* cet.

6) V. Def. 120. 121. Tum Heroniana tabula III plane ita composita est, quemadmodum praecipit Balbus, ut maiores mensurae minoribus quibusque definiantur. Conf. I prol. § 22.

7) Ad § 2 loci a nobis editi conf. tabulam Heron. II, 1 et Euclideam 1. Graecae orgyiae respondet apud Balbum passus. Reliquae mensurae inter se conveniunt, nisi quod in tab. Her. miliarium, in Eucl. uncia omissa sunt, unde in Graecis tabulis undecim, apud Balbum duodecim

Quae cum ita sint, facile demonstratur via a nemine adhuc inventa ad explicandam *sextantem quae eadem dodrans appellatur* (6). Etenim quam Graeci mensuram σπιθαμήν vocabant, ea antiquitus aliena erat a Romanorum usu, unde ne sermo quidem Latinus proprium eius mensurae vocabulum habebat; sed vocabant eam ex assis ratione dodrantem, hoc est pedis quartas partes tres. Iam si eadem a Balbo sextans vocata est, fuisse oportet maiorem aliquam mensuram, cuius sexta pars ipsa spithama habita sit. Ubicunque quaeres, nihil invenies quod conveniat huic sextanti nisi Aegyptiorum ξύλον, cui tres cubiti in tabula Heroniana antiquissima tribuunter (fr. 4, 14). Unde haec iure colligi posse arbitror: ξύλον, antiquam Aegyptiorum mensuram, qua itinerum spatia metirentur (prol. § 17 extr.), fuisse perticam ligneam — et id quidem ipso nomine demonstratur — divisam in tres cubitos binosque cubitorum semisses, hoc est sex spithamas: cuius xyli usum ad primum usque p. Chr. n. saeculum pertinuisse — non enim antea scriptam esse vidimus tabulam Heronianam I (prol. § 12) — atque inde Romanos agrimensores σπιθαμήν, utpote alienam a suo sermone, nuncupasse sextantem; hinc denique Balbum, cum Romanas mensuras ad Aegyptiarum tabularum similitudinem describeret, ipsum quidem xylum, proprium Aegyptiorum, recte omisisse, servasse tamen sextantis appellationem usitatam iis Romanorum gromaticis qui in Aegypto provincia agris et itineribus dimetiendis praefecti erant, eandemque a spithama, Aegyptii cubiti semisse, transtulisse ad pedis Romani dodrantem.

---

mensurarum appellationes enumerantur. Tum ad Balb. § 3 conf. Her. II, 2, Eucl. 2, praeterea etiam Her. I, 5. V, 2; — ad § 4 Her. II, 3; — ad § 5 Her. 4, Eucl. 3; — ad § 6 Her. 5, Eucl. 4; ac sic reliqua deinceps, quae singillatim afferre nihil attinet. Sed hoc non omittendum, iugerum a Balbo omissum esse ex earundem tabularum auctoritate. Denique altera pars tabulae Balbi, qua de quadratis et cubicis mensuris agitur, liberius expressa est ad similitudinem Heronianae II inde a § 15 et Euclideae § 13.

Librum de asse iniuria Balbo tributum esse.

114 Calvus Ravennas, qui primus Hippocratis libros in Latinum sermonem conversos edidit[1]), in fine eius operis adiunxit breviores duos commentarios, ad quos haec praefatur[2]): *Censuimus praeterea necessario his addendum esse tractatum de mensuris, et ponderibus Aphricani medici cum suis notis, quem plurimis quos de his rebus in manibus habebamus praetulimus, quia magis et cum Hippocratis medelarum ponderibus, et mensuris et cum Latinis conuenire, et facere uidebatur. ac ad huius maiorem intelligentiam quaedam de Balbi ad Celsum agrimensoria, ratiocinatoriaque de asse, minutisque eius partibus adscripsimus. notas autem horum non apposuimus, cum apud plurimos inueniantur, praesertim Boetium, Baedam*[3]), *Gilbertum et ante hos, Balbum ipsum, et Priscianum, lutius et plurimis*[4]) *modis, quae tamen cum iis, quae in marmoribus, et tabellis aeneis leguntur, non quadrant.* Iam sequitur apud Calvum tractatus qui Africano tribuitur (v. prol. § 123, fr. 141), quem deinceps excipit commentarius qui inscribitur *Balbus ad Celsum de asse minutisque eius portiunculis.* Cuius ad finem haec adscripsit editor: *Nec his plura de Balbo addenda putavimus quandoquidem si uita suppeditabitur, totum opus de agrimensoria et numerorum ratiocinatoria cum Vitruuii, Plinii, Capellaeque commentariis edemus.* Haec quidem Calvus; quem auctorem

1) Hippocratis Coi — octoginta Volumina — nunc tandem per M. Fabium Calvum Rhavennatem virum undecumque doctissimum latinitate donata. Romae ex aedibus Francisci Minitii Calvi Novocomensis anno — MDXXV. Ego usus sum huius libri rarissimi exemplo Berolinensi. Repetita editio prodiit Basileae a. 1526 ex officina Andr. Cratandri.

2) P. DCXCVII edit. Rom., p. 471 edit. Basil.

3) *Boëthium, Bedam* ed. Bas.

4) Fallitur Lachmannus Gromat. II p. 134 *pluribus* citans.

secuti Lachmannus et Mommsenus[5]) hunc librum de asse eidem Balbo tribuerunt de quo statim disputavimus. Contra dubitationem movit Christius, qui tertio demum saeculo vel etiam quarto eundem librum ab aliquo ignoto scriptore compositum esse suspicaretur[6]). Ac vero nobis quid in hoc argumento videatur, iam paucis exponamus.

Omnia Calvi verba de ea re scripta repetivimus, quo facilius cuivis ea legenti iudicium facere liceret. Nimirum apparet gravissimas quasque res tam obscure et ambigue a Calvo significatas esse, ut admodum multa quae probabilia videantur, certi autem nihil ad id ipsum de quo agitur inde effici possit. Ergo utamur tamquam teste locupletissimo ipso scriptore huius libelli de quo quaerimus. Is inter unciae partes enumerat tremissem (15), qui nummus aureus, tertia solidi aurei pars, primum signatus est a Severo Alexandro[7]): ergo scriptor libri de asse non ante saeculum tertium vixit. Quod argumentum tam certum est, ut vix opus sit alia circumspicere. At vero sunt plurima: ut scriptorem de asse nonnullas partes afferre quae ignotae sint Maeciano, qui aliquanto post Balbum scripsit; tum formam *assis* in nominativo casu alienam esse a Maeciano nec vero eandem tribui posse Balbo, qui in expositione formarum usus est dicendi genere emendatissimo[8]);

---

5) Vide Grom. II p. 134 s. 150 s.

6) Vide commentarii de Victorio, qui infra § 117 adn. 1 citabitur, p. 106 s.

7) Auctor est Lampridius in vita Sev. Alex. c. 39. Et exstant adhuc tales tremisses a Valeriano aliisque signati: vide Mommsen. p. 776. Efficitur autem ex pondere tremissis quod in hoc libro de asse affertur aliud quod gravissimum est ad omnem illius aetatis historiam nummariam: legitimum aurei pondus, de quo adhuc maxime ambigebatur (v. Metrol. p. 241), tertio saeculo fuisse sexagesimam quartam partem librae (nam tremissem scriptor de asse 16^{am} unciae partem fuisse dicit, id est librae 192^{am}, unde 64 aurei conveniunt in libram). Atque idem pondus fuisse videtur argentei nummi qui Aurelianus dicitur. Unde quid porro concludendum sit, alio loco ac tempore exponam.

8) Haec quoque Christii sunt argumenta p. 106.

quibus addi possunt alia vocabula permulta quae posterioris quidem aetatis scriptori, minime vero Balbo conveniant, ut *minutiae* (1. 10), *character* (12, pro *nota*), *medietas* (15), alia id genus.

Quod si quis utique librum de asse Balbo velit vindicare, is dixerit forsitan eam libri formam quae in manibus est spuriam esse et depravatam ex aliqua parte Balbi expositionis nunc perdita. At si probabiliter supra de illo Balbi opere disputavi (§ 112), quaenam pars eius expositionis afferri posse videtur, ubi Balbus aut ea quae nunc in libro de asse legimus aut certe similia tradiderit, quae non minus a demonstratione geometrica quam ab arte gromatica aliena sint? Verum ne in his ultra modum immoremur, cum exploratum sit et eam formam libri quae exstat Balbo tribui non posse, et unum eius rei esse auctorem Calvum, qui usus esse videtur illo codice Arceriano nobilissimo[9]), unde et Balbi expositionis initium et alia gromaticorum scripta edita sunt a Lachmanno: inde suspicari licet Calvum in eodem codice, quem olim pleniorem fuisse constat, invenisse librum de asse nullo auctoris titulo affixum Balbi expositionis reliquiis, ac cum ipsam expositionem tum edere non posset, in praesentia exhibuisse commentarium de asse, quem cum expositionis partem esse opinaretur, inde auctoris nomine repetito inscriberet *Balbus ad Celsum de asse* cet.

Verum quod Balbo abiudicandum esse censemus hunc de asse librum, minime eiusdem libri auctoritatem volumus infringere. Nam maximi est momenti ad rem nummariam saeculi tertii, sicut supra demonstratum est. Atque eodem saeculo aut ipsum hunc librum scriptum esse necesse est aut ampliorem quendam, unde hic postea commentarius in brevius contractus sit: nam quarto saeculo postquam Constantinus nova omnium nummorum genera ac rationes instituit, nemo ea commentari potuit quae legimus in hoc de asse libello.

---

9) V. Mommsen. in Gromat. II p. 151 coll. Blumio ibid. p. 6 ss.

De Volusii Maeciani distributione.

L. Volusius Maecianus, eques Romanus, iuris scientia nobilissimus, M. Aurelii praeceptor, qui interfectus est Alexandriae a. CLXXV plus sexaginta annos natus[1]), scripsit et quaestionum de fidei commissis libros XVI et hunc breviorem commentarium de assis distributione. Quamquam ipse non ***Assis distributio*** inscripsit libello, sed pleniore titulo ***Distributio item vocabula ac notae partium in rebus quae constant pondere numero mensura***[2]); quapropter nobis breviter ***distributio*** ea appellanda esse videtur. 115

Scripsit hunc commentarium Maecianus ad M. Aurelium Caesarem, quem tum iuris disciplina instituebat, anno fere CXLVI[3]). Qua in re, ut ipse plane et aperte demonstrat in praefatione, id egit, ne assis distributio et in heredum institutione et in aliis multis rebus necessaria ignota esset Caesari. Primum igitur omnem ipsius assis divisionem accurate exponit partesque inter se comparat (1—43), tum pecuniae signatae eas appellationes persequitur quae referuntur ad assem, ex quo omnis nummus argenteus potestatem habeat (44). Ac vero hac de parte commentarii paullo latius explicare necesse est.

Primum docet scriptor (48—62) denarium, argenteum nummum, qui XVI asses habeat, ipsum assis instar dividi posse. Quod nos facillime ita explicabimus, ut eum assem,

---

1) Haec omnia egregie exposuit Mommsenus in praefatione ad Volusii Maeciani distributionem *(Abhandl. der Sächs. Gesellsch. der Wissensch. Bd. III. 1853 p. 281—85)*.

2) Hanc inscriptionem quae in libris exstat tuentur ipsius Maeciani verba: *cum partes ipsas tum vocabula et notas proponendas existimavi; et deprehendes distributionem quidem partium infinitam, oppido autem quam exigua vocabula et notas.* Unde apparet *assis distributio*, quod placuit Böckingio, probari non posse. Tum *distributio partium* praetulit Mommsenus. Sed mihi aut plenus titulus *distributio item vocabula ac notae partium* cet. repetendus esse videtur — ubi nescio an *item* inculcatum sit ab aliquo librario — aut breviter *distributio* eadem dicenda, sicut fecit Gronovius.

3) Vide Mommsen. p. 287 ult.

unde fit cuiuslibet rei in computando divisio, solidum appellemus, illum autem nummum aeneum, qui fuit denarii pars sextadecima, dicamus assem monetalem. Iam ratio simpliciter sic ducenda: as monetalis quota pars est denarii, siquidem hunc assem sive solidum feceris? Nimirum semuncia sicilicus, id est pars sextadecima. Atque id ipsum ***solidi pars sextadecima*** Maecianus his expressit (48): ***semunciae enim sedecim et sicilici sedecim assem efficiunt.*** Eademque ratione ceteras persequitur denarii partes singulis assibus monetalibus additis, dupondium, tressem, reliqua usque ad quindeciaere: hic enim finis expositionis faciendus erat, quoniam sedecim asses ipsum denarium efficiunt. Haec vero omnia a Maeciano tradita si in unum comprehendimus, quid inde concludendum? Primum Maecianus nullis nisi iis partibus iisque appellationibus utitur, quae vulgatae fuerunt in cuiusvis assis sive solidi divisione; nihil igitur nisi denarium in calculis ponendis fecit assem, id est solidum, atque asses monetales singulos et binos et ceteros expressit ex solidi denarii ratione. Cuius rei usum ipse luculenter demonstrat his verbis (63): ***ingeniosissime autem, cum ad denarium ratio conficeretur, excurrentis aeris nota inventa est, quae sedecies multiplicata id efficeret: nam cum denarii nota praescribatur, eique subiungatur aeris excurrentis nota, manifestum est eam sedeciens ducendam ex adnotatione denarii.*** Ergo si rationes pecuniariae subducebantur in denariis et praeter solidos denarios computandae erant denariorum partes, ne ratio turbaretur tot sestertiis totve assibus adscriptis ad denariorum summam, tot potius partes denarii pro asse sive solido computati adiungebant ratiocinatores Romani. Sic, ut exemplo utar, summam centum denariorum sestertii unius assium trium breviter scribebant ✱C=̲=̲—Ɔ, nam septem asses monetales sunt denarii partes septem sextaedecimae, sive quinque duodecimae, id est quinque unciae, et insuper una quadragesima octava, id est sicilicus[4]).

---

4) Redige $\frac{7}{16}$ ad $\frac{21}{48}$, unde fiunt $\frac{5}{12} + \frac{1}{48}$. Copiosius omnem rationem exponit multisque exemplis illustrat

Haec ea maxime de causa latius exposui, ut viam munirem ad reliqua demonstranda, quae multo sunt difficiliora. Ergo ut eadem quae statim dixi paucis repetam: solebant ratiocinatores Romani altero post Chr. n. saeculo, cum ad denarium ratio fiebat, singulos asses monetales redigere ad partes denarii pro asse computati. Nullis autem in ea re partium appellationibus notisque utebantur nisi vulgaribus ac legitimis, uncia, semuncia, sicilico; quas partes ad denarium revocandas esse significabant praefixa nota ✱. Atqui diversa plane a vulgari assis divisione ea ratio fuit quam sestertiariam dicit Maecianus (65—73). In hac erant praeter semissem, S, partes sestertii

decima sive libella —
vicesima sive singula[5]) Σ
quadragesima sive teruncius T.

Hae non proprie sunt Romanae, sed repetitae illae quidem ex Siculorum usu, quorum argenteus nummus fuit didrachmum Attico pondere, habuit autem denas litras sive libellas, ac litrae conveniebant bina ἡμίλιτρα vel quaterni τριᾶντες, quae partes latine appellatae sunt sembella et teruncius.

Haec omnis ratio quanti momenti sit ad historiam rei nummariae Romanorum illustrandam, non opus est hoc loco monere, postquam Mommsenus copiosius de eo argumento disseruit[6]). Sed id nunc agimus, ut Maeciani verba explicemus. Qui hac sestertiaria ratione uti scribit ratiocinatores, ut summae sestertiorum statim addere possint excurrentes asses et semisses, hoc est quaternas et octonas sestertii partes. Infra autem semissem non descendebant; nam etsi quadrantes aeris etiamtum fuisse videntur, is tamen nummulus minor erat, quam ut in magno pecu-

---

Gronovius de sest. p. 409—414 (Amstelod. 1656). Nuper eandem rem attigit Marquardt. *Röm. Alterth.* V p. 102 s.

5) Singulam Maecianus appellat quae Varroni de l. L. 5, 174. 10, 38 est sembella. Utriusque vocis originem explicat Mommsen. *G. R. M.* p. 199 adn. 85.

6) *G. R. M.* p. 198 ss.

niae numero computaretur. Semissem autem non neglegebant, eoque sestertiaria ratio accuratior fuit quam denariaria, ubi infra assem nihil ad calculos vocabatur. Rursus exemplo utar: si cui persolvendi erant centum sestertii as semis, brevis erat notatio HS C ⩶ — Ɛ T, hoc est C sestertii et excurrentes partes decimae tres, vicesima una, quadragesima una, qua coniunctae faciunt sestertii partes octavas tres sive in pecunia signata assem et semissem.

Neminem rei nummariae peritum potest latere eam rationem quam sestertiariam vocat Maecianus, in qua partes sunt decimae, vicesimae, quadragesimae, proprie pertinuisse ad vetustiorem denarium, cui decem asses conveniebant, neque ipse Maecianus id omittit commemorare (74). Tunc enim denarii libella in pecunia signata habebat assem suum et sembella semissem et teruncius quadrantem[7]). Sed postquam denarius in sedecim asses distribui coepit, illa ratione tantum modo utebantur ad notandas sestertii partes excurrentes (75).

Postremo Maecianus breviter exponit de ponderibus, tum de mensurarum liquoris ac grani divisione (77—80); ad quae nihil hic adnotandum. Sequitur deinde alius disputationis de eodem argumento initium, ubi deficit codicum scriptura.

Ita cum Maeciani commentarium satis, ut videtur, explicuimus, restat ut memoria repetatur fragmenti illius Alexandrini (95) quo variae denarii partes, usitatae illae παρὰ τοῖϲ Ῥωμαίοιϲ λογιϲταῖϲ, recensentur. Ergo eius fragmenti et formam a nobis editam et illam quam Calvus expressit (prol. § 123) cum Maeciani verbis sic comparemus:

apud scriptorem Alexandrinum		apud Maecianum
1 δηνάριον	fr. 95, 8. 141, 9	denarius § 45
$\frac{1}{2}$ τροπαϊκόν	ibid.	victoriatus ibid.
$\frac{1}{4}$ νοῦμμοϲ	ibid.	sestertius ibid.
$\frac{1}{16}$ ἀϲϲάριον	ibid.	as § 47

7) Mommsen. p. 200 adn. 87.

apud scriptorem Alexandrinum		apud Maecianum
1 ἀccάριον	ibid.	as § 1
$\frac{1}{2}$ S	ibid.	semis § 1
$\frac{1}{3}$ γ″	ibid.	triens § 2. 40
$\frac{1}{4}$ δ″	ibid.	quadrans § 3. 40
$\frac{1}{6}$ ϛ″	ibid.	sextans § 4. 40
$\frac{1}{8}$ η″	ibid.	sescuncia § 5. 40
$\frac{1}{9}$ θ″	ibid.	uncia duae sextulae § 6. 40
$\frac{1}{10}$ ι″	ibid.	[partem decimam et undecimam nec nomen proprium nec notam habere dicit Maec. § 40]
$\frac{1}{11}$ ια″	fr. 95, 8 (om. fr. 141)	
$\frac{1}{12}$ ιβ″	fr. 95, 8. 141, 9	uncia § 7. 40
$\frac{1}{16}$ ιϛ″	fr. 95 (om. fr. 141)	semuncia sicilicus § 41
$\frac{1}{18}$ ιη″	fr. 95 (om. fr. 141)	semuncia sextula § 41
$\frac{1}{24}$ κδ″	fr. 95. 141	semuncia § 27. 33. 42
$\frac{1}{36}$ λϛ″	ibid.	binae sextulae § 28. 33. 42
$\frac{1}{40}$ μ″	fr. 95 (om. fr. 141)	[* teruncius § 65]
$\frac{1}{48}$ μη″	fr. 141 (om. fr. 95)	sicilicus § 29. 33. 42
$\frac{1}{50}$ ν″	fr. 95 [ubi corrigendum videtur μη″]	[non habet Maecianus]
$\frac{1}{72}$ οβ″	fr. 95. 141	sextula § 30. 33. 42
$\frac{1}{100}$	[has partes omisit scriptor Alexandrinus]	centesima [in usuris] § 43
$\frac{1}{144}$		dimidia sextula § 31. 33. 42
$\frac{1}{288}$		scriptulum § 32. 33. 42
$\frac{1}{576}$		dimidium scriptulum sive simplium § 39.

Iam sic Graeca tabula cum Maeciano comparata apparet recte a scriptore Alexandrino positas esse partes S, γ″, δ″, ϛ″, η″, θ″, ιβ″, ιϛ″, ιη″ [has duas igitur iniuria omittit fr. 141], κδ″, λϛ″, μη″ [sic in fr. 95 pro ν″ scribendum videtur], οβ″. Dubitatio autem relinquitur de ι″, ια″ [hanc partem om. fr. 141], μ″ [om. fr. 141], ν″ [om. fr. 95]. Ex his ν″ iam diximus stare non posse, quod esse debuit μη″. Nec magis probari potest ια″, quod omittit Calvus et expressis verbis expellit Maecianus. Recte autem posita sunt ι″ et μ″. Nam etsi Maecianus in denarii partibus decimam esse negat (§ 40), tamen idem in ea ratione quam

sestertiariam dicit affert decimam partem, i. e. libellam, et quadragesimam, i. e. teruncium. Hae, ut dixi, apud Maecianum ad sestertium referuntur; at eaedem olim pertinuerunt ad denarium (Maec. § 74); iam cum in ea ratione, ubi denarii partes sunt duodenariae et reliquae, ipse denarius assis instar computetur (supra p. 17 s.), facile Graecus scriptor etiam eum denarium qui in libellas et reliquas partes divideretur ἀσσάριον vocare potuit. Iure igitur existimare videmur partes ι″ et μ″ in illa Alexandrina tabula significare libellam et teruncium.

De Festo, Prisciano, Dardano, Didymo.

116 Post librum de asse secundum temporum ordinem posui reliquias ex Festi libris de verborum significatione repetitas, quibus statim addidi Pauli locos (117). Nonnullos pocos quibus pecuniae nomina commemorantur modo, non lexplicantur, consulto omisi[1]).

Tum ex Prisciani grammatici libello de finguris numerorum recepi eam partem quae est de ponderibus et nummis. Ubi et ipse Priscianus multas res affert admodum notabiles et alios citat auctores. Ac gravissima erat quaestio de illo talento magno quod octoginta libris et quattuor unciis constare dicitur, de quo nos latiorem disputationem instituimus alio loco[2]), quo facto iam satis demonstratum esse videtur nulla fide dignas esse futiles Prisciani argumentationes, quippe qui diversissima pondera ac nummos imperite inter se confuderit atque omnino rudis fuerit in hoc doctrinae genere.

Maxime memorabilis inter auctores qui a Prisciano citantur sine dubio est Dardanus sive Dardanius. Nam priore eius nominis forma uti consuevimus secundum vulgatam apud Priscianum scripturam, etsi rectius mea qui-

---

1) Sunt haec fere: aeruscare p. 24 Muell., dirutum aere 69, equestre aes 81, hordiarium aes 102, piscatorium aes 210ᵇ, peculatus 213ᵃ et 236, poenas pendere 242ᵃ et 243, resignatum aes 284 et 285ᵃ, sacramentum 344ᵇ, stipatores 350 et 351ᵃ, Taurium aes 360ᵃ, vectigal 371ᵇ.

2) V. Philologi vol. XXII p. 202—213.

dem sententia Dardanius iste appelletur, quoniam Lydi auctoritati accedit Guelferbytani codicis scriptura in eandem formam consentiens[3]). Sed tamen illam formam quae nunc omnium usu fertur non prius abiiciendam esse duxi, quam aliorum iudicio haec mea coniectura probaretur. Tum de Dardani aetate quaerentibus satis constat vixisse eum scriptorem aliquanto post Constantini tempora, id est quarto saeculo exeunte vel ineunte quinto[4]). Scripsit autem, ut Lydus[5]) tradit, de ponderibus, quo ex libro et illa servata sunt quae Priscianus exscripsit (de fig. § 10) et haec a Lydo laudata: ὁ δὲ Δαρδάνιος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν χιλίων ὀβολῶν λέγει πάλαι γενέσθαι τὸ μιλιαρίσιον καὶ ἀπὸ τῆς χιλιάδος τῶν ὀβολῶν οὕτως ὀνομασθῆναι. Quae non recte ab illo scripta esse nos meliora edocti iam compertum habemus, nec magis probari ista possunt quaecunque apud Priscianum diversa a reliquis auctoribus Dardanus tradit.

De Didymo, cuius libro περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀναλογίας Priscianus et hoc loco et in institutionibus grammaticis aliquotiens usus est, nihil ipse habeo quod addam, quoniam in omnibus fere adstipulor H. Keilio, qui post M. Schmidtium novam de eo scriptore quaestionem instituit. Unde hic Didymus non Chalcenterus ille plurimis scriptis nobilis, sed civis Romanus, Neroni et aequalis et notus fuisse videtur[6]). Quae autem Graeca verba Priscianus

3) Ut Δαρδάνιος legitur apud Lydum, ita Gudianus codex 132 eo loco qui apud Keilium est p. 409 vs. 30 (§ 14) habet *dardaniū* et in Erlangensi *Dardanius* (p. 408, 18 Keil.) correctum est ab altera manu (Keil. quaest. gramm. p. 8 adn.). Ac multo probabilius est *Dardanus* pro *Dardanius* prave scriptum a librariis Vergilii memoribus, quam contra hoc ex illo corruptum esse.

4) Conf. Henr. Keil. quaestiones grammat. p. 9, Mommsen. hist. Rom. rei numm. p. 790, nostrum commentarium in Philol. p. 207 adn. 7.

5) De mensibus 4, 9 extr.

6) V. Keilii quaest. gramm. p. 10 (Didymi fragm. a Schmidtio collecta p. 345—49). — Praeterea hic locus esse videtur, ut commemorem me consulto in priore huius libri volumine non quaesivisse, num Didymus ille Alexan-

affert (de fig. § 17), ea omnia Didymi esse arbitror, non partim Dardani, ut statuit Keilius[7]).

De Victorii argumento calculandi.

117 Pervenio iam ad scriptorem Prisciano fere aequalem, quem calculatorem studiosissimum imperator Honorius appellasse fertur, Victorium Aquitanum. Cuius de vita et scriptis praefari supersedeo, cum nuper copiosius de his disputaverit Christius[1]). Sed ut paucis repetam quae omitti nequeunt, praeter celeberrimum illum canonem paschalem Victorius scripsit priore parte saeculi V argumentum calculandi, cuius initium olim inter Bedae scripta editum[2]) nuper a Christio e codice Bambergensi repetitum est una cum Abbonis commentarii partibus quibusdam selectis. Hinc nos excerpsimus ea quae de assis divisione traduntur[3]), omisimus autem tabulas multiplicationis alienas a proposito. Quamquam extrema verba loci a nobis editi: *iam reliquae minutiae —, ut sunt sicilici sextulae et cetera, melius ex ipsius calculi inspectione cognoscuntur*, haec iisdem tabulis quodammodo illustrantur, siquidem illic legimus omnis multiplicationis principium fieri a dimidia sextula. Haec igitur tamquam minima pars assis addenda est sextulae sicilico reliquisque minutiis a Victorio enumeratis.

Carmen de ponderibus illustratur.

118 Didactica Romanorum Musa ut nullum fere doctrinae genus quamvis alienum a poetica tractatione reliquit inten-

---

drinus qui de mensuris marmorum ac lignorum scripsit aut Chalcenterus esse videretur aut alius quispiam ex iis Didymis quos scripta reliquisse aliunde novimus. Nam nulla est in ea re probabilis coniecturae quasi ansa; nisi forte hoc affirmari potest certe a Chalcentero, qui grammaticos tantummodo libros scripserit, alienam fuisse illam mensurarum scientiam.

7) Quaest. gramm. p. 8.

1) Vide *Sitzungsbericht der Münch. Akad.* 1863. I p. 100—152.

2) V. Christium p. 109.

3) Ibidem p. 133 s.

tatum, ita etiam ponderum et mensurarum scientiam versibus describere conata est. Quo ex genere ad nostram aetatem pervenerunt duo carmina, alterum brevius nec ulla peculiari virtute insigne, alterum satis copiosum ac laudabili arte et studio compositum, de quo iam nobis est disputandum.

Nonnulli veteres codices una cum Prisciani grammatici scriptis continent centum sexaginta fere versus de ponderibus et mensuris, quos et ex ipsa illorum codicum auctoritate et quia Priscianum de simili argumento scripsisse in libro de figuris numerorum recordabantur, multi eidem grammatico tribuere consueverant. Quam opinionem quomodo Wernsdorfius cum reliquis testimoniis quae de auctore carminis feruntur conciliare studuerit, supervacaneum est hic repetere, quoniam alio ex principio totam quaestionem ordiendam esse recte nunc cognitum habemus.

Iam primum videamus, quid ex ipsis veterum librorum testimoniis de scriptore carminis statuendum sit. Inscripta habet

De ponderibus codex Bobiensis vetustissimus;

item Prisciani liber de ponderibus et mensuris ex opere Rufini vel Faviani. de ponderibus et mensuris cod. Vossianus 33 in 4 (Keil. ad Priscian. vol. II p. 391); similiter codex Reginae Succiae, ex quo Burmannus (poet. Lat. min. vol. II p. 396) affert: *Prisciani liber de ponderibus et mensuris ex opere Rufini vel Faviani;*

Versus Prisciani grammatici de figuris numerorum et ponderum Sangallensis 817 (Schenkl. p. 59 commentarii infra in adn. 2 citati);

Remi Favini de ponderibus et mensuris cod. Guelferb. Gudianus 64 in 4, a nobis collatus, item Vossianus 12 in 8 (Hertz. ad Priscian. vol. I p. XXI), Morbacensis (Endlicher. p. 99), Monacensis 18375 saec. X, alii (Christ. in Mus. Rhen. XX p. 69);

Remi Favini epistola de ponderibus ex sensu eiusdem clari auctoris ad Symmachum metrico iure missa incipit cod. Parisinus 7498 (Keil. ad Priscian. vol. II p. 396);

denique inscriptione omnino carent Guelferb. Gud. 132 in 4, Paris. 7461, editio Veneta princeps (anni 1470).

Haec de inscriptionibus carminis a certis auctoribus tradita hic proponenda esse existimavi. Quibus testimoniis perlustratis primus Endlicherus dubitationem movit, num iure Prisciano id opus tribueretur. Tum H. Keilius[1]) recte demonstravit nec librorum manu scriptorum auctoritate satis defendi eius grammatici nomen, nec rerum de quibus agitur argumento; ac nomen Prisciani tum demum carmini inscriptum videri, postquam in codicibus una cum eius libris scribi coeptum sit. Alteram autem opinionem de Rufino vel Favino auctore Car. Schenkelius[2]) inde ortam esse existimavit, quod olim illud carmen sine auctoris nomine inter scripta Rufini et Remmii Fannii grammatici positum fuerit. Contra G. Christius, qui postremo de hoc argumento disputavit[3]), censet auctorem carminis fuisse Remmium quendam Flavium sive Flavinum, diversum illum quidem a Remmio Palaemone grammatico, a quo ipso Fannii nomen alienum sit. Sed hi omnes, ut ex parte inter se discrepant, ita in eo recte consentiunt non a Prisciano grammatico carmen scriptum esse, quae res, si cui aliis insuper argumentis indigere videatur, is legat ea quae diligenter Christius explicavit, non solum nonnullas res easque graviores aliter a Prisciano definiri atque ab huius carminis scriptore[4]), sed etiam dicendi genus apud utrumque plane diversum esse. Quid? cum nuper Priscianum ponderum et nummorum veterum non satis peritum fuisse a nobis demonstratum sit[5]), nonne haec etiam sententia in

---

1) Praefat. ad Priscian. vol. II p. 402.

2) *Zur Kritik späterer lat. Dichter* (Sitzungsber. d. Wiener Akad. 1863) p. 59.

3) Mus. Rhenan. XX p. 69 s.

4) Ibidem p. 66 s. Ut obolus in carmine de ponderibus atque apud omnes vetustiores auctores scripuli est dimidia pars, a Prisciano autem idem cum scripulo aequatur secundum Dardanum (de fig. 10). Tum denarium quattuor scripulorum, quo maxime nititur Prisciani argumentatio, ignorat scriptor carminis. Nec in reliquis fere simile genus praeceptorum.

5) In Philologi vol. XXII p. 202 ss.

medium afferri potest, inscitiam Prisciani et laudabilem doctrinam illius qui hoc carmen scripsit minime convenire in unum hominem, alterum igitur diversum esse ab altero?

Verum iam in hoc acquiescamus nomen scriptoris non esse notum; illud autem quaeramus, quocunque is nomine fuerit, meritone pro bono auctore habeatur.

Brevi exordio (vs. 1—5) poeta, cum declarat se pondera quae medicorum in libris inveniuntur descripturum esse, ipse nobis ostendit hoc carmen cognatum esse cum tabulis illis Graecis quas medicinales appellavimus[6]). Praeterea idem de ponderis vi eiusque ad omnem mundi constitutionem momento apte et perite pauca commemorat[7]).

Iam primum (vs. 6—31) Romana pondera illustrantur, additurque in fine Atticae cuiusdam librae mentio. Ibi quod poeta a minimis se orsurum esse dicit, recte imitatur bonos in eo genere auctores Graecos[8]). Tum minima pondera afferuntur semiobolus, obolus, scriplum; scriplo autem tribuuntur vel sex siliquae vel sedecim lentis grana vel totidem speltae lupinive. Ex his in vulgari usu apud Romanos fuerunt siliqua, obolus, scripulum, quorum ponderum ipsas legitimas rationes tradit poeta. Addit semiobolum, h. e. ἡμιωβόλιον Graecum, quod in tabula Cleopatrae inter pondera receptum legimus (p. 234, 20). Quae autem praeterea frugum grana affert, ea omnia ad illud minimum pondus revocanda esse apparet, quod χαλκοῦς dicitur in eadem tabula Cleopatrae[9]). Ceterum recte scriptor monet, ne quis ex his granulis certum ac quasi naturale pondus definiri posse existimet, quo in errore multi harum rerum studiosi antiquis temporibus

---

6) Conf. Burmannum ad h. l., Bernhardyum in hist. Rom. litt. p. 535 (edit. 4), Schenkelium p. 60: *der Verfasser hatte sich zur Aufgabe gestellt, für diejenigen, welche ältere medicinische Bücher gebrauchen und nach deren Anleitung Arzneimittel bereiten wollten, die in früheren Zeiten geltenden Masze und Gewichte angemessen zu erklären;* denique nos vol. I p. 65.

7) Conf. Ovidii, Germanici, Avieni versus a Burmanno aliisque citatos.

8) V. vol. I p. 96. 228. 240. 248.

9) Ibid. p. 125. 235, 1. Conf. praeterea p. 222, 4 al.

versati sunt[10]). Tum a scripulo pergit ad dragmam (hanc enim formam illa aetas praeferebat), sicilicum, sextulam, duellam, unciam, denique libram, neque usquam in his a legitima ratione discedit.

Extrema hac carminis particula, ut diximus, Attica quaedam libra septuaginta quinque drachmis definitur. Hic certe scriptoris errorem deprehendimus, cuius tamen socium habet Dardanum illum a Prisciano citatum. Etenim cum septuaginta quinque vetustae drachmae Atticae incurrerent in libram Romanam, hi duo scriptores, cum plane nescirent vetustae drachmae Atticae pondus diversum fuisse a vulgari Romanorum drachma, hoc est denario Neroniano, finxerunt Atticam quandam libram vel minam septuaginta quinque drachmarum sive denariorum[11]). Atque eadem ratione proximi huius carminis versus (32—40) iudicandi sunt, ubi Attica pondera, talentum, mina, drachma, obolus afferuntur. Nimirum cum scriptori persuasum sit Atticae drachmae (itemque oboli) pondus non differre a Romana ponderum ratione quam modo exposuit, sequitur ut Atticam minam faciat quattuor drachmis maiorem Romana libra; tum autem repetit falsam istam librae Atticae definitionem.

Sequitur assis distributio (vs. 41—55) scite in versiculos redacta. Ubi formam *decuncis*, quam nominativi loco plurimi falso habuerunt, genitivum esse ex *decunx* acute Christius perspexit[12]). Praeterea ad haec nihil adnotandum.

Tum 'haec de ponderibus', inquit scriptor, 'superest p a r s a l t e r a nobis', scilicet ut mensurae liquorum ac frumenti explicentur (vs. 56—90). Hic recte incipit ab amphora Romana sive quadrantali, quod quomodo ex pede porrecto efficiatur, accurate demonstrat. Deinde minora usque ad cyathum ita explicat, ut et frumenti et liquido-

10) Conf. vol. I p. 96 adn., p. 140. Praesertim multa in hoc genere commentos esse constat Hebraeos veteris testamenti interpretes.

11) Haec explicata sunt a Boeckhio p. 117, Christio p. 56 s. (commentarii in vol. I p. 67 adn. 5 citati), nobis in Philologi vol. XXII p. 205 s. 210 s.

12) Mus. Rhen. XX p. 66 s.

rum mensuras promiscue ponat et Atticas statim adiungat, medimnum et choenicem. Quae etsi sine ordine composita sunt, tamen omnino mutuae harum mensurarum rationes recte traduntur. Difficilior est locus de choenice et congio (vs. 69 s.). Sed post verba ***cotylas — recipit geminas sextarius unus*** apparet cum Endlichero legendum esse ***quis*** (i. e. quibus) ***quater adsumptis***; nam quattuor cotylae sive duo sextarii choenicem efficiunt. Tum poeta, ***adde duos***, inquit, nimirum choenices (qua voce masculina usus est perinde ac Graeci eius generis scriptores); nam si uni choenici duae praeterea adduntur, fit congius sex sextariorum (conf. praef. crit.).

Minimas mensuras, ut in Graecis tabulis fieri solet, pondere exigit. Cyatho tribuit drachmas decem, quae ratio convenit cum vetustissima tabula medicinali (p. 208, 27) aliisque. Addit oxybaphum quindecim drachmarum, unde efficitur id a scriptore quarta heminae parte aestimari convenienter ad vulgarem usum. Tum definit reliquas mensuras, mystrum, chemen, coclear, quarum nos hanc tabulam a sextario orsi proponamus:

sextarius	1					
hemina	2	1				
oxybaphum	8	4	1			
cyathus	12	6	$1\frac{1}{2}$	1		
mystrum	48	24	6	4	1	
cheme	144	72	18	12	3	1
coclear	288	144	36	24	6	2.

Comparemus cum hac tabula Graecas illas quae supra perscriptae sunt (vol. I p. 91. 99. 127. 130. 139): videmus a primo Galeneae collectionis scriptore (p. 91) et in Cleopatrana tabula (p. 127) oxybaphum perinde atque in hac tabula quartam heminae partem dici, reliqua autem omnia diversa esse. Contra tres reliquae tabulae (p. 99. 130. 139), quae ipsae inter se congruunt, ab hac tabula discrepant in oxybaphi definitione, sed consentiunt de mystro; ac vero consentirent etiam de cocleari, nisi poeta chemen inter mystrum et coclear interposuisset. Quod qua de causa fecerit, ipse dilucide exponit: voluit enim sexta-

rium non solum duodenariis partibus, ut vulgo fieri solebat[13]), sed continuata assis distributione eundem usque ad scripulum dividi. Quae descriptio num vulgari in usu apud Romanos medicos fuerit, ego hic disquirere nolo: satis est demonstrasse eam diversam esse a bonis illis auctoribus qui Graecas tabulas, sed eas ipsas maxime Romanorum in usum, composuerunt.

Postquam poeta de his minimis sextarii partibus absolvit, tres mensuras amphora maiores adiungit, Atticum metretam, quem ipse Atticam amphoram sive cadum dicit, tum culleum, maximam Romanorum mensuram, denique artabam Aegyptiam illam quam scriptor περὶ μέτρων tribus modiis cum triente definit (I p. 62 s. 258, 20); nec aliter hic poeta: *artabae modii superest pars tertia post tres* (modios scilicet).

Tum perinde atque in Graecis tabulis plerisque sequitur comparatio ponderis variorum liquorum (vs. 91 ss.). Ubi videmus poetam eam rationem secutum esse quam Oribasius et Dioscorides tradiderunt (p. 101. 224, 7. 240 s.), qua quidem aquae vel vini sextarius habet uncias XX sive libram cum besse, olei uncias XVIII sive sesquilibram, mellis uncias XXX sive libras II S. Prudenter autem poeta addit non plane idem esse aquae et vini pondus, sed multas esse pro regionibus locorumque natura differentias. Quod argumentum ut primum attigit, ad latiorem eius rei demonstrationem se convertit porroque ad alia perducitur, quae cum plane pertineant ad doctrinam physicam, hoc loco explicari non possunt; sed breviter tamen commemoro istam alteram carminis partem ea maxime de causa memorabilem esse, quod inde, quantum Romani medici in physicis processerint, cognosci potest.

Postremo restat ut de aetate huius docti poetae ea repetamus quae Schenkelio et Christio visa sunt, quorum alter saeculo quarto exeunte vel quinto ineunte carmen scriptum esse coniecit, alter idem ad tertium saeculum Diocletianique tempora revocavit[14]). Ac mihi quidem

13) Vide nostram metrologiam p. 92.

14) Schenkelius l. c. p. 60, Christius in Mus. Rhen. XX p. 70.

Schenkelii sententia probabilior videtur, sed rem in medio relinquo, quoniam certius iudicium fieri non posse intellego nisi subtilioribus quaestionibus de re metrica institutis, quae alienae sunt ab hoc loco.

De carmine quo librae partes breviter describuntur.

Carmini de ponderibus de quo adhuc diximus in qui- 119
busdam libris manu scriptis (v. praef.) adiunctum est alterum brevius ab alio scriptore ortum, quo librae sive assis partes breviter explicantur (fr. 121). Id quinto demum vel potius sexto saeculo scriptum esse probabiliter coniecit Schenkelius[1]).

In hoc carmine perinde atque in illo superiore (vs. 45—52) primum librae partes duodenariae enumerantur (vs. 1—7), quibus additur sescuncia ***unciolae mediam iungens***, h. e. ex uncia una et dimidia composita.

Tum scriptor non solum commemorat unciae vicesimam quartam partem esse scripulum, sed addit etiam plenam unciae divisionem hanc:

pars dimidia est stater sive semuncia[2])
— tertia — duae sextulae sive duella[3])
— quarta — siclus sive sicilicus sive sicel[4])
— sexta — sextula sive sescla
— octava — dragma sive olce
— duodenaria est dimidia sextula[5])
— vigesima quarta est scripulus sive gramma.

Denique scripuli partes hae ponuntur:

dimidia est obolus[6])
quarta — cerates[7])
sexta — siliqua

---

1) P. 58 adn. commentarii supra p. 26 adn. 2 citati. Non post sextum saeculum carmen scriptum esse inde efficitur, quod eo Isidorus usus est.
2) V. Isid. fr. 125, 16.
3) Ibid. 15.
4) Ibid. 18.
5) V. Volus. Maec. § 31 et supra prol. § 117.
6) Isidor. fr. 125, 11.
7) Ibid. 10.

octava est calcus, qui ipse duo granula ciceris
pendere dicitur[8]).

In hac tabula, sicut infra adnotavimus, singula quaeque accurate conveniunt cum rationibus ab Isidoro traditis, nisi quod ille dimidiam sextulam omittit. Iam si quaerimus, uter horum scriptorum altero usus sit ideoque altero sit posterior, comparantibus omnem Isidori in libris conscribendis rationem reputantibusque, quemadmodum idem de mensuris ac ponderibus scribens varios vetustiorum auctorum libros compilaverit, vix ac ne vix quidem dubium esse potest, quin ex hoc carmine suam doctrinam deprompserit Isidorus, minime vero ab Isidoro hic poeta.

A vulgari Romanorum ratione diversa sunt apud utrumque scriptorem calcus, quarta pars oboli, et cerates sive ceratim. Atque hae quidem barbarae sunt appellationes, ex κεράτιον depravatae; sed hi scriptores cum nomine etiam rem immutaverunt, semiobolo, non siliquae, ceratem aequantes.

De vetere Epiphanii versione Latina.

120 Veterem quam dicunt Epiphanii versionem in Francorum regno scriptam esse iudicat Mommsenus[1]). Iam cum eadem versione sine dubio usus sit Isidorus, apud quem verba *ab initio vero* et quae sequuntur non diversa legantur ab illo contextu[2]), satis arte illius interpretis aetas circumscribitur priore saeculi sexti parte, nisi forte eundem iam quinto saeculo, sed eo ipso extremo, scripsisse existimabis.

Quodsi hanc versionem cum variis illis Graeci operis formis quae supra editae sunt comparamus, facile elucet

---

8) Ibid. 8.

1) V. ad Volus. Maec. p. 286 (*Abhandl. d. Sächs. Ges. d. Wiss.* III 1853): *Die Schrift gehört in ihrer jetzigen Form in jene merkwürdige Reihe lateinischer Bearbeitungen griechischer, besonders alexandrinischer Schriften im fränkischen Reiche wie der Barbarus Scaligeri, die Cosmographie von Ravenna und manches andere Stück.*

2) Sunt hi loci alter versionis Latinae § 30, alter Isidori apud nos fr. 125 § 14.

ei quidem tractatui quem primo loco posuimus (I p. 259) simillimam esse hanc Latinam interpretationem[3]), sed tamen Graecum exemplum, quod interpres in manibus habuerit, nonnullis locis propius ad integrum Epiphanii operis contextum accessisse quam eam Graecam scripturam quae nunc vulgata est. Nam et stamni mensura, quae legitur in indice Epiphaniani libelli, omissa autem est in ipso contextu, servata fuit in Graeco Latini interpretis libro[4]), et locus de talento ibidem integre scriptus exstitit, qui in nostris libris gravius corruptus est[5]). Quamquam alia insuper menda hoc loco intulerunt ii librarii qui Latinam scripturam a nobis editam propagaverunt; minime enim mihi persuadere possum aut *sexcentae millesimae* imperitissime pro ͵ϛ i. e. *sexies millesimae*, aut *X assaria* pro *LX* incuriose scripsisse ipsum interpretem, qui in reliquis convertendis et religiosum et bene de his rebus instructum se praestiterit. Ex his igitur mendis alterum in ipso contextu, alterum certe in adnotatione corrigendum esse duximus.

De Isidori mensurarum et ponderum descriptione. De reliquis fragmentis in hanc collectionem receptis.

Quae Isidorus Hispalensis in uberrimo etymologiarum 121
opere de mensuris ac ponderibus scripta reliquit ea nobis in hac praefatione ita quasi termini loco fuerunt, ut, quoniam iam ad saeculum sextum extremum ac posteriora tem-

---

3) Incipit interpres ab Epiphanii a nobis editi § 4, ac deinceps singula eodem ordine persequitur. De stamno apud Epiphanium omisso vide adn. 4. Congii definitionem in interpretatione perinde atque apud Epiphanium sequitur ponderum explicatio (vol. I p. 142), cui utrobique adiuncta est extrema pars de mensuris.

4) V. vol. I p. 260, 7, ubi στάμνος χρυσῆ inter congium et marim posita est, et conf. prol. p. 142. In Latina interpretatione stamnus locum obtinet § 19 inter capsacim et cotylam.

5) Scripturam Petavianam a nobis editam non variant G. Dindorfii libri. At interpretem apparet non haec corrupta, sed illa fere in suo libro legisse quae nos e codice Parisino 2665 attulimus vol. I p. 143 extr.

pora pervenimus, continua explicatione harum recentiorum reliquiarum abstineremus, et quae dicere necesse videretur ea quam brevissima oratione comprehenderemus.

I. Quemadmodum Isidorus e vetustiorum scriptorum libris sua de mensuris ac ponderibus praecepta conglutinaverit, ii demum apte exponere poterunt qui omnem rationem quam Isidorus in opere componendo secutus sit illustrandam sibi proposuerint. Hic satis est breviter commemorare de mensuris agrorum Isidorum usum esse Balbi expositione et Columellae libris, de reliquis carmine de ponderibus, altero carmine de libra partibusque eius, Latina Epiphanii versione, denique variis Graecis tabulis de eodem argumento conscriptis.

II. Post Isidorum posuimus nonnullas incertorum scriptorum tabulas, quas in ista recentiore aetate ex antiquioribus exemplis in hanc esse formam redactas aut exploratum esset aut probabile videretur. Ut primam ex his tabulis (fr. 128) ab interpolatore insertam esse mediae Balbi expositioni acute perspexit Lachmannus. Tum altera (fr. 129) et ex priore tabula et Balbi expositione concinnata est. Additae tamen in centuriae definitione decempedae quadratae et pedes quadrati; et horum quidem summa recte esse dicitur $\overline{L}$ *DCCLX milia*, quae legenda sunt *quinquagies centena septingena sexagena milia* (= 5760000). Praeterea in eadem tabula (§ 2) praeter decempedam Romanam illustratur pertica quaedam provincialis, quae XII pedes, singulos XVIII digitorum habere dicitur. Nimirum haec est eadem pedalis mensura quam in Germania in Tungris inveniri Drusianamque appellari dicit Hyginus (fr. 114, 3); etenim monetalis pes et sescuncia sunt digiti XVIII.

Denique ad hanc nostri libri partem retulimus breviores duos locos de castrensi iugero[1]) et de mensuratione iugeri (fr. 130. 131).

---

1) In hoc fragmento iugerus qui *kastrensis* dicitur non differt a vulgari Romanorum iugero; nam tribuuntur ei ab hoc scriptore 288 decempedae quadratae sive ped. quadr. 28800. Sed quia quadrata ea mensura esse non pot-

III. Adiunxi deinde quinque tabulas quibus aut sola pondera aut pondera et mensurae explicantur, primum illam Bobiensem (fr. 132), de qua infra singillatim disputatum est (§ 122), tum duas e codicibus IX vel X saeculi repetitas, alteram e Bernensi (fr. 133), e Gudiano alteram (fr. 134), denique duas e Mutinensibus libris saeculi XIII et XV descriptas (fr. 135. 136), de quibus quae adnotanda essent omnia exposui in praefatione.

IV. Tum perveni ad alia quae extrema sunt et aetate et auctoritate. Sunt excerpta ex Isidoro e Gudiano codice a Lachmanno edita, quae cum partim a nobis secundum Vaticanum librum praestantissimum recenseri possent, non dubitavimus ea in hanc collectionem recipere (fr. 137—139). Sed alienum a proposito duximus illa Isidori capita repetere quae nulla fere re immutata ex Isidoro descripserunt veteres gromaticae collectionis auctores, ediditque e codice Gudiano alteroque Rostochiensi Lachmannus (p. 366—70). Haec cum vetustissima Isidori editione nuper contulit G. Friedleinius[2]), eademque nunc maximam partem comparare licet cum Isidori contextu e vetustissimis libris a nobis edito, unde apparebit e codicibus qui similes fuerunt Monacensium duorum[3]) compilatorem hos Isidori locos repetivisse. Sunt praeterea loci quidam de mensuris in

---

est (nulla enim est simplex radix eius numeri quadrata), initio *quadratus* correxi in *quadratas*. Porro antiquior quidam auctor scripserat iugerum in circuitu (conf. fr. 128, 5) habere perticas 72 (nam habet bina latera 24, bina 12 perticarum; unde hic scriptor absurde effecit singula latera esse 18 perticarum (nimirum non vidit talem quadratam figuram habere perticas 324, non 288). Hoc igitur de quadrata iugeri figura erravit scriptor: reliqua autem quae tradit minime neglegenda: primum esse mensuram quandam tabulam, quartam iugeri partem, quae habeat perticas quadratas 72; tum iugerum capere castrenses modios 3: quo ex loco efficitur castrensem modium duobus vulgaribus modiis aequalem fuisse (conf. vol. I p. 40 s.).

2) V. Fleckeiseni annales 1863 p. 661 s.

3) Conf. verba apud Lachmannum p. 367, 14 s. cum nostra adn. crit. ad fr. 123, 1, tum apud Lachmann. p. 368, 11 ss. cum adnot. ad fr. 123, 14.

farragine illa geometricarum et gromaticarum reliquiarum quae vulgo sub Boetii titulo fertur. E quibus unum emendate edidit Lachmannus, alii duo in editione Boetii principe exstant repetitique sunt in posterioribus[4]; sed hae reliquiae nec per se ullum fructum afferre possunt ad veterum mensurarum ac ponderum scientiam, nec omnino, ut opinor, his uti licebit prius quam de omni Boetii geometrico opere deque aliis quae iniuria olim Boetio tribuerunt satis pro rei gravitate disputatum erit[5]. His accedit scriptor saeculi decimi, non mediocri, ut illis temporibus, doctrina, Abbo Floriacensis, cuius e commentariis in Victorii calculum scriptis partes selectas nuper edidit Christius[6]. In quibus nonnulli loci sunt de ponderibus et mensuris antiquis[7], quos minime neglegendos esse existimo; sed et aetas ipsa qua haec conscripta sunt me prohibuit, ne ea in hunc librum reciperem, nec volui, cum ipse plane nihil meo studio addere possem, tantam partem Christii editionis repetere.

V. De Calvi interpretatione tabularum Alexandrinarum infra separatim dicemus (§ 123).

De tabula codicis Bobiensis.

122 Carmini de ponderibus (§ 118) in codice Bobiensi adscripta est brevior quaedam tabula qua A t t i c a p o n d e r a homo quidam grammaticus illustrare conatus est[1]. In ea numeros insigniter corruptos esse non latuit Endlicherum, etsi rectam eos emendandi viam non invenit, quam nuper

---

4) V. Lachmann. p. 407—408, 2, Boetii editionem Basileensem anni 1546 p. 1212 et 1228.

5) Post Blumium et Lachmannum (Gromat. vol. II p. 64—96) nuper de hac re impeditissima disputaverunt G. Friedlein (*Gerbert, die Geometrie des Boethius* cet. Erlang. 1861, idem in Fleckeiseni annalibus 1863 p. 425 ss.) et M. Cantor (*Mathematische Beiträge zum Culturleben der Völker,* Hal. 1863 p. 184—198).

6) *Sitzungsber. d. Münchener Akad.* 1863 p. 141 ss. De aetate Abbonis v. ibid. p. 118.

7) V. l. c. p. 141—146 vs. 3, p. 150 vs. 7—152.

1) Prisciani gramm. carmina ed. Endlicher p. 108 s.

demum ingressus est Christius[2]). Sed nobis ea res ita exponenda esse videtur, ut non solum rationes a Christio concinnatas egregie inter se convenire demonstremus, sed etiam nullam omnino aliam rationem esse convincamus, qua recte haec tabula explicari possit.

Librae partes ita descriptae sunt, ut duobus locis ubi numeri leviter corrupti inveniuntur vera ratio sponte prodeat. In talenti autem minaeque aestimatione et plures numeri iique gravius depravati, nec de ipso drachmarum numero qui conveniat minae ac talento constat. Quae iam sic inter se comparemus, ut quot drachmae ex quaque tabulae parte in minam referendae sint videamus. Tradit scriptor codicis Bobiensis talentum habere

libras	88,	ergo	minam	drachmas	140 $\frac{4}{5}$
uncias	468	—	—	—	62 $\frac{2}{5}$
stateres	1935	—	—	—	129
dragmas	7340	—	—	—	122 $\frac{2}{3}$
scripulos	23220	—	—	—	129
obolos	45440	—	—	—	126 $\frac{2}{9}$
siliquas	92880	—	—	—	129

tum idem dicit minam habere

libram 1 uncias 4 dr. 1,	i. e.	drachmas	129
stateres 22 dragmam 1	—	—	89
dragmas 199 . . .	—	—	199
scripulos 387 . . .	—	—	129.

Iam hanc tabulam si oculis collustraveris, sponte apparebit eos numeros in codice integros esse, ex quibus par drachmarum summa ad minam redacta oriatur. Redeunt autem quinquies drachmae CXXIX ex diversis numeris computatae; ergo efficitur hunc unum verum numerum esse drachmarum quae in minam incurrunt, reliquos autem numeros corruptos ex hac genuina ratione corrigendos esse. Hinc Christius veram scripturam restituit[3]), quam nos hac tabula oculis proponimus:

---

2) V. commentarii vol. I p. 67 adn. 5 citati p. 64 s.

3) Erratum est in uno numero siliquarum quae in talentum incurrunt, ubi XCI milia leguntur pro XCII, sicut recte habet codex.

talentum	1							
mna	60	1						
libra	$80\frac{2}{3}$	$1\frac{11}{32}$	1					
uncia	968	—	12	1				
stater	1935	$32\frac{1}{4}$	24	2	1			
dragma	7740	129	96	8	4	1		
scripulum	23220	387	—	—	12	3	1	
obolus	46440	—	—	—	24	6	2	1
siliqua	92880	—	—	—	48	12	4	2.

Hi sunt numeri quos ipse scriptor tabulae posuit, in quibus (ut numerorum notas nunc vulgares teneamus) librae $80\frac{2}{3}$ breviatae sunt ex $80\frac{20}{32}$, unde etiam 968 unciae effectae; reliqua autem omnia accurate computata.

Postquam hac longiore quaestione antiqua huius tabulae forma restituta est, iam brevius eiusdem de auctoritate dicere licet. Duo sunt quae diversa ab reliquis auctoribus hic scriptor tradit, siliquam esse drachmae partem duodecimam et minam habere drachmas CXXIX. Ex his prius plane incredibile est magnamque prodit scriptoris ignorantiam aut temeritatem. Nam siliquae definitio non minus certa et immutabilis quam solidi et librae fuit, postquam Constantinus omnem nummorum et ponderum rationem constituit; ergo si quis scriptor diversa in hoc genere tradit, eius fides etiam de reliquis suspecta redditur. Nimirum proprium veteris minae Atticae pondus in hac tabula una drachma auctum[4]), atque hinc reliquae et minae et talenti rationes effectae. Quod minae incrementum quis hominum qua de causa et quo tempore excogitaverit, ego ne coniectura quidem definire ausim, nec vero id meum esse duco, qui huic tabulae minime eam auctoritatem tribui posse censeam, ut inde antiquum et proprium talenti Attici pondus, diversum a reliquis auctoribus omnibus efficiatur[5]).

---

4) Vetus Attica mina a Solone constituta habuit uncias Romanas 16 (vol. I p. 90), sive denarios Neroniano 128, pro quibus in hac tabula ponuntur 129.

5) Conf. Christium l. c. p. 65 s.

De ponderum et mensurarum expositione quam Calvus latine expressit.

Supra demonstravimus Calvum Ravennatem, qui primus 123
Hippocratis libros latine edidit, his sub Africani titulo adiunxisse tractatum quendam de ponderibus et mensuris (prol. § 114). Iam magna quaestio est, graecene an latine scriptum hunc locum invenerit Calvus. Possis dicere latine, cum eodem loco ediderit Latinum scriptorem Balbum (v. ibid.). At hoc neutiquam verum esse videtur. Primum enim omnis stili habitus ac color, qualis per hunc tractatum a Calvo editum valet, interpretem recentioris aetatis, non Latinum scriptorem vetustiorem prodit; tum certe veri similius est Graecae expositioni quam Latinae praefixum esse Africani, Graeci scriptoris, nomen; denique quod ipse Calvus dicit se hunc tractatum aliis plurimis quos in manibus habuerit praetulisse, quia magis et cum Hippocratis medelarum ponderibus et mensuris, et cum Latinis convenire et facere videretur, quis est qui neget his verbis Graecum fragmentum significari a Calvo perinde atque omnia Hippocratis opera in Latinam orationem conversum? Quod cum demonstratum sit, facile ab omnibus hoc alterum concessum iri puto, Calvum, ut qui Hippocrateam molem indefesso interpretandi studio superaverit, etiam hunc exiguum tractatum apte et cum fide convertisse. Cuius rei, ne qua dubitatio relinquatur, certa sunt argumenta: nimirum plurima quae Calvus habet etiamnunc graece exstant illiusque fidem et diligentiam comprobant. Quam paucissimis potero absolvam: Calvus per voculam *ve* Graecis ponderum et mensurarum vocabulis addere consuevit Latinas appellationes, ut *mnas minasve* (fr. 141, 2), *tropaica duo quinariosve duos* (ibid. 9), vel Latinum vocabulum praemisit Graeco, ut *sextarius xestesve in duas lances cotulasve* (ibid. 12); in reliquis autem nihil nec consilio nec corrigendi studio mutavit; denique sicubi erravit, ipso Graeco libro manu scripto in errorem inductus est.

Iam vero omnis haec disputatio ita instituenda est, ut quaeratur, quale Graecum exemplum Calvus expresserit.

Magnam auctoritatem inter Graecas reliquias tribuimus duobus fragmentis, alteri περὶ ταλάντων (95), alteri περὶ μέτρων (81), quae in codicibus hoc quo statim dixi ordine posita sunt (prol. § 86). Ea iam, ut brevis sit appellatio, Alexandrinas tabulas vocemus. Has igitur tabulas Graecus ille scriptor quem Calvus expressit ita in unum tractatum coniunxit, ut et initio et in fine pauca aliunde repetita adderet, et a priore tabula ad alteram transitum faceret his verbis quae sunt apud Calvum *Sed nunc de mensuris* (§ 10). Iam in libro Graeco quo usus est Calvus Africano, celeberrimo scriptori, haec expositio tributa est, eundemque titulum in alio codice invenit Salmasius (vol. I p. 81), qui amphorae definitionem eandem quam Calvus expressit Graecam affert ex *Iulio Africano in fragmento περὶ μέτρων* vel ex *Africano in Cestis capite περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν.* Hic ipsa Salmasii verba magnam dubitationem relinquunt; qui si ista Graeca invenit *in fragmento* περὶ μέτρων, hac statuendum est quod statim dicturi sumus; sin vero ex Cestorum opere ea repetivit, longe aliter se res habet nec negari potest ipsum Africanum hanc expositionem e vetustioribus tabulis, ipsas illas Alexandrinas dico, concinnavisse suumque in opus collecticium inseruisse. Sed residet in mente scrupulus, cum altero loco *fragmentum* Africani citaverit Salmasius. Ne multa, equidem arbitror minime omne Cestorum opus aut maiorem partem eius, unde hoc de mensuris caput laudaverit, Salmasium in manibus habuisse, sed solum hoc fragmentum in libris invenisse idque sua coniectura ad Cestos Africani retulisse. Quod si verum est, relinquitur ut minime pro comperto habendum sit Africanum haec scripsisse: quam facile enim censemus fieri potuisse, ut huic fragmento a librario aliquo, quo maior auctoritas esset, celeberrimum Africani nomen praefigeretur.

Haec in universum disputanda fuerunt: iam singillatim Graecum Calvi librum cum Alexandrinis tabulis aliisque eius generis fragmentis comparemus.

Primum Graecus Calvi scriptor (fr. 141 § 1) breve exordium fecit simile quibusdam Graecis tabulis (fr. 51 vs. 4, fr. 66, 1); tum posuit totam Alexandrinam tabulam

quae est de ponderibus (fr. 95). Hic pauca admodum apud Calvum ab ea forma quam nos edidimus differunt[1]), in quibus gravissima sunt duo, primum quod Calvi scriptor (§ 6 = fr. 95, 5) variis drachmis in Alexandrina tabula enumeratis addidit Deliacam, tum quod in fine (§ 9 = fr. 95, 8) Calvi liber et nonnullis corruptelis vacavit quibus reliqui codices laborant et quaedam non iniuria omisisse videtur. Quae iam sic inter se conferamus ut ex Calvi interpretatione Graeca illius scriptoris verba restituamus eaque quae in Alexandrina tabula differunt uncis inclusa adiungamus: Διαιρεῖται δὲ [ἐκ περιουςίας καὶ add. Al.] τὸ δηνάριον κατὰ Ῥωμαίους εἰς μέρη ͵αρνβʹ [͵αςνβʹ Al.]· ἔχει γὰρ τροπαϊκὰ βʹ [μέρη ιβʹ Al.], νούμους δʹ, ἀσσάρια δὲ ιϛʹ. ὁ δὲ νοῦμος οὐγγίαν ἔχει τῷ σταθμῷ. τὸ δὲ ἀσσάριον διαιρεῖται εἴς τε S καὶ γʺ καὶ δʺ καὶ ϛʺ καὶ ηʺ καὶ θʺ καὶ ιʺ [καὶ ιαʺ add. Al.] καὶ ιβʺ [καὶ ιϛʺ καὶ ιηʺ add. Al.] καὶ κδʺ, καὶ λϛʺ καὶ μηʺ [καὶ μʺ καὶ νʺ Al.] καὶ οβʺ. τὰ δὲ μέρη ταῦτα ἰδίας ὀνομασίας ἔχει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις λογισταῖς. Reliqua quae huc pertinent supra explicuimus (§ 115 extr.).

In altera parte quae respondet Alexandrino fragmento περὶ μέτρων (81) praeter leviores quasdam res infra adnotatas[2]) maxima differentia est post verba καὶ τὰ ἐλαιρὰ

1) Omittit Calvi scriptor verba τὸ δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ usque ad τεσσάρεις (p. 301 vs. 3—9); tum idem post verba τῇ Ἰταλικῇ μνᾷ p. 301 vs. 16 addit: *quae denarius vocatur, plurimi enim nunc fere in omnibus Italica utuntur;* tum pro verbis p. 301 vs. 20 editis πάλιν τὸ γράμμα ψεμμῶν γʹ. ὁ θέρμος κερατίων βʹ Calvi scriptor habuit πάλιν τὸ γράμμα (ἔχει) θέρμους γʹ, ὁ θέρμος κεράτια βʹ, quibuscum confer verba a Salmasio citata (I p. 81, II) et Parisini libri scripturam (ad I p. 301 vs. 19); denique Calvi scriptor omisit proxima verba ὡς εἶναι cet. (p. 301, 21—302, 2).

2) Amphorae definitio in Calvi libro iisdem verbis scripta erat quae citat Salmasius: v. vol. I p. 81, I. In Alexandrina tabula p. 257, 25 libris traditum est βρόχους; Calvus autem πρόχους legisse videtur. P. 258, 1 Alexandrina tabula recte δὴ κογχία habet, ubi δικογχία legit Calvus. Paulo post verba quae apud Calvum inveniuntur *sextarium vero seu xesten Aegyptii henion dicunt* repe-

παραπληcίωc cet. (§ 13 = fr. 81, 3 vs. 9). Hic enim in Alexandrina tabula et corrupte et mutile scripta ἔcτι δὲ ὁ μετρητὴc ἐλαιρὸc †δυνατὰ ἔχων ιϛ'. καὶ καλεῖται ὁ μο ἑκτεύc; Calvus autem multo plura in libro suo legit: *metretes autem olearius huius duplus est, caetera vero concordant. quam enim comparationem rationemve librae pondus ad mnam habet, librae mensura eandem ad cotulam habet, sextarii scilicet xestaeve dimidium. Medimnus autem Atticus modios sex Italicos capit. modius autem hecteus vocatur.* In his quae de medimno leguntur sine dubio vera ac genuina sunt: unde reliqua etiam quae Calvus addit minime spernenda esse apparet. Dixit antea scriptor Alexandrinae tabulae itemque is quem Calvus expressit mensuras olearias a centumpondio Romano principium habere. Id equidem re ab omnibus partibus considerata aliter expedire non possum nisi hoc modo, sub Romanorum imperio in aliqua provincia eam mensuram oleariam quae Attico metretae responderet definitam esse C libris Romanis pro CVIII[3]), ipsam autem olei amphoram in eadem provincia hac quam dixi centenaria mensura duplo maiorem fuisse. Quid multa? in Aegypto artaba vetustior (prol. § 39) aequalis fuit Attico metretae, duae autem artabae medimnum Aegyptium effecerunt. Iam concludimus fuisse in eadem terra antiquam oleariam mensuram eodem modo ac medimnum, hanc autem postea a Romanis pondere CC librarum definitam esse, euiusque partem CCLXXXVIII (vol. I p. 124) fuisse cotylam[4]). Haec, ut significavi, eli-

---

tita sunt ex fr. 78, 20, ubi ἡνίον habet codex. Tum apud Calvum § 15 vitiose addita verba *sexque artabis constat* et deinde post *modiorum trium* omissa trientis nota: integra habes in Alexandrina tabula p. 258, 18 et 20. Porro apud Calvum § 16 extr. addita inveniuntur *saton autem satorumve paucae sunt differentiae.* Denique Alexandrinae tabulae paragraphum septimam iam secundum Calvum emendavimus; ipse autem Calvus vitiose habet *vini quatuor et decem librarum* (pro *decem*) et paulo post § 18 *granula quingenta* (pro *quadringenta*).

3) Sextarius olei pendit sesquilibram (fr. 64, 24 etc.), metretes igitur, qui est 72 sextariorum, libras 108.

4) Hanc esse iudico cotylam Alexandrinam quae in

cienda sunt e Graeci scriptoris verbis a Calvo expressis, modo ne quid a Calvo in hac re impeditissima erratum esse suspicemur. Reliqua autem quae supra ex Calvi interpretatione exscripsi: ***quam enim comparationem*** cet., ea apta ratione explicare non possum.

Denique Graecus scriptor quem Calvus secutus est addidit notas ponderum ac mensurarum. Hic apparet Calvum proprios notarum ductus, quos in Graeco libro invenit, ne novi typi in officina faciendi essent, exhibere noluisse, pro his autem primas litteras cuiusque vocabuli posuisse. Sed in libro illo Graeco sine dubio similes notae fuerunt iis quas in priore volumine passim edidimus, et de talenti nota confer Salmasium supra a nobis citatum (I p. 81, V).

De apparatu Petri Danielis.

Iam cum ad calcem huius praefationis pervenerim, re- 124
stat ut ex litteris quas prompto ac benevolo studio ad me dedit H. Usenerus describam apparatum Petri Danielis[1]), qui Bernae servatur (cod. 189 in fol.). Nimirum vir ille doctus consilium ceperat scriptores de mensuris ac ponderibus edendi, multaque quae ad propositum pertinerent collegerat. Sic exstitit apparatus manu scriptus, quo haec continentur:

I. Apographum codicis Bernensis A 57 saec. X (form. quadr.). Continet hic liber foliis XVI veterem Epiphanii versionem hoc titulo: INCIPIT EPIFANII | EPI CYPRIANI CIROTUS | DE HIS QUAE IN DIUINA SCRIP | TURA SUNT MENSURIS ATQ. PONDERIBUS. | ΛΑΝΔЄΦΡΗΔΟC. | ***Si quis uult eorum*** cet. Extrema sunt ***Talentum super omnia pondera quibus alia appenduntur excellet.*** Addit Usenerus hos duos quaterniones videri maioris cuiusdam codicis reliquias esse, posteriore demum tempore in singu-

---

vetustissima tabula medicinali (fr. 29, 5, prol. I p. 69 s.) octo olei unciis aestimatur. Nam divide 200 libras Romanas per 288: prodeunt unciae $8\frac{1}{3}$.

1) Petrus Daniel iuris consultus, Servii editor nobilissimus idemque Plauti et Petronii, mortuus est a. 1603 [sic Jöcher. secundum Baillet *jugem. des sav.*].

lare volumen colligatas. Pertinet igitur haec quae servata est vetustae versionis pars ab initio libri Epiphaniani (p. 4 ed. Dindorf.) paene usque ad finem, nam post talenti definitionem (p. 32 vs. 16 Dind.) pauca admodum in Graeco contextu leguntur. Ergo differt eadem ab ea versione quam nos edidimus (fr. 122), quae tantum mensuras ac pondera continet, non reliquas res sane alienas a proposito (prol. § 87). Sed redeam ad apparatum Danielis. Huius igitur codicis apographum facit primam partem illius voluminis: sequitur L. Danaei epistula Genabo ad Ligerim data, qua ille ostendit se apographum a Daniele missum suis adnotationibus auctum remisisse[2]). Tum haec inveniuntur:

II. folium formae octavae hoc titulo '*Ex. v. cod. Errici Memmii Volusii Metiani*'.

III. duo folia formae maioris: '*Isidori Iunioris Hispalensis Episcopi De Ponderibus ex XVI libro Etymolog. cap.* 24'. Adnotata est varia nescio quorum codicum scriptura.

IV. folium unum, ubi *follis* et μιλιάριον (immo μιλιαρίσιον) explicantur.

---

2) Hoc est epistulae initium: *P. Danieli Togato et sibi chariss.* | *L. Danaeus in Christo s. p. D.* | *Remitto ad te mi Daniel eam quam de Epiphanio Ancorato Latinam fecisti partem quae apud me reliqua erat. quae si diutius, quam speraras, a me retenta est, id non tam tui oblivioni, quam meae pigritiae et ingenii ruditati tribuas, quoniam* (an *qua*?) *id non assequebar facile quod multis in locis occurrebat. Emendavi igitur multa, sed dum in calce tuae versionis versarer, ecce e nostris studiosus quidam Epiphanium totum a Iano Cornario Latine iampridem factum attulit. In qua legi ea ipsa translata quae a te conversa sunt. Id quod te nescire nolui, ut ne actum agas, nisi si quas annotationes forte edere in ipsam Cornarii versionem malueris.* Ad quae Usenerus haec acute adnotavit: *Hieraus geht hervor, dass Danaeus den Auftrag des P. Daniel ganz falsch verstanden haben muss. Die vorhergehende Abschrift des cod.* A 57 *ist von Danaeus ganz durchcorrigirt (auch gelegentlich mit Anmerkungen versehen, z. B. gleich* fol. 1 *über dem Titel des Buches* Ancyrotus), *offenbar unter der Voraussetzung, dass P. Daniel die (vermeintlich) selbst gefertigte Version dem griechischen Texte als Erläuterung gegenüber stellen woll.*

V. duo folia, quae continent emendationes in Graecum Epiphanii contextum. In margine adnotatum '*Cassander* (an *Cassonides*?) *in Liturgia meminit vet. Interpretis Epiphanii*'.

VI. duo folia eiusdem argumenti hoc titulo '*In Epiph. de ponderibus Et mensuris*'.

Praeterea Daniel nonnullos libros impressos collegerat suasque notas et varias codicum scripturas adiecerat, quae collectio nunc est codex K 178. In hoc volumine cum alia tum Prisciani, Rhemnii Fanni, Bedae Angli, Volusii Maeciani libri inveniuntur.

Haec Usenerus, quae satis demonstrant maximo opere optandum esse, ut illius apparatus uberiorem cognitionem quam primum habere liceat.

METROLOGICI SCRIPTORES
ROMANI.

108. *E M. Terentii Varronis de lingua Latina libro V* (169—174).

Multa pecuniae signatae vocabula sunt. aeris et 169
argenti haec: as ab aere. dupondius a duobus pon-
deribus, quod unum pondus assipondium dicebatur.
id ideo, quod as erat libra pondus. deinde ab nu-
mero reliquum dictum usque ad centussis, ut as sin-
gulari numero, ab tribus assibus tressis, et sic pro-
portione usque ad nonussis. in denario numero hoc 170
mutat, quod primum est ab decem assibus decussis,
secundum ab duobus decussibus bicessis. reliqua
conveniunt, quod est, ut tricessis, proportione usque
ad centussis, quo maius aeris proprium vocabulum
non est. nam ducenti et sic proportione quae di-
cuntur, non magis asses quam denarii aliaeve quae
res significantur.

---

4. a] ab *Pri* 6. pondo *Mommsen. Gesch. d. Röm. Münzw. p. 193 adn. 75* 7. reliquum dictum *om. Pri* centussem *Pri* ut as singulari numero *om. Pri (probat Spe p. 13)* a *ante* singulari *add. N* 10. decusis *N* 11. decusibus *N* bicesis *N*, vicessis *Pri* *post* bicessis *F N add.* quod dici solum (solitum *Turneb.*) a duobus decussibus *(om. N)* bicensis (bicessis *vel* bigessis *alii*) 12. tricensis *N* 13. *post* centussis *codices Prisciani add.* quod et Persius ostendit, Et centum Graecos uno centusse licetur, *quae non scripsit ipse Priscianus (Spe p. 13)* quo] quod *N* 15. aliaeve quae] aliaeque *Pri*

171 Aeris minima pars sextula, quod sexta pars unciae. semuncia quod dimidia pars unciae. se valet dimidium ut in selibra et semodio. uncia ab uno dicta. sextans ab eo quod sexta pars assis, ut quadrans quod quarta, et triens quod tertia pars. semis quod semias, id est [ut] dimidium assis, ut supra dictum est. septunx a septem et uncia conlisum.
172 reliqua obscuriora, quod ab deminutione, et ea quae deminuuntur ita sunt, ut extremas syllabas habeant. ut deunx dempta uncia, dextans dempto sextante, dodrans dempto quadrante, bes, ut olim des, dempto triente.

173 In argento nummi: id ab Siculis. denarii, quod denos aeris valebant, quinarii, quod quinos. sestertius, quod semis tertius, dupondius enim et semis antiquus sestertius est, et veteris consuetudinis ut retro aere dicerent, ita ut semis tertius, quartus semis pronuntiarent. ab semis tertius sestertius dictus.
174 nummi denarii decuma libella, quod libram pondo as valebat, et erat ex argento parva. sembella, quod

---

1. unciae est. semuncia *Pri* 2. semiuncia *N* se] sic *FN rel.* se valet *usque ad* semodio *om. Pri* 4. assis, ut] assis est *Pri* 6. semias] semis *Pri* ut *seclusi idemque om. Pri* 7. collisum *Pri*, conclusum *FN et rel. libri Varronis* 8. diminutione *Pri* 10. deunx] de una *FN*, una *Pri*, *emendavit Spe (p. 14) idemque eiecit* deunx *quod libri Varronis et Priscianus post* uncia *habent* 14. sextertius *N*, *idemque vs. 16* 15. quod semis tertius] duobus semis *Pri*, quod duobus semis additur *Muellerus e coni.* 17. aera *Pri* ita ut — pronuntiarent] ut semis quintus, semis quartus, semis tertius nuntiarent *Pri* 18. sestertius *om. N* 19. decuma] a decima *Pri* quod libram *cet. om. Pri* as] aeris *Scioppius et Mue* 20. simbella *N*

libellae dimidium, quod semis assis. teruncius a tribus unciis, quod libellae ut haec quarta pars, sic quadrans assis eadem.

109. *Ex eodem libro locus de agri mensuris* (V. 34. 35).

Ager dictus in quam terram quid agebant, et unde 34
quid agebant fructus causa: alii, quod id Graeci dicunt ἀγρόν. ut ager quo agi poterat, sic qua agi actus. eius finis minimus constitutus in latitudinem pedes quattuor — fortasse an ab eo quattuor, quod ea quadrupes agitur — in longitudinem pedes centum viginti; [in] quadratum actum et latum et longum esse p. centum viginti. multa antiqui duodenario numero finierunt, ut duodecim decuriis actum. iugerum di- 35
ctum iunctis duobus actibus quadratis. centuria primo a centum iugeribus dicta est, post duplicata retinuit nomen, ut tribus a tribus multiplicatae idem tenent nomen.

110. *Ex eiusdem libro de re rustica I* (10).

Modos quibus metirentur rura alius alios constituit. nam in Hispania ulteriore metiuntur iugis, in

---

1. terruncius *N* 2. quod *om. Mue*
7. alii quod *Spe*, aliquod *F*, an quod *La*, *qui haec et cetera usque ad* ἀγρόν *uncis interclusit* 8. αrρο *F* quo *Turnebus*, quod *F* 11. et 13. centum viginti *FLa*, CXX *vulgo* 12. in *seclusi coll. de r. r. lib. I, 10*, hinc *Spe* esse p.] ẽ & *F*, esse *vulgo* 14. duodecim *FLa*, XII *vulgo* actum] actūs *F*, *voluit igitur librarius* actum *corrigere (Spe)* 15. primo a] prima *F* 16. est *F*, *vulgo om.* 17. a tribus *La*, actibus *F*, *vulgo om.*

Campania versibus, apud nos in agro Romano ac Latino iugeris. iugum vocant quod iuncti boves uno die exarare possint. versum dicunt centum pedes quoquo versum quadratum. iugerum quod quadratos duos actus habeat. actus quadratus qui et latus est pedes CXX, et longus totidem. is modus acnua latine appellatur. iugeri pars minima dicitur scripulum, id est decem pedes et longitudine et latitudine quadratum. ab hoc principio mensores nonnunquam dicunt in subsicivum esse unciam agri aut sextantem seu quid aliud, cum ad iugerum pervenerunt, quod habet iugerum scriptula CCLXXXVIII, quantum as antiquos noster ante bellum Punicum pendebat.

Bina iugera, quot a Romulo primum divisa dicebantur viritim, quae heredem sequerentur, heredium appellarunt. haec postea centum centuria. centuria est quadrata in omnes quattuor partes, ut habeat latera longa pedum MMCD. haec porro quattuor

---

2. iugum] iugerum *M* 3. possunt *M* 5. qui est latus C. XX pedes et longus totidem *M* 6. centum viginti *Ve* modius *Ve* acuna *M*, ac mina *Ve* 7. latinae *L* 8. pedes in longitudinem et latitudinem *vulgo* 10. subsicinum *M* 11. seu] si *LMP*^{k}*Ve*, aut *vulgo* pervenerunt quod habet *om. M* 12. quod *LP*^{k}, quot *Ve* scriptula *L*, scripula *MP*^{g}*vulgo*, scrupula *Ve* CC^{L}XXXVIII *L*, CLXXXVIII *M*, CCLXXXVIII *P*^{k}, ducenta octoginta-octo *Ve* 13. quantus *P*^{g} *falso* as antiquos *LP*^{gk}, ad antiquos *M*, autem ad ant. *Ve* noster] nr̄os *M*, nostros *Ve* 14. pendebant *Ve* 15. quot *La*, quod *libri* 16. quaeque haeredem *Ve* haeredium *Ve*, heredem *M* 17. a centum centuria *Ve*, a centum centuria dicta *vulgo* 18. habeant *M* 19. pedum M. M. C. Ↄ *L*, pedum M. M. C. *M*, M. M. C. pedes *Ve (de P vide praef.)*, *pedum* ∞ ∞

centuriae coniunctae, ut sint in utramque partem binae, appellantur in agris divisis viritim publice saltus.

111. *Tabula agrestium mensurarum e Columellae libro V.*

(Vide prol. § 110.)

1. Modus omnis areae pedali mensura conprehenditur, qu*ae est* digitorum XVI. pes multiplicatus in passus et actus et climata et iugera et stadia centuriasque, mox etiam in maiora spatia procedit.

2. Passus pedes habet quinque.

3. Actus minimus, ut ait M. Varro, *in* latitudinem pedes IIII. longitudinis habet pedes CXX.

4. Clima quoquo versus pedum est LX.

5. Actus quadratus undique finitur pedibus CXX. hoc duplicatum fecit iugerum, et ab eo quod erat iunctum nomen iugeri usurpavit. sed hunc actum provinciae Baeticae rustici agnuam vocant, itemque XXX pedum latitudinem et CLXXX longitudinem porcam dicunt. at Galli candetum appellant in areis

---

D *(hoc* D *cum transversa linea) Ge, eadem addito* C *ante* D *Sch* haec *L*, hec *M*, hae *Ve*P^k

1. "coniunctae "centuriae *L* utranque *LVe* binae] bene *M* 2. et sic *ante* appellantur *add. Ve* publicę *L*, publice *Ve*

6. omnis *cereae S* comprehenditur *Ve* 7. quae est] quia *S*, qui *Ve* pes *multip*licatus *S* 8. climmata *S* 10. quique *Ve* 11. in *addidi e Varrone (supra p. 51,9)* 12. quattuor *Ve* 15. facit *Ve* erit *S* 16. usurpabit *SP* 17. beticae *Ve*, bethicae *P* acnuam *vulgo*, agmiā *Ve* 18. triginta *Ve* CXXV *Ve*, CLXXV *P* porcā *S* 19. calli gandetum *S*, *sed ex* c *cauda adscripta factum* g

urbanis spatium centum pedum, in agrestibus autem pedum CL [quod aratores candetum nomenant]; semiiugerum quoque arepennem vocant.

6. Ergo, ut dixi, duo actus iugeri efficiunt longitudinem pedum CCXL, latitudinem pedum CXX, quae utraeque summae in se multiplicatae quadratorum faciunt pedum milia XXVIII DCCC.

7. Stadium deinde habet passus CXXV, id est pedes DCXXV, quae mensura octies efficit ∞ passus. sunt ea m. p. V.

8. Centuriam nunc dicimus, ut idem Varro ait, ducentorum iugerum modum. olim autem ab centum iugeribus vocabatur centuria, sed mox duplicata nomen retinuit, siculi tribus dictae primum a partibus populi tripertito divisi, quae tamen nunc multiplicatae pristinum nomen possident.

9. Haec non aliena nec procul a ratiocinio quod tradituri sumus breviter praefari oportuit. nunc veniamus ad propositum. iugeri partis non omnis posuimus, sed eas quae cadunt in aestimationem facti operis. nam minores persequi supervacuum fuit, pro quibus nulla merces dependitur.

1. cen*tũ S* 2. nomenant *S, et sic scripsit interpolator; super* e *add.* i *manus paulo recentior* 4. iugerum *Ve* 5. CXX] $\overline{\text{CCXX}}$ *S* 6. quae utraeque *om. P* 7. $\overline{\text{XXVIII}}$ $\overline{\text{dCCC}}$ *S* 9. mille *Ve* passus· sunt campum *S (v. praef.)*, passus. sic ueniunt quinque milia pedum *Ve*, sunt passus is ueniunt *cet. P* 12. *post* ducentorum *Ve add.* numero 14. sicut *Ve* 15. tripartito *Ve* 17. pro*cul a rat*ocinio *S* (*i* supra) 18. braeviter *S* 19. possumus *SVe (v. praef.)* 20. estimationem *S* 22. mercede penditur *SP*

10. Igitur, ut diximus, iugerum habet quadratorum pedum $\overline{XXXVIII}$ DCCC, qui pedes efficiunt scripula CCLXXXVIII.

11. Ut a minima parte, id est ab dimidio scripulo incipiam, pars DLXXVI pedes efficit L, id est iugeri dimidium scripulum.

12. Pars CCLXXXVIII pedes centum, hoc est scripulum.

13. Pars CXLIIII pedes CC, hoc est scripula duo.

14. Pars LXXII pedes CCCC, hoc est sextula, in qua sunt scripula IIII.

15. Pars XLVIII pedes DC, hoc est sicilicus, in quo sunt scripula sex.

16. Pars XXIIII p. ∞CC, hoc est semuncia, in qua scripula XII.

17. Pars XII p. $\overline{II}$ CCCC, hoc est uncia, in qua sunt scripula XXIIII.

18. Pars VI p. $\overline{IIII}$ DCCC, hoc est sextans, in quo scripula XLVIII.

19. Pars IIII p. $\overline{VII}$ CC, hoc est quadrans, in quo scripula LXXII.

20. Pars III p. $\overline{VIIII}$ DC, hoc est triens, in quo scripula XCVI.

---

2. $\overline{XXQII}$·dCCC *S*, milia XXVIII·dCCC *Ve* scrupula *Ve ubique*, *corr. P* 3. CCLXXXQII *S* 5. pars aLXXQ *S*, pars CCIXXXVIII *Ve*, pars DLXXII *P* efficiūt *Ve* 7. pedes C quae est *Ve* 9. et 10. pars septuagensima et secunda pars CXLIIII pedes CC hoc est scripula duo. pedes $\overline{CCCC}$ hoc est sextulā *S*, Pars. IXXII. pedes: pars. XIIIII. pedes. CC. hoc est scrupula duo. Pedes. CCC. hoc est sextula *Ve* 12. $\overline{dc}$ *S* 14. p. M. CC *Ve* 16. p. II . CCCC *Ve*, *et sic infra (milibus non distinctis lineola superposita)* 22. $\overline{dc}$ *S*

21. Pars III et XII p. $\overline{XII}$, hoc est quincunx, in quo scripula CXX.

22. Pars dimidia p. $\overline{XIIII}$ CCCC, hoc est semis, in quo scripula CXLIIII.

23. Pars dimidia et duodecima p. $\overline{XVI}$ DCCC, hoc est septunx, in quo scripula CLXVIII.

24. Partes duae tertiae p. $\overline{XVIIII}$ CC, hoc est bes, in quo scripula CXCII.

25. Partes tres quartae p. $\overline{XXI}$ DC, hoc est dodrans, in quo scripula CCXVI.

26. Pars dimidia et tertia p. $\overline{XXIIII}$, hoc est dextans, in quo scripula CCXL.

27. Partes tertiae II et quarta p. $\overline{XXVI}$ CCCC, hoc est deunx, in quo scripula CCLXIIII.

28. Iugerum p. $\overline{XXVIII}$ DCCC, hoc est as, in quo scripula CCLXXXVIII.

112. *E Frontini libro II de limitibus.*

(Vide prol. § 111.)

p. 30 *La* Primum agri modum fecerunt quattuor limitibus clausum

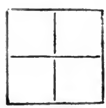

1. quincuncxs *S*, quincuns *Ve* 2. CX *S* 5. et XII. p. XIII. dCCC *Ve* 6. septuns *Ve* CLXII · X *S*, CIXXXIIX *Ve* 7. partes duae tertiae *supra lineam habet S ab altera manu, ut videtur* p. XXIIII. CC. hoc est pes: in quo scrupula. CCXIII *Ve* 9. pedes $\overline{XX}$ · Id · C · *S* 11. destas *S*, destans *Ve* 12. CCXIII *Ve* 13. $\overset{te}{\text{pars}}$ *S* tertiae et II *S*, tertiae secundae *Ve* p. XXIII·CCCC *Ve* 14. deunxs *S*, deuns *Ve* 15. pedes XXVIII $\overline{dccc}$ *S*, pedes XXVII.dCCC *Ve*

plerumque centum pedum in utraque parte, quod Graeci plethron appellant, Osci et Umbri vorsum: nostri centenos et vicenos in utraque parte, cuius ex IIII unum latus, sicut diei XII horas, XII menses anni, XII decempedas esse voluerunt. ex actibus conicio acnuam primum appellatum . . . dictum fundum. hi duo fundi iuncti iugerum definiunt

deinde haec duo iugera iuncta in unum quadratum agrum efficiunt, quod sint in omnes partes actus bini in hunc modum

quidam primum appellatum dicunt sortem, et centies ductum centuriam. sunt qui centuriam maiorem modum appellant, ut Cremonae decem et ducentum; sunt qui minorem, ut in Italia triumviralem iugerum quinquagenum.

113. *E Balbi ad Celsum expositione et ratione mensurarum.*

(Vide prol. § 112.)

1. Mensura est conplurium et inter se aequalium [p. 94 *La*] intervallorum longitudo finita, ut pes per unciam, per

---

1. centum *libri*, centenum *La* 2. Greci *libri La* 3. cente^{nos} et uicenos *A*, uicenos et centenos *E*, centenum et uicenum *La* 6. appellatum] *conf. vs. 11. 12* *post* fundum *duae falsae figurae sunt in A (vide apud La diagramma 31): ego genuinam figuram eamque post* definiunt *restitui* 10. *post* modum *falsa figura est in A (apud La 32)* 13. Cremone *ALa*, cremonam *E* decem *libri*, denum *La* ducentam *A*, ducenta *E*, ducenum *La*

pedem decempeda, per decempedam actus, per passum stadium, per stadium miliarium, et his similia.

2. Mensurarum appellationes quibus utimur sunt duodecim, digitus, uncia, palmus, sextans, pes, cubitus, gradus, passus, decempeda, actus, stadium, miliarium.

3. Minima pars harum mensurarum est digitus: siquid enim infra digitum metiamur, partibus respondemus, ut dimidiam aut tertiam.

4. Uncia habet digitum unum et tertiam partem digiti.

5. Palmus habet digitos IIII, uncias III.

p.95 *La* 6. Sextans, quae eadem dodrans appellatur, habet palmos III, uncias VIIII, digitos XII.

7. Pes habet palmos IIII, uncias XII, digitos XVI.

8. In pede porrecto semipedes duo, in pede constrato semipedes IIII, in pede quadrato semipedes VIII.

9. Cubitus habet sesquipedem, sextantes duas, palmos VI, uncias XVIII.

10. Gradus habet pedes IIS.

11. Passus habet pedes quinque.

12. Decempeda, quae eadem pertica appellatur, habet pedes X.

13. Actus habet longitudinis ped. CXX, latitudinis ped. CXX.

14. Stadium habet pedes DCXXV, passus CXXV.

15. Miliarium habet passus mille, ∞ p. V, stadios VIII.

---

10. Uncia habet digitum unum et tertiam *Memmianus liber apud Rigaltium*, *om. libri a La collati* 13. quae *E*, que *reliqui et La* 20. II. S. *plerique*, duosemis *G*, *unde* duo semis *La* 27. ∞ p. v *Vaticanus*, pedes $\overline{V}$ *reliqui*, milia pedum V *La*

16. Mensurae aguntur generibus tribus, per longitudinem et latitudinem et altitudinem, hoc est rectum, planum, solidum. p. 97 La

17. Rectum est cuius longitudinem sine latitudine metimur, ut lineas, porticus, stadia, miliaria, fluminum longitudines, et his similia.

18. Planum est quod Graeci epipedon appellant, nos constratos pedes, in quo longitudinem et latitudinem habemus. per quae metimur agros, aedificiorum sola, ex quibus altitudo aut crassitudo non proponitur, ut opera tectoria, inauraturas, tabulas, et his similia.

19. Solidum est quod Graeci stereon appellant, nos quadratos pedes appellamus, cuius longitudinem et latitudinem et crassitudinem metimur, ut parietum structuras, pilarum, pyramidum aut lapidum materias, et his similia.

114. *Ex Hygini libro de condicionibus agrorum.*

(Vide prol. § 111.)

1. Hoc quoque non praetermittam quod plerisque locis inveni, ut modum agri non iugerum sed aliquo nomine appellarent, ut puta [qua] in Dalmatia versus appellant. 122 La idem versus habet p. $\overline{\text{VIII}}$ DCXL. ita iugero versus numero sunt III ZZ. ego autem quotiens

---

1. *ad § 16—19 in libris appictae sunt quaedam figurae (apud La 68—71)* 7. Greci *libri La*

21. aliquo] *immo* alio quo: *conf. p. 60, 9* 22. qua *B*, om. *G*, quo *La* in Dalmatia] in campania quod *G* 24. uersus non sunt *B*, sunt uersus numero *GLa* $\overline{\text{III}}$. I. L. *B*, $\overline{\text{III}}$. L. *G; de nota trientis vide praefationem*

egeram mensuram, ita renuntiabam, IVGERA TOT, VERSVS TOT, ut, si forte controversia esset versum habere pedes $\overline{\text{VIII}}$ DCXL, in iugeribus tamen fides constaret. in provincia quoque Narbonensi varia sunt vocabula: alii appellant libram, alii parallelam. in Hispania centurias. ita, sicut dixi, in consuetudine alicuius regionis inveniemus [sicut videtur] ita renuntiandum, IVGERA TOT, VERSVS TOT, sive LIBRAE TOT, sive quod aliud vocabulum aliquo modo comprehensum fuerit. ita cum iugera adscripta fuerint, licet peregrinis vocabulis possit aliquid . . . iugerum nobis ratio fuit, fidem servabit.

2. Neque hoc praetermittam quod in provincia Cyrenensium conperi, in qua agri sunt regii, id est illi quos Ptolomaeus rex populo Romano reliquit: sunt plinthides, *id est* laterculi quadrati uti centuriae, per sena milia pedum limitibus inclusi, habentes singuli laterculi iugera numero ∞CCL. lapides vero inscri-
123 *La* pti nomine divi Vespasiani sub clausula tali, OCCVPATI A PRIVATIS FINES: P. R. RESTITVIT. praeterea pes eorum, qui Ptolomeicus appellatur, habet monetalem pedem et semunciam. ita iugeribus numero ∞CCL, quae eorum mensura inveniuntur, accedere debet pars XXIIII, et ad effectum iterum pars XXIIII, et prodeunt vero effecto monetali pede iugera

---

4. narbonensem *B*, narbonense *GLa* 6. hispania *G*, spaniam *B*, Spania *La* 6. ita si, ut dixi — inveniemus, [sicut] uidetur ita renuntiandum *La* 9. conprehensum *G*, compraehensum *BLa* 12. fuit] sui *coni. La* 14. cyrinensium *B* 15. ptolomeus *BLa*, phtolomeus *G* 16. id est *Turnebus*, om. libri 20. restituit *Turnebus*, praestituit *BG* 25. prodeunt vero effecto]

∞CCCLVI ZZ. hunc igitur modum quattuor limitibus mensura S. S. inclusum vocamus medimna ∞CCL, quo apparet medimnon eorum mensura iugerum habere I, monetali autem mensura I — *.

3. Item dicitur in Germania in Tungris pes Drusianus qui habet monetalem pedem et sescunciam.

115. *Volusii Maeciani distributio.*

(Vide prol. § 115.)

VOLVSII MAECIANI

distributio item vocabula ac notae partium in rebus quae constant pondere numero mensura.

Saepenumero, Caesar, animadverti aegre ferentem te, quod assis distributionem et in heredum institutione et in aliis multis necessariam ignotam haberes. quare ne tam exigua res ingenium tuum ullo modo moraretur, cum partes ipsas tum vocabula et notas proponendas existimavi; et deprehendes distributionem quidem partium infinitam, oppido autem quam exigua vocabula et notas.

[1.] Prima divisio solidi, id est librae, quod as

---

p̄r uniuero effecto *B*, P̍R̍ uniuerso effectu *G*, erunt uniuerso effectu *coni. La* iug. *libri et La*

1. *corruptelas numeri* ∞CCCL *in BG vide apud La; excurrentia autem* VIZZ *in codicibus contracta sunt in* VIII 2. ∞CCL *add. Rudorffius Gromat. II p. 421* 4. mensuram Ic͠c *B*, mensura Ī. CC. *G*, '*debet esse* unum, unciam, dimidium scripulum' *La; vide praef.*

10. assis distributio *Bö e coni.* quae constant] pecuniariis *CBö, corr. Mo* 12. Caesar *Mo,* cęsor *C*, Censor *Bö* 15. quare *Mo*, quae *CBö*

vocatur, in duas partes dimidias diducitur; pars dimidia semis vocatur; nota eius S. [2.] sequens divisio fit in tres tertias partes; pars tertia triens vocatur; nota eius = =. [3.] sequitur divisio in quattuor quartas partes; pars quarta quadrans vocatur; nota eius = –. [4.] deinceps fit divisio in sex sextas partes; sextae partis nomen est sextans, cuius nota =. [5.] deinde dividitur in octo octavas, quae sescunciae vocantur, quarum est nota Σ–. [6.] item in novem nonas; nona pars vocatur uncia duae sextulae; nota —ꝉ. [7.] dividitur item as in duodecim partes duodecimas; vocantur singulae unciae, cuius nota –.

[8.] Haec velut elementa primae de asse distributionis aequalitatem servant. si quid quibusdam earum detrahas vel conferas, fient dispares. [9.] quare si quadranti sextantem, vel trienti unciam applices, facies quincuncem, qui constat ex quinque unciis, hoc est quinque duodecimis; nota quincuncis = = –. [10.] si semissi applices unciam, vel quincunci sextantem, vel trienti quadrantem, efficies septuncem, hoc est septem duodecimas; nota septuncis S–. [11.] si septunci applicueris unciam, vel semissi sextantem, vel quincunci quadrantem, vel trienti tantundem, facies bessem, id est duodecimas octo; nota bessis S=. [12.] si bessi applicueris unciam, vel septunci sextantem, vel semissi quadrantem, vel quincunci trientem, dodrantem efficies, hoc est novem duodecimas; nota dodrantis S = –. [13.] si dodranti applicueris unciam, vel bessi sextantem, vel septunci quadrantem, vel semissi trientem, vel quincunci tantundem, facies dextantem, hoc est decem partes duodecimas; nota dextantis S = =. [14.] si dextanti applicueris unciam,

vel dodranti sextantem, vel bessi quadrantem, vel septunci trientem, vel semissi quincuncem, facies deuncem, id est undecim duodecimas; nota deuncis S = = -.

[15.] Ex his apparet in quas partes aequaliter, in quas dispares as dividatur. quo tamen facilius et memoria res teneatur, summa divisionis haec est. in asse sunt unciae XII, hoc est partes duodecimae duodecim, unciae et binae sextulae novem, hoc est novem nonae; sescunciae octo, id est octo octavae; sextantes sex, id est sex partes sextae; quadrantes quattuor, id est quattuor partes quartae; trientes tres, id est tres partes tertiae; semisses duo, id est duae partes dimidiae. ceterae partes inaequalem faciunt divisionem. [16.] in deunce sunt unciae undecim, sextantes quinque et uncia, quadrantes tres et sextans, trientes duo et quadrans, quincunces duo et uncia, semis et quincunx, septunx et triens, bes et quadrans, dodrans et sextans, dextans et uncia; deest assi uncia. [17.] in dextante sunt unciae decem, sextantes quinque, quadrantes tres et uncia, trientes duo et sextans, quincunces duo, semis et triens, septunx et quadrans, bes et sextans, dodrans et uncia; deest assi sextans. [18.] in dodrante sunt unciae novem, sextantes quattuor et uncia, quadrantes tres, trientes duo et uncia, quincunx et triens, semis et quadrans, septunx et sextans, bes et uncia; deest assi quadrans. [19.] in besse sunt unciae octo, sextantes quattuor, quadrantes duo et sextans, trientes duo, quincunx et quadrans, semis et sextans, septunx et uncia; deest assi triens. [20.] in septunce sunt unciae septem, sextantes tres et uncia, quadran-

tes duo et uncia, triens et quadrans, quincunx et sextans, semis et uncia; deest assi quincunx. [21.] in semisse sunt unciae sex, sextantes tres, quadrantes duo, triens et sextans, quincunx et uncia; deest assi alter semis. [22.] in quincunce sunt unciae quinque, sextantes duo et uncia, quadrans et sextans, triens et uncia; deest assi septunx. [23.] in triente sunt unciae quattuor, sextantes duo, quadrans et uncia; deest assi bes. [24.] in quadrante sunt unciae tres, sextans et uncia; deest assi dodrans. [25.] in sextante sunt unciae duae; deest assi dextans.

[26.] Huc usque divisio maiorum [τῆϲ μονάδοϲ], ut ita dictum sit, partium et celebris et nota est. sed cum rei natura infinitam partiendi praestet facultatem, succedit unciae quoque, quae est assis, ut supra dictum est, pars duodecima, divisio, non tam celebris quidem, sed tamen non adeo ignota. [27.] ut assis, ita unciae prima divisio fit in duas partes dimidias, quae vocantur semunciae; nota semunciae 𐆒. [28.] item dividitur uncia in tres partes, quae vocantur binae sextulae; nota binarum sextularum ƛ. [29.] item dividitur uncia in quattuor sicilicos, id est quattuor quartas; nota sicilici Ↄ. [30.] item in sextulas sex, id est sex sextas; nota sextulae 𐆓. [31.] item in duodecimas duodecim, quas singulas partes dimidias sextulas vocamus; nota dimidiae sextulae 𐆔. [32.] item in scriptula viginti quattuor; scriptuli nota ℈. [33.] est autem assis semuncia pars vicesima

---

12. τῆϲ μονάδοϲ *Mo;* in *C*ᵖ *satis magnam rasuram et vestigia Graecae vocis vidit Bursianus; lacunam non indicant C*ᵛ*Bö*

quarta, duae sextulae pars tricesima sexta, sicilicus quadragesima octava, sextula septuagesima secunda, dimidia sextula centesima quadragesima quarta, scriptulum ducentesima octogesima octava. [34.] semuncia habet sicilicos duos, sextulas tres, dimidias sextulas sex, scriptula duodecim. [35.] duae sextulae habent sicilicum et dimidiam sextulam, sextulas duas, dimidias sextulas IIII, scriptula VIII. [36.] sicilicus habet sextulam et dimidiam, dimidias sextulas tres, scriptula sex. [37.] sextula habet dimidias sextulas duas, scriptula quattuor. [38.] dimidia sextula habet scriptula duo.

[39.] Has quoque partes in quantum libet dividere possis; verum infra eas neque notas neque propria vocabula invenies praeter ea. dimidium scriptulum audio quosdam ratiocinatores simplium vocare, quod erit totius assis quingentesima septuagesima sexta, quam et ipsam partem infinito separare possis. [40.] nec mirum, si infra has partes partitio facta et nominibus et notis caret, cum etiam inter superiores primasque divisiones pleraeque partes et nominibus et notis careant: statim namque undecim undecimae assem efficiunt, nec aut nomen proprium aut notam habent; perinde decem decimae. nam nona assis facit unciam duas sextulas; octava, ut supra redditum est, sescuncia vocatur; septem septimae, quae et ipsae assem implent, nec nomen proprium nec notam habent; sextae sextantes vocantur;

1. et *ante* quarta *add. C; numeros olim scriptos fuisse demonstrat Mo coll. vs. 3, ubi libri* tricesima *habent pro* quadragesima 24. nam] iam *coni. Mo*

ne quintae quidem aut nomen proprium aut notam habent; iam vero tertias trientes, quartas quadrantes, sicut duodecimas uncias vocari ostensum est. [41.] infra has ceterae usque sextam decimam nomine proprio notaque carent; sed sexta decima semuncia sicilicus dicetur, nam sedecim semunciae octo sunt unciae, sedecim sicilici quattuor unciae fiunt, iunctae unciis octo assem implent: septima decima deinde interiecta nomine notaque caret: octava decima vocabitur semuncia sextula, nam hae decies octies ductae assem efficiunt: [42.] post has inferiores partes, excepta semuncia, duabus sextulis, sicilico, sextula, dimidia sextula, scriptulo, neque vocabula propria neque notas habent. [43.] centesima, quae commodi aut usurarum nomine ad sortem applicaretur, *solebat olim* sicilico, id est C averso, eo notari quod cum C centum significaret, convertebatur ad eam summam, cuius centesima futura erat, et sive una convenerat, unus sicilicus, sive plures, tot sicilici ponebantur.

[44.] Sicut autem assis appellatio ad rerum solidarum hereditatisque totius, divisio autem eius ad partium demonstrationem pertinet, ita etiam ad pecuniam numeratam refertur, quae olim in aere erat, postea et in argento feriri coepit ita, ut omnis nummus argenteus ex numero aeris potestatem haberet. [45.] eo in numero sunt hi argentei nummi: denarius, cuius est nota X̶, quinarius, cuius est nota V̶, sestertius, cuius nota est H̶S. victoriatus enim nunc tantundem valet quantum quinarius; olim ut peregrinus

16. solebat olim *add. Mo* 23. etiam] et *C*ᵛ*Bö*
30. ut] at *C*, ac *Bö*

nummus loco mercis, ut nunc tetrachmum et drachma, habebatur. [46.] denarius primo asses decem valebat, unde et nomen traxit; quinarius dimidium eius, id est quinque asses, unde et ipse vocatur; sestertius duos asses et semissem, quasi semis tertius, Graeca figura ἕβδομον ἡμιτάλαντον, nam sex talenta et semitalentum eo verbo significant; lex etiam duodecim tabularum argumento est, in qua duo pedes et semis sestertius pes vocatur. [47.] nunc denarius XVI, victoriatus et quinarius VIII, sestertius quattuor asses valet.

[48.] Infra quam divisionem sequitur alia quaedam subdivisio, notas aeque et propria vocabula habens. quare si ad denarium rationem conficias, assem hac nota scribas ac voces: semuncia sicilicus ✱ Σ Ↄ; semunciae enim sedecim et sicilici sedecim assem efficiunt. [49.] dupundium hac nota scribas ac voces: sescuncia ✱ Σ −; nam sedecim sescunciae dupundium efficiunt. [50.] tressis hac nota scribas ac voces: sextans sicilicus ✱ = Ↄ; aeque enim sedecim sextantes totidemque sicilici tres asses efficiunt. [51.] quattrussis hac nota scribas vocesque: quadrans ✱ = −; sedecim enim quadrantes quattrussis efficiunt. [52.] quinques hac nota scribas vocesque: quadrans semuncia sicilicus ✱ = − Σ Ↄ; nam sedecim quadrantes ac totidem semunciae sicilicique faciunt quinques. [53.] sexis hac nota scribas nominesque: triens semuncia ✱ = = Σ; aeque enim trientes et semunciae sedecies ducti sexis efficiunt. [54.] septus hac nota

---

1. tetradrachmum *Bö* et *Mo*; *sed hic nunc praefert* tetrachmum *cum C*

scribas ac nomines: quincunx sicilicus ✱ = = − Ɔ; simili enim modo quincunces ac sicilici multiplicati septus efficiunt. [55.] octus hac nota scribas ac nomines: semis ✱ S, quibus eodem modo multiplicatis octus reperies. [56.] nonus hac nota scribas appellesque: semis semuncia sicilicus ✱ S Σ Ɔ, ut similiter hac quoque nota, quae vocatur semis semuncia sicilicus, multiplicata nonus invenias. [57.] decus hac nota scribas atque nomines: septunx semuncia ✱ S − Σ; septuncem quoque ac semunciam totiens si duxeris, decus efficies. [58.] undeciaere hac nota scribas appellesque: bes sicilicus ✱ S = Ɔ; nam bes sicilicus totiens ducti undeciaere efficiunt. [59.] duodeciaere hac nota scribas ac voces: dodrans ✱ S = −; dodrantes eodem modo computati duodeciaere efficiunt. [60.] tredeciaere hac nota scribas vocesque: dodrans semuncia sicilicus ✱ S = − Σ Ɔ; dodrantibus semunciis sicilicis eadem ratione multiplicatis tredecim asses efficias. [61.] quattuordeciaere hac nota scribas ac voces: dextans semuncia ✱ S = = Σ; dextantes semunciaeque sedecim aeque quattuordeciaere efficiunt. [62.] quindeciaere hac nota scribas et appelles: deunx sicilicus ✱ S = = − Ɔ; deunx quoque ac sicilicus sedecies ducti quindeciaere efficiunt.

[63.] Ingeniosissime autem, cum ad denarium ratio conficeretur, excurrentis aeris nota inventa est, quae sedecies multiplicata id efficeret: nam cum denarii nota praescribatur, eique subiniungatur aeris excurrentis nota, manifestum est eam sedeciens ducendam ex adnotatione denarii.

---

4. ✱ S *om. C in lacuna* 28. subiungatur *Bö*

[64.] Ad quinarium et victoriatum rationem Romae confici nescio: quemadmodum tamen, si velis, conficias, facilius apparebit, si prius inspexeris ad quem modum sestertiaria ratio confiat; tunc enim excurrentis aeris leges exemplum denariariae rationis, et dimidiam duces; vel sestertiariae, et duplicabis.

[65.] Ad sestertium ratio si confiat, semis hac nota scribitur –T; vocatur libella teruncius; est autem libella sestertii decima pars, teruncius quadragesima, quae duae partes iunctae octavam sestertii, id est semissem, efficiunt; nam octo libellis, id est octo decimis, teruncii octo, id est octo quadragesimae (quae fiunt quattuor vicesimae, hoc est duae decimae) adiectae complent sestertium. [66.] sunt enim in sestertio libellae decem, singulae viginti, teruncii quadraginta. [67.] infra semissem nemo temere rationem sestertiariam ducit. potest tamen: nam quadrans, qui est pars sexta decima sestertii, poterit notari singula, quae est vicesima sestertii, et dimidio teruncio, qui est octogesima sestertii; nam utraque haec pars iuncta efficit sextam decimam. [68.] as notari debet = Σ. haec ad sestertium nota vocatur duae libellae singula; fiunt duae decimae et vicesima, hoc est quarta pars sestertii; nam quater binae libellae octo fiunt decimae; quattuor singulae quattuor fiunt vicesimae, hoc est duae decimae, quae superioribus iunctae sestertium complent. [69.] as semis notari debet = – Σ T, vocatur tres libellae singula teruncius, et sunt tres decimae, una vicesima, una quadragesima, hoc est quarta et octava sestertii; supersunt octavae quinque, id est semisses quinque, ut compleant sestertium. [70.] dupundius hac nota S;

vocantur quinque libellae, quae sunt quinque decimae; hae duplicatae sestertium implent. [71.] dupundius semis hac nota S−T; vocatur sex libellae teruncius; sunt autem sex decimae et quadragesima, id est dimidia et octava totius; supersunt octavae tres, id est semisses tres, ut sestertium compleant. [72.] tressis hac nota S=Σ; vocatur septem libellae singula; sunt autem pars dimidia et duae decimae et vicesima, hoc est pars dimidia et quarta; desunt duae octavae, id est quarta, quae iuncta impleat sestertium. [73.] tressis semis hac nota S=−ΣT; vocatur octo libellae singula teruncius; sunt pars dimidia et tres decimae et vicesima et quadragesima, hoc est pars dimidia et quarta et octava; superest octava, quae adiecta sestertium conpleat.

[74.] Libella dicta creditur quasi pusilla libra: nam cum olim asses libriles essent, et denarius decem asses valeret, et decima pars denarii libram, quae eadem as erat, singula selibram, quae eadem semis erat, teruncius quadrantem haberet; sive denariaria sive sestertiaria ratio conficeretur, iisdem notis, id est libellarum et singularum et terunciorum, praeposita nota denarii vel sestertii, ut erat ratio, aera exprimebantur. [75.] posteaquam in sedecim asses denarius distributus est, denariaria ratio expeditius confici coepit, ut supra dictum est; sestertiaria mansit sub iisdem notis, aucta tamen computatione. [76.] haec quoque libella exemplo maiorum in duos velut semisses, qui singulae vocantur, et quattuor velut quadrantes, qui teruncii vocantur, dividitur.

[77.] Ponderis eadem divisio est quae aeris. nam in quas partes as dividitur, in has et libra dispen-

ditur. [78.] *dicitur* ita as quidem, seu de divisione solidi, seu de pondere, seu de numerata in aere pecunia agatur; libra autem in pondere. nummi vero argentei in pecunia forma publica dumtaxat nomen accipiunt.

[79.] Mensurarum liquoris atque grani expeditior et forma et appellatio est: nam quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios quadraginta octo, heminas nonaginta sex, quartarios centum nonaginta duo, cyathos quingentos septuaginta sex. [80.] notae mensurarum:

quadrantalis		q^{I}
urnae		q^{S}
modii		$\overset{\circ}{\mathrm{M}}{}^{\mathrm{I}}$
semodii		$\overset{\circ}{\mathrm{M}}{}^{\mathrm{S}}$
congii		Ƶ
sextarii	ad vinum	ↄ
	ad granum	Σↄ
heminae		G
quartarii		tM
cyathi		TI

[81.] Partium et numeri naturalis causa durat, quamvis nominibus apud quasque gentes differant. ponderis et mensurarum modus incertus est; nam eius dispensio ac dimensio . . . .

---

1. dicitur *add. Mo* 11. cyatos *C* 23. Partium *etc. om. Bö* 24. apud C^v *ab Helbigio collatus (vide praef.)*, aput C^p*Mo* differant *Mo*, referat *C* 25. nam eius] numerus C^v *ab Helbigio collatus*

116. *Liber de asse.*

(Vide prol. § 114.)

[Balbus ad Celsum de asse minutisque eius portiunculis.]

[1.] Quicquid unum est et quod ex integrorum divisione remanet, assem ratiocinatores vocant. quotquot ergo de integra divisione singulares res unitatesve remanebunt, totidem asses erunt: si unitas una remanebit, unus erit assis asve; si duae, duo; si plures, plures erunt asses. sed quia pauciores inter aequales aequaliter dividi non possunt, nisi in minutias, quemadmodum dictum est, secentur, oportet eum qui docet ostendere quibus rationibus ab integris deriventur minutiae. [2.] assis quidem asve in duas partes sectus sex principales generat divisiones, †quibuslibet binis partibus toti suo aequatus et eiusdem sui totus constitutus†. aut enim assis altera pars est deunx, altera uncia; aut altera dextans, altera sextans; aut altera dodrans, altera quadrans; aut altera bessis (sic enim potius dicendum est, quam aut bes aut des, quoniam binas ex tribus assis partes sibi vindicat), altera triens; aut altera septunx, altera quincunx; aut utraeque partes erunt semis. [3.] harum omnium partium nullae parem quantitatem habent praeter duas ultimas, quemadmodum patuit; principales ideo dicuntur hae partes, quoniam una-

---

10. pauciora *coni. Gr* 16. aequatas et eiusdem sui totius constitutrices, *nempe* divisiones, *coni. Gr*, aequatis ex iisdem sui totus constituitur *Bö* 20. quam] quem *Ro* 22. uendicat *Ro* altera triens *Ro habet ante* sic enim potius; *transposuit Bö*

quaeque illarum et in alias partes dividitur quae secundariae sunt ad totum; omnis enim pars partis totius pars est. [4.] quod diximus explanandum est: cuiuslibet integrae rei in duodecim partes divisae semper duodecima pars uncia dicitur, restat vero deunx; et hae sunt partes primae divisionis. [5.] haec de assis partibus tractamus nisi eo modo quo simpliciter sunt partes ut integri totius, species enim illius innumerabiles sunt; nam quotquot sunt integrae unitates, totidem necesse est intelligi assis esse species. [6.] earum unitatum quaelibet divisa in aequales partes sex sextam habebit sextantem, reliquas dextantem; ergo sic potest dividi: pars una assis dextans, altera sextans. [7.] item cuiuslibet rei integrae in quatuor partes aequales divisae quarta pars quadrans vocabitur, reliquae dodrans. [8.] item cuiuslibet rei in tres partes divisae duae illarum bessis nominabitur, reliquae triens. [9.] rursus cuiusvis rei divisae in tales duas partes, quarum altera alteram septima sui totius parte superat, septunx nuncupabitur, superata quincunx. [10.] sexto modo res aliqua integra in duas aequales minutias separatur, quae utraeque semis dicuntur. [11.] septima divisio his adiungi potest; nam rei integrae in octo partes distributae pars quaelibet ex illis sine aliis considerata sescuncia dici potest, reliquae semuncideunx.

[12.] Licet assis plures sint divisiones, tamen his septem numerarii ratiocinatores magis utuntur, et

---

5. restat *Bö*, sexta *Ro*, caeterae *coni. Gr* 7. non nisi *coni. Gr*, nisi *participium esse videri adnotat Bö* 12. sex *add. Gr.* 25. illis *coni. Gr*, iis *Bö*, aliis *Ro*

pars illa quae est semuncideunx, in frequenti usu non est, unde characterem non habet quo designetur. [13.] as ergo habet unum deuncem, unum dextantem, unum dodrantem, unum bessem, unum septuncem, duos semisses, duos quincunces, tres trientes, quatuor quadrantes, sex sextantes, octo sescuncias, duodecim uncias. [14.] et uncia ablata de asse remanet deunx, sublata uncia de deunce remanet dextans, sublata uncia de dextante remanet dodrans, sublata uncia de dodrante remanet bessis, sublata uncia de besse remanet septunx, sublata uncia de septunce remanet semis, sublata uncia de semisse remanet quincunx, sublata uncia de quincunce remanet triens, sublata uncia de triente remanet quadrans, sublata uncia de quadrante remanet sextans, sublata uncia de sextante remanet uncia, sublata semuncia de sextante remanet sescuncia, hoc est uncia et dimidia, sublata semuncia de sescuncia remanet uncia.

[15.] Et uncia quidem sic dividitur: unciae pars alia semuncia, alia duella, alia siciliquus, alia sextula, alia drachma, alia hemisescla, alia tremissis, alia scripulus scrupulusve. semuncia quidem est medietas unciae, duella tertia pars, siciliquus quarta, sextula sexta, drachma octava, hemisescla duodecima, tremissis sextadecima, scrupulus quarta et vigesima. [16.] quare tremissis continet scrupulum et dimidium, hemisescla duos scrupulos, drachma tres, sextula quatuor, siciliquus sex, duella octo, semuncia duodecim, uncia quatuor et viginti, sescuncia sex et triginta, sextans octo et quadraginta, quadrans duos

---

6. quatuorque *Ro*   9. dodrāx *Ro*

et septuaginta, triens sex et nonaginta, quincunx centum et viginti, semis centum et quatuor et quadraginta, septunx centum et octo et sexaginta, bessis centum et duos et nonaginta, dodrans ducentos et sedecim, dextans ducentos et quadraginta, deunx ducentos et quatuor et sexaginta, as ducentos et octo et octoginta.

117. *Loci e Festi libris de verborum significatione atque ex epitome Pauli* *).

[17] Actus modo significant — iter inter vicinos quattuor pedum latum, modo in geometrica minorem partem iugeri, id est centum viginti pedum.

[24] Aestimata poena ab antiquis ab aere dicta est, qui eam aestimaverunt aere, ovem decussis, bovem centussis, hoc est decem vel centum assibus.

[33] Bessem appellatum esse, quod bis triens sit, quamvis dura compositio fiat. [besis ex triente. besis VIIII sunt unciae. triens tres.]

[54] Centenariae cenae dicebantur in quas lege Licinia non plus centussibus praeter terra nata inpendebantur, id est centum assibus, qui erant breves nummi ex aere.

---

2. et *ante* quatuor *idemque reliquis locis post* centum *et* ducentos *uncis seclusit Bö* 4. et sedecim *Bö*, sedecim *Gr (qui adnotat pro CCXVI librarium accepisse CCXXI)*, unum et viginti *Ro*

*) Numeri uncis inclusi indicant paginas editionis Muellerianae. Loci minoribus litteris expressi ex Pauli epitome repetiti sunt. In Festi locis ea quae probabili coniectura addita sunt cursivis litteris Muellerus significavit.

11. geometrica] gromatica *Lachmann. in Mus. Rhen. II p. 357* 14. estimauerunt *G* centusis *G* 15. decim *G* 16. besem *G* 17. besis *etc. sic edidi e G* 19. Centenarię caenae *G* 20. p̄terraenatab· *G*, *et ab altera m.* t̄ *super* ter

[59] Centenas pondo dicebant antiqui referentes ad libras.

[53] Centuria in agris significat ducenta iugera.

[53] Centuriatus ager in ducena iugera definitus, quia Romulus centenis civibus ducena iugera tribuit.

[52] Choenica, mensurae genus.

[64] Contrarium aes, grave aes.

[73] Dextans dicitur, quia assi deest sextans, quemadmodum duodeviginti et deunx.

[72] Dispensatores dicti qui aes pensantes expendebant, non adnumerabant. hinc deducuntur expensa sive dispensata vel conpensata; item compendium, dispendium, assipondium, dupondium.

[78] Euboicum talentum nummo Graeco †septem milium et quingentorum cistophorum est, nostro quattuor milium denariorum.

[98] Grave aes dictum a pondere, quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab hoc ipso numero dictum. sed bello Punico populus Romanus pressus aere alieno ex singulis assibus librariis senos fecit, qui tantundem ut illi valerent. item nummi quadrigati et bigati a figura caelaturae dicti.

[100] Hemina ex Graeco ξέϲτου ἡμίσεια, quod est dimidia pars sextarii.

[108] Impensam stipem, aes sacrum, quod nondum erat pensum.

[116] Libella deminutivum est a libra.

[120] Lues] . . . λίτρα enim libra est.

---

1. pando *G*, *sed ab alt. m.* o *super* a 8. sextas *G* 14. Eub. tal. nummo Graeco sex milium cistophorum est, nostro quattuor milium et quingentorum denariorum *coni. Mommsen. G. R. M. p. 72 (conf. eund. p. 29 adn. 95)* 15. et *correxit altera manus in G; prima manus* ex *vel* e—e *scripsisse videtur* cistoforum *G* quatuor *G (recte supra p. 97 vs. 1)* 17. es G^1, ęs G^2 22. caelature *G* 23. greco *G* ξέϲτου ἡμίϲεια *correxi e scriptura G* xestosimi, *corrupta illa quidem e Graeco* ΞΕϹΤΟΥΗΜΙ' 28. λίτρα] litra *G*

[144] Maximam multam dixerunt trium milium et viginti assium, quia non licebat quondam pluribus XXX bobus et duabus ovibus quenquam multari, aestimabaturque bos centussibus, ovis decussibus.

[157[a]] Milium quidam putant cepisse nomen a maxima †nummorum summa quae est mille.

[165[a]] Nexum est, ut ait Gallus Aelius, quodcumque per aes et libram geritur.

[*Ibid.*] Nexum aes apud antiquos dicebatur pecunia quae per nexum obligatur.

[173[b]] Nonuncium *et sescunciam quod magistri* ludi appellant signif*icat dodrantem et dimidium te*runcium, quod singula sesc*uncia uncia et dimidi*um sit.

[172] Nonuncium et teruncium dicitur, quod novem unciarum sit sive trium.

[173[b]] *Nummum ex Graeco nomismate ex*istimant d*ictum*, *idemque nobis quod νοῦμμον illis* valere, quia *pecuniae nomina a Siculis accepimus*, *quorum* hoc proprium est.

[172] Nummus ex Graeco nomismate dicitur.

[202[b]] Ovibus duabus multabantur apud antiquos in minoribus delictis, ut in maioribus XXX bobus, nec hunc ultra numerum excedebat multatio; quoad, posteaquam aere signato uti civitas coepit pecoraque multaticia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari coeptum est, facta aesti-

---

6. '*in cod. videtur esse* nummarum' *Mue* 13. sescuncia *Mue*, sex . . . *cod.* 15. Nonunctium et teruncitum *G* 16. unctiarū *G* 21. greco *G* 22. duobus *coni. Sca coll. Paulo v. ovem (p.* 195 *Mue); at conf. infra peculatus* 23. XXX bobus *corr. Mue*, amb. *cod. teste Urs* 24. quoad *correxi ex* quod

matio pecoralis multae, et boves centenis assibus, oves denis aestimatae. inde suprema multa, id est maxima, appellatur tria milia aeris. item vicessis minoribus delictis.

[222] Parasangae apud Persas viarum mensurae.

[237[a]] Peculatus furtum publicum dici coeptus est a pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse coepit, siquidem ante aes aut argentum signatum ob delicta poena gravissima erat duarum ovium et XXX bovum. ea lege sanxerunt T. Menenius Lanatus et P. Sestius Capitolinus consules. quae pecudes, postquam aere signato uti coepit populus Romanus, Tarpeia lege cautum est, ut bos centussibus, ovis decussibus aestimaretur.

[208] Pendere poenas solvere significat ab eo quod aere gravi cum uterentur Romani, penso eo, non numerato debitum solvebant: unde etiam pensiones dictae.

[246[a]] *Pondo libram dicebant, quod* solebant iam inde a Ro*ma condita aes appendere, cum nondum* argenti signati ul*lus usus esset, quod antiquorum* publicae et privatae *rationes etiamnunc docen*t.

[*Ibid.*] Publica pondera *ad legitimam normam exacta fuisse* ex ea causa Iunius in . . . *colligi*t, quod duo Silii P. et M. tribuni plebi rogarint his verbis: 'ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus oetier [qui] solet, [uti] coaequator se

3. millia *vulgo* vincesis *cod.* (?), *corr. Urs* 10. eam legem *coni. Mue praeter necessitatem* menonius *cod.* *(K)* 11. cos. *cod.* 12. P. R. *cod.* 13. centusibus *et* decusibus *cod.* 16. roma G^1, ni *add.* G^2 pense G^1, penso G^2 24. silli *cod.* trib. pleb. *cod.* 25. ex ponderibus *cet.*] *v. praefat.* 26. coaequatur sedulum ut hi quadrantal *cod.*

dulo malo, uti quadrantal vini octoginta pondo siet, congius vini decem pondo siet, sex sextari congius siet vini, IIL sextari quadrantal siet vini. sextarius aequus aequo cum librario siet, sexdecimque librari in modio sient. si quis magistratus adversus hac dolo malo pondera modiosque vasaque publica modica minora maiorave faxit iussitve fieri dolumve adduit quo ea fiant, eum quis volet magistratus multare, uti dum minore parti familias taxat, liceto: sive quis im sacrum iudicare voluerit, liceto.'

[258 b] Quadrantal vocabant antiqui quam ex Graeco amphoram dicunt, quod vas pedis quadrati octo et XL capit sextarios.

[259] Quadrantal vocabant antiqui amphoram, quod vas pedis quadrati octo et quadraginta sextarios capiat.

[275] Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse.

[265 a] Rodus vel raudus significat rem rudem et inperfectam. — Vulgus quidem in usu habuit non modo pro aere inperfecto, ut Lucilius, cum ait: 'plumbi pauxillum rodus lignique metaxam'; sed etiam signato, quia in mancipando, cum dicitur 'rudusculo

1. pondo siet] p. is *cod.* 2. vini duo quinquaginta *cod. (K)* 3. quadarantal *cod.* 4. sex dequinque librae *cod., corr. Sca et Mue* 6. dolo malo] d. m. *cod.* 7. iussit vere *cod., corr. Sca* 8. quo *coni. Mue*, que *cod. (K)* multare, uti *Urs*, multaretur *cod.* 9. patri *cod.* 10. im, *i. e. eum, Sca*, in *cod.* 11. Quadranta *cod.* 12. dicant *cod.* 14. Quadranta *G* 15. uas *G*[2]; *prima manus quid pro* u *scripserit, cognosci non potest* 16. *conf. reliquias eiusdem loci apud Festum* 17. fuerint *G* 18. *conf. Festum v. Rauduscnlum p. 247*[a] *et Paulum v. Rodusculum p. 275* 19. imperfictam *cod.* 21. paxillum *et* matexam *cod.* 22. pro *ante* signato *vulgo add.*

libram ferito', asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: 'quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum, sic aes infectum rudusculum. apud aedem Apollinis aes conflatum iacuit: id ad rudus appellabant. in aestimatione censoria aes infectum rudus appellatur.'

[292] Semis, semodius, semuncia ex Graeco trahuntur, sicut et alia nonnulla, quae S litteram pro adspiratione eorum habent, ut ἑπτά septem, ὕλαι silvae. sic ista ab eo quod illi ἥμιϲυ dicunt declinata sunt.

[334 b] Sestertius dicitur quarta pars denari, quo tempore is decussis valebat, id est dupondius S.

[335] Sestertius dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis valebat, id est dupondius et semis.

[347 b] Sesterti no*tam* . . . *ait signa continere* dupundi et semissis. *unde sestertius dictus quasi semis* tertius. sed auctos es*se postea asses in sestertio.* apud antiquos autem *denarii denorum assium* erant, et valebant de*cussis dicebanturque tum quadriga*ti · bigati. quinquessi*s item valebat quinarius. idem auctor* est numerum aeris perduct*um esse ad XVI in denario lege Fla*minia minus solvendi, cu*m Hannibalis bello premere*tur populus Romanus.

---

4. rudē *cod.* ruduscuīū *cod.* 6. inestimatione *cod.* 7. rud$\overset{u}{i}$s *cod.* 8. *conf. reliquias eiusdem loci apud Festum* grecothrahuntur *G* 9. litteram *Festus et G*, literam *vulgo* 10. epta *G* ylai *G* 11. ymisi *G* 12. 'denari *corr. sec. man.* denarii' *Keil.* 13. his decusis *cod.* 15. *post* semis *G add.* tertius 16. *supplementa huius loci repetivi ex Mommseni G. R. M. p. 289* 17. semisis *cod. (K)* 24. P. R. *cod.*

[347a] Sextantari asses in usu esse coeperunt ex eo tempore quo propter bellum Punicum secundum quod cum Hannibale gestum est decreverunt patres, ut ex assibus, qui tum erant librari, fierent sextantari, per quos cum solvi coeptum esset, et populus aere alieno liberaretur, et privati, quibus debitum publice solvi oportebat, non magno detrimento adficerentur.

[336] Sicilicum dictum, quod semunciam secet.

[297a] Stipem esse nummum signatum testimonio est et id quod datur stipendium militi, et cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.

[359a] Talentorum non unum genus. Atticum est sex milium denarium, Rhodium et Cistophorum quattuor milium et quingentorum denarium, Alexandrinum XII denarium, Neapolitanum sex denarium, Syracusanum trium denarium, Rheginum victoriati.

[363a] Trientem tertium pondo coronam auream dedisse se Iovi donum scripsit T. Quintius dictator, cum per novem dies totidem urbes et decimam Praeneste cepisset. id significare ait Cincius in Mystagogicon l. II duas libras pondo et trientem, qua consuetudine hodieque utimur, cum lignum bes alterum dicimus, id est pedem et bessem latitudinis habens, et sestertium, id est duos asses et semissem tertium. item si tres asses sunt et quartus quadrans . . . .

2. quo] qd *cod.* bellũ punicũ secundũ qd *cod.* 9. Si^{li}cum *G* semuntiam *G* 10. *Festi locum integrum repetit Paulus; ceterum conf. p. 313b v. Stipem* 11. et id quod *Urs*, et de eo quae *cod.*, boni quod *libri Pauli* 13. *v. Mommsen. p. 69 (commentarii in praef. citati)* 18. *v. ibid. p. 73* 19. dict . . . *Urs* 23. *immo* bessalterum 26. et quadrans quartus *Urs*

[371[b]] Viginti quinque poenae in XII significat viginti quinque asses.

118. *Ex Prisciani libro de figuris numerorum.*

(Vide prol. § 116.)

9 De ponderibus etiam necessarium esse putavimus addere. as nummus est libralis, per I perscriptam notatur, Ɨ. dupondius nummus est bilibris, per duas II perscriptas, ƗƗ. sestertius nummus duarum semissis librarum per duas II et S, ex qua incipit semis, perscriptas, HS. unde sestertius dicitur *quasi* semis tertius. de quo Arruntius haec ait: 'Sestertius olim dupondius et semis, quasi semis tertius, quo tempore denarius decussis valebat', hoc est, post duo sequens tertio loco est semis. hoc quoque secundum Atticos et Ionas, qui ἥμιϲυ τρίτον dicebant pro δύο ἥμιϲυ, teste etiam Didymo, qui hoc ponit, ostendens in omni parte orationis et constructionis analogiam Graecorum secutos esse Romanos. unde et Herodotus in I historiarum: 'Ἐποιεῖτο δὲ καὶ λέοντοϲ εἰκόνα χρυϲοῦ ἀπέφθου ἕλκουϲαν ϲταθμὸν τάλαντα δέκα. οὗτοϲ ὁ λέων, ἐπείτε κατεκαίετο ὁ ἐν Δελφοῖϲι ναόϲ, κατέπεϲεν ἀπὸ τῶν ἡμιπλινθίων — ἐπὶ γὰρ τούτοιϲ ἵδρυτο — καὶ νῦν κεῖται ἐν τῷ Κορινθίων θηϲαυρῷ ἕλκων ϲταθμὸν ἕβδομον ἡμιτά-

---

1. *v. ibid. p.* 77 poenas *Urs*

6. as numerus *G* per Ɨ perscriptā notatur. Dipondius numerus *G* 7. per ƗƗ perscriptas, *omisso* ƗƗ, *G* 8. numerus *G* 9. per II et *G* 10. quasi *om. G* 11. aruntius *G* 12. dipondius *G* 13. duos *G* 15. HMICYTPITON *G* ΔΙΟΗΜΙCY *G* 16. didimo *G* 19. *Herodoti locum totum om. G*

λαντον.’ ἰδοὺ ὅλον εἰπὼν δέκα ταλάντων γεγενῆcθαι τὸν λέοντα, κᾆτα λέγει ἔχειν ἕβδομον ἡμιτάλαντον, τουτέcτιν ἓξ ἥμιcυ τάλαντα. septimum semitalentum dixit pro sex semis talenta.

Denarius quoque decem librarum nummus per X perscriptam notatur, ✳. eorum pleraque in Verrinis **10**
Ciceronis licet invenire *in* antiquissimae scripturae emendatis codicibus.

Obolus dicitur, ut Dardanus docet, scripulus esse, id est sex siliquae; drachma sive argenteus scripuli tres; uncia drachmae octo, scripuli viginti quattuor; unciae duodecim libra; libra vel mina Attica drachmae septuaginta quinque; libra vel mina Graia drachmae centum quinque; talentum Atheniense parvum minae sexaginta, magnum minae octoginta tres et unciae quattuor.

Libra vel as unciae duodecim, deunx unciae undecim, dextans vel decunx unciae decem, dodrans unciae novem, bessis unciae octo, septunx unciae
septem, semis unciae sex, quincunx unciae quinque, **11**
triens unciae quattuor, quadrans unciae tres, sextans unciae duae, sescunx vel, ut alii, sescuncia uncia et dimidia pars unciae, semuncia semis unciae. duae sextulae sunt tertia pars unciae, id est scripuli octo,

---

3. septimum *cet.*] pro septimū semitalentū dixit sex semitalenta *G* 5. X] ✳, *omisso deinde* ✳, *G* 7. inueniri, *omisso* in, *G* 10. Dragma *G* 11. dragmę *G* scripuli XXIIII · unciae XII *G* 12. dragmę LXXV *G* 14. dragmę CV *G* 15. minę LX · Magnum LXXXIII · et unc̄ IIII *G* 17. unc̄ XII · dodrans unc̄ VIIII, *omissis reliquis*, *G* 19. Bissis unc̄ VIII · Septunx unc̄ VII *G*, *idem deinde* unc̄ VI, unc̄ V *ac sic reliqua* 22. Sexcuns uel alii sexcuntia · duę pastes uncię · Semuntia *G*

sicilicus scripuli sex, sextula scripuli quattuor, dimidia sextula scripuli duo. rursus sextula et dimidium sextulae sicilicus appellatur. scripulus siliquae sex. siliqua est quod dicunt Graeci κεράτιον vel λεπτόc.

12 Necessarium tamen existimavi ad confirmanda supra dicta diversis auctoribus de his dicta subicere. Livius in XXXIIII ab urbe condita: 'multitudinis eorum argumentum sit, quod Polybius scribit centum talentis eam rem Achaeis stetisse, cum quingentos denarios pretium in capita, quod redderetur dominis, statuissent. mille enim ducentos ea ratione Achaia habuit captivos Italicos.' qua ratione ostenditur sex milia denariorum habere talentum. nam cum quingeni denarii pro mille ducentis captivis dati colligantur sescenta milia denariorum, centum ea
13 ostendit fuisse talenta. centesima autem pars sescentorum milium sex milia inveniuntur. denarii autem illo tempore nummi argentei erant viginti quattuor siliquarum, quod in eodem libro ostendit Livius: 'signati argenti LXXXIIII milia fuere Atticorum. tetrachma vocant. trium fere denariorum in singulis argenti est pondus.' vide quod quattuor drachmae sint septuaginta duae siliquae — diximus enim superius quod tres oboli, quorum singuli sex siliquas habeant, drachmam faciunt — tres autem denarii idem habeant, id est LXXII siliquas. idem Livius in XXXVIII ab urbe condita ostendit magnum talentum

1. scripuli · IIII · *G* 2. scripuli · II · *G* 4. κερατιον · uel · απτοc *G* 8. polubius *G* 9. Achaeis] atheis *G* 11. ea] et *G* 20. signati argenti *om.* *G* tetrachma *libri VA apud Keilium*, tethracma *P apud eundem*, tetragma *G* 22. dragmę *G* 25 dragmā *G* 27. XXXVII *G*

Atticum octoginta habere libras et paulo plus, cum supra dictorum computatio manifestet octoginta tres libras et quattuor uncias habere talentum, quod est sex milia denariorum. Livius: 'talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat'; id est, sic decrevit senatus, ut non plus quam ternae librae et quaternae unciae singulis desint talentis. et scien- **14**
dum quod secundum Livii computationem centum minae Atticae, quarum singulae septuaginta quinque drachmas habent, faciunt talentum magnum. nam minus sexaginta habet secundum Dardanum. quod autem est magnum et minus, ostendit Terentius in Phormione: 'si quis daret talentum magnum'. Italica autem mina drachmas habet, ut supra dictum est, nonaginta sex, quod est libra duodecim unciarum, id est denarii LXXII. hac igitur computatione LXXXIII librae Romanae et quattuor unciae, quod est magnum talentum, centum minas Atticas faciunt. Seneca in X epistularum ad Novatum 'viginti quattuor sestertia'; id est talentum Atticum parvum; viginti quattuor enim sestertia sexaginta libras habent.

Varronis quoque auctoritate supra dictorum ple- **15** **16**
raque comprobemus. Varro de lingua Latina libro V: 'multa pecuniae signatae vocabula sunt' (*et cetera quae supra leguntur p. 49, 3 — 50, 19*).

1. habere LXXX libras *G* 2. LXXXIII libras et IIII unc̄ *G* 5. pondo LXXX *G* id est] Idem *G* 9. LXXV dragmas *G* 11. minus LX *G* dardaniū *G*, *vide prol. p. 23* 13. formione *G* 14. dragmas *G* 15. XCVI· quod libra·XII· *G* 16. LXXXIIII·librę romanę et IIII uncię 19. eplarū, *littera* l *perscripta*, *G* XXIIII sextaria *G* 20. paruū atticū·XXIIII enim sextaria LX libras *G* 23. libro $\overset{o}{V}$ *G*

17 Didymus etiam ea confirmet: ʽκαὶ Δίδυμος ἐν τῷ περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀναλογίας. «Ἴωνες καὶ Ἀττικοὶ τὰ δύο ἥμισυ ἥμισυ τρίτον φασίν, καὶ τὰ ἓξ ἥμισυ τάλαντα ἕβδομον ἡμιτάλαντον, καὶ τοὺς τέσσαρας ἥμισυ πήχεις πέμπτην σπιθαμήν, καθάπερ φησὶν Ἡρόδοτος. * προθεὶς τὸ Ἓν δὲ Βατουσιάδης, ἐν τῷ περὶ μουσικῆς ἐπιφέρει Τρίτον ἡμιπόδιον, ἀντὶ τοῦ δύο ἥμισυ πόδες. καὶ καθόλου ὅταν βούλωνται ἀριθμόν τινα δηλοῦν καὶ μόριόν τι προσκείμενον, τὸ ὁμώνυμον τοῦ ἀριθμοῦ ἀεὶ τοῦ πλεονάζοντος λαβόντες τὸ ὅλον φασίν· οἷον τὰ ἓξ ἥμισυ ἕβδομον ἥμισύ φασιν, τοῦ ἑπτὰ [ἑβδόμου], ὃς μο-
18 νάδι πλεονάζει τοῦ ἕξ, τὸ ὁμώνυμον λαβόντες. καὶ Ῥωμαῖοι δὲ εὑρεθήσονται τούτῳ χρώμενοι τῷ σχήματι. τὰ γὰρ δύο ἥμισυ ἀσσάρια, ἅπερ ἦν τέσσαρα τοῦ δηναρίου — δέκα γὰρ ἠδύνατο ἀσσάρια τὸ δηνάριον, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν δηναρίους παρὰ τὸ δῆνα ἐσχηματισμένοι — σηστέρτιούμ φασιν, τοῦ μὲν σὴ τὸ ἥμισυ δηλοῦντος, ὡς ἐν τῷ σημόδιουμ, σήσκουας, σήσκουπλα, τοῦ δὲ τέρτιουμ τὸ τρίτον, καὶ ἔστιν ἥμισυ τρίτον. τὰ δὲ χίλια σηστέρτια ποιεῖ διακόσια πεντήκοντα δηνάρια ἀργυρᾶ, δέκα δὲ χρυσᾶ, ἅπερ καὶ μίλλε νούμμως φασίν. τὸ δὲ σήσκουας σύνθετόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ σὴ καὶ τοῦ κοὺμ καὶ τοῦ ἂς ἄσσις, καὶ ἔστιν ἥμισυ σὺν ἀσσαρίῳ, τουτέστιν ἓν ἥμισυ ἀσσάριον. ὥσπερ δὲ ἡμέδιμνον λέγουσιν Ἀττικοὶ ἀντὶ τοῦ ἡμιμέδιμνον, οὕτως καὶ οὗτοι σημόδιουμ, πλεονάζοντος τοῦ σ.»

---

1. didimus *G*[1], *sed y corr.* ΚΑΤΟΙΔΙΜΟϹΕΝΤΟΠΕΡΙ-ΤΕϹΥΠΑΡΑΦΟΝ, *omissis reliquis Graecis usque ad finem, G* 18. ἐσχηματισμένοι *corr. Spengelius*, ἐσχηματισμένους *vulgo* 18. ση *et* 24. ση *et* κουμ *Keilius*

119. *E Victorii argumento calculandi.*

(Vide prol. § 117.)

1. In hoc argumento unitas assis vocatur, cuius partes iuxta proportionalitatem suam propriis sunt insignitae vocabulis, notis etiam ad hoc excogitatis, per quas eadem vocabula exprimantur, ut per discretionem nominum et notas nominibus affixas uniuscuiusque particulae notio facilius advertatur.

2. Et assis quidem, qui per I literam, sicut in numeris unum scribi solet, exprimitur, XII partes habet. quarum si unam detraxeris, reliquae XI partes †iabus dicuntur, illa vero quam detraxisti, id est duodecima, uncia vocatur. si duas sustuleris, X residuae dextas, et quod sustulisti, id est duae, sextas appellatur. at si III dempseris, VIIII quae remanserunt dodras et III demptae quadras vocatur. quod si IIII tollere velis, VIII reliquas bissem et IIII trientem nominabis. V vero sublatis VII residuas septuncem et V sublatas quincuncem placuit appellari. cum per medium fuerit facta divisio, utrumque dimidium senis partibus constans semissem vocaverunt; unciam autem et dimidiam sescunciam, unciaeque dimidium semunciam.

---

12. iabus *cod., sed littera* i *in rasura*, iabus *Abbo*, Labus *Beda*, dabum *fr. 134, 34; ego* deunx *Victorio restituendum esse existimo* 14. Dextans *Beda idemque infra* Sextans, Dodrans, Quadrans, *neque aliter mihi scripsisse videtur Victorius* 17. Bissem vel Bessem *Beda* et IIII sublatas *coni. Christ.* 22. Sescunciam, vel Sesquunciam, aut Sesquiunciam nuncuparunt. Postremo, Vnciae dimidium, Semunciam appellarunt *Beda*

3. Iam reliquae minutiae quarum congestione dimidium unciae conficitur, ut sunt sicilici sextulae et cetera, melius ex ipsius calculi inspectione cognoscuntur.

120. *Carmen de ponderibus.*

(Vide prol. § 118.)

[De ponderibus.]

Pondera Paeoniis veterum memorata libellis
nosse iuvat. pondus rebus natura locavit
corporeis: elementa suum regit omnia pondus.
pondere terra manet: vacuus quoque ponderis aether
indefessa rapit volventis sidera mundi.
Ordiar a minimis: post haec maiora sequentur:
nam maius nihil est aliud quam multa minora.
semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo
gramma vocant, scriplum nostri dixere priores.
semina sex alii siliquis latitantia curvis
attribuunt scriplo, lentis vel grana bis octo,
aut totidem speltas numerant tristesve lupinos
bis duo; sed si par generatim his pondus inesset,
servarent eadem diversae pondera gentes.
nunc variant: etenim cuncta haec non foedere certo
naturae, sed lege valent hominumque repertis.

De ponderibus *A*, *de reliquis libris vide prol.* § *118* 1. peonis A^1, peoniis A^2, poeniis C^1, poeoniis C^2 2. rerum A^1C locabit A^1 7. nil A^1 (*v. praef.*) minora A^1, minuta A^3 *rel. vulgo* 9. gramma A^3 *rel.*, dragma A^1 scrupulum *B*, scripulū *C* 11. adtribuunt A^2, attribuo A^1 scrupulo *B*, scripulo *C* lentis uergantur in octo *BC* 13. Biduo B^1C 15. etenim A^3 *rel.*, et cum A^1 haec non] nunc BC^1

scripla tria dragmam vocitant, quo pondere doctis
argenti facilis signatur nummus Athenis;
olceque a dragma non re, sed nomine differt.
dragmam si gemines, erit is quem dicier audis
sicilicum: dragmae scriplum si adiecero, fiet
sextula quae fertur; nam sex his uncia constat.
sextula cum dupla est, veteres dixere duellam.
uncia fit dragmis bis quattuor; unde putandum
grammata dicta, quod haec viginti quattuor in se
uncia habet: tot enim formis vox nostra notatur,
horis quot mundus peragit noctemque diemque.
unciaque in libra pars est quae mensis in anno.
haec magno Latio libra est gentique togatae:
Attica nam minor est: ter quinque hanc denique dragmis
et ter vicenis tradunt explerier unam.
Accipe praeterea, parvo quam nomine Grai
mnam vocitant, nostrique minam dixere priores,

---

17. scripla tria A^3, scriplaria A^1, Scripula tria *BC* dragmam *ABC*, drachmam *vulgo (et sic infra)* vocitant *om. BC* quo] quam *BC* 18. facile *A* Athenis] aenis *B* 19. olce quae *AC*, olcaequae *B* a] ad *C*, *om. B* 20. erit is] erit *C*, aderit *B* 21. sicilicum *A*, Sicilicus *rel. vulgo* scrupulum *B*, scripulū *C* adicero A^1, adiicero A^3 24. bis IIII *A (vide Endlicheri praef. p. X)* 25. grammata A^2, dragmata A^1, Gramma *BC* XX et quatuor *A (v. Endl. ibid.)* 26. tot enim] totidem *C* nox graeca A^3 *in marg.* 27. *hunc versum inter vs. 25 et 26 habet* A^1, *idemque repetit* in se *ante* horis quot] quod A^1C peragit A^2 *rel.*, perageт A^1 28. Unciaquae *BC* annum *BC* 30. quinque hanc] quinques ad A^1, quinis at A^2, quinque hac A^3 *in marg.*, quinque haec *C* 31. uigenis *B* unum *B* 32. paruo cognomine *C*, patrio quam nomine *Vinetus* grai *AB*, grandi *C* 33. mnam A^3 *rel.*, nam A^1C nostrique minam dixere priores A^3, quam

centum hae sunt dragmae; quod si decerpseris illis
quattuor, efficies hanc nostram denique libram;
Attica quae fiet, si quartam dempseris unam.
Cecropium superest post haec *memorare* talentum
sexaginta minas, seu vis, sex milia dragmis,
quod summum doctis perhibetur pondus Athenis;
nam nihil his obolove minus maiusve talento.

Nunc dicam solidae quae sit divisio librae
sive assis — nam sic legum dixere periti —
ex quo quod soli capimus perhibemur habere,
dicimur aut partis domini pro partibus huius.
uncia si librae desit, dixere deuncem;
ac si sextantem retrahas, erit ille decuncis.
sed nullum reliquo nomen semuncia certum
dempta dabit, neque *quae* est *huius* sescuncia triplex.

---

dixere duellam A^1, nostri mnam dixere priores *B*, nostri quam mnam dire priores *C*

34. haec erunt *C* quod si] quae si *A* decepseris *C* 36. quae] que *C* unam *Vinetus*, emnam *ABC*, hinc mna *vulgo* 37. superem *A* uocare A^1, dixisse A^3, docuisse *rel. vulgo* 38. sexaginta] Sex *BC* minis A^1, minas A^2 *rel.; ego malim* mnas *cum Vineto* seu bis *ABC* millia *vulgo et A ex silentio Endlicheri, quod non verum esse puto,* milia *B*, milia denique *C* dragmis A^1, dragmas A^2 *BC*, drachmas *vulgo* 39. summus *C* Athenis] aenis *B* 40. obolo neminus *BC* talentū *BC* 41. solide *C* 42. seu assis *ABC* 43. solidi A^3 44. dicimus A^2BC partes *A* huius] usus *C* 45. deest *BC* 46. Ac si *B*, axi A^1, at si A^3, Assis *C* extantem *C* retrahas A^3B, detrahas A^1C decuncis A^2 *rel.*, deuncis A^1 47. relinquo A^1 48. Dempto *B* neque quae est *Schenkelius*, neque est A^1, namque est A^3 *in marg.*, neque inest *B*, neque enim est *C* huius *om. A* sescuncia A^2, sexuncia A^1, sexcuncia *BC*

dodrantem reliquum vocitant quadrante retracto;
cumque triens desit, bessem dixere priores.
idem septuncem dempto quincunce vocarunt.
post haec semissis solidi pars maxima fertur;
nam quae dimidium superat pars esse negatur,
ut docuit tenui scribens in pulvere Musa.
cetera dicta prius quibus est semuncia maior.

Haec de ponderibus: superest pars altera nobis
humida metiri, seu frugum semina malis.
cuius principio nobis pandetur origo.
pes longo in spatio latoque altoque notetur,
angulus ut par sit quem claudit linea triplex,
quattuor et medium quadris cingatur inane:
amphora fit cybus hic, quam ne violare liceret,
sacravere Iovi Tarpeio in monte Quirites.
huius dimidium fert urna, ut et ipsa medimni
amphora, terque capit modium; sextarius istum
sedecies haurit, quot solvitur in digitos pes.
at cotylas, quas, si placeat, dixisse licebit

---

50. Cunque *C* besen A^2B, uesen A^1 51. septunciem A^1, septunce est *B*, septuncem ē *C* quincunce A^3, qcmque A^1, cincūq. *BC* 53. nam quae A^3*rel.*, namque A^1 dimedium *A* 54. tenuis A^1 55. Caetera *C* est semuncia A^3 *rel.*, esse uncia A^1, esset uncia A^2 57. malis *A*, mauis *BC vulgo* 59. altoque om. *BC* notatur A^3 60. angelus A^1 et par *C*, et pars *B* 61. quadris medium *B* 62. anphora *A (sed* amphora *vs. 65)* cybus *A*, cuius *BC*, cubus *vulgo* hic *vulgo om.* 63. immonte *C* 64. dimedium *A* fertur nam ipsa A^1, fert urna ut ipsa A^3, fertur nam ut ipsa *BC* medemni A^3, edemni A^1 66. aurit A^1 quot] quod A^1BC in digitos pes A^2 *rel.*, indirit ospes A^1 67. at] ad *A* cotilas A^3BC, colittas A^1 quas si] quasi *C*

eminas, recipit geminas sextarius unus,
quis quater adsumptis fit Graio nomine choenix.
adde duos, chus fit, vulgo qui est congius idem,
e quo sextari nomen fecisse priores
crediderim, quod eos recipit sex congius unus.
at cotyle cyathos bis ternos una receptat.
sed cyatho nobis pondus quoque saepe notatur.
bis quinae hunc faciunt dragmae, si adpendere malis:
oxybaphon fiet, si quinque addantur ad istas.
at mystrum cyathi quarta est; sed tertia mystri
quam vocitant chemen, capit haec coclearia bina.
quod si mensurae pondus conponere fas est,
sextari cyathus pars est quae *est* uncia librae;
nec non oxybaphi similis sescuncia fiet,

---

68. eminas *A² rel.*, emina *A¹*, heminas *vulgo* 69. quis *Endlicherus*, qui *libri* adsumptus *A²*, assumptus *BC* graia *A* cenis *A¹*, cenix *A²* 70. chus *A²B²C*, huius *A¹*, chrus *B¹* 71. E quo *B*, aequo *A¹C*, ex quo *A³* sextarii *A* (*e sil.*) *C* 72. recipit *A*, capit et *C*, capiat *B vulgo* 73. cotile *A²C*, cotilem *A¹*, cotila *B* cyatos *A¹*, chyatos *A²*, ciatos *B*, batos *C* (*v. praef.*) bis *A² rel.*, uix *A¹* 74. chyato *A*, deciato *B*, de bato *C* quoque *om. BC* sepe *B* 75. bis *A¹ rel.*, uix *A²* quine *B* hunc] nunc *C* dracmę *C* appendere uelis *BC* 76. oxybafon *A³*, hoc si bafon *A¹*, Oxabafum *BC* fient *C*, facient *B* quinq: si *C* 77. *totum versum omisit A¹, in marg. adscr. A³* Ad mystrum *B*, Ad mixtu *C* ciati *ABC* sed] a *B*, ad *C* mustri *C* 78. chemen] . . emen *A¹* (*puncta rasuram denotant*), clemen *A³*, cyamen *B*, ciamen *C* coclearia *BC*, coclaria *A*, cochlearia *vulgo* 79. pondus *om. BC* conponere *A*, componere *rel. vulgo* 80. sextario *A³ rel.*, si sextarios *A¹* ciatus *BC* est *alterum om. ABC* 81. hoc so baphi *A¹*, hoxyibaphi *A³*, oxibafi *B*, exobafit *C* sescuncia *A³*, uncia *A¹*, sexcuncia *B*, sex uncia *C*

sicilicumque tibi mystro simulare licebit.
coclear extremum est scripulique imitabitur instar.
Attica praeterea discenda est amphora nobis
seu cadus: hanc *facies*, nostrae si adieceris urnam.
est et bis decies quem conficit amphora nostra
culleus: hac maior nulla est mensura liquoris.
est etiam terris quas advena Nilus inundat
artaba, cui superest modii pars tertia post tres,
namque decem modiis explebitur artaba triplex.
Illud praeterea veteres perhibere memento,
finitum pondus varios servare liquores.
nam librae, ut memorant, bessem sextarius addit,
seu puros pendas latices seu dona Lyaei.
addunt semissem librae labentis olivae
selibramque ferunt mellis superesse bilibri.
haec tamen adsensu facili sunt credita nobis:
namque nec errantes undis labentibus amnes
nec mersi puteis latices aut fonte perenni

82. Siciculũq: *B*, Silicumque *C* mystro A^3 *rel.*, mistro A^1 similare *B* 83. coclear A^3 *rel.*, clocleare A^1 scripuli quae *BC* 84. Attico *C* dicenda *recentior manus in A* 85. facies A^3 *rel., om.* A^1 urnam] una *C* 86. quem conficit] quae confit *C* hac A^3B, hanc A^1, ac *C* maior A^3 *rel.*, maioris A^1 nulla est *ante* maior *legitur in B* 89. artaba A^3 *rel.*, arta ua A^1 superest A^1, superat A^3 *rel. vulgo* 90. modiis A^1B, modios A^3, modii *C* explebitur A^3*rel.*, explebit A^1 91. ueteris *A*, *om. BC* perhibere] coniuere *B*, cohibere *C* 93. besen A^1, besem A^3 addet *vulgo* 94. plendas A^1, *corr.* A^3 lyęi *A*, liei *B*, lyei *C* 95. oliuae A^1, oliui A^2 *rel. vulgo* 96. Sed libramque *C* bilibri] libri *B*, *idem C ante* superesse 97. asensu *B*, assensu *C* facilis *C*, *qui om.* sunt *relicto vacuo spatio* 99. putei *BC* fonte A^2 *rel.*, forte A^1

manantes par pondus habent, non denique vina
quae campi aut colles nuperve aut ante tulere.
quod tibi mechanica promptum est deprendere Musa.
ducitur argento tenuive ex aere cylindrus,
quantum inter nodos fragilis producit harundo,
cui cono interius modico pars ima gravatur,
ne totus sedeat totusve supernatet undis.
lineaque a summo tenuis descendat ad imam
ducta superficiem, tot *quae* aequa in frusta secatur
quot scriplis gravis est argenti aerisve cylindrus.
hoc cuiusque potes pondus spectare liquoris.
nam *si* tenuis erit, maior pars mergitur unda;
si gravior, plures modulos superesse notabis.
quod si tantumdem laticis sumatur utrimque,
pondere praestabit gravior; si pondera secum
convenient, tunc maior erit quae tenuior unda est;
ac si ter septem numeros texisse cylindri

---

100. manantes A^2B, manentes A^1C 101. aut tante C 102. mechanica A^2 *rel.*, mecanica A^1 deprehendere C 103. ducitur A^3B, dicitur A^1C argenti *vulgo* tenuiue A^2 *rel.*, tenuesue A^1 cilindrus A *(et sic infra)* 104. arundo B *vulgo* 106. ne] nec A^1C, neu A *rec.* supernatat C 107. descendat AB^2, descendet B^1, descendit C ima BC 108. Ductam B superficie BC totque aequa A^2, tot aequa A^1, totidemque aequa A^3, totq: quę B, tot quo quũ C frustra C secetur B 109. scripulis BC cilindrus AC 110. potest C 111. si A^2 *rel., om.* A^1 pars *om.* BC mergitur A^2C, pergitur A^1, submergitur B 112. si grauio A^1, sin grauior A^2 *rel.* modulos superesse A^2 *rel.*, modulatus suo peresse A^1 113–115. *hos versus post vs. 118 poni iubet Christ.* 113. quod A, ac BC, aut *vulgo* tantundē B 114. prestabit BC pondera] pondere C 115. Conueniunt BC 116. ac si A^1, at si A^3, quodsi BC *vulgo* septem A^3 *rel.*,

hos videas latices, illos cepisse ter octo,
his dragma gravius fatearis pondus inesse.
sed refert aequi tantum conferre liquoris,
ut dragma superet *gravior*, quantum expulit undae
illius aut huius teretis pars mersa cylindri.
haec de mensuris, quarum si signa requires,
ex ipsis veterum poteris cognoscere chartis.

Nunc aliud partum ingenio trademus eodem.
argentum fulvo si quis permisceat auro,
quantum id sit quove hoc possis deprendere pacto,
prima Syracusi mens prodidit alta magistri.
regem namque ferunt Siculum quam voverat olim
caelicolum regi ex auro statuisse coronam,
conpertoque dehinc furto — nam parte retenta
argenti tantundem opifex immiscuit auro —
orasse ingenium civis, qui mente sagaci,
quis modus argenti fulvo latitaret in auro,
repperit inlaeso quod dis erat ante dicatum.
quod te, quale siet, paucis, adverte, docebo.

---

septies *A*[1] humeros *BC* (*idque B ante* septem) cilindri *AC*[1]

117. caepisse *BC* 119. equi *B* 120. dragma superet gravior *A*[3], dragma superet sua *A*[1], gravior superet dragma *BC*, gr. s. drachma *vulgo* undę *A*[1]*BC*, undas *A*[3] 121. mensa *B* cilindri *A* 122. si] tu *C* requiris *B* 123. cartis *B* 126. hoc *ABC*, id *vulgo* posit *BC* deprendere *A*[2]*B*, reprendere *A*[1], dep̄hendere *C* 127. syracusi *A*[1]*B*, syracusii *A*[2], siracusii *C* mens alta prodidit *A*[1], *corr.* *A*[2] prodiit *C* 128. Rege *C* siculo quā moverat olim *C* 130. Comperto dehinc *BC* forto *A* retentam *A*, recepta *C* 131. tantundem argenti *ABC* inmiscuit *B* 133. modus *A*[2] *rel.*, minor *A*[1] 134. illaeso *B* diis *B* dicato *C* 135. siet] sit et *C*

lancibus aequatis quibus haec perpendere mos est
argenti atque auri quod edax purgaverit ignis
impones libras, neutra ut praeponderet, hasque
summittes in aquam: quas pura ut ceperit unda,
protinus inclinat *pars* haec quae sustinet aurum;
densius hoc namque est, simul aëre crassior unda.
at tu siste iugum mediique a cardine centri
intervalla nota, quantum discesserit illinc
quotque notis distet suspenso pondere filum.
fac dragmis distare tribus. cognoscimus ergo
argenti atque auri discrimina: denique libram
libra tribus dragmis superat, cum mergitur unda.
sume dehinc aurum cui pars argentea mixta est
argentique meri par pondus, itemque sub unda
lancibus impositum specta: propensior auri
materies sub aquis fiet furtumque docebit.
nam si ter senis superabitur altera dragmis
sex solas libras auri dicemus inesse,
argenti reliquum, quia nil in pondere differt

---

136. haec A^2 *rel.*, et A^1 137. purgauerat B^1 138. imponas *C* neultra A^1 (*corr. m. rec.*), neutro *BC* p̄ponere *C* 139. Sūmitis *C*, submittes *vulgo* quas] quam *BC* coeperit *C* 140. pars A^3B, par *C*, *om.* A^1 141. nanq: *C* simul aëre] similare *B*, simulari *C* crassior A^3, grassior A^1, crassius *BC* 142. a A^1, in A^3B, *om. C* 143. discerpserit *BC* 144. quotque A^2 *rel.*, quodque A^1 filum A^3 *rel.*, filo A^1 145. cognouimus *BC* 146. libras *C* 148. dehinc] hinc *BC* mixtast *A* 149. meri] metri *C* par *A rec. rel.*, pars A^1 itemque A^2 *rel.*, idemque A^1 150. impositum A^3 *rel.*, imposuit A^1, imposuitis A^2 specta A^3 *in marg.*, petua A^1, expecta *B*, exspectare *C* 151. sub aquis fiet *ABC*, subsistet enim *vulgo* docebis *A* 152. ter senis] terrenis *C* superabitur A^3 *rel.*, superabit ut A^1 154. quā nihil in pondera *C*

argentum argento, liquidis cum mergitur undis.
haec eadem puro deprendere possumus auro,
si par corrupti pondus pars altera gestet.
nam quotiens ternis pars inlibata gravarit
corruptam dragmis sub aqua, tot inesse notabis
argenti libras, quas fraus permiscuit auro.
pars etiam quaevis librae, si forte supersit,
haec quoque dragmarum simili tibi parte notetur.

Nec non et sine aquis eadem deprendere furtum
ars docuit, quam tu mecum experiare licebit.
ex auro fingis librili pondere formam,
parque ex argento moles siet; ergo duobus
dispar erit pondus paribus, quia densius aurum est.
post haec ad lancem rediges pondusque requires
argenti, nam iam notum est quod diximus auri,
fac et id argento gravius sextante repertum.
tunc auro cuius vitium furtumque requiris
finge parem argenti formam pondusque notato:
altera quo praestat leviorque est altera moles
sit semissis onus: potes ex hoc dicere quantum
argenti fulvo mixtum celetur in auro.
nam quia semissem triplum sextantis habemus,
tres inerunt auri librae, quodque amplius hoc est,

155. in liquidis cum uergitur *C* 156. dep̄ndere *B*, dep̄hęndere *C* 157. par] pars *C* corrupto *vulgo ante Endlicherum* pars *om. et in marg. add. A*[1] 158. ternis] ter senis *B* pars *om. C* inlibato *A*, illibata *B* 160. aquā mox esse *B*, aquā totiens ēe *C* 160. auro] *hic desinit C* 161. librae quaevis *vulgo* 163. aquis] *hic desinit B* 167. densior auro *libri*, *corr. Christ. Mus. Rh. XX p. 73* 169. auro *typotheta apud Endlicherum, certe non codex (conf. Endlicheri notam)* 170. fac et *Denisius*, facque *A* 171. requires *A*[1] 174. honus *A*[1]

quantumcumque siet, fraus id permiscuit auro.
causa*que*, cur ita sit, prompta est, si discere verum
non pigeat veterumque animos intendere chartis.
nam si disparibus numeris accesserit idem,
servat inaequales itidem, tantumque manebit
discrimen quantum fuerat prius, idque notabis,
sive in temporibus quaeras, seu pondera rerum
seu moles spectare velis spatiumque locorum.
quare diversis argenti aurique metallis,
quis forma ac moles eadem est, par addito pondus,
argento solum id crescit, nihil additur auro.
sextantes igitur quos tu superesse videbis,
in totidem dices aurum consistere libris,
parsque itidem librae sextantis parte notetur.
quod si forte parem corrupto fingere formam
argento nequeas, at mollem sumito ceram.
atque brevis facilisque tibi formetur imago
sive cybi seu semiglobi teretisve cylindri,
parque ex argento simuletur forma nitenti,
quarum pondus item nosces. fac denique dragmas
bis sex argenti, cerae tres esse repertas:
ergo in ponderibus cerae argentique liquebit,
si par forma siet, quadrupli discrimen inesse.
tum par effigies cera simuletur eadem
corruptae, cuius fraudem cognoscere curas.
sic iustum pondus quod lance inveneris aequa
in quadruplum duces; quadrupli nam ponderis esset,
si foret argenti moles quae cerea nunc sit.
cetera iam puto nota tibi — nam diximus ante —
quo pacto furtum sine aquis deprendere possis.
haec eadem in reliquis poteris spectare metallis.

---

179. causa cur *A* 194. atque *Endlicherus*, aeque *A*

121. *Carmen de librae sive assis partibus.*

(Vide prol. § 119.)

Libra vel as ex unciolis constat duodenis.
uncia de libra linquet subtracta deuncem,
et sextans, hoc est *eadem* geminata decuncem;
hinc quadrans, haec scilicet ipsa ter acta, dodrantem;
inde triens, ipsius quadruplicatio, bessem;
quincunx septuncem, quae sat sua pondera produnt;
semis semissem, medium dum dividat assem.
nec vacat unciolae mediam sescuncia iungens.
uncia viginti scripulos et quattuor ambit.
dimidium stater ac semuncia dicitur eius.
terna duae sesclae pars est eademque duella;
quarta siclus vel sicilicus vel denique sicel.
sextula sexta modo solet et modo sescla vocari.
octavam appellant dragmam vel rarius olcen;
et duodenariam mediam sesclam vocitarunt.
vigenam quartam scripulum seu gramma retentant.

---

1. Libralis as *codex apud Bu* ex] vel *Thu* 2. linquit *BuAng* subiecta *Ang* 3. hoc est eadem *Bu*, hoc est *A*, haec scilicet est *Ang* decuncem] deuncem *Bu* 4. hinc] hic *Thu* ipsa ter acta *A*, ipsant acta *Thu*, ipsa tetracte *codex apud Bu*, ipsa retracta *Bu* 5. bissem *A Thu*, bisse *Bu* 6. quincust *cum obliquo ductu per* st *A* septunsem *A*, septus semis *Bu* quae] quod *Ang; legendum videtur* qui 7. mediam *Thu* dum] *immo* cum dividit *BuAng* 8. nec] haec *Thu* unciole *A* sescuncia *Thu*, sexcuncia *A*, secuncia *Bu* 9. viginti] XX *A* quatuor *ABu* 10. stater ac *A*, staterae *Bu*, stat ac *Ang* 11. duae sesclae *Thu*, duae sescle *A*, duc seseclae *Bu* pars *AThu*, par *Bu* 14 drachmam *et* holcen *Ang*. 15. sesolam *A* 16. scripulum *A*, scripulus *rel.*

unus item scripulus calcis componitur octo.
dimidium scripuli est obolus; pars quarta cerates.
hic sextam fingi placuit siliquamque vocari.
ultimus est calcus ciceris duo granula pensans.

122. *Vetus versio tractatus Epiphaniani de mensuris et ponderibus.*

(Vide prol. § 120.)

DE MENSURIS.

1. Chorus dicitur a similitudine collis. coacervati enim modii XXX instar collis onus cameli efficiunt.

2. Lethec Hebraeorum lingua vocatum est, quod est onus eo quod unus iuvenculus XV modia vel ordei vel tritici valeat supportare, atque ex eis asini onus efficere. in Ose propheta dicitur 'quia mercedem mihi assumsi lethec ordei'. in exemplaribus autem iacet gomor ordei; at idem vero conducit. denique eadem XV modiorum quantitas gomor maius vocatur.

3. Baddus efficitur L sextariis. vocatur autem baddus derivatum ab Hebraica lingua simili nomine ab olearia mola quae vel bethuel badda nominatur, capiens L sextaria.

4. Mnasis a Cypriis mensuratur atque ab aliis gentibus. sunt autem X modii tritici sive ordei ad

17. caliis *Thu* 18. est *habent AThu, om. Bu* ceratos *Bu* 19. hinc *coni. Orellius* fingi sextam *Thu* vocare *Thu* 20. pensens *A*

5. ceacervati *A* 7. lethaec ebraeorum *A* 8. modios *LeM* 9. suportare *A* 15. *post* baddus *add.* uocatur *A* simile *A; legendum videtur* simile nomine oleariae molae 16. que *A* 18. cipriis *ALeM* mensura est *LeM*

illum modium qui apud Cyprios XVII sextariis adimpletur.

5. Medimna apud eos V modiorum est. Afri vero ac Siculi quattuor semis metiuntur hanc modiis.

6. Satus modius est cumulatus, ita ut modio adiectus quartae suae mensurae cumulus quinta eum sui parte superare caeteros faciat.

7. Modius iustus est sextariorum XXII.

8. Cabus pars est modii quarta.

9. Choenix et oephi una quidem mensura est, sed duplici nomine nuncupatur. sunt autem sextaria duo et aliquantula insuper pars.

10. Drax aleuru tantum farinae est quantum sumi manus digitis potest. simplex vero est cunctisque manifestus.

11. Artaba mensura est apud Aegyptios sextariorum LXXII. eundem vero modum secundum scripturam continet et metreta mensura.

12. Tres mensuras quas praecepit Sarrae Abraham, ex quibus subcinericium panem fieri iussit. harum quaeque gomor mensuram continet.

13. Gomor autem decima pars est mensurae maioris, id est artabae, quae fit sextaria VII et pars unius sextarii quinta.

---

1. cipríos *ALeM* 3. Medimnus *LeM* vero ac] et *LeM* 6. quarte *A* 7. ceteros *LeM* 9. Cauus *A*, *sed eadem manus ex* u *fecit* B, Camus *LeM* 10. Coenix *ALeM* 11. dupplici *A* 13. aleura *A*, aleurae *LeM* farine *A* sumi] summis *A*, *quod si verum est, infinitivus excidit* 18. mensuram *ALeM* 19. precepit sarre *A* 20. supciniricium *A*, superciniricium *LeM* 21. arum queque *A* mensure *A* 23. que fit *A*, quod habet *LeM*

14. Cana canistros appellant, in quibus solet reponi quaedam tritici species in duo divisa, quam chondrotos vocant.

15. Nebel vini mensura est sextariorum XL.

16. Batus L sextariorum est capax.

17. De alabastro unguenti. siquidem vocatur ampulla olei, unius autem librae in eo pensus exsistit. mensura vero est medium sextarium. alus autem dicunt Graeci sal, et ab alate, id est a sali, est appellatum alabastrum eo quod ampulla vitrea salis instar facile conteratur.

18. De capsaci, quae his quidem duodecim sextariorum solet esse mensura. nihilominus vero aequivoce huic capsaci appellatur et ille qui Eliae praeparatus est, cum sextariorum non plus sit ipse quam quattuor.

19. De stamno. hic quoque urna sextariorum IV est.

20. De cotyla. cotyla est emina quae ita idcirco vocatur, quia [per] Graeco sermone incisio nominatur, et emina sextarium in duo aequa incidit.

21. De cyatho. hic est pars sexta sextarii.

22. De medeccoth. isto nomine ab scriptura cyathi appellantur.

23. De masmaroth, quae veculatoria dicimus; in-

---

2. quedam *A* species indivisa *LeM* 5. Satus *LeM* 7. in ea *LeM* existit *LeM* 9. greci *A* alute *LeM* 13. mensure *A*, mensurae *LeM* nihilhominus *A* equiuoce *ALeM* 14. appellatus *LeM* heliae *A*, helice *LeM* 16. quatuor *LeM* 17. orna *A* 20. greco *A* 22. sextarii sexta *LeM* 23. medeccotho *LeM* scripture *A* cyatti *LeM* 25. que *A*, quod *LeM*

terdum vero et ithmoe eodem nomine vocitantur, quod eundem compleant usum.

24. De tryblio. hic apud Latinos in passione Domini parapsidis dicitur; est autem quadrangulum et quadrilaterum vas aequa eminae mensura.

25. Sextarius tamen Alexandrinus duas capit olei libras.

26. De aporyma et sato. aporyma apud solos Thebanos mensuratur, quae est medietas sati; satus autem verus sextariorum viginti et duorum est.

27. De sapyti. hoc Syriacum nomen est, quod interpretatur de torculari hauriens vas. apud Ascalonitas. est sextariorum XX et II.

28. De in. in maius sextariorum est XVIII. sed aereum vas est. in vero sanctum XV sextaria comprehendit.

29. Chus VIII sextariorum est. quod autem vocatur sanctum, sex tantum sextaria continet, quae est duodecima pars metretae.

30. Talentum super omnia pondera quibus alia appenduntur excellit. existit vero CXXV librarum. †sexcentae millesimae vero talenti partes assaria nominantur. LX vero assaria denarius nominatur. C

---

1. ithmos *LeM*, ἠθμούς *Epiph. vol. I p. 263, 24* 3. triblio *ALeM* dm̃ *A* 4. paropsis *LeM* 5. aequae *LeM* 6. alexandrinos *A* capit olei] capitoles *A*, capitales *LeM* 8. aporima *ALeM* stato *A* aporyma apud *usque ad* 11. sapyti *om. A* 11. Siriacum *LeM* 12. auriens *ALeM* 15. scm̃ *A*, *item vs. 18* XV *A*, XVI *LeM*, θ′ *Epiph. p. 264, 9* 19. metrete *A* 22. sexcente millesime *A; lege* sexies millesimae parentes *A* asaria *LeM*, *item posthac* 23. LX] X *A; vide prol.* § 120 *extr.*

vero denaria argyrus, id est argenteus existebat. ab initio vero unum nomisma unus argenteus erat. hoc autem ab Assyriis coepit. dicunt enim quod Abraham in terram Chanaan hanc advexerat formam. talenti autem [centesima vicentesima quinta] pars CXXV I libra est.

31. Libra habet uncias XII.

32. Uncia habet stateres duos.

33. Stater vero, qui est medietas unciae, duas didragmas habet.

34. Quadrans autem vocatur et siclus; sed siclus quarta pars unciae fuit, at stateris medietas, dragmas continens duas.

35. Dragma siquidem fuit octava pars unciae. vocabatur autem dragma et olce, quod eiusdem subsisteret ponderis, quod ideo dixerim, quia legitur capillus Abessalom per tempora quibus tondebatur fuisse appensus habens †ponderis CXXV siclorum, quod est unciarum XXX unius et sicli unius, id est librarum duarum semis unciae unius et sicli unius.

36. Obolus et ipse in argenteis formabatur, qui erat et ipse octava pars unciae, non ex argento facta sed ferro. erat vero et alter obolus, qui ex argento feriebatur, quasi solidus quidem, qui tam minutissimus erat, ut †XXXma pars unciae esset. dicitur namque in Levitico ita 'didragma vero XX sunt oboli';

---

1. argenteos *A* 4. Chanaam *LeM* 5. CXXVI libra *A* 10. didrachmas *LeM* 12. at] ad *A* drachmas *LeM*, *sic etiam posthac* 14. Drachma *etiam A ex sil.* 15. dracma *A* oloe *A* 17. fuisset *A* 18. ponderis] *lege* pondus *coll. Epiph. p. 265, 21* 19. id est] idem *A* 21. et ipse — 22. argento *om. A* 25. *lege* LXXXma 26. didracma *A*, didrachma *LeM*, *item uterque p. 105 vs. 1*

quia vero didragma pars quarta sit unciae, ante docuimus.

37. Aegyptii autem hos aeneos fieri adinvenerunt, quorum forma argenteis differens non est. unde apud Alexandrinos argentea aerea nominantur, quod aes sicut dragma VIII pars unciae est.

38. De mna. mna prout dicatur mani hebraice, siquidem manis argenteus nominatur. mna vero Italica XL stateres habet, item uncias viginti, quod fit libra una et duae tertiae librae unius.

39. Item de argenteis, de nummis, de miliarensibus. argenteorum vero multae circa quodque tempus figurae percutiebantur. qui apud Latinos a Numa Romanorum rege nummi vocantur, *qui* coepit ferire pecuniam. bis aureum vero antiqui vocabant argentei medietatem, id est dichryson. argentea vero sunt quae militarensia vocant a militibus, quorum sunt munera, derivando. nam corrupto postea nomine miliarensia dici coepere quae prius militarensia vocabantur. dumque exstinctus fuisset illius temporis rex, cuius solidus erat in hoc bis aureo figuratus, damnata eius pecunia reproba nominata est.

40. De folli. follis qui et ballantion, id est sacculus, a duplicatione nominatur; duo namque sunt et semis argentei, qui faciunt minutos denarios †duo. follis autem secundum denariorum pondus ac numerum, non secundum metalli meritum.

---

3. Χαλκοῖ. τούτους οἱ Αἰγύπτιοι *Epiph. p. 266, 9* eneos *A* 7. hebraicae *A* 9. idem *ALeM* 10. libre *A* 12. múlte *A* 13. figure *A* 14. qui *om. A* 16. dichrison *ALeM* 17. que *A* 18. numera *A* 19. cepere *A* que *A* 20. dum quod *LeM* 25. duo] ϲη′ *Epiph. p. 267, 5,* ϲν′ *libri p. 145 adn. 4 citati*

41. De mari, de hydria, de cypro, de choenice. maris idem quod cypros mensura est apud Ponticae provinciae homines, quae continet hydrias duas. hydria vero apud eos est sextariorum decem, ita ut sit maris idemque cyprus XX sextariorum Alexandrinorum. cyprus apud eosdem Ponticos est seminum mensura siccorum, capax hydriarum duarum, idem continens minora modia duo, quae apud eos choenicum quinorum esse dicuntur. choenix vero apud eos duo sextaria continet, ita ut sit cyprus sextariorum XX. nam modius eorum maior sextariorum XX et IIII capax est.

42. De collatho. collathus est apud Syros medium sati in liquidis, quod est sextariorum XXIIII.

43. De congiario. congiarium mensura est liquidorum, cuius et res simul et nomen a Romanis positum constat. hanc vero mensuram in descriptione historiarum circa singula tempora tam Eusebii quam aliorum qui similis exstiterunt materiae conscriptores poteris invenire.

123. *Ex Isidori etymologiarum libro XV caput XV.*

XV. DE MENSURIS AGRORUM.

1. Mensura est quidquid pondere capacitate longitudine altitudine latitudine animoque finitur. maiores itaque orbem in partibus, partes in provinciis, provincias in regionibus, regiones in locis, loca in ter-

3. que *A* 6. ponticus *A* 8. que *A* 9. quinque *LeM* coenix *A* 13. collatus *ALeM*

23. quicquid *BCv* 26. regiones] Regionibs *A*

ritoriis, territoria in agris, agros in centoriis, centoria in iugeribus, iugera in climatibus, climata in actus, actus in perticas, perticas in passus, passus in gradus, gradus in cubitos, cubitos in pedes, pedes in palmos, palmos in uncias et digitos diviserunt. tanta enim fuit illorum sollertia.

2. Digitus est pars minima agrestium mensurarum.

3. Inde uncia habens digitos III.

4. Palmus autem quattuor digitos habet, pes sedecim.

5. Passus pedes quinque.

6. Pertica passus duo id est dece*m pedes*. pertica autem a portando dictum quasi portica. omnes enim praecedentes mensurae in corpore sunt, ut palmus pes passus et reliqua: sola pertica portatur. est enim decem pedum ad instar calami in Ezechielo templum mensurantis.

7. Actus minimus est pedum IIII latitudine, longitudine CXL.

---

1. cent$\overset{u}{\text{o}}$riis cent$\overset{u}{\text{o}}$rias *B*, centuriis centurias *Cv* 3. acetus Acetus in perticas *A* 3—5. actus in perticas *etc.*] perticas passus (passos B^1) gradus (grados B^1, *om. C*) cubitos (cubitus B^2C^2) pedes palmos (palmas B^1) uncias et digitos *BCv* 4. gratus in cub. *A* 5. diueserunt *A*, diui$\overset{s}{\text{d}}$erunt *C* 6. eorum *BC* 7. menima *A* agrestiam B^1 8. habet B^2C^2 digitus B^1, *ut videtur* 9. quatuor *Cv*, *itemque infra* pes] pedes B^1 sedecem *A* 12. duos *BCv* dece*m pedes*] dece *A*, pedes decem *BCv* 13. dicta *BCv* 15. p$\overset{e}{\text{a}}$s *C* portatur pertica *C* 16. decem peduum *A*, dec$\overset{e}{\text{i}}$m pedum *C*, pedum decem *B*(?)*v* ad *om. B* Ezechiele B^2v 17. templ$\overset{\bar{u}}{\text{o}}$ *B* 18. menimus *A* peduum *A*

8. Climata quoque [undique] versum pedes habent LX, ita

LX
LX [ ] LX.
LX

9. Actus quadratus undique finitur pedibus CXX, ita

CXX
CXX [ ] CXX.
CXX

hunc Baetici arapennem dicunt, ab arando scilicet.

10. Actus duplicatus iugerum facit. ab eo quod est iunctum iugeri nomen accepit.

11. Iugerum autem constat longitudine pedum CCXL, latitudine CXX, ita

CCXL
CXX [iugerum] CXX.

12. Actum provinciae Baeticae rustici †agnos vocant.

13. Porcam idem Baetici XXX pedum latitudine

---

1. climmata *C* habet *C* 2. LX (*ante* ita)] sexaginta *BCv* 3. fiitur *A*, *sed latere videtur sub* t *vestigium litterae* n centum viginti *BCv* 4. betici *A*, pedici *B*[1] arapenne *A* 9. ducentorum quadraginta latitudine centum viginti *BCv* *figuram sic exhibet A*:

CXX
CCXL [iugerum] CCXL,

eandem C:

CCXL
CXX [scotrũ] CXX;
CCXL

idem in marg.:

CCL
CXX · CXL [sgoirũ] CXL;
CCL

magis etiam corrupta scriptura in B 10. beticae *et* 12. betici *A* agnus *C*[1], agnum *BC*[2], agnuam *Columella* 12. parcam *B* (o above a) baetici triginta *BCv*

et longitudine LXXX dicunt: XXX

XXX. sed porca quod in arando extat: quod defossum est lira.

14. Canditum appellant Galli in areis urbanis spatium centum pedum, quasi centetum. in agrestibus autem pedes CL quadratum iustum canditum vocant.

15. Centuria autem ager est ducentorum iugerum, quae aput antiquos a centum iugeribus vocabatur, sed postea duplicata est nomenque pristinum retinuit. in numero enim centuriae multiplicatae, sed nomen mutare non potuerunt.

124. *Ex eiusdem libri capite XVI.*

XVI. DE ITINERIBUS.

1. Mensuras viarum nos miliaria dicimus, Graeci

---

1. et LXXX longitudine definiunt *BC* *in figura pro* XXX *A utroque loco habet* XU, unde XV *C*; sed recte XXX *B* 2. porca] porca est BC^2, pota est C^1 quod AB^1C^1, quae B^2C^2 lira C^1, lyra *A*, liram B^1, libram B^2C^2 3. Canditum appellant Galli] quo alli candidum appellant B^1, quo galli canditum appellant B^2, quod alli gaudetum appellant *C* 4. spatii *A* et *ante* quasi *add. B* 5. quatratum *A* pedes C C pedum //////////// et L quadratorum iustum cand^{e}itum *B*, pedes CL quadratorum iustum candetum *C* 6. *post* vocant *BC addunt:* porro stadialis (statialis *B*) ager habet passus CXXV, id est pedes DCXXV, cuius mensura octies conputata (conpotata B^1) miliarium facit qui constat quinque milia pedibus (?) 7. centurio *ABC* ager est] ager es *B*, est ager *Cv* duocentorum *A* 8. qui *ABC* apud *BCv* a centum] centum BC^2, C a C^1 uocabantur *A* 9. *post* est *add.* mensura *BC* retenuit *AB* 10. sed] sunt *BCv* 14. miliario B^1 greci *A*

stadia, Galli leuvas, Aegyptii †signes, Persae parasangas. sunt autem proprio quaeque spatio.

2. Miliarium mille passibus terminatur. et dictum miliarium quasi mille †adium, habens pedes V milia.

3. Leuva finitur passibus $\overline{\text{I}}$ D.

4. Stadium octava pars miliari est, constans passibus CXXV. hoc primum Herculem statuisse dicunt eumque eo spatio determinasse quod ipse sub uno spiritu confecisset, ac proinde stadium appellasse, quod in fine respirasset simulque et stetisset.

125. *Ex Isidori libro XVI caput de ponderibus (XXV).*

XXIIII. DE PONDERIBUS.

1. Ponderum ac mensurarum lubet cognoscere modum. nam omnia corporalia, sicut scriptum est, a summis usque ad ima in mensura et numero ex pondere disposita sunt atque formata. cunctis enim corporeis rebus pondus natura dedit; suum quoque regit omnia pondus.

2. [Prius legitur Moyses invenisse.] Primus Phi-

---

1. leugas B^1 aegypti *ABC* signes] *lege* schoenos parusangas B^1 2. queque *A*, qu//que *B*, *cum superscr.* o *a m. sec.* 4. mille//aeum *B* quinque *BCv* 5. mille quingentis *BCv* 6 . Sstadium *A* miliarii *BCv* 7. hoc *B*, hunc *ACv* hercŏlem *B* 9. spũ conficisse *A* appellasset *B* 13. XXV *BCv* 14. iubat B^1C, iuvat B^2v cognuscere *A* 15. omnia *add. sup. lin. C* 16. a summis usque] admissisque B^1 imum BC^2, imam C^1 mensuris, *sed litterae* ris *obductae et* ra *superscr.*, *A* ex] et *BCv* 17. adque B^1 20. Prius — invenisse] *v. praef. crit.* primon *et corr.* primũ *C* fiton *A*, fidon *BC*

don Argivus ponderum rationem in Graecia constituit; et licet alii antiquiores extiterint, sed iste hac arte experientior fuit.

3. Pondus dictum eo quod in statera libratum pendeat. hinc et pensum. abusive autem pondus libra una est. unde etiam dipondius dictum est quasi duo pondera, quod nomen adhuc in usu retinetur.

4. Trutina est geminas ponderum lances aequali examine pendens, facta propter talenta et centenaria appendenda, sicut momentanea pro parva modicaque pecunia [haec et moneta vocata]. ea et statera nomen ex numero habens, quod duobus lanciis et uno in medio stilo librata aequaliter stet.

5. Campana a regione Italiae nomen accepit, ubi primum eius usus repertus est. haec duas lances non habet, sed virga est signata libris et unciis et vago pondere mensurata.

6. Examen *est* filum medium quo trutina et statera regitur et lances aequantur, unde et in lanciis amentum dicitur.

---

1. argi^u^bus *B* greciam *A*, gretiã *C* 2. ista *A* 4. statere AB^1 5. pendiat (e *supra* i) *C* pinsum *A* 6. dictus BC^1v 8. est *om. C* gemina *ABC* lancis B^1C aequale *A* 10. appenda *A*, adpendenda *C* momentana *BCv* 11. monita *A* 12. duabus *Bv* lancis *A*, lancibus *BCv* 13. filo *vulgo* *post* librata *A add.* in medio stet, *sed ea obducta* 14. § 5 *post* § 6 *poni iusserunt correctores in B et C numeros adscribentes, et sic vulgo legitur* italis *C* 15. primo *B* reppertus *A* 16. uncis *A* 18. est *om. A* quod *B* trutina et] trudine *A*, trutinae *BCv* 19. *inter* et *ac* lances *A add.* lances (cas *supra*) aequantur, *sed ea obducta* lanciis AB^1, lancis B^2C, lancibus *vulgo*

7. Unicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatus.

8. Calcus, minima pars ponderis, quarta pars oboli est constans lentis geminis granis. appellatur autem calcus, quod sit parvus, sicut et lapis calculus, qui adeo minimus est, ut sine molestia sui calcetur.

9. Siliqua vicensima *quarta* pars solidi est, ab arbore cuius . . . . nomen est vocabulum tenens.

10. Ceratim oboli pars media est habens siliquam unam semis. hunc latinitas semiobolum vocat, ceraten autem graece. [latine siliqua cornuum interpretatur.]

11. Obolus siliquis tribus appenditur, habens ceratim duos, calcus IIII. fiebat enim olim ex aere ad instar sagittae, unde et a Graecis nomen accepit . . . ., hoc est sagitta.

12. Scripulus sex siliquarum pondere constat. hic aput Graecos gramma vocatur. scripulus autem dicitur per diminutionem a lapillo brevi qui scrupus vocatur.

---

1. est] e B^1 4. lintis, *sed* e *super prius* i, *B* 5. paruulus *BC* calcolus *A*, *idem B*, *sed* u *superscr.* 6. qui adeo] *corrector in C superscripsit* quia ideo 8. Seliqua *A* uicesima *B* quarta *om. A* soledi *A* 9. *post* cuius *intercidisse videtur Graecum* κερατέα semen *BCv* uocabolum *A* 10. seliquam *A* 11. ceratin *C* 12. autem] *corrector in C superscripsit* vero seliqua *A* 15. calcos B^2v quatuor *BCv* 16. grecis *ABC* nomen a grecis accepit *BC* *post* accepit *intercidit Graecum* ὀβολός 18. scrip$\overset{u}{o}$lus *B* sex] ex B^2C^1 seliquarum *A* 19. apud *BCv* grecos *A* scripolus *A* dictus *BCv* 20. scr$\overset{u}{i}$pus *C*

13. Dragma octava pars unciae est et denarii pondus argenti, tribus constans scripulis, id est decem et octo siliquis. denarium autem dictum, quia pro decem nummis imputatur.

14. Solidum nuncupatum, quia nihil illi deesse videtur. solidum enim veteres integrum dicebant et totum. ipse quoque nomisma vocatur pro eo quod nominibus principum effigieque signetur. ab initio vero unum nomisma unus argenteus erat; hoc enim ab Assyriis coepit. dicunt autem Iudaei, quod Abraham in terram Chanaan primus hanc advexerit formam. solidus aput Latinos alio nomine sextula dicitur, quod bis sex uncia conpleatur, hunc, ut diximus, vulgus aureum solidum vocat, cuius tertiam partem ideo dixerunt tremissem eo quod solidum faciat ter missus.

15. Sextula bis adsummata duellam facit, ter posita staterem reddit.

16. Stater autem medietas unciae est, appendens aureos tres, unde et vocatur stater, quod tribus solidis stet. haec et semuncia, quia semis habet de

1. octaba *A* 2. est XVIII *BCv* 3. seliquis, *sed* i *super* e, *C* 4. inputatur *BC* 5. nuncupata C^1 quia] quod *C* illi *om. B* 7. nummisma *A*, n$\overset{u}{o}$misma *C* 8. principatum C^1 effigiesque *A*, effigiisque BC^2, effigisque C^1 signetur] nocatur *B* 9. nummisma *A* 10. asiriis *C* cepit *A* 11. terra *AB* chanan *A* 12. apud *BCv* 13. his *BC*, *sed in B* h *punctis notatum*, bis *A* unciis *A*, unci$\overset{i}{\underset{.}{a}}$s *B*, uncia$\underset{.}{s}$ *C* compleatur *BCv* 14. uocant *BC* 15. tremisse B^1 17. adsumat B^1, adsumpta *C*, assumpta B^2v 19. statera *C* adpendens *C* 21. semuntia B^1, semiuncia B^2Cv quia] quod *C*

uncia. haec et semissis, quia ponderis semis est quasi semis assis.

17. Quadrantem Hebraei similiter codrantem vocant; et vocatur quadrans, quod unciae quartam partem appendeat.

18. Sicel, qui Latino sermone siclus corrupte appellatur, Hebraeum nomen est, habens aput eos unciae pondus. aput Latinos autem et Graecos quarta pars unciae est et stateris medietas, dragmas appendens duas. unde cum in litteris divinis legatur siclus, uncia est, cum vero in gentilium, quarta pars unciae est.

19. Uncia dicta, quod universitatem minorum ponderum sua unitate vinciat, id est conplectat. constat autem dragmis octo, id est scripulis XXIIII. quod proinde legitimum pondus habetur, quia numerus scripulorum eius horas diei noctisque metitur, vel quia libram efficit duodecies conputatus.

20. Libra XII unciis perficitur et inde habetur perfecti ponderis genus, quia tot constat unciis quot mensibus annus. dicta autem libra, quod sit libera et cuncta intra se pondera praedicta concludat.

---

1. semisses *C* 3. codrantem] quadratem *A*, quadrantem BC^2 4. quadrã B^1C 5. adpendat B^1C, appendat B^2v 6. corruptae *A*, correpte C^1 7. hebreum *A*, //ebreum *B* apud *BCv*, *item vs. 8* 8. grecos *A* 9. adpendens *C* 10. legitur *BCv* sidus, *sed superscr.* siclus, *C* 11. in *om. B* unciae pars est *B* 13. uninersitate *A* 14. unciat *A* 15. VIII *BCv* scripolos *A*, scrupulis *C* 17. scripolorum *A* diaei *A* mititur *A*, meditur B^1 18. efficet *A*, effecit *B* duodecies] duodem est *B* 20. quot] quod *AB*

21. Mina in ponderibus centum dragmis appenditur et est nomen Graecum.

22. Talentum summum esse pondus perhibetur in Graecis; nam nihil est calco minus, nihil talento maius. cuius varium aput diversas gentes pondus habetur. aput Romanos autem talentum est septuaginta duarum librarum, sicut Plautus ostendit, qui ait duo talenta esse centum quadraginta *quattuor* libras. [est autem triplex, id est minor, medius, summus. minor quinquaginta, medius septuaginta duarum librarum, summus centum viginti constat.]

23. Centenarium numeri nomen est eo quod centum librarum ponderis sit. quod pondus propter perfectionem centenarii numeri instituerunt Romani.

126. *Ex eodem libro caput de mensuris* (*XXVI*).

XXV. DE MENSURIS.

1. Mensura est res aliqua modo suo vel tempore circumscripta. haec aut corporis est aut temporis. corporis, ut hominum lignorum et columnarum longitudo et brevitas. sed et solem istum propriam sui

---

1. m//na *B* 2. grecum *ABC* *post* Graecum *BC* *add.* quod sunt siliquae (siliqui *C*) IDCCC tremisses CCXXV solidi LXXV stateres XXV 3. peribetur in grecis *A* 4. calculo *C* 5. uarius *A* apud *BCv*, *item vs. proximo* 6. autem] enim *BCv* est] esse *A*, *om.* *B*[1] LXXII *BCv* 8. centum quadragenta *A*, CXLIV *Bv*, CXLIII *C* 9. minus medium summum *B*[2]*C*[2] *eademque in proximis* 10. quinquagenta *A* septuagenta duarum *A*, LXXII *BCv* 11. centum vigenti *A*, CXX *BCv* 16. XXVI *Cv* 18. inscripta *C*[1] haec autem *A*

orbis habere mensuram, quod geometrici perscrutare audent. temporis, ut mensura horarum et dierum et annorum. unde et metiri pedes horarum dicimus, hoc est mensurare.

2. Proprie autem mensuram vocant, quo ea fruges metiuntur atque frumentum, id est humida et sicca, ut modios urnas et amphoras.

3. Mensurarum pars minima coclear, quod est dimidia pars dragmae, appendens siliquas novem. [qui triplicatus conculam facit.]

4. Concula dragma una et dimidia adimpletur.

5. Cyati pondus decem dragmis appenditur. [qui etiam a quibusdam causatus nominatur.]

6. †Oxifalus fit, si quinque dragmae addentur ad decem.

7. Acetabulum quarta pars eminae est, duodecim dragmas appendens.

8. Cotula emina est, habens cyatos sex. quae idcirco cotula vocatur, quia cote Graeco sermone incisio dicitur, et emina sextar*ius* in duo aequa

---

1. ge$\overset{o}{\text{u}}$metrici *B* perscrutari *Bv* 2. ut] et *AB*, *om*. *C* mensuras *B*, mensur$\overset{a}{\text{i}}$s *C* aut dierum *Cv* 3. metire *AC* 5. Propriue *A* mensurae *B* uocata *BC* quod *Cv*, quo in *B* 7. modi$\overset{o}{\text{u}}$s *B* ornas *A* anforas *BC* 8. menima *A* 9. dragme *A* seliquas AC^1 nove *A* 10. tr$\overset{i}{\text{e}}$plicatus *B* 11. adimplet *A* 12. ciati *BC* adpenditur B^1C 13. assatus BC^2, cuatus *vulgo* 14. obsifalus *B*, o$\overset{b}{\text{x}}$ifalus *C; lege* oxybaphum adduntur ad X *BCv* 16. Acitabulus AC^2, acitabulum BC^1v XII dragmas adpendens *BC* 18. cotyla B^2C^2v cyatus *A*, sciatos *B*, ciatos *C* 19. cotyla B^2C^2v quia] quod *C* greco *A*, in greco *B* 20. sextari *A*, sextarii *BCv*

inciditur. emina autem appendit libram unam, quae geminata sextarium facit.

9. Sextarius duarum librarum est. qui bis adsumptus nominatur bilibris; adsumptus quater fit Graeco nomine †cenix; quinquies conplicatus †quinarem sive gomor facit. adice sextum, congium reddit. nam congius sex metitur sextariis, a quo et sextarii nomen dederunt.

10. Congius autem a congiendo, id est per augmentum crescendo, vocatur. unde postea pecunia beneficii gratia dari coepta congiarium appellatum est. unusquisque enim sui temporis imperator favorem populi captans adiciebat, ut largior videretur ex donis.

11. Congiarium autem specialiter mensura est liquidorum, cuius et rem simul et nomen a Romanis impositum invenimus.

12. Metreta est mensura liquidorum. haec a mensura accepit nomen, μέτρον enim mensuram dicunt Graeci, et inde appellata metreta, licet et urna et amphora et reliqua huiusmodi nomina mensurarum

---

1. *post* inciditur *BC add.* et cot$\overset{i}{o}$lam (cot$\overset{y}{u}$lam *C*) facit   adpendet *B*, adpendit *C*   3. Sextarium *AB*   quiuis B^1 5. greco *A*   cenix *bis habet C*; *lege* choenix   quinarem] *immo* quinarium   7. coniugius B^1, cogium B^2 sextarius *et ab eadem manu corr.* sextariis *A*   9. Congium *ACv*, $\overset{\bar{u}}{\text{congio}}$ *B*   ad congiendo *B*   11. gratia] grã////// *B*   cepta *A*   12. laborem *A*, faborem C^1 13. larguor C^1 in donis *BCv*   15. congiliarium *B*   17. inpositum *BC*   18. Metrum *ABC*   19. accip// *C*   μέτρον] metro ABC^2 20. greci *A*   et *post* licet *om. B*   anfora *AB*, amfora *C*

sint, tamen ista hoc nomen a denarii numeri perfectione accepit.

[Metrum ad omnem mensuram pertinet; metrum enim graece, latine mensura dicitur. nam et cyatum mensura est et anfora mensura est et quidquid plus minus capit mensura est. sed ideo hoc nomen specialiter sibi adsumsit, quod sit mensura perfecti numeri, id est denarii.]

13. Modius dictus ab eo quod sit suo modo perfectus. est autem mensura librarum XLIIII, id est sextariorum XX duorum. cuius numeri causa inde tracta est eo quod in principio deus viginti duo opera fecerit. nam prima die septem opera fecit, id est materiam informem, angelos, lucem, caelos superiores, terram, aquam atque aerem. secunda die firmamentum solum. tertia die quattuor, maria, semina, sationes atque plantaria. quarta die tria, solem, lunam et stellas. quinta die tria, pisces et reptilia aquarum et volatilia. sexta die quattuor, bestias, pecora, reptilia terrae et hominem. et facta sunt omnia XXII genera in diebus sex. et XXII generationes sunt ab Adam usque ad Iacob, ex cuius se-

1. sunt C^1 nomeri *A* perfectionem *AC* 4. grece *A* mensura — cyatum] dr̃ mensura ////////// *C* ciatum B^2, citatus B^1, *om. C* 5. sed anfora *C* quicquid *BCv* 6. minusue *BCv* 7. adsumpsit *BC* 9. dr̃ BC^2 ab *om. C* perfectus //////// est *C* 11. XXII *BCv* 12. ds̃ *A* XXII *BCv* 13. primo *C* VII *BCv* operas *A* 14. coelos *BCv* 15. diae *A* 16. quatuor *BCv* seminationes atque *C ex corr.* 17. planaria *A* 17. 18. trea *A*, *idem B cum superscr.* i 18. stillas *A* 19. quatuor *BCv* 20. pec$\overset{u}{o}$des *BC* 21. generatines *A* 22. sunt *om.* C^1 iacop *A*

mine nascitur omnis gens Israel. et XXII libri veteris testamenti usque ad Hester, et XXII sunt litterarum elementa, quibus constat divinae legis doctrina. his igitur exemplis modius viginti duorum sextariorum a Moyse secundum sacrae legis mensuram effectus est. et quamvis diversae gentes huic mensurae pondus vel adiciant ignorantes vel detrahant, aput Hebraeos constitutione divina tali ratione servatur. [modius enim a modo dictus. hinc et modica, id est moderata. modicis enim modus nomen inposuit. nam modica pro parvis abusive, non proprie dicimus.]

14. Satum genus est mensurae iuxta morem provinciae Palaestinae, unum et dimidium modium capiens. cuius nomen ex Hebraeo sermone tractum est; satum enim aput eos nominatur sumptio sive levatio eo quod qui metitur eandem mensuram sumat ac levet. est et aliud satum mensura sextariorum viginti duorum capax quasi modius.

15. Batus vocatur Hebraica lingua ab olearia mola, quae aput eos †valbata nominatur, capiens quinqua-

1. omnes gens isr̄l *A* libri veteris] litterarum *B* testamenti *om.* C^1 2. litterarum sunt *BC* 4. expletis C^2 uigenti *A* XXII *BCv* 5. mensuram] //////ra *A*, mensu *superscr. alio atramento* 7. ignoranter *C* detrahunt (a *superscr.*) *B* apud *BCv* hebreos *A* 8. constitution̄ *C* 9. 10. id est — modica *in marg. add.* B^2, *eadem* B^1 *habet post* mensura § *14 vs. 17*, *eadem in C utroque loco in contextu scripta* 9. moderatā B^1 10. modicis] adicere B^1 12. more *A* 13. palestinae *A* 14. hebreo *A* 15. apud *BCv* 16. elevatio *B* 17. leuit B^1 //st (e *superscr.*) // // *B* 18. uigenti *A* XXII *BCv* 20. *post* quae *B add.* bet *et superscr.* beta, *C in marg. add.* beta apud *BCv* uel bata *BC (conf. vol. I p. 273, 23)* quinquagenta *A*

ginta sextaria, quae mensura una molae vice proteritur.

16. Amphora vocatur, quod hinc et inde levetur. haec graece a figura sui [dicta] dicitur, quod eius ansae geminatae videantur aures imitari. recipit autem vini vel aquae pedem quadratum, frumenti vero modios Italicos tres.

17. Cadus Graeca amphora est, continens urnas III.

18. Urna mensura est quam quidam quartarium dicunt. proprie autem urna vas est, quod et condendis defunctorum cineribus adhiberi solet, de quo poeta

caelo tegitur qui non habet urnam.

19. Medimna mensura est quinque modiorum. medimna autem Latina lingua vocatur, id est dimidia, eo quod quinque modiis metiatur, qui est dimidius numerus perfecto denario.

20. Artaba mensura est aput Aegyptios sextariorum LXX duorum, conposita ex numero propter LXX et duas gentes vel linguas quae orbem impleverunt.

21. Gomor quindecim modiorum onus appendit.

---

1 qua *A* mola *A* vice *om.* C^1 3. Anfora *ABC* uocata *BCv* 4. grece *A* dicta dicitur] dicitur *B*, dicta *Cv; legendum videtur* ὤατον dicitur 5. recẹpit (i *suprascr.*) *B* autem] enim *C* 6. aque *A* 8. greca *A* anfora *ABC* anfora est graeca *B* continen *A* 9. Orna *A* 10. orna *A* quod] quae *A* et] pro *BCv* 13. coelo *BCv* ornam *A* 15. Medimpna *A* 16. dimitius *A* 17. a perfecto B^2*Cv*, aperto B^1 18. apud *BCv* egiptios *A* 19. LXXII *BCv* LXXII gentes *BCv* 20. inpleverunt *B* 21. XV *BCv* unus *AC*, uạnus *B* apendit B^1, adpendet C^1, appetit C^2

22. Corus XXX modiorum mensura conpletur. hic ex Hebraico sermone descendit, qui vocatur cor a similitudine collis. corea enim hebraice colles appellantur. coacervati enim modii triginta instar collis videntur et onus cameli efficiunt.

127. *Ex eodem libro caput de notis ponderum et mensurarum* (*XXVII*).

XXVI. DE SIGNIS PONDERUM.

1. Ponderis signa plerisque ignota sunt et inde errorem legentibus faciunt. quapropter formas eorum et caracteres, ut a veteribus signata sunt, subiciamus.

2. Z littera significat dimidium obolum.

3. — virgula aequaliter iacens et porrecta simpliciter significat obolum.

4. = gemina virgula duo oboli sunt.

5. T Latinum significat obolos tres.

6. F Latinum significat obolos quattuor.

7. E Latinum demonstrat obolos quinque.

8. Oboli vero sex propterea caracterem non habent eo quod in una dragma sex veniant, quod est pondus denarii argenti.

---

1. Chorus *BC*[2] completur *BC* 2. discendit *A*, *idem BC, sed in his* e *superscr.* cor *A (v. vol. I p. 273, 7)*, cora *Bv*, $\overset{b}{\text{c}}$ora *C* 3. $\overset{h}{\text{c}}$oria *C* hebraicae *A* 4. trigenta *A*, XXX *BCv* 5. camelli *AB* 10. errare *A* famas *B* 11. ita ut *Cv* 13. litterra *A* otelum *B*[2] 14.16. *notas — et = om. B*[1]*C*[2] 16. geminata *BCv* uir$\overset{u}{\text{g}}$ola *B* 17. obolos III *BC* 18. quatuor *BCv* 20. characterem *BCv* 21. veniunt *C*, *idem B*, *sed corr. ead. m.*

9. H littera significat siliquas octo, id est tremissem.

10. N Latinum significat nomisma Graecum, id est solidum.

11. < virgulae duae ex uno angulo a laeva in dexteram se dividentes significant dragmam, quam etiam olcen appellant.

12. NΓ. N Latinum adiuncta gamma Graeca significat semunciam.

13. Γo. gamma autem Graecae litterae o Latinum in fine adiunctum significat unciam.

14. Λι. †lauta Graecum per medium sui I Latinum adiectum *habens* significat libram.

15. K^U. cappa Graecum circa finem cornu adiuncta V Latina significat cyatum.

16. K^O. si vero o Latinum habuerit adiunctum, eminam demonstrat, quam Graeci cotilam vocant.

---

1. seliquas *AB*¹ VIII *BCv* 3. nummisma grecum *A* 4. *post* solidum *BCv add.* IB iota adiuncta beta significat dimidium solidum 5. leua *A* 6. dextram *Bv* deuidentes *A* 8. N *ante* Latinum *om. BC*¹ adiuncto *BCv* greca *A*, graeco *BCv* significat semunciam *in A distincte legi non possunt, cum scriptura fere evanuerit* 9. semeunciam *B* 10. gamme *B* grecę *A* latino *B*, latine *C*, *sed in utroque* ū *superscr.* 11. unciam] se*mun*cia *A (cursivae litterae non perspicuae sunt)* 12. Λι] *librae nota in A sic fere* /|\; *ex BC nulla varietas ab eo signo quod Otto habet adnotata* lauta *AB²C*, *labda B*¹ grecum *A* 13. adiunctum *BC*² habens *om. ABC (conf. ad p. 123 vs. 3)* 14. KV *ABC* kappa *BCv* grecum *A* cornu *relicto post hoc vocabulum exiguo spatio A*, cornuum *BC* adiun·ta *A*, adiunctum *B*, adiuncto *Cv* 15. latinum *B*, latino *C* ciatum *BC* 16. Ko *A*, KO *BCv* latino *B* adiuncto *B* 17. heminam *BCv* greci *A*, grece *C* cotilē *BC*

17. Ξ^{ϵ}. Ξ Graecum si acceperit iunctum ε Latinum, significat sextarium.

18. Ξ^{o}. si o Latinum adiunctum habuerit, indicat acetabulum, quod Graeci †oxifalon vocant.

19. $\overset{N}{M}$. M Graecum superposita N Latina significat minam.

20. T^{Λ}. T Latinum in fine habens †lautum Graecum significat talentum.

21. X^{o}. X Graecum in dextro brachio supero o littera iuncta †cenix est.

128. *Tabula de mensuris porrectis, quadratis, cubicis Balbi expositioni inculcata.*

(Vide prol. § 121, II.)

1. Mensurae aguntur generibus duodecim: digitis: digitus est in pede pars XVI. unciis: uncia est in pede pars XII. palmis: palmus IIII. sextantibus: sextans, quae eadem dodrans appellatur, habet uncias VIIII.

---

1. Ξε *A (nisi quod* Ξ *uno calami ductu scriptum)*; *alii ductus esse videntur in BC* Ξ *alterum om. ABC* grecum *A* latinam *A* 2. sextarium significat *C* 3. Ξo *A (conf. ad vs. 1)*, ΞO *BCv* habuerit *om. BC* 4. acitabulum *A*, *idem BC*, *sed* e *superscr.* greci *A* oxifalo B^1 5. M *alterum om. AC* grecum *A* superposito *C*, *idem B cum superscr.* ū latino *C*, *idem B cum superscr.* ū 6. minam] *in A nihil nisi* min *idque aegre legi potest*, mina B^1Cv, mna B^2 7. T^.T] Aλ. A *A*, ∽ *BC*, *in marg.* Λ *add. C* latinam in finem *A* lautam B^2C, lapdam B^1 grecum *A* 9. Xo. X] λo *A*, Xo *C*, Xo alfa *B* grecum *A* superiori *BCv* 10. coniuncta *BCv* kenix B^2C

digitos XII. pedibus: pes palmos IIII. cubitis: cubitus pedem semis. gradibus: gradus habet pedes IIS. passibus: passus habet pedes V. decempedis: decempeda pedes X. actibus: actus habet pedes CXX. stadiis: stadium habet pedes DCXXV. miliariis: miliarium habet p. $\overline{\text{V}}$.

2. Pes prostratus sic observabitur: ducis longitudinem per latitudinem: facit embadon.

3. Pes quadratu' sic observabitur: longitudinem per latitudinem metiemur, deinde per crassitudinem, et sic efficit pedes solidos.

4. Pes quadratus concavus capit amforam trimodiam.

5. In centuria agri iugera CC, modii DC. in circuitu ped. $\overline{\text{VIIII}}$ DC habet. in ea pedum $\overline{\text{II}}$CCCC per $\overline{\text{II}}$CCCC, passus CCCCLXXX per CCCCLXXX, actus XX per XX, cubita ∞DC per ∞DC.

6. Pedes ut in cubitos redigamus, semper duco octies et sumo partem XII: erunt cubita. cubita vero ut in pedes redigamus, semper duco duodecies et sumo partem octavam: erunt pedes.

129. *Mensurarum tabula quae ex libro Balbi excerpta esse dicitur.*

(Vide prol. § 121, II.)

1. Centuria habet ped. $\overline{\text{II}}$CCCC per $\overline{\text{II}}$CCCC, passus CCCCLXXX per CCCCLXXX, actus XX per XX, cubita ∞DC per ∞DC, perticas CCXL per CCXL, agnas DC per DC, decempedas $\overline{\text{LVII}}$ DC. fiunt in

---

25. per] ped *A* 27. cubita — 28. $\overline{\text{LVII}}$ DC] *haec sic scripta in A (deletis iis quae uncis inclusa sunt):* cubita

centuria acti constrati CCCC, ped. L̄DCCLX milia. efficit iugera CC.

2. Pes habet palmos IIII. cubitus habet pedem unum S. gradus habet ped. IIS. passus habet ped. V. ulna ped. IIII. decempeda habet ped. X digitorum XVI. pertica habet ped. XII digitorum XVIII. actus habet ped. CXX, perticas XII. stadius habet ped. DCXXV. miliarius habet passus ∞, ped. V̄. porca habet ped. V̄I̅I̅ CC. agnua habet ped. X̄ĪĪĪĪ CCCC. iugerus habet ped. X̄X̄V̄ĪĪĪ DCCC.

3. Mensurarum genera sunt tria, rectum, planum, solidum. rectum est cuius longitudinem tantummodo metitur. planum est . . . cuius longitudinem et latitudinem et crassitudinem metetur.

130. *Ex libro de iugeribus metiundis.*

Kastrensis iugerus quadratas habet perticas CCLXXXVIII, pedes autem quadratos X̄X̄V̄ĪĪĪ DCCC, id est per latus unum perticas XVIII, quae in quattuor latera faciunt perticas LXXII. habet itaque tabula una quadratas perticas LXXII. si ergo fuerit ager tetragonus isopleurus, habens per latus unum perticas L, ita eum metiri oportet, ut sciamus quot iugera habeat intra se. duco unum latus per aliud:

---

mile [∞dC^{CCCC} per ∞dC^{CCCC}. perticas CCXL^{CC} per CCXL^{CC} agnas dC. per dC.] ped dLXX VII per dCCVII. in hoc pede digiti sunt XVIII non XVI . decempedas LVII dC per LVII dC

3. palmus *A* gubitus *A* 12. soledum *A* longitudonem *A* 13. *verba quae post* planum est *interciderunt repete ex Balbo (fr. 113, 18)* 16. quadratus *libri La (v. prol. § 121 adn. 1)* 22. quod *La*

fiunt perticae $\overline{II}$ D, quae faciunt iugera VIII, tabulas II, perticas LII.

Itaque kastrensis iugerus capit K. modios III.

131.

DE MENSURATIONE IUGERI.

Iugerum unum pedes CCXL et in latitudine pedes C†. faciunt terram modiorum III.

132. *Tabula codicis Bobiensis.*

(Vide prol. § 122.)

1. Pondera Attica habent genera VIIII.

I. Talentum.
II. Mna.
III. Libra.
IV. Uncia.
V. Stater.
VI. Dragma.
VII. Scripulum.
VIII. Obulus.
VIIII. Siliqua.

2. Talentum habet mnas lx, libras lxxx *uncias* viii, uncias *d*ccccLxviii, stateres ∞dccccxxxv, dragmas $\overline{\text{vii}}$ dccxl, scripulos $\overline{\text{xxiii}}$ ccxx, obolos $\overline{\text{xlv}\textit{i}}$ ccccxl, siliquas $\overline{\text{xcii}}$ dccclxxx.

3. Mna habet libram I uncias IIII dragmam I, sta-

---

2. *huc pertinet apud La fig. 333* 7. *lege* CXX terra *libri La* 20. lxxx viii uncias ccccLxviii *cod.* 22. $\overline{\text{VII}}$ CCCXL *cod.* $\overline{\text{XLVI}}$] $\overline{\text{XLV}}$ *cod.* 24. libr. *cod.* stateres XXII et dragma dragmas habet CXCVIIII *cod.*

teres XXXII et dragma*m* *I*, dragmas habet CXXVIIII, scripulos cccLXXXVII.

4. Libra habet uncias XII, stateres XXIIII, dragmas XCVI.

5. Uncia habet stateres II, dragmas VIII.

6. Stater habet dragmas IV, scripulos XII, obolos XXIIII, siliquas XLVII*I*.

7. Dragma habet scripulos III, obulos VI, siliquas XII.

8. Scripulus habet obolos II, siliquas IIII.

9. Obulus habet siliquas II.

133. *Tabula codicis Bernensis.*

1. I As unc. XII.
2. SZZ′ Labus unc. XI.
3. SZZ Dextas unc. X.
4. SZ′ Doras unc. VIIII.
5. SZ Beias unc. VIII.
6. S′ Septus unc. VII.
7. S Semis unc. VI.
8. ZZ′ Quincus unc. V.
9. ZZ Treas unc. IIII.
10. Z′ Quadras unc. III.
11. Z Sextas unc. II.
12. —Ɛ Sescuncia unc. I et semis.

---

3. dragmas XCVII *cod.* 7. siliquas XLVII *cod.* 13. unc̄ *cod. ubique* 14. *de notis assis partium vide praef.* 15. Destas *cod.* (x *supra* s) 21. *post* IIII *cod. add.* I ∾ et semis 22. *post* III *cod. add.* I ∾ et media 24. *de his et reliquis notis vide praef. ad* § 12. 15—20. 22. 23. 28. 29. 31—34 sescuncia *cod.* (x *supra* c) *post* unc. I *cod. add.* I ∾

13. ∾ Uncia tantum unc. I.
14. Ɫ Semuncia media unc.
15. Ↄᵘ Siclosescli denr. X.
16. υυ Duo sescli dnr. VIII.
17. Ↄ Siclus dnr. VI.
18. υ Sescli dnr IIII.
19. ⅄ Dimidii sescli dnr. II.
20. ℞ Scriptulus denr. I.

---

21. — Siliqua grana ordei III.
22. ∍ Scribolus siliquas VI.
23. < Dragma scribol. III.
24. T Argenteus scribol. C.
25. Ɫ Semuncia dragmas IIII.
26. ∾ *Uncia* dragmas VIII.

[27. ÷ Obolus medio scripulos.
28. ∍ Scribolus II id est denr. II.]

---

29. ʓ Sestarius lib. IIS, id est duas eminas.
30. I Emina lib. †IS et calices III. calix ciatus VIIII.
31. LS Cotilla, id est emina, ciatus XXVII.
[32. ʓ Sestarius habet cotillas II, id est II eminas.]
33. ∾ Cyatus < X et ∍ II. alii dicunt quod habet < VIII. [Cyatus et quiatus unum est quod vulgo dicitur plena bucca.]

---

1. Uncia] Unč *cod.* 3. *v. praef.* denř *cod., item vs. 8 et 16* 4. dnř *cod., item infra* 11. 12. scribol *cod.* 14. Uncia *om. cod.* 15. 16. *haec misere corrupta: vide praef.* 16. id est] I ∾ *cod., item vs. 17. 20. 21. p. 129 vs. 1* 18. *lege* lib. IZ′ id est calices *cel.* 23. < dragmas VIII *cod.*

34. < Dragma Egyptiaca, id est faba Egyptiaca.

---

35. Cadus grece amphora est continens urnas III. [Cadus situla.]

36. Corus vero modiis XXX completur.

37. Satum genus mensurae, qui tenet iuxta morem provinciae modium et S.

38. Siliqua folliculus leguminum.

[39. Simphonia consonatio plurimorum verborum.]

40. Siclus solidi duo semis.

41. Obolus scripulum dimidium, quod facit siliquas tres.

42. Minaque quam Greci mnam vocant centum dragmis appenditur.

[43. Tympanum quippe est pellis in ligno extensa.]

134. *Tabula codicis Gudiani.*

1. Mensurarum genera snnt XII, digitus, uncia, palmus, semipes, pes, gradus, passus, decempeda, pertica, actus, stadius, miliarius.

2. Palmus habet digitos IIII, uncias III.

3. Semipes habet palmos II.

4. Pes habet palmos IIII.

5. Cubitus habet pedem I S.

6. Gradus habet pedes II S.

7. Ulna habet pedes IIII.

8. Passus habet pedes V.

9. Decempeda pedes X digitorum XVI.

10. Pertica habet pedes XII digitorum XVIII.

11. Actus habet pedes CXX, perticas X.

.X
4. XX. *cod.* 12. Minãque *cod.*

12. Stadius habet pedes DCXXV.
13. Miliarius habet pedes $\overline{\text{V}}$.
14. Porca habet pedes $\overline{\text{VII}}$ CC.
15. Agnua habet pedes $\overline{\text{XIIII}}$ CCCC.
16. Iugerus habet pedes $\overline{\text{XXVIII}}$ DCCC.
17. Versus habet pedes $\overline{\text{VIII}}$ DCXL.

---

18. ⅄ Dimidia sela, pars duodecima unciae.
19. \ Sela, sexta pars unciae.
20. Ɔ Lycus, quarta pars unciae.
21. \\ Duo sela, tertia pars unciae.
22. Ɛ Semiuncia, dimidia uncia.
23. — Uncia.
24. ‾Ɛ Sescuncia, uncia semis.
25. Z Sextam, duae unciae.
26. Z′ Quadran, tres unciae.
27. ZZ Trian, quattuor unciae.
28. ZZ′ Quincum, quinque unciae.
29. S Semis, sex unciae.
30. S′ Septum, septem unciae.
31. SZ Vem, octo unciae.
32. SZ′ Dodran, novem unciae.
33. SZZ Dean, decem unciae.
34. SZZ′ Dabum, undecim unciae.
35. I As, duodecim unciae.

135. *Tabula codicis Mutinensis prioris.*

1. Or Calcus, IIII pars oboli, VIII scripuli.
2. S Siliqua, VI pars scripuli.

---

7. *de notis vide praef.* 26. VIII *significat* octava pars, *item* IIII *p. 131 vs. 1* quarta pars

3. ʒ Cerates, media pars oboli, IIII scripuli.

4. ⊱ Obolus, media pars scripuli.

5. ℈ Scripulus, VI siliquae, id est denarius Gallicus.

6. ψ Dimidia sextula, II scripuli, id est siliquae XII, id est medium denarii.

7. ✱ Dragma, media pars sicilici, id est dn. III Gallici.

8. υ Sextula, IIII scripuli, id est siliquae XXIIII, id est tremissis.

9. Ɔ Sicilicus, VI scripuli, id est siliquae XXXVI, IIII pars untiae.

10. υυ Duella, VIII scripuli, id est III pars untiae, habens siliquas XLVIII.

11. £ Semiuntia, XII scripuli, id est dnrii Gallici XII, siliquae LXXII.

12. (Untia, XXIIII scripuli, siliquae CXLIIII, d. Gal. XXIIII.

13. —£ Sexcuntia, uncia et dimidia, dnrii XXXVI.

14. Z Sextans, untiae II, et est VI pars librae.

15. Z′ Quadrans, untiae III, quarta pars librae.

16. ZZ Triens, untiae IIII, tercia pars librae.

17. ZZ′ Quincunx, untiae V.

18. Ꞩ Semis, untiae VI, id est media pars librae.

---

3. silique idē *cod.* 5. $\overset{\text{o}}{\text{II}}$ *cod.* id ē *cod., item vs. 6. 13* 7. silici *cod.* id est] ·l· *cod., item vs. 9. 10. 11. 15* dñ *cod.* 9. XXIIIꞨ *cod.* 12. untie *cod. ubique (praeter p. 132 vs. 5)* 14. siliquas] sicil˜ *cod.* 15. dñrii *cod., item vs. 19* 18. d˜ Gal˜ *cod.* 19. *de nota v. praef.* uncia *hoc uno loco cod.* 20. *de notis sextantis et rel. v. praef. ad fr. 133* est] *codex habet longum* s *puncto supposito* libre *cod., item vs. 21. 22. 24* 24. id˜ med˜ *cod.*

19. S′ Septunx, untiae VII.

20. SZ Bisse, untiae VIII.

21. SZ′ Dodrans, untiae VIIII.

22. SZZ Dextans, untiae X.

23. SZZ′ Deunx, untiae XI.

24. X As, untiae XII, id est libra perfecta, et dicitur libra quasi libera eo quod liberaliter pondera cuncta contineat et libret omnia.

25. ϟ Siliqua est humillimum genus ligni nascentis in littoribus maris, folliculos VI habens, vel genus farris, cuius sex grana scripulum faciunt.

26. Calculus est ciceris grana duo, et est quarta pars oboli.

27. Quatuor calculi obolum unum faciunt.

28. Duo oboli scripulum unum faciunt, id est dn.

29. Tres scripuli dragmam unam complent id est dn. III.

30. Dragma et dimidia et scripulus et obolus quadrantem faciunt.

31. Duo quadrantes stateram faciunt.

32. Duae staterae untiam unam faciunt.

33. Untiae XII libram unam faciunt.

34. Librae LXXII talentum minus faciunt, LXXX medium, CXX maximum.

---

35. Coclear, id est denarius et semis, habet in se dimidiam dragmam, id est scripulum et obolum.

---

4. Dextṛans *cod.* 5. untię *cod.* 6. id est] id˜ *cod.* 8. ōia *cod.* 9. Siliq̄ *cod.* 10. habens] hn̄s *cod.* 15. id˜ dn̄ *cod.* 16. id est dn.] ·I· dn̄ *cod.* 21. Due statere *cod.* 23. $\overset{e}{\text{LXXII}}$ *cod.* 25. id˜ *cod., item p. 133 vs. 1. 3. 4* ht̃ in se dimid *cod.* 26. id ē *cod.*

36. Coclearii IIII, id est IIII dn. et semis, conclam faciunt.

37. Conclae VIII eminam faciunt, id est sol. XX.

38. Eminae II sextarium complent, id est libra I.

39. Sextarii VI conzum reddunt.

40. Conzia tria modium faciunt.

41. Modius unus et semis urnam reddit.

42. Urnae duae amphoram faciunt.

43. Urnae tres cadum, id est artabam.

44. Modii XIV gomor reddunt.

45. Gomor duo chorum faciunt.

136. *Tabula codicis Mutinensis alterius.*

[Incipit tractatus de signis ponderum.]

1. Ponderum signa plerisque ignota sunt et inde errorem legentibus faciunt, quapropter formas eorum et caracteres, ut a veteribus signata sunt, subiciantur.

2. τ littera significat dimidium obolum.

3. — virgula aequaliter iacens et porrecta simpliciter significat obolum.

4. Z geminata virgula duo oboli sunt.

5. T Latinum significat obolos tres.

6. F Latinum significat obolos quatuor.

7. Є Latinum demonstrat obolos quinque.

8. Oboli vero sex propterea caracterem non habent eo quod in una dragma sex veniant, quod est pondus denarii argenti.

---

1. dñ *cod.* 3. Concle ·VIII· emitiã *cod.* sol˜ cod. 4. Emine *cod.* 8. Vrne due *cod.* 9. Vrne *cod.* id est] d˜ *cod.* 19. *nota oboli in cod. similis est litterae* r

9. H Graeca littera significat †litteras octo, id est tremissem.

10. N Latinum significat nomissa Graecum, id est solidum.

11. I′. iota adiuncta virga significat dimidium solidum.

12. <. virgulae duae ex uno angulo a laeva in dexteram se dividentes significant dragmam, quam etiam olcem appellant.

13. NΓ. N Latinum adiuncto Γ Graeco significat semiunciam.

14. Γ°. gamma autem Graecae litterae o Latinum in fine iunctum significat unciam.

15. Λ̦. lauda Graecum per medium sui I Latino adiecto significat libram.

16. K^y. cappa Graecum circa finem cornuum adiuncto y Latino significat ciatum.

17. Si vero o Latinum hoc modo K° iunctum habuerit, eminam demonstrat, quam Graeci cotillem appellant.

18. Si autem hoc modo K^ϵ iunctum habuerit ϵ Latinum significat . . . . . .

19. . . . adiunctum indicat accitabulum, quod Graeci oxiphalon vocant.

---

1. litteras] siliquas *Isidor. fr. 127, 9* id est] ·I· *cod., item vs. 3* 3. H Latinum *cod.* grecum *cod.* 5. *de nota vide praef.* virga] uita *cod.* 7. <] IIZ *cod.* uirgula due *cod.* leua *cod.* 10. N *ante* Latinum *om. cod.* 12. gama autem grece littere *cod.* 14. *librae nota in cod. fere eadem ac supra ad fr. 127, 14* 16. Ky capa *cod.* 19. eminam] unam *cod.* 22. *post* significat *lacuna est in codice*

20. $\overset{N}{M}$. moi Graecum superposito N Latino significat minam.

21. T^. T Latinum in fine †habueris lauda Graecum significat talentum.

22. X°. chi Graecum in dextero brachio superiore o littera coniuncta cenix est.

[Explicit tractatus de signis ponderum: feliciter.]

137—138. *Excerpta ex Isidoro.*

137.

1. Mensura est iuxta Isidorum quicquid pondere capacitate longitudine latitudine altitudine animoque finitur. maiores itaque orbem in partibus, partes in provinciis, provincias in regionibus, regiones in locis, loca in territoriis, territoria in agris, agros in centuriis, centurias in iugeribus, iugera in climatibus, climata in actibus, actus in perticis, perticas in passus, passus in gradibus, gradus in cubitis, cubitos in pedibus, pedes in palmis, palmos in unciis, uncias in digitis diviserunt.

2. Digitus est pars minima agrestium mensurarum.

3. Inde uncia habens digitos tres.

4. Palmus autem quattuor digitos habet, pes vero sedecim.

5. Passus V pedes habet, pertica passus duos, id est pedes decem.

---

3. TL. t. *cod.* 9. *G hunc titulum praefigit* IN DEI NOMINE PAVCA DE MENSVRIS SECVNDVM GEOMETRICAE DISCIPLINAE RATIONEM EX VOLVMINIBVS ERVDITORVM VIRORVM EXCERPTA INCIPIVNT 11. animoquae *G* 13. prouintiis *G* 22. quatuor *V* 24. ped *G* 25. X *G*

6. Perticas autem iuxta loca vel crassitudinem terrarum, prout provincialibus placuit, videmus esse dispositas, quasdam decempedas, quibusdam duos additos pedes, aliquas vero quindecim vel X et VII pedum diffinitas, ita dumtaxat ut crassioribus terris minores mensuras, sterilioribus maiores tribuissent, prout modiorum numerus incremento frugum uni cuique loco sufficeret.

7. Quidam autem quinque grana ordei transversa tam indici quam impudico sive medio convenire iudicantes, hos tres digitos simul iunctos unciam dixerunt, palmum autem minimo addito diffinierunt. quidam ergo VII grana ordei in transverso posita pollicem iudicaverunt, ex quibus XV pedem reddunt, pedes duo et semis gressum sive gradum, duo gressus passum, duo vero passus decimpedam perticam faciunt. alii autem voluerunt, ut pertica XL et VIII palmorum esset, quae pertica ad manus XII pedes habet, quod per extensionem brachiorum verius esse demonstratur. idcirco putamus ministeriales imperatorum maiores in accipiendo, minores in dando mensuras habuisse.

8. Actus minimus habet in latitudine ped. IIII, ex quibus pertica esse non potest, in longitudine pedes CXX, qui faciunt perticas decempedas XII.

---

2. prouintialibus *G* 3. decempedes *V*, decimpedas *G* 4. XV *G* vel] L̄ *V* 7. mediorum *V* 9. hordei *V ex sil.*, ʰordei *G* 10. medico *G*, modico *V* 12. autem *ter*mi^ni^no *G* 13. septem *G* ordei *V*, *G ut supra* 17. XLVIII *G* 18. que *V* 24. ped *G* 25. Xpedas XIIII *V*, decimpedas (e supra a) XII *G*

9. Actus maior, qui quadratus dicitur, habet undique pedes CXX. qui duplicatus iugerum facit.

10. Iugerum constat in longitudine pedum CCXL, quod sunt perticae decimpedae XXIIII, in latitudine pedum CXX, quod sunt perticae duodecim.

11. Clima dicitur pars agri quadrata, quae habet ex omni parte pedes LX, id est perticas decimpedas undique VI.

12. Arapennis vero, quem semiiugerum dicunt, idem est quod et actus maior, habens undique versum pedes CXX, perticas vero duodecim.

13. Porcam est pars agri habens in latitudine pedes XXX, id est perticas tres, in longitudine LXXX, id est perticas decimpedas VIII.

14. Porro stadialis ager habet passus CXXV, id est pedes DCXXV. cuius mensura octies computata miliarium facit, qui constat quinque milibus pedum.

15. Centuria autem est ager ducentorum iugerum, qui apud antiquos a centum iugeribus vocabatur. sed postea duplicata est nomenque pristinum retinuit. in numero enim centuriae multiplicatae sunt, nomen tamen mutare non potuerunt.

16. Illud enim sciendum est, quod pes dupliciter secundum morem antiquorum pronuntiatur: uno modo eo quod sit naturaliter pes, alio modo quod usurpative per manus metiatur. tantum enim prae-

---

2. ped *G* 4. decimpedes *V*, decimpedae *G* (e *ex* i *facto*) 5. XII *G* 6. que *V* 7. pedes XL *V*, ped LX *G* 8. sex *G* 10. idem est] id esse *V* 11. XII *G* 12. Porcamis *G* ped *G* 13. III *G* 15. CXXII *V* 16. ped *G* DCXXII *V* occies *G* 17. miliarium qui constat facit *V* 21. multiplicate *V* 25. quod] q *V* 26. usurpatiuae *VG* precellit *V*

cellit pes manualis pedem naturalem, quantum pollex in longitudinem protendi potest. similiter et cubitus. nam unus cubitus est qui naturaliter a cubito ad digitorum summitatem usque pertendit; qualis erat cubitus quo arca testamenti, quam Moyses iussu dei fecerat, fuerat mensurata. alius cubitus est, qui et maior dicitur, quo arca Noae demetita esse dinoscitur, qui brachio extenso toto cubito capiti praelato se esse demonstrat. sic etiam et passus apud antiquos dupliciter haberi uidentur. etenim passus dicitur quod duobus gressibus gradiendo conficitur: passus etiam dicitur quantum ambobus brachiis extensis inter longissimos digitos est. status autem est unius cuiusque altitudo.

17. Illud etenim sciendum est, quia sunt mensurae quae ad viatores seu ad cursores pertinent. minima pars stadium est, habens passus CXXV. octo stadia miliarium reddunt, mille passus habentem. miliarius et dimidius apud Gallos leuvam facit, habentem passus mille quingentos. duae leuvae sive miliarii tres apud Germanos unam rastam efficiunt.

138.

DE PONDERIBUS.

1. Ponderum pars minima calculus est, qui constat ex granis ciceris duobus, et apud quosdam siliqua pensante, quae tribus granis hordei declaratur in pondere.

---

2. longitudine *G* 7. archa *V* noe *VG* 8. prelato *VG* 15. quia sunt] quiaster *V; legendum videtur* quia sunt et 21. restam *V*

2. Duo calculi ceratim faciunt.

3. Quattuor calculi sive duo ceratim obolum reddunt.

4. Duo oboli scripulum complent.

5. Tres scripuli dragmam faciunt.

6. Dragma quae constat siliquis X et VIII, et scripulus qui est ex siliquis sex, et obolus qui est ex tribus, quadrantem efficiunt continentem in se siliquas XXVII.

7. Duo quadrantes staterem faciunt.

8. Duo stateres unciam reddunt.

9. Iuxta Gallos vigesima pars unciae denarius est, et duodecim denarii solidum reddunt. ideoque iuxta numerum denariorum tres unciae quinque solidos complent. sic et quinque solidi in tres uncias redeunt. nam duodecim unciae libram XX solidos continentem efficiunt. sed veteres solidum qui nunc aureus dicitur nuncupabant.

10. Libra dicitur quicquid per duodenarii numeri perfectionem adimpletur. nam libra dici potest annus, qui constat ex IIII temporibus et XII mensibus, et ex L duabus ebdomadibus et die †vel quadrante. libra esse potest aequinoctialis dies sine sua nocte, qui constat XII horis. hora constat ex V punctis, X minutis, XV partibus, XL momentis, LX ostentis. hora autem diei secundum solis cursum V punctos habet, iuxta lunam IIII. nam libra in ponderibus, in mensuris arborum vel spatio terrarum vel statu hominis, per diversas mensuras in duodenario numero conprehendi potest.

---

12. d*i*narius *G* (e *ex* i *facto*) 22. vel] *lege* et

11. Mna centum dragmis appenditur.

12. Iuxta rationem autem ponderum nihil calculo minus aut talento maius est. etenim L librae talentum minimum est, LXX duae librae medium talentum, CXX librae maximum talentum est.

13. Centenarius autem dicitur eo quod centum libris constet.

139.

DE MENSURIS IN LIQUIDIS.

1. Mensurarum in liquidis coclear est pars minima, qui habet dimidiam dragmam, id est scripulum et obolum.

2. Cocleares duo chemam faciunt.

3. Cocleares III conculam faciunt.

4. Conculae duae cignum sive mistron.

5. Conculae sex et duo coclearia, quae decem dragmas appendent, ciatum faciunt, additis duabus dragmis acitabulum complent, additis adhuc tribus dragmis, quod sunt XV, oxifalum.

6. Non dubites, apud quosdam ciati novem eminam facere videntur, quod sunt dragmae XC; apud quosdam vero acetabula quattuor, quod sunt dragmae XLVIII. emina autem iuxta quosdam appendit libram unam, apud quosdam vero libram et dimidiam.

7. Similiter sextarios duplices iudicaverunt. nam alii voluerunt ut sextarius duarum esset librarum, alii vero trium: utrique tamen ut duae eminae sextarium facerent diffinierunt.

8. Est autem sextarius sexta pars congii, qui in divinis scripturis hin appellatur in liquidis.

9. Cenix autem quinque sextariis adimpletur: cui si sextum addideris, fit congius.

10. Congius quater missus modium complet. quem admodum autem de sextario, sic et de modio aliis placuit XVI sextariis modium impleri, aliis XX et duobus, aliis vero XXIIII.

11. Sed has mensuras ad votum principum vel iudicum esse deprehendimus. nobis autem visum est magis convenire ponderum rationi, eo quod de minimis usque ad maiora ducantur, ut primum finem habeat modius in mensuris, sicut libra in ponderibus; quia sicut postquam in ponderibus pensando ad libram pervenitur, cetera quae maiora sunt pondera per librae multiplicationem ponderantur, sic et in mensuris postquam ad modium ventum erit, quicquid amplius mensurandum est, modii multiplicatione peragitur. nam quem admodum a calculo per obolos ac dragmas ceteraque pondera ad libram usque pervenitur, sic in mensuris a cocleari per conculas cyatos ac sextarios ad modium usque pertingitur. est enim modius, ut praedictum est, iuxta quosdam sextariorum XVI, iuxta quosdam autem XX et duorum, apud quosdam vero XXIIII. nobis vero videtur esse rectissimum, ut trium librarum sextario vicies et quater multiplicato modius impleatur; qui modius medii talenti pondere coaequatur, LXX duabus efficitur libris; sive ut quinque libras habens sextarius similiter vicies et quater ductus maximi talenti, id est CXX librarum, pondere mensuretur.

12. Modius et semis urnam faciunt.

13. Similiter in aridis mensuram quae dicitur batum. batus vero constat modiis duobus totidemque sextariis.

---

12. multiplicatione *G* 19. predictum *G*

14. Duo bati metretam faciunt, quod sunt sextarii C.

15. Urnae duae amphoram complent, quod sunt modia tria, quod in aridis dicitur aephi.

16. Urnae tres cadum vel artabam faciunt, quod sunt modia IIII et semis.

17. Modia quinque medimnam faciunt.

18. Tres medimnae gomor complent.

19. Duo gomor chorum reddunt.

20. Duo chori chulleum, quod sunt modia LX.

140. *Fragmentum de ponderibus a Salmasio citatum.*

Quadrantem Hebraei vocant quadram, quod quartam partem unciae appendat.

141. *Calvi versio tabularum Alexandrinarum.*

(V. prol. § 123.)

[Aphricanus de medelarum ponderibus mensurisque.]

1. Quoniam multis in locis de ponderibus et mensuris mentionem fecimus, commensus horum veros hic addendos esse putavimus, ne quis anceps et ambigens medelarum auxilia ex his constantia compositaque vituperet et damnet. necessarium ergo duxi differentias horum inter sese, quibusque utendum esset, declarare; plurimis siquidem in usu sunt et Attica et Italica, nonnullis vero et Syriaca et Aegyptia, quae et Ptolemaica dicuntur: quae comparanda inter sese et conferenda sunt.

---

11. *V. praef.*

2. Talentum omne mnas minasve suas [circiter] sexaginta habet, mna vero sive mina stateras quinque et viginti, stater vero drachmas holcasve quatuor. talentum igitur omne mnas sexaginta habet, stateras quingentos milenos, drachmas sex milenas. drachma sex obolos, obolus chalcos octo, drachma ergo chalcos octo et quadraginta habet.

3. Talentum ergo Atticum Ptolemaico Antiochicoque Syriacove pondere, numero, facultate et vi omni par est; sed quantum ad numismata pertinet, Ptolemaici quadruplum est, Syriaci vero tertiarium sesquitertiumve seu epitriton, Turio vero sive Tyrio par est.

4. Talenti differentiam hanc et aliae sequuntur, siquidem mnae et stateres inter sese differunt et drachmae quantum talenta.

5. Talentum etiam lignorum in Antiochia vidi, quod suas sexaginta mnas habet, quod talentum sescuplum sive sexies maius erat pondere quam numarium.

6. Nec etiam hoc me latet drachmarum ipsarum plures esse differentias; Deliacam enim, Aegineticam, Rhodiam Ptolemaicae quincuplam, Nesiacam vero sexcuplam esse scio.

7. Attica ergo utendum est quo ad pondus et numismata, siquidem pondere et facultate sive valore Italicae par est, quae denarius vocatur; plurimi enim nunc fere in omnibus Italica utuntur. mna Attica ergo stateras quinque et viginti habet, libra vero Italica stateras quatuor et viginti. mnarum vero cae-

---

23. Ptolemaicam *Ro; correxi ex Graeco contextu*

terarum infinitae sunt differentiae, nobis nunc fere nihil necessario declarandae.

8. Libra vero duodecim uncias habet, uncia drachmas octo, drachma grammata tria, gramma duos obolos, gramma rursus thermus lupinosve tres, thermos lupinusve ceratia granulave siliquae duo.

9. Denarius autem apud Romanos dividitur in partes milenas centenas duas et quinquaginta; habet enim tropaica duo quinariosve duos, numos sestertiosve quatuor, assaria vero seu asses sex et decem. numus vero pondere unciam habet. assarion autem assisve seu as dividitur in dimidium, tertium, quartum, sextum, octavum, nonum, decimum, duodecimum, quartum et vigesimum, sextum et trigesimum, octavum et quadragesimum, secundum et septuagesimum. partes autem hae apud Romanos ratiocinatores suas habent nominationes.

10. Sed nunc de mensuris. Amphora quidem vini, quam plurimi metreten dicunt, semiamphoras habet duas, quas communi nomine cados vocant, urnas autem Romani; prochus vero quadrantariave quatuor, choas octo, quas †dicongia nominant, nos autem cabus. chus vero xestas sextariosve sex capit — sextarium vero seu xesten Aegyptiii henion dicunt — uti amphora xestarum sextariorumve octo et quadraginta sit.

11. Syriacus vero metretes Italici duplus est.

12. Sextarius ergo xestesve in duas lances cotu-

---

5. thermus *et* thermos *sunt Graecae terminationes* 22. quas] *immo* quos, *ut* οὓς *vol. I p. 257, 25* dicongia] *in Graeco exemplari* δικογγία *prave scriptum fuit pro* δὴ κογγία: *v. I p. 258, 1*

lasve dividitur, quas heminas vocamus. lanx vero cotulave in duo acetabula oxybaphave dividitur. acetabulum oxybaphonve in tres cuathos cyathosve divisum est. cuathus cyathosve mystra quatuor facit, quae lystra quidam saepe vocitarunt. cochlearium vero mystri dimidium est. sextarius ergo xestesve in cochlearia sex et nonaginta solvitur.

13. Mensurae etiam olei similiter habent, nisi quod a centenario principium habent, quod libras centum habet. metretes autem olearius huius duplus est, caetera vero concordant. quam enim comparationem rationemve librae pondus ad mnam habet, librae mensura eandem ad cotulam habet, sextarii scilicet xestaeve dimidium.

14. Medimnus autem Atticus modios sex Italicos capit. modius autem hecteus vocatur, qui duo hemihectea semimodiosve duos habet. hemihecteon vero choenicas quatuor habet, choenix autem sextarios xestasve duos, uti modius sit sextariorum xestarumve sex et decem. caeteraque metra mensuraeve siccorum cum liquidis dictis similiter habent.

15. Ptolemaicus vero medimnus Attici superdimidium est sesquialterve seu hemiolius, sexque artabis constat; sed priscis temporibus duabus; nam artabe modiorum Italicorum quatuor et dimidii fuerat, nunc vero propter Romanum usum artabae modiorum trium sunt.

16. Coros vero Phoenicius satorum triginta est; saton vero superdimidium sesquialterumve seu hemiolium modii est. saton autem satorumve paucae sunt differentiae.

---

24. artabae *Ro* 25. dimidium *Ro*

17. Chus vero sextariorum xestarumve sex est; pondere autem vini [quatuor et] decem librarum est, olei novem, mellis quinque et decem. sunt enim cuiusque materiae mensurarum pondere plurimae differentiae.

18. Piperis uncia baccas coccosve seu granula quingenta habet, libra vero quinque milena.

19. Praeterea ne in notis signisve characteribusve erraretur, signa cuiusque sic digessimus. talentum per *tal* notatur, mna per *mn*, libra per *li*, uncia per *un*, drachma per *drach*, eius dimidium *semidrach*, mensura metronve per *metr*, obolus per *obol*, duo oboli *diobol*, tres *triobol*, quinque *pentabol*, dimidium oboli *hemiobol*, chalcus per *chal*, qui est oboli pars octava.

20. Numerorum et notae et mensurarum addentur, sextarius xestesve per *xest*, cotula per *cot*, cuathus cyathusve per *cuat* sive *cyath*.

---

10. *de notis* tal *et cet. vide prol.* § *123 extr.* 18. *in fine Calvus adscripsit:* 'Numerorum uero notas non addidimus, quia codices nostri non habuerant.'

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 23 vs. 12 pro *quarto* lege *quinto*.

29 adn. 2 extr. Inscriptio Graeca in qua κάλαμος invenitur est Dauliensis apud Boeckhium vol. I p. 851: ὁδὸς δὲ ἡ ἐπὶ τὸν Ἀρχαγέτην ἕξει πλάτος καλάμους δύο.

32 adn. 3. Ὁλοσηρικὸν σκουτλᾶτον in edicto Diocletiani de pret. r. ven. restituit Car. Keilius in Mus. Rhen. XIX p. 612; et confer locos qui ibidem afferuntur.

39 vs. 7 cum scripsi *levissimo discrimine* recentiorem artabam imminutam esse, significavi et quintam partem pedis Romani et unum digitum (conf. p. 44 vs. 9 a. u.), id quod hic addo, quoniam secus verba mea intellexit Christius p. 452[1]).

58 vs. 3. Licet nunc multo pleniorem Pediasimi locum adscribere repetitum a me ex cod. Gudiano Gr. 8 in fol., ubi fol. 5ᵃ haec leguntur: πρὸ δὲ τῆς θεωρίας καὶ τῆς καταμετρήσεως αἰτιάματά τινα καὶ λήμματα προλαμβάνομεν. καὶ αἰτιάματα μέν εἰσιν οἷον τὸ εἶναι τὸν[2]) γεωμετρικὸν μόδιον τεσσαρακοντάλιτρον, καὶ τὴν λίτραν ἔχειν ὀργυιὰς πέντε, τὴν δὲ ὀργυιὰν ἤτοι τὸν γεωμετρικὸν κάλαμον σπιθαμὰς κοινὰς ἕνδεκα ἤτοι

1) Sic solo auctoris nomine et hic et posthac illum commentarium citavi quo Guil. Christius libri huius censuram egit in Fleckeiseni annalibus a. 1865 p. 433 ss.

2) τὸ habet cod. gr. Monacensis 431, ex quo partem eius loci quem supra exscripsi edidit Friedleinius in annalibus paedagogicis Teubnerianis *(Neue Jahrbücher für Philol. u. Pädagogik, zweite Abtheilung)* 1865 p. 368.

παλαιστὰς εἰκοσιεπτὰ καὶ κόνδυλον. παλαιστὴ δέ ἐστιν ὁ γρόνθος· γρόνθος δέ ἐστι τῶν τεσσάρων δακτύλων συνεσφιγμένων τὸ διάστημα, κόνδυλος δὲ ἡ τοῦ ἀντίχειρος ἔκτασις. τὴν μὲν οὖν σπορίμην καὶ ὑπάμπελον γῆν ἐν μὲν ταῖς βασιλικαῖς ἀπογραφαῖς ταύτῃ τῇ ὀργυιᾷ παραδιδόασι, διὸ καὶ βασιλικὴ αὕτη καλεῖται, ἡ ἐνδεκασπίθαμος δηλαδή· ἐν δὲ ταῖς πράσεσιν ἐλάττονι ὀργυιᾷ ποιοῦμεν τὴν καταμέτρησιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς νόμοις διείληπται, ἀεὶ τῆς τῶν πενεστέρων καταστοχαζόμενοι βοηθείας· δοκεῖ γὰρ ὁ πωλῶν, καθὸ πωλεῖ, τοῦ ἀγοράζοντος εἶναι πενέστερος, εἰ καὶ μὴ ἀεὶ τοῦτο συμβαίνει. ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δημοσίου συγκρινόμενοι οἱ ἀπογραφικῶς παραλαμβάνοντες τὰ γήδια μυρίῳ εἰσὶ ταπεινότεροι. ὀτὲ[3]) μὲν οὖν παραλαμβάνουσιν ἐν τῇ ἀπογραφῇ μείζονα δικαίαν[4]) εἶναι τὴν ὀργυιάν, ὀτὲ δὲ παραδιδοῦσι πιπράσκοντες ἐλάττονα. τὴν δὲ λιβαδαίαν καὶ ὀρεινὴν ὡς ἧττον εὔχρηστον μείζονι ἢ ἐνδεκασπιθάμῳ ὀργυιᾷ μετροῦμεν[5]).

69 vs. 3. Vide ea quae ad p. 208, 10 s. addidi. — Ibid. vs. 7 ab ult. Ἑλληνικὴ κοτύλη, cui libra una tribuitur, Christio p. 458 alia esse cotyla ac vulgaris videtur, quae tertia parte maior fuerit Attica et Romana cotyla. — Ibid. vs. 2 ab ult. de Alexandrina cotyla conf. II p. 42 cum adn. 4.

100 vs. 14 pro § 55 lege § 52.

144 adn. 4. Locum de folle e cod. Paris. 2665 nuper a Christio editum exhibui infra ad p. 267 vs. 4.

145 adn. vs. 4 lege ἑξήκοντα ἀσσάρια (pro δηνάρια) ὑπῆρχεν.

182 vs. 5 ἄκενα delendum esse censet Christius p. 451. — Ibid. vs. 13 verba καὶ Φιλεταίρειος λεγόμενος suspecta videntur eidem.

---

3) ὅτε cod., item mox ὅτε δέ.

4) δίκαιον cod.

5) Post μετροῦμεν interciderunt nonnulla in Gudiano codice. Friedleinius ex Monacensi addit: καὶ καλεῖται αὕτη τῶν ὑποβόλων ἡ ὀργυιά.

185 vs. 7. Τὸ μίλιον cet. eiicit Christ. p. 452 (quae ego intacta reliqui ea de causa quam vol. I p. 34 init. significavi).

186 vs. 28. Ad verba Τὸ ἰούγερον ἔχει cet. conf. Chr. p. 453.

201 vs. 7. 8. Verba Ἡ ἄκαινα ἔχει — πόδας θ' Christius p. 453 adn. ita explicat, ut acaenam Graecam mensuram, pedes Philetaereos esse dicat.

202 vs. 5 pro ἡ δὲ βάσις coni. τὸ δὲ βάθος Christ. p. 454, idemque vs. 7 pro ἐπὶ τὴν βάσιν ἐπὶ τὸ βάθος.

203 vs. 25 ss. In explicando et emendando hoc difficillimo problemate elaboravit Christ. p. 454 ss.

204 vs. 6 pro κατὰ δ' ξέστας Christ. l. c. restituit κατὰ κδ' ξέστας. — Ibid. vs. 8 post δέχεται me invito intercidit σίτου. — Ibid. vs. 19 in adnotatione ad μοδίους β' adde 'μοδίους δ' alius liber' (i. e. G[1.2] in nostra Heronis editione p. 193, 14). Hoc μοδίους δ' citavi in prolegomenis p. 63 extr., quae tum scripsi cum de hoc loco nullum codicem nisi illum G (Paris. 2438) inspicere potueram. Postea autem ex libris aliis quorum maiorem auctoritatem esse inveni recepi μοδίους β'; sed quae vera huius loci scriptura sit, etiam nunc ambigo.

208 vs. 10 s. ὁ δὲ κύαθος ἔχει cet. Haec verba sic emendavit Christ. p. 459 additis iis quae uncis inclusa sunt: ὁ δὲ κύαθος ἔχει κοτύλης ἕκτον, ὁλκὰς ι'· ἡ δὲ χήμη (ἄγει ὁλκὰς δύο ἥμισυ, ὁ δὲ ξέστης) ἄγει λίτραν μίαν ἥμισυ. — Ibid. vs. 14 Ἑλληνικὴ κοτύλη: vide supra ad p. 69 vs. 7 ab ult.

216 vs. 21 οὐγγιῶν τῶν (pro τὴν) ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς λίτρας emendavit Christ. p. 459.

228 vs. 26 ante στάγια τρία e prioribus repetendum esse λίτραν μίαν docui vol. I p. 99; Christius p. 461 scribit se malle haec ipsa λίτραν μίαν καὶ in contextu Graeco addita esse.

231 vs. 2 pro κύαμος lege κύαθος coll. p. 245, 2. 231, 24. 27; idem restituit Christ. p. 459.

233 vs. 14 s. Verba ὁ δὲ Ἰταλικὸς cet. qua ratione sananda sint, docet vetustissima tabula medicinalis p. 208, 15 ss.; etenim interciderunt nonnulla quae iam uncis inter-

clusa addam: ὁ δὲ Ἰταλικὸς λ' α'(ς· ἡ δὲ Ἀλεξανδρινὴ κοτύλη τοῦ) ἐλαίου ⊢ η', τοῦ δὲ οἴνου ⊢ θ'.

236 vs. 17. Ὁ δὲ κατὰ Σύρους μετρητὴς ξ ϛ' (pro ς') Charterio auctore probat Christ. p. 458.

240 vs. 15 in duos distinguendus erat sic

Περὶ μέτρων ὑγρῶν.
Οἴνου [ὕδατος καὶ ὄξους];

conf. p. 241, 8. 21.

244 vs. 4 post ἔχον addit εἰς τὰ δεξιὰ Christ. p. 459. — Ibid. vs. 24 pro μνέα vera scriptura est ἡμίνα, idque corrigit Christ. p. 460 (ego librorum scripturam et hoc loco et aliis quibusdam intactam reliqui ea de causa quam vol. I praef. p. XIV exposui).

245 vs. 3 μεγάλητρον corruptum esse ex μέγα λίτριον docet Christ. p. 460.

246 vs. 15 post τρίβλιον eiiciendum videtur τὸ μικρόν. — Ibid. vs. 17 pro ἔχει ὀξύβαφα τρία veram scripturam esse ἔχει ὀξύβαφον α' γ'' demonstravi p. 91 adn. 1.

250 vs. 6 de μνᾶ corrupto ex ἡμίνα conf. ad p. 244 vs. 24. — Ibid. vs. 18 γράμμα α' corruptum est ex γράμματα δ'.

251 vs. 6 οὐγγίας β'ς respondet illi scripturae quam p. 241, 17 uncis inclusam exhibui. Verum est οὐγγίας β' δ''.

252 vs. 25. Σάτα β' (pro γ') μόδιοι γ' coni. Christ. p. 455 adn. 11; vide tamen σάτον in indice.

255 vs. 8. Genuina scriptura est illa quae legitur p. 237, 9: Ἀττικοὺς χαλκοῦς β' καὶ χαλκοῦ β' πέμπτα; eandem hoc loco restituit Christ. p. 460.

256 vs. 17 καὶ ἡμιοβολίου cet. Rursus genuina scriptura legitur p. 237, 7 ss., quam sic ad hunc locum restituit Christ. p. 460: καὶ ἡμιοβόλιον Ἀττικὸν ἑτέρου ἡμιοβολίου τὰ δ' πέμπτα· τὸ κεράτιον ἔχει Ἀττικοὺς χαλκοῦς β' καὶ χαλκοῦ β' πέμπτα.

261 vs. 9. Paulo aliter scriptum locum de medimno affert Schowius (ad Hesych. p. 524) ex Ms. Περὶ μέτρων, quod Romae se exscripsisse dicit: Μέδιμνος — παρὰ Κυπρίοις διαφόρως μετρεῖται. Σαλαμίνιοι ἤγουν

Κωνσταντιεῖς ε΄ μόδια μετροῦσι τὸν μέδιμνον. Πάφοι (sic) δὲ καὶ Σικελοὶ δ΄ μοδίους αὐτοὶ (lege αὐτὸν) μετροῦσι.

261 vs. 12 pro Σικελοί suadeam Σόλιοι, quoniam Cypri insulae populum sine dubio intellexit Epiphanius; sed cum Σικελοί tueantur reliqua fragmenta Epiphaniana (v. ind. s. v.), nihil mutare ausus sum. — Ibid. vs. 14 pro Ἑβραΐδος διαληφθέν Christ. p. 460 coniecit Ἑβραΐδος διαλέκτου ληφθέν: at vide indicem s. Ἑβραΐς.

263 vs. 12. Iure offendas quod νς΄ sextarii sato tribuuntur; nec difficultatem levat versio Latina, quae eodem loco (II p. 102, 5) batum, non satum, definiat. Et si indicem Epiphanianum (p. 260, 4) respicias, apparet hoc loco κόλλαθον (quod nunc legitur p. 264, 21) expulsum esse iis ipsis verbis quae offensionem movere dixi. Quae si sanare velis, possis coniicere τὸ σάτον κς΄ ξεστῶν ὑπάρχει (nam habet modium Hebraicum unum, qui est XXII sextariorum, et quadrantem modii: conf. p. 261, 17. 18. 23); sed tutius esse videtur errorem interpolatori tribuere nihilque mutare.

264 vs. 6. Καβιθά Scaligerum scripsisse pro σαβιθά adnotat G. Dindorfius. — Ibid. vs. 19 corrige ξεστῶν ἐστι δύο (pro πέντε) coll. p. 270, 1 et versione Latina p. 106, 9. — Ibid. vs. 22 pro σάτου forsitan olim scriptum fuerit βάτου (v. ind. s. σάτον), quamquam vulgarem scripturam tuetur versio Latina p. 106, 14.

266 vs. 6 δίδραχμον typotheta erravit pro δίδραγμον.

267 vs. 4. Addo hic varias scripturas loci Epiphaniani de folle quas Christius ex quinque codicibus Parisinis edidit in commentario *über den Follis und Denar* (*Sitzungsber. d. Münchener Akad.* 1865. I) p. 145 s. Habet igitur

I. cod. 2665 saec. XV: φόλλις ὃ καὶ βαλάντιον καλεῖται ὅτι διπλοῦται· δύο γάρ εἰσιν ἀργυροὶ ὃ γίνεται σ̄ν [6]) δενάρια. λεπτοὶ δύο φόλλεις κατὰ τὸν δεναρισμὸν ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὸν ἀργυρισμόν.

---

6) Sic resolvi notam quam Christius accurate ex codice descriptam exhibet similem ductibus C͠N; sed litterae N ea est forma quae facillime confunditur cum H,

II. cod. 2720 saec. XV: φόλλιϲ καὶ βαλάντιον ἔχει ἀργυροὺϲ δύο ἥμιϲυ δενάρια διακόϲια πεντήκοντα.

III. cod. 2830 saec. XVI: φόληϲ καὶ βαλάντιον ἔχει ἀργυροὺϲ δύο ἥμιϲυ δενάρια διακόϲια πεντήκοντα λίτραι.

IV. cod. 2731 saec. XVI: φόληϲ καὶ βαλάντιον ἔχει ἀργυροὺϲ δύο ἥμιϲυ δενάρια διακόϲια λίτραϲ.

V. cod. 835 saec. XVI: φόλλιϲ ὃ βαλάντιον καλεῖται· διπλοῦν δέ ἐϲτιν ὑπὸ δύο ἀργύρων ϲυγκείμενον οἳ γίνονταί ϲοὶ κ′[7]) δηνάρια καὶ φόλλιϲ δύο λέπτοι κατὰ τὸν δεναριϲμὸν ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὸν ἀργυριϲμόν.

267 vs. 5. De Petavii scriptura ϲη′, quae debuit esse ϲν′, iam vide in hac ipsa pagina adn. 6. — Ibid. vs. 15 post ἀϲϲάρια adde notam lacunae et puta ea in codice excidisse quae p. 143 extr. scripta sunt. Sic igitur locus legendus est: ξ′ δὲ ἀϲϲάρια (ὑπάρχει τὸ δηνάριον. ρ′ δὲ δηναρίων) ὑπῆρχεν ὁ ἀργυροῦϲ.

274 vs. 7 pro δέκα νουμμία lege δεκανουμμία coll. vs. 23.

278 vs. 15[b]. Κεράτιον φόλλειϲ η′, scripturam codicis Leidensis, praefert Christius (*Sitzungsb. d. Münchener Akad.* 1865. I p. 158).

313 vs. 20. Dele glossam ἀϲαρθά etc.; nam Iac. Bernaysius nuper in Mus. Rhen. XIX p. 471 ss. demonstravit codicis scripturam ν̄ legendam esse πεντηκοϲτή (non νόμιϲμα) coll. Iosepho in Antiq. 3, 10, 6; ἀϲαρθά igitur significare ἑορτήν nec vero ullum monetae genus.

322 vs. 19 Ὀγδόα typothetae error pro Ὀγδόα.

325 vs. 4 pro ϲάτων ϲάτον praefert Christ. p. 455 adn. 11.

329 vs. 1: vide ad p. 350 vs. 3.

335 vs. 6 Λαυρείῳ quod ex librorum auctoritate pro Λαυρίῳ edidi confirmatur I. Classeni adnotatione ad Thucyd. 2, 55, 1.

---

unde ortus est error in Petavii editione (apud nos p. 267,5) οἳ γίνονται ϲη′ (pro ϲν′) δηνάρια. Idem numerus ϲν′ in codice 2665 paulo ante legitur: v. Christ. p. 146 adn. 19.

7) Id sine dubio corruptum e γίνονται CN.

340 vs. 4 post νομίϲματι add. ϲιδηρῷ Christ. p. 460 coll. Hesych. v. ϲιδάρεοι θεοί.

346 vs. 3 ἐποίηϲαν φλαυρόν (pro φανερόν) τι λαμβάνειν coni. Christ. p. 460.

350 vs. 3 pro τὸ ἕκτον τοῦ μεδίμνου Christ. l. c. aut τοῦ ἕκτου μεδίμνου (scil. ἥμιϲυ) aut τὸ ἕκτον μέροϲ τοῦ ἡμιμεδίμνου scribi iubet, ex quibus ego alterum ita adopto, ut τοῦ ἕκτου μέρουϲ τοῦ μεδίμνου, item voce ἥμιϲυ silentio addita, suadeam. Eodem vitio laborat glossa apud Photium p. 329, 1.

De arura hic addo locum quem Schowius ad Hesych. p. 648 ex Ms. Marino Περὶ μέτρων καὶ ϲταθμῶν, quod Romae compilaverit, invenisse se scribit: Ἄρουρα ἔϲτι μέτρον γῆϲ — ἔϲτι δὲ τοῦτο τὸ μέτρον Αἰγύπτιον· ἐν ἀρούρᾳ γὰρ μετροῦϲιν οἱ Αἰγύπτιοι πᾶϲαν τὴν γῆν αὐτῶν· ἔχει δὲ ἡ ἄρουρα τῷ μέτρῳ τοῦ καλάμου τῷ ἔχοντι πήχειϲ ϛ΄ καὶ δίμοιρον, ὃ καλεῖται παρὰ γεωμέτραιϲ ἄκαινα, κ΄ ἐπὶ κε΄ πλέθρα — τὸ δὲ πλέθρον κ΄ ἐπὶ κ΄ ἀκαίναϲ ἔχει τῷ μέτρῳ τοῦ καλάμου, ὅπερ παρὰ Παλαιϲτίνοιϲ καὶ Ἄραψιν ϲαταῖον καλεῖται. Hoc loco dubitari non potest quin nonnulla corrupta sint; nam, ut cetera taceam, nullus tam immanis arurae modus cogitari potest, ut ea 20 plethra (longitudinis) cum 25 multiplicata, h. e. 500 plethra quadrata habeat, siquidem eidem ab Herodoto (2, 168) 100 tantum cubiti in quadratum, in illo autem fragmento περὶ μέτρων γῆϲ quod vol. I p. 56 edidi, 130 cubiti tribuuntur. Iam vero hic ipse 130 cubitorum numerus viam demonstrat qua locus Schowianus emendandus sit. Apparet enim aruram in longitudinem et latitudinem 20 acaenas sive 133⅓ cubitos habere. Tum πλέθρον illud quod in fragmento περὶ μέτρων γῆϲ affertur est 25[a] pars arurae (nam arurae 130, plethro 26 cubiti, h. e. quinta pars, in longitudinem et latitudinem tribuuntur); haec igitur sunt κε΄ πλέθρα Schowiana. Ac porro haec accurata eius plethri mensura efficitur, ut 4 acaenas sive 26⅔ cubitos in longitudinem et latitudinem habeat. Sic igitur in loco Schowiano post verba παρὰ

γεωμέτραις ἄκαινα vera scriptura restituenda: κ' ἐπὶ κ' (scilicet ἀκαίνας), ἤγουν (vel ἤτοι) κε' πλέθρα. Reliqua intacta relinquo; nam hoc quidem facile apparet, si eadem acaena atque antea intellegatur, scribendum esse: τὸ δὲ πλέθρον δ' ἐπὶ δ' ἀκαίνας; sed aliam quandam acaenae mensuram, ὅπερ παρὰ Παλαιστίνοις καὶ Ἄραψιν καταῖον καλεῖται, scriptor fragmenti significat, quae verba si sana sunt, καταῖον habuit 1⅓ cubitum sive 2 pedes; nec est haec quidem ratio per se improbabilis, nisi quod appellationes κάλαμος et ἄκαινα in tam exigua mensura offendunt. Sed utut hoc est, iam comparemus locum Schowianum cum illo fragmento περὶ μέτρων. Unde orta est arura 133⅓ cubitorum in circuitum? Sunt hi 200 pedes et ii quidem — hoc enim peto ut mihi concedatur — Philetaerei; ergo 240 pedes Romani, et haec nimirum arura est duplum iugerum Romanum sive quod illi dixerunt heredium. Sic igitur demonstratum est praeter Aegyptiam aruram 100 cubitorum, quam Herodotus commemorat, in aliqua provincia a Romanis institutam esse aliam aruram binis iugeribus aequalem, quae in omnes partes 240 pedes Romanos, proprios autem pedes 200 haberet. Huius arurae in consuetudine illorum provincialium fuisse 25 partes, quae singulae 40 pedes proprios in quadratum haberent, eaque πλέθρα appellata esse. Ac videntur etiam iidem provinciales bina eius modi plethra ἰούγερον μικρόν ex legitimi iugeri similitudine, quod habuit duo plethra Philetaerea, appellavisse; sic enim emendo verba vol. I p. 56 extr.: ἔχει δὲ ἡ ἄρουρα (pro κουρία) ἰούγερα μικρὰ ιγ' (hic est ex consuetudine scriptoris rotundus numerus pro ιβ'ϛ). Sed haec, ut dixi, tenuit provincialium usus; quid vero Romani ipsi? arurae partes easdem voluerunt esse quas in Aegypto instituerunt ibique σπορίμους μοδίους appellaverunt (I 39 ss.); nam ut tales modios satorios iugerum habuit tres, sic huic arurae (quae constat binis iugeribus) tribuuntur sex σατίβαι sive σατίαι sive σάτα, quae voces ductae esse videntur e Latinis *sativae* et *sata* cognatis illi modii appellationi quae graece σπόριμος sonat. Denique legimus in eodem fragmento quinque aruras (i. e. 10 iugera sive 30 modios satorios) effecisse ἰουγόν,

id est *iugum*. Hae igitur tabulae provincialium mensurarum ex fragmento περὶ μέτρων γῆς et loco Schowiano prodeunt: primum ex ratione a Romanis instituta

ἰουγόν (iugum) . . .	1		
ἄρουρα	5	1	
iugerum	10	2	1
σατίβα (modius satorius)	30	6	3

tum ex consuetudine provincialium latera quadratarum mensurarum sic inter se comparanda

ἄρουρα	1			
πλέθρον	5	1		
ἄκαινα	20	4	1	
πῆχυς	133⅓	26⅔	6⅔	1
πούς	200	40	10	1½

denique ipsae quadratae mensurae hunc in modum

ἄρουρα	1		
πλέθρον	25	1	
ἄκαινα	400	16	1
πούς	40000	1600	100.

Ita haec quam brevissime potui comprehendi, cum et omittere ea nefas ducerem et tamen uberioris disputationis in calce huius libri locum non esse viderem.

Denique breviter commemoro de tabulis quibusdam ponderum et mensurarum quae inveniuntur in cod. Bernensi ms. math. 250 in quarto, saec. IX vel X. Ibi post Calculum Victorii (nuper a Christio editum) variae tabulae leguntur his titulis praefixis

OLEARIA INCIPIUNT PONDERA
ITEM MELARIA INC·
DE GEOMETRICA NVNC LOQVITUR
DE REBUS LIQUIDIS
DE SIGNIS PONDERUM
NOMINA PONDERUM MEDICINALIUM QUORUM MENTIO IN CONFECTIONIBUS CONTINETUR.

Scripsit haec Adolfus Kiessling in epistula ad Th. Mommsenum data, cuius inspiciendae hic comiter copiam mihi fecit.

INDICES.

Conspectus scripturae compendiorum

quibus in his indicibus usus sum.

Afr. = fragmenta quae Iulio Africano Salmasius tribuit.
Al. = fragm. Alexandrinum περὶ ταλάντων (95).
Antyll. = Antyllus.
Ap. = Apollonius sophista (102).
Archig. = Archigenes.
ass. = liber de asse (116).
Balb. = Balbus (113).
Calv. = versio Calvi (141).
c. G. I = collectionis Galeneae caput I, et sic *c. G. II*, *III* cet.
Col. = Columella (111).
Const. = Constantinus Porphyrogenneta in Tacticis (17).
Did. = Didymi Alex. mensurae marmorum cet. (3).
Didym. = Didymus ἐν τῷ περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀναλογίας.
Dieuch. = Dieuches.
Diocl. = Diocles.
Diod. = Diodorus ἐν τῷ περὶ σταθμῶν.
Diosc. = Dioscorides.
EM. = Etymologicum magnum (107).
Ep. = excerpta Epiphaniana (82—87).
Eucl. = tabula Euclidea (14).
Eus. = fragm. Eusebianum (88).
Fest. = Festus et Pauli epitome (117).
Front. = Frontinus (112).
Gal. = Galenus.
gl. n. = glossae nomicae (101).
Greav. = fragm. Greavesianum (2).
Harp. = Harpocratio (103).
Her. = Heronianae reliquiae; *Her. I*, *II* = Heroniana tabula I, II cet.
Herod. = Herodotus medicus.
Hes. = Hesychius (104).
Hipp. = libri spurii Hippocratei.
Hyg. = Hyginus (114).
Ios. = Josephus (89).
Is. = Isidorus (123—127. 137. 138).
Iul. = tabula Juliani Ascalonitae (16).
Maec. = Volusius Maecianus (115).
Max. = Maximus (96).
Nic. = Nicander.
Orib. = tabulae Oribasianae (67—70).
Ped. = Pediasimus.
Phot. = Photius (105).

π. μέτρ. = fragm. περὶ μέτρων (81).
Poll. = Pollux.
pond. = carmen de ponderibus (120).
π. π. μ. = fragm. περὶ πηλικότητος μέτρων (15).
Prisc. = Priscianus (118).
pr. scr. = prava scriptura ex libris m. scr. in contextum recepta (conf. *v. scr.*).
schol. Hom. = scholia Homerica (94).
Suid. = Suidas (106).
Varr. = Varro (108—110).
vet. m. = tabula vetustissima medicinalis (29).
Vict. = Victorius (119).
v. Lat. = versio Latina tractatus Epiphaniani (122).
v. scr. = varia scriptura codicum vel editorum in adnotatione.

Nonnulla breviora minorisque auctoritatis fragmenta numeris tantum paginarum omissa appellatione significavi.

Numeri primi quique paginas, minores post comma additi versus significant. Ac cum prolegomenon paginas tantum, non versus perscripserim, facile hi numeri ab illis qui ad scriptores pertinent discernuntur.

Paginas alterius voluminis distinxi praefixa nota II.

I. Index Graecus.

'Αροανδικὸν νόμιϲμα 313, 15 *Hes.*

ἄροτρα, πλέθρα, 313, 17 *Hes.*

ἄρουρα **1.** agrorum mensura Aegyptia, quae secundum Herodotum (2, 168) 100 cubitos (Aegyptios) in quadratum habuit, unde correctus est Suidas duobus locis (334, 14. 342, 22): ἡ ἄρουρα πόδας ἔχει ρν' (libri ν'). — **2.** alia provincialis mensura aequalis binis iugeribus Romanis 56. II 153 ss.

ἀρτάβα 63. 204, 18. 245, 28: vide ἀρτάβη.

ἀρτάβη **1.** Aegyptia mensura 146. 206, 7 *Poll.* 260, 3. 262, 21 *Ep.* (II 101, 16 *v. Lat.*). 334, 22 *Suid.*; vocis origo derivatur ex Aegyptio ὀρτόβ praef. I p. XVI. 272, 14 *Ep.* — **2.** fuit quarta pars cubiti Aegyptii solidi 61 s., quae mensura a Ptolemaeis regibus ita aucta est, ut dimidia pars medimni Ptolemaici esset et Attico metretae aequaretur 62. 258, 18 π. μέτρ.; habuit igitur 72 sextarios 146. 262, 22. 263, 6 *Ep.* (II 101, 17 *v. Lat.*), sive Romanorum aestimatione $4^1/_2$ modios 258, 18. 19 π. μέτρ. (II 145, 24 *Calv.*). 277, 22 (coll. adnot.) *Eus.*; eadem postea παλαιά vocata 258, 18 π. μέτρ. — **3.** a Romanis instituta est recentior artaba, quae tertia pars fuit cubiti Romani solidi habuitque $3^1/_3$ modios Romanos 63. 204, 18 *Her.* 258, 20 π. μέτρ. (unde corrigendus Calvus II 145, 26); eidem minus accurate 3 modii tribuuntur 277, 22 *Eus.*; eadem habere dicitur μοδίουϲ β' vel δ' 63 s. 204, 19 *Her.* (conf. II 149). — **4.** alia aestimatione artaba, quae ipsa etiam Αἰγυπτία vocatur, definitur 5 modiis Romanis 93. 224, 13 *c. G. V.* 245, 28 *Orib.* (conf. μέδιμνοϲ 5). — **5.** ἀρτάβη nescio quae definitur 72 libris 252, 20. 257, 10, quibus locis aut λίτραι vitiose scriptae pro sextariis, aut sunt oleariae λίτραι, i. e. dimidii sextarii, unde efficitur mensura aequalis amphorae Aegyptiae georgicae: vide ἀμφορεύϲ 4. — **6.** ἀρτάβη Hebraica habet 72 sextarios sive 10 γόμορ 272, 11. 19. 20 (conf. 17) *Ep.* — **7.** ἀρτάβη, μέτρον Μηδικὸν (vel Περϲικὸν) ϲίτου, 'Αττικὸϲ μέδιμνοϲ 313, 18 *Hes.* 334, 15 *Suid.* 347, 23 *EM.*

ἀρτάμη *v. scr.* pro ἀρτάβη 277, 22.

ἀρχὴ τῶν γεωμετρουμένων Heronis 17. 30.

Ἄρχιπποϲ 288, 23 *Poll.*

ἀϲάριον 165. 253, 1. 2. 255, 20. 313, 21: vide ἀϲϲάριον.

'Αϲιανὸν νόμιϲμα 319, 26 *Hes.*

'Αϲκαλωνῖται 264, 7 *Ep.* (II 103, 12 *v. Lat.*).

'Αϲκληπιάδηϲ medicus 209, 14. 215, 19. 216, 7 *Gal.*

'Αϲπένδιοι 293, 23 *Poll.*

ἀϲϲάριον **1.** as vetus Romanus, 10ª pars denarii, II 86, 15 s. *Didym.* — **2.** as posterior Romanus, 16ª pars denarii 302, 5 *Al.* (II 144, 10 *Calv.*); dividitur in dimidiam, tertiam aliasque partes 302, 6 ss. *Al.* (II 144, 11 ss. *Calv.*) II 20. 21. 22. 41 (idem commemoratur I 10. 308, 2 *gl. n.*).

βάδον 273, 20. 21: vide βάδος.

βάδος (vel βάδδος, βάδον, βάθος, βάτον, βάτος: ubi vide; vel βίδος, βάδδης: G. Dindorf. praef. ad Epiphan. vol. IV part. I p. xiv), mensura Hebraica, 259, 23. 260, 2. 26. 261, 1 *Ep.*; habet 50 sextarios 261, 2. 271, 11. 273, 21. 24 *Ep.* (II 100, 14. 17. 102, 5 *v. Lat.*). 277, 9 *Eus.* 314, 10 *Hes.* — aliter habet 72 sextarios 279, 9 *Ios.*; aliter 48 libras 314, 10 *Hes.*

βάθος 259, 23. 260, 2. 261, 1, quibus locis edere debebam βάδος (conf. var. script. et praef. p. xv).

βαιών, μέτρον παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι, 314, 11 *Hes.*

βακάϊον, μέτρον, 314, 13 *Hes.*

βάλανος, mensura quaedam, quae aut $^1/_2$ drachma 243, 10 *c. G. XV* (conf. 134 adn. 1), aut $1^1/_2$ drachma definitur 252, 15.

βαλάντιον, omnino follis nummis impletus, 342, 24 *Suid.* — id quod φόλλις (ubi vide) 145 adn. 4. 267, 4 *Ep.* (II 105, 23 *v. Lat.*). 303, 11. 12. II 151 s.; aestimatur 45 siliquis 278, 19 *Eus.*, aut 150 denariis 303, 12.

βαλλάντιον 144 adn. 4. 267, 4 *v. scr.* (conf. II 105, 23). 303, 11. 12: vide βαλάντιον.

βαρβαρικὸν νόμισμα 293, 5 *Poll.* 315, 14 *Hes.* 348, 8 *EM.*

βασιλεύς posteriore aetate imperator Romanus dictus 39 adn. 1.

βασιλήιος πῆχυς: vide πῆχυς.

βασιλικαὶ ἀπογραφαί 58. II 148 *Ped.*; βασιλικαὶ προστάξεις 200, 16 π. π. μ. — βασιλικαὶ σπιθαμαί, βασιλικὴ ὀργυιά, βασιλικὸν κάρυον, βασιλικὸς πῆχυς, πούς, σίκλος: vide substantiva.

βάτον 260, 2 *v. scr.* 271, 11. 273, 20: vide βάδος.

βάτος 277, 9. (II 102, 5). 314, 10: vide βάδος.

βάφιον, ὀξυβάφιον, 314, 14 *Hes.*

Βερενίκειον νόμισμα 294, 3 *Poll.*

βῆμα **1.** Ptolemaicum sive Philetaereum 30. 52; habet $1^2/_3$ cubitum, $2^1/_2$ pedes, 10 palmos, 40 digitos 182, 19 *Her. I.* 184, 13. 22 *Her. II.* 186, 9 *Her. III* (commemoratur 192, 18 *Her. VI*). — **2.** βῆμα Asiaticum 53. 54; habet $2^1/_2$ pedes (Asiaticos) cet. 199, 5 π. π. μ. — **3.** βῆμα habet 2 cubitos, 3 pedes 197, 15. 23 *Eucl.* (conf. 52). 201, 3 *Iul.* — **4.** habet 1 cubitum, 2 pedes cet. 193, 10. 194, 3. 195, 16 *Her. VII.* 196, 26 *Her. VIII.* — **5.** βῆμα quadratum (Ptolemaicum) habet 1600 digit. quadr. cet. 185, 19 *Her. II.* — **6.** ἁπλοῦν βῆμα dicitur gradus Romanus, eique additur διπλοῦν βῆμα, i. e. passus: vide adiectiva.

βηματίζειν, τοῖς ποσὶ μετρεῖν, 314, 18 *Hes.*; conf. ποδίζειν.

βιάτωρ, κυάθιον, 314, 20 *Hes.*

modios 260, 23. 24. 273, 19 *Ep.* — **3.** γόμορ (*v. scr.* γόμον), decima pars artabae (Hebraicae), habet $7^1/_5$ sextarios 263, 5. 6. 272, 19. 20 *Ep.* (II 101, 22. 23 *v. Lat.*); idem dicitur γόμορ μικρόν et minus accurate 7 sextariis definitur 278, 3 *Eus.*; corruptus est locus 272, 16 *Ep.*: μέτρα γ' τὸ μικρὸν γόμορ, ὅ ἐστι ξεστῶν ς' (lege ζ'ε'')· ὥστε εἶναι τὸ ι'' τῆς ἀρτάβης. — **4.** γόμορ habet 13 sextarios, et $3^1/_3$ γόμορ efficiunt σάτον 275, 21 *Ep.*; conf. σάτον 5.

γόμορρα, μέτρον, 315, 7 *Hes.*

γράμμα, scripulum Romanum, 288ª pars librae Romanae 57 (conf. λίτρα), sive 24ª pars unciae 89 *c. G. III.* 232, 11 *c. G. IX* (conf. οὐγγία), sive 3ª pars drachmae sive denarii 221, 21 *c. G. III.* 232, 10 *c. G. IX.* 248, 6 *Orib.* 249, 5. 301, 8. 19 *Al.* (conf. δραχμή); habet 6 siliquas 125. 231, 20 *c. G. VIII.* 234, 16 *c. G. X.* 237, 4 *c. G. XI.* 245, 21 *Orib.* 255, 2. 270, 8 *Ep.* 278, 11 *Eus.*, sive 2 obolos 125. 222, 1 *c. G. III.* 228, 17 *c. G. VII.* 234, 16 *c. G. X.* 237, 4 *c. G. XI.* 240, 6 *c. G. XIV.* 248, 6 *Orib.* 248, 16. 255, 1. 301, 19 *Al.* (II 144, 4 *Calv.*); idem habet 3 θέρμους 234, 16 *c. G. X.* 255, 1. 301, 19 *v. scr.* (II 144, 5 *Calv.*), vel 3 ψέμμους 301, 20 *Al.* — idem habet 1 obolum et 4 chalcos, i. e. quartam partem illius denarii vetustissimi qui fuit sexta pars unciae, 68. 107. 208, 3 *vet. m.* 232, 15 *c. G. IX.* — notae praef. I p. VI. 169. 220, 4 *c. G. II.* 227, 12 *c. G. VI*ᵇ.

γραμμάριον, i. q. γράμμα, habet 3 θέρμους 81 *Afr.*, sive 6 siliquas 250, 2; est 4ª pars δηναρίου 252, 26, sive 288ª pars librae cet. 254, 7. 10. 12. 15. 17. 20. 255, 1. 22. 27.

γραμμή, i. q. γράμμα (ubi vide), praef. I p. XVIII. 248, 6. 278, 11. 21.

γρόνθος, i. q. παλαιστή, 45. 189, 10 *Her. V.* II 148 *Ped.* — πυγμὴ σημαίνει τὸν γρόνθον τῆς χειρός 352, 16 *EM.*

γύη, μέτρον πλέθρου (an μέτρον, πλέθρον legendum?), 315, 9 *Hes.*, γύη, μέτρον γῆς, 348, 7 *EM.*; γύαι, ὁδοί, πλέθρα, 315, 8 *Hes.*; conf. γύης.

γύης, μέτρον γῆς, 310, 10. 20 *Ap.* 315, 10 *Hes.* 348, 4 *EM.*; comparatur cum plethro, sexta parte stadii, 324, 6. 7. 326, 22 *Hes.* — ἔνιοι γύην τὸ ὀργυιαῖον μέτρον 326, 24 *Hes.*

γυναικὸς πρόσωπον in nummis Cyzicenorum 321, 4 *Hes.*

δαῖμα, σπιθαμήν, 315, 12 *Hes.*

δακτυλοδόχμη, mensura, 179, 2 *Poll.* 179, 20 *Greav.*

δάκτυλος, minima mensura, 179, 1 *Poll.* 179, 19 *Greav.* 182, 3. 8 *Her. I.* 184, 12. 15 *Her. II.* 187, 15. 17. 20 *Her. V.* 192, 17 *Her. VI.* 193, 9. 11. 195, 10 *Her. VII.* 197, 14. 16 *Eucl.* 198, 21 π. π. μ. — vocatur μονάς 186, 3 *Her. III.*

Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν 156 s. 299, 25 *schol. Hom.* (344, 12 *Suid.*).

Διονύσιος maior 154. 291, 20 *Poll.*

Διὸς πρόσωπον in nummis Atheniensium 284, 26. 27 *Poll.*

Διοσκορίδου περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν 132 s. 239, 19 *c. G. XIV.*

διπλοῦν βῆμα, passus Romanus, 44. 46, habet 5 pedes cet. 189, 1 *Her. V.*

διπλούνδιον *pr. scr.* pro διπούντιον 256, 19.

διπούντιον, i. e. dupondius Romanus, pendit 4 drachmas (i. e. dimidiam unciam) 126. 235, 5 *c. G. X.* 237, 15 *c. G. XI.* 256, 19.

δίπτυον, μέτρον, ἡμιμέδιμνον, 316, 14 *Hes.*

δισκάριον 275, 4 *Ep.*; conf. τρυβλίον.

διστάσιος 316, 15 *Hes.*

δίστατος, δεκάμνους, 326, 7 *Hes.*

διτάλαντος 281, 13 *Poll.* 332, 11 *Phot.* 343, 24 *Suid.* 354, 8 *EM.*

Δίφιλος 292, 18 *Poll.* 299, 22 *schol. Hom.* 329, 19 *Phot.* 354, 31 *EM.*

δίχαλκον (Atticum) 285, 22 *Poll.* 326, 17 *Hes.* 355, 4 *EM.*, quarta pars oboli 332, 24. 26 (conf. 333, 1. 2) *Phot.* 345, 6. 8 (conf. 10) *Suid.*

διχάς, mensura 2 palmorum sive 8 digitorum, 29. 46. 182, 4. 11 *Her. I.* 188, 6 *Her. V.* 192, 18 *Her. VI*; vocatur δίμοιρον σπιθαμῆς 188, 7 *Her. V.*

δίχρυσον, dimidia pars ἀργυροῦ (conf. ἀργυροῦς 2), 144 adn. 4. 266, 20. 24 *Ep.* (II 105, 15 *v. Lat.*).

διώβολον (Atticum) 284, 24. 25. 285, 2. 4. 7. 11 *Poll.* 336, 13 *Suid.* — notae eius 171. 207, 11 *vet. m.* 220, 2 *c. G. II.* 226, 10 *c. G. VI*[a]. 249, 18.

δόλιχος, μέτρον γῆς, 316, 18 *Hes.*, habet 12 stadia 200, 12 π. π. μ.

δοχμή (vel δόχμη 331, 15), eadem mensura ac παλαιστή, habet igitur 4 digitos 179, 1. 3 *Poll.* 179, 20 (conf. 180, 3. 5) *Greav.* 316, 19 *Hes.* 336, 15 *Suid.* 348, 22. 351, 15. 18. 19 *EM.* — aliter δοχμή comparatur cum spithama 316, 19 *Hes.* 331, 15 *Phot.* 336, 14 *Suid.*

δραγμή 146. 265, 17. 19. 266, 12. 278, 9. 20. 316, 22. 23 *v. scr.* 325, 8 *v. scr.* 335, 26 *v. scr.*; δράγμη 268, 4. 16; conf. *dragma* et vide δραχμή.

Δράκοντος νόμοι 284, 7 *Poll.*

δραμή *pr. scr.* pro δραχμή 83 adn. 4 *Orib.*

δρὰξ (τῆς χειρός) 290, 26 *Poll.* 272, 9. 10 *Ep.* 278, 3 *Eus.* 316, 20 *Hes.* — δρὰξ ἀλεύρου 260, 3. 262, 19 *Ep.* (II 101, 13 *v. Lat.*).

δραχμή **1.** derivatur ex δράξ vel δράξασθαι 290, 26

350, 1. 2 *EM.* — aliter habet 24 libras 230, 17 *c. G. VIII.* 244, 16 *Orib.* (conf. μέδιμνος 2).

ἡμιμέδιμνος 206, 5. 10 *Poll.*: vide ἡμιμέδιμνον.

ἡμίμναιον (vel ἡμιμναῖον 77. 318, 16. 327, 18), i. e. dimidia mina, 77 *Diosc.* 282, 15 *Poll.* 318, 16 *Hes.* — τρία ἡμίμναια 282, 4 *Poll.* 327, 18 *Hes.*, 332, 23 *Phot.* 344, 10 *Suid.* 354, 19 *EM.* — τρίτον ἡμίμναιον 282, 15 *Poll.* — ἡμίμναιον δημόσιον talenti Antiochensis popularis 119 adn. 1.

ἡμιμόδιον καστρίσιον 41 adn. 5 *Absyrtus.*

ἡμίνα **1.** hemina sive cotyla Romana 133. 208, 21 *vet. m.* (conf. 70). 240, 21. 241, 14. 242, 2 *c. G. XIV.* 250, 14. 251, 3. 318, 17 *Hes.*, est dimidia pars sextarii 224, 17 *c. G. V.* 246, 1 *Orib.*; habet 6 cyathos 224, 19 *c. G. V* (hoc loco et 246, 2 traditum est κυάθους η′: correxi 92); capit 10 uncias vini, 9 olei, 15 mellis 250, 14. 251, 3. 17; conf. κοτύλη 3. — **2.** i. q. κοτύλη 6 (ubi vide), capit 9 uncias 244, 24 *Orib.* (ubi μνέα *pr. scr.* pro ἡμίνα) 250, 6 (μνᾶ *pr. scr.*). — **3.** notae heminae 170. 221, 10 *c. G. II.*

ἡμίξεστον, i. q. hemina, dimidia pars sextarii, 224, 17 *c. G. V.* 246, 1 *Orib.* 338, 21 *Suid*; idem affert Hasius in Thesaur. Steph. e Dioscoride I, 14 (sic: ego locum frustra quaesivi).

ἡμιοβόλιον 255, 7. 10. 11. 256, 17. 18: vide ἡμιωβόλιον.

ἡμιόγδοον, οἱ δύο χοεῖς, 318, 18 *Hes.*; conf. ὀγδόα.

ἡμιόλιον δραχμῆς 74 adn. *Hipp.*

ἡμιόλκιον 82 adn. 3 *Archig.*

ἡμιόμναιον 318, 16 *v. scr.*

ἡμιούγγιος σταθμός 304, 15.

ἡμιπέλεκκον, τριμναῖον cet., 318, 19 *Hes.*

ἡμιπόδιον τρίτον II 86, 7 *Didym.*

ἡμισίκλιον, νομισμάτιον, 318, 22 *Hes.*

ἡμιστατῆρα 319, 2 *Hes.*

ἡμιστάτηρον, aureus nummus, 284, 17 *Poll.* 326, 20 *Hes.*

ἥμισυ, τὸ ἡμίεκτον, 318, 23. 24; idem νόμισμά τι 318, 24 *Hes.*

ἡμιτάλαντον 281, 19. 21 *Poll.* 332, 12 *Phot.* 343, 24 *Suid.* 354, 9 *EM.* — τρίτον, πέμπτον, ἕβδομον ἡμιτάλαντον 281, 22 ss. 298, 10 *Poll.* 317, 9 *Hes.* 332, 13 ss. *Phot.* 343, 25 ss. *Suid.* 354, 10 ss. *EM.* II 67, 6 *Maec.* 82, 24. 83, 2 *Prisc.* 86, 4 *Didym.* — τρία ἡμιτάλαντα 282, 3 *Poll.* 332, 22 *Phot.* 344, 10 *Suid.* 354, 18 *EM.*

ἡμίτιον, τετράχουν, 319, 1 *Hes.*

ἡμίχα, ἡμιστατῆρα, 319, 2 *Hes.*

ἡμιχόεον 75 *Hipp.*; Ἀττικὸν ἡμ. 75 adn. 3 *Hipp.*

ἡμιχοίνικον 75 *Hipp. Diosc.* 83 adn. 3 *Dieuch.* 318, 14. 322, 19 *Hes.*

ἡμίχουν 318, 10 *Hes.*

ἰατρικός. περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν ἰατρικῶν 230, 14 *c. G. VIII* (conf. 244, 13); μνᾶ κατὰ τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν 240, 11 *c. G. XIV.* 248, 21; conf. μνᾶ.

ἴβανον, κάδον cet., 319, 6 *Hes.*

Ἱμεραῖοι 292, 9. 298, 2 *Poll.*

ἱμία, ἱμίνη 319, 7. 8 *v. scr.*

ἱμίνα, χοῖνιξ — ἱμίνη, κοτύλη, 319, 7. 8 *Hes.*; conf. ἡμίνα.

ἶν (vel ἵνιον, ἰνίον, ἰνίον, ἠνίον), mensura Aegyptia et Hebraica, praef. I p. xvi. 260, 7; conf. 235, 19. 256, 5. 319, 9. — **1.** ἶν τὸ μέγα habet 18 sextarios 264, 9 *Ep.* (II 103, 14 *v. Lat.*). 277, 13 *Eus.* — **2.** ἶν τὸ ἅγιον habet 9 sextarios 264, 9 *Ep.* 277, 14 *Eus.*; idem vero 15 sextariis definitur II 103, 15 *v. Lat.* (conf. adnot.). — **3.** aliter ἶν 16 sextariis aestimatur 275, 20 *Ep.*, aut 2 congiis Atticis, h. e. 12 sextariis, 279, 4 *Ios.*

ἵνιον (ἰνίον 256, 5) καλεῖται παρὰ Αἰγυπτίοις ὁ ξέστης 235, 19. 256, 5.

ἰνίον, μέτρον, 319, 9 *Hes.*

ἰνίον 256, 5: vide ἵνιον.

ἰούγερον, iugerum Romanum, habet 240 ped. Rom. in longitudinem et 120 in latitudinem, 28800 ped. quadr. 183, 13 *Her. I.* 185, 3 *Her. II.* 187, 1 *Her. IV*; idem habet 200 ped. Philetaereos in longitudinem et 100 in latitudinem 183, 12 *Her. I*, sive 2 plethra 183, 11 *Her. I*, sive 200 acaenas quadratas Philetaereas (γεϊκῶν ποδῶν 2400) 186, 28 (coll. p. 35 ss.); idem in longitudinem tantum definitur 20 acaenis Philetaereis 183, 11 *Her. I* sive $3^1/_3$ socariis (singulis 60 pedum) 47. 192, 22 *Her. VI.* — ἰούγερον habet 480 ἀμπέλους, 2400 pedes, 2 plethra cet. 48. 193, 14. 194, 23. 195, 22 *Her. VII.* 197, 7 *Her. VIII.* — ἰούγερον μικρόν, minor quaedam mensura, 56. II 154.

ἰουγόν (i. e. iugum), mensura quaedam 5 arurarum sive 10 iugerum, 56. II 154 s.

Ἰούδας 149. 257, 16. 302, 14 *Max.*

Ἰουστινιανός 337, 29. 340, 18 *Suid.*

ἵππειος δρόμος 4 stadiis computatur 319, 10 *Hes.* 329, 10 *Phot.*

ἱππιατρικὰ μέτρα καὶ σταθμοί 129 s. 237, 22 *c. G. XII.*

Ἱπποκράτης 287, 11 *Poll.* 317, 21 *v. scr.*

ἵππορ (ἵπποπορ *v. scr.*), τὸν τετράχαλκον Λάκωνες, 319, 11 *Hes.*

ἵππος in nummis Cephallenum 293, 25 *Poll.*

Ἱππῶναξ 317, 21 *Hes.* — ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἰάμβων 207, 3 *Poll.*

Ἰσαὰκ μοναχὸς ὁ Ἀργυροῦς 50.

Ἰσαῖος 311, 8 *Harp.* 337, 10 *Suid.*

ἰσάριθμος 300, 16 *Al.*

ἰσοδύναμος 301, 15 *Al.*

καμψάκις 252, 22. 257, 13; καμψάκκης 277, 9: vide καμψάκης.

κανᾶ τρία χονδριτῶν 260, 4. 268, 8 *Ep.*; conf. II 102, 1 *v. Lat.*

καπέτις, χοῖνιξ, 319, 23 *Hes.*

καπίθη, mensura, 206, 6 *Poll.*, capit 2 cotylas Atticas 319, 24 *Hes.*

καπίτιον, i. q. ἐπικεφάλαιον (ubi vide), 268, 3 *Ep.*

καρίον *v. scr.* pro κάρυον 231, 19.

κάρυον, mensura, 75 adn. 3 *Hipp.* — τὸ βασιλικὸν κάρυον pendit 4 drachmas 127. 235, 6 *c. G. X.* 237, 16 *c. G. XI.* 255, 16 (ubi ἄγει δραχμὰς δ′ corrigendum), sive 3 stagia 231, 8 *c. G. VIII.* 245, 9 *Orib.* — aliter τοῦ βασιλικοῦ καρύου τὸ μέγεθος pendit 7 drachmas 243, 8 *c. G. XV* (conf. 134 adn. 1. 2). 252, 14. — τὸ Ποντικὸν κάρυον 77 *Diosc.* 82 adn. 3 *Archig.*, pendit 18 siliquas 231, 19 *c. G. VIII.* 245, 13 *Orib.*, sive 1 drachmam 243, 9 *c. G. XV* (conf. 134 adn. 1. 2). 252, 15.

καστρήσιος, καστρίσιος μόδιος: vide μόδιος.

καστρίσιον ἡμιμόδιον 41 adn. 5 *Absyrtus.*

κατακερματίζειν praef. I p. xxi. 295, 11 *Poll.* 338, 9. 10 *Suid.*

κατασχολεῖσθαι 180, 24 *Her. I.*

καττιτέρῳ ἐνόμισαν ἀντ' ἀργυρίου Συρακούσιοι 291, 19 *Poll.*

κεντηνάριον, centumpondium Romanum, 258, 10 π. μέτρ. (II 145, 9 *Calv.*). 267, 19 *Ep.* 307, 11 *gl. n.* — νομισμάτων ποσότης 307, 13 *gl. n.* 337, 28 *Suid.*

κεντινάριον 267, 19: vide κεντηνάριον.

κεράμιον, τὸ τοῦ οἴνου ἢ ὕδατος σταμνίον, 319, 25 *Hes.* — **1.** quadrantal sive amphora Romana, quae pede cubico definitur, 59 adn. 1. 60. 198, 15 *Eucl.* 205, 8 *Her.*, habet 8 congios 313, 2, pendit 80 libras vini, 72 olei cet. 250, 9. 25. 251, 12; idem dicitur Ἰταλικὸν κεράμιον 77 adn. 5 *Diosc.* 90, eique perinde tribuuntur 8 congii 222, 7 *c. G. IV.* 229, 9 *c. G. VII.* 238, 21 *c. G. XIII.* 246, 10 *Orib.*, vel 80 librae vini, 72 olei cet. 223, 23 *c. G. IV.* 239, 7 *c. G. XIII.* 240, 16. 241, 9. 22 *c. G. XIV.* 247, 9 *Orib.* — idem Romanum quadrantal significatur 279, 22: τὸ κεράμιον λίτρας ϙϛ′, σταθμικὰς δηλονότι, i. e. 48 sextarios. — notae 170. 221, 11 *c. G. II.* 228, 9 *c. G. VI*^b^. 249, 15. — **2.** κεράμιον 10 modiorum, aequale solido cubito Romano, 60. 63. 202, 11.

κέρας λιτραῖον, cornu olearium, 211, 16. 22 *Gal.*; idem dicitur κέρας ἐπιτετμημένον 211, 11 *Gal.*, vel κατατετμημένον 216, 13. 217, 14 *Gal.*

κεράτιον **1.** siliqua, minimum Romanorum pondus inde a Constantini temporibus, 83 adn. 4 *Orib.* 89. 96. 228, 14 *c. G. VII.* 232, 17 *c. G. IX.* II 84, 4 *Prisc.*; est 6ª pars

vini 208, 16 *vet. m.* II 42 cum adn. 4. 150 init. — **10.** κοτύλη (hippiatrica) habet 12 uncias 130. 237, 25 *c. G. XII*, sive 2 oxybapha singula 3 cyathorum 99. 130. 139. 229, 6 *c. G. VII.* 237, 25 *c. G. XII.* 258, 5 π. μέτρ. (II 145, 2 *Calv.*). — **11.** κοτύλη georgica Aegyptia est sesqui maior Attica, est enim dodrans sextarii 128. 236, 12 *c. G. X.* — [**12.** κοτύλη ἡ μεγάλη aequalis oxybapho 230, 6 *c. G. VII.*] — **13.** de partibus cotylae vide κύαθος, μύςτρον, ὀξύβαφον. — **14.** notae cotylae 170. 219, 22 *c. G. II.* 227, 8 *c. G. VI*^{b}. 249, 16. 24. *v. scr.* ad 255, 26.

κουαδράντης *v. scr.* 303, 10.

κουμουλᾶτος μόδιος: vide μόδιος 8.

κούμουλος *pr. scr.* pro κουμουλᾶτος (μόδιος) 257, 17. 276, 9.

κόφινος, μέτρον Βοιώτιον, praef. I p. XI. 206, 14 *Poll.* 320, 2 *Hes.*, capit 3 congios 206, 19 *Strattis.* 320, 23 *Hes.*

κοχλιάριον **1.** commemoratur 77 *Diosc.* 83 adn. 3 *Herod. Philagr.* 339, 1. 3 *Suid.* — **2.** minima mensura, 96^a pars sextarii sive dimidia mystri (conf. μύςτρον 7), 81 *Afr.* 99. 130. 139. 238, 3 *c. G. XII.* 256, 24. 258, 8. 9 π. μέτρ. (II 145, 5. 6 *Calv.*). 277, 5 *Eus.*; pendit 4^{am} partem unciae 238, 14 *c. G. XII.* 257, 4. 277, 3 *Eus.*, sive 6 scripula 131. 238, 7 *c. G. XII*, sive $1^1/_2$ stagium 131. 239, 1 *c. G. VII.* — **3.** alia mensura dimidio minor, pendit enim 3 scripula sive 1 drachmam 127. 134 adn. 1. 235, 9 *c. G. X.* 237, 19 *c. G. XI.* 243, 7 *c. G. XV.* 252 13. 255, 20. — **4.** alia mensura, cui 7 stagia tribuuntur, 231, 13 *c. G. VIII.* 245, 14 *Orib.* — **5.** κοχλιάριον aequale cotylae (?) 222, 9. 13 (conf. 91). 246, 11. 14 *Orib.*

κοχλυάριον *pr. scr.* pro κοχλιάριον 245, 14. 246, 11.

κραπαταλός, ὄνομα νομίςματος (comicum), 293, 8. 10 *Poll.* 320, 24 *Hes.*

Κράτης 281, 5. 284, 22 *Poll.*

Κρατῖνος 296, 14 *Poll.* 331, 15 *Phot.*

Κρῆτες 322, 20 *Hes.*

Κρίτων medicus 213, 23. 214, 2. 17. 24. 27. 215, 13. 22 *Gal.*

Κροίςειοι ςτατῆρες 294, 1 *Poll.* 320, 25 *Hes.*

κυάθιον 314, 20 *Hes.*

κύαθος **1.** μέτρον ὑγροῦ 339, 2 *Suid.* 350, 15 *EM.*, μικρὸν μέτρον 320, 26 *Hes.*, derivatur a χύω 339, 3 *Suid.*, commemoratur 74 adn. 1. 75 adn. 3 *Hipp.* 76 *Nic.* 76. 77 adn. 5 *Diosc.* 82 adn. 3 *Antyll. Archig.* 83 adn. 3 *Diocl. Herod. Philumen.* — **2.** est 6^a pars cotylae (et Atticae et Aegyptiae et Romanae) 124. 127. 133. 208, 10 *vet. m.* 222, 19 *c. G. IV.* 224, 19 *c. G. V.* 235, 12. 13. 236, 19 *c. G. X.* 239, 4 *c. G. XIII.* 241, 1. 18 *c. G. XIV.* 242, 21. 24 *c. G. XV.* 246, 17 *Orib.* 250, 17. 251, 17. 252, 3. 255, 26. 256, 11; pendit 12 drachmas olei, $13^1/_3$ vini cet. 224, 6

Λάκωνες 319, 12. 323, 25 *Hes.*
Λαύρειον (Λαύριον) 315, 4 *Hes.* 335, 6 *Suid.*
Λαυριωτικαὶ γλαῦκες 315, 3 *Hes.* 335, 5 *Suid.*
λεθέκ, mensura Hebraica 15 modiorum, 260, 1. 15. 17. 20. 24. 271, 9. 273, 13. 16 *Ep.* (II 100, 8 *v. Lat.*). 277, 21 *Eus.*
λείτρον τὸ μέγα (scribendum videtur λίτριον) habet 1 unciam 231, 3 *c. G. VIII.*
λεκέθ 273, 10. 11. 12. 14. 277, 21: vide λεθέκ.
λεκίσκιον Ἀττικόν 74 adn. extr. *Hipp.*
λεπτεπίλεπτος 267, 17 *Ep.*
λεπτόν appellatio variorum nummorum minutorum (conf. λεπτός). **1.** 20ª pars τριᾶντος Siculorum 327, 7 *Hes.* — **2.** 20ª pars sicli Hebraici, pendit 10ªᵐ partem denarii sive 80ªᵐ unciae 305, 20; idem ὀβολός vocatur 305, 21; conf. ὀβολός 8, σίκλος 6. — **3.** 7ª pars chalci 156 s. 330, 13 *Phot.* 340, 12 *Suid.* — **4.** id quod ἀσσάριον 4; est igitur 6000ª pars talenti sive solidi 142 adn. 2. 143, 11. 166. 253, 1. (265, 4). 267, 13. 274, 6. 276, 7. 302, 15 *Max.* 306, 20. 313, 21. 320, 7. 12 *Hes.*; λεπτά 2 efficiunt κοδράντην: vide κοδράντης 2. — **5.** λεπτά 2 incurrunt in follem 145 adn. 4. 267, 6 *Ep.*; conf. φόλλις. — **6.** λεπτόν dicitur 60ª pars assarii 253, 7. — **7.** pondere habet aut 8ªᵐ partem unciae 150 adn. 1. 270, 16 *Ep.* 304, 6, aut 4ªᵐ partem 303, 21. 305, 4.
λεπτός (immo λεπτόν) siliqua sive κεράτιον dicitur a Prisciano II 84, 4.
λεπτός adiectivum ponitur ad significanda varia nummorum minutorum genera: λεπτά dicuntur κέρματα vel κερμάτια 337, 29. 338, 7. 8. 9 *Suid.*; λεπτὸν τοῦ νομίσματος vel λεπτὸν νομισμάτιον dicitur χαλκοῦς 157. 288, 1. 296, 18 *Poll.*; item λεπτὸν νομισμάτιον vocatur κόλλυβος 288, 26 (conf. 289, 2 *Poll.*), item λεπτὸν νόμισμα (vel νομισμάτιον) σιδάρεος Byzantiorum 291, 10 *Poll.* 325, 12 *Hes.* 340, 3 *Suid.*; tum λεπτὸν νόμισμα ἀργύριον 334, 12 *Suid.*, λεπτοὶ ἀργύριοι 308, 5. 23. 309, 1 *gl. n.*; denique τὸ λεπτότατον τοῦ χαλκοῦ νόμισμα κοδράντην Ῥωμαῖοι καλοῦσι 303, 13 — aliter λεπτάς, τὰς ἑξωβόλους, 321, 8. 9 *Hes.*, ubi λεπταὶ δραχμαί opponuntur παχείαις.
λεπτότης τοῦ σταθμοῦ 254, 1. 3; λεπτότητες ἐν τῷ νομίσματι 267, 12 *Ep.*
λεύγη, μέτρον τι Γαλατικόν, 321, 11 *Hes.*
Λεύκιος medicus 212, 14 *Gal.*
λήτρα *v. scr.* pro λίτρα 244, 15. 17 ss.
λιβαδαία γῆ II 148 *Ped.*
λιβάδιον 190, 1 *Her. V.*
λίβρα, i. e. libra Romana, 270, 3 *Ep.* 321, 17 *Hes.*
λιδρίον, τρυβλίον, 321, 12 *Hes.*
λιθικὸς πῆχυς: vide πῆχυς 5.

II 150 s. — **6.** μέδιμνος georgicus Aegyptius habet 102 sextarios 101. 128 s. 230, 11 *c. G. VII.* 236, 16 *c. G. X.* — **7.** notae medimni 170. 221, 2 *c. G. II.* 228, 2 *c. G. VI*[b]. 277, 17 *v. scr.*

μεθεκώθ: vide μεδεκώθ.

μεθὸ δὲ praef. I p. IX. 189, 15 *Her. V.*

μέλι. mellis pondere mensurae exiguntur 223, 22 ss. 224, 10 *c. G. IV.* 239, 8 ss. *c. G. XIII.* 241, 21 ss. *c. G. XIV.* 247, 8 ss. 23 *Orib.* 259, 3 π. μέτρ. — pondus eius comparatur cum pondere vini et olei 223, 10. 12 *c. G. IV.* 229, 12. 22 ss. *c. G. VII.* 246, 22. 25 *Orib.* 277, 13 *Eus.*

μέλισσα, ὀβολός, 322, 2 *Hes.*

Μένανδρος 153. 290, 18 *Poll.*

μέντοι, Aegyptia modii appellatio, praef. I p. XVI. 262, 11 *Ep.*

μέρος. notae 170. 226, 4 *c. G. VI*[a]. 244, 3 *c. G. XVI.* 249, 19.

μετακονδύλιον adnot. ad 351, 20.

μετρᾶν, μετρᾶται, *v. scr.* pro μετρεῖν, μετρεῖται, 189, 17. 8.

μέτρησις γαιῶν 180, 23 *Her. I*; ἡ τῆς μετρήσεως ἐπίνοια inventa apud Aegyptios 30. 181, 1 *Her. I*; αἱ ἐν τοῖς μεγέθεσι μετρήσεις 193, 6. 8 *Her. VII.* — μέτρησις πλοίου 202, 5. 203, 26. 204, 10; πίθου 202, 15. 203, 2. 13; κολύμβου 204, 22 *Her.*

μετρηταῖον (scil. μέτρον) 274, 1 *Ep.*

μετρητής **1.** ὁ Ἀττικός commemoratur 323, 6 *Hes.*, idem, ut videtur, 83 adn. 3 *Diocl.*; definitur 12 congiis 77 adn. 8 *Diosc.* — **2.** μετρητής appellatur amphora Romana 60. 81 *Afr.* 204, 25. 28 *Her.* 257, 23 π. μέτρ. (II 144, 19 *Calv.*), eadem Ἰταλικὸς μετρητής 124. 258, 3 π. μέτρ.; capit 8 congios 205, 1 *Her.*, sive 48 sextarios 276, 25 *Eus.*; conf. ἀμφορεύς 2 et κεράμιον 1. — **3.** μετρητής, mensura Hebraica 260, 6 *Ep.*, habet 72 sextarios sive 12 congios (aequalis igitur est Attico) 262, 27. 264, 12. 272, 12 *Ep.* (II 101, 18. 103, 19 *v. Lat.*); idem significari videtur 277, 20 *Eus.*: μετρητὴς μοδίων δʹϛ (i. e. 72 sextariorum). — **4.** μετρητής georgicus Aegyptius habet 72 sextarios 101. 128 s. 230, 9 *c. G. VII.* 236, 15 *c. G. X.* — **5.** μετρητὴς ὁ κατὰ Σύρους 101. 124, habet 120 sextarios 230, 9 *c. G. VII.* 236, 17 *c. G. X*, idem habet suos ξέστας sex vel, ut alii, nonaginta 124. 236, 17 cum adnot. II 150 init.; idem dicitur Ἀντιοχικὸς μετρητής eique $2^1/_2$ amphorae Romanae tribuuntur 258, 3 π. μέτρ. (unde corrigendus Calvus II 144, 27).

μετρική. περὶ μετρικῆς 206, 3 *(Poll.)*.

μετρικὴ λίτρα, cornu olearium, 217, 29 *Gal.* — μετρικαὶ οὐγγίαι, i. e. unciae cornus olearii 69. 80. 210, 9. 11.

19 *v. Lat.*). 307, 18. 19 *gl. n.*; est 1000ᵃ pars librae auri 307, 20. 23 *gl. n.*; idem 14ᵃ pars solidi 307, 24 *gl. n.*; postea aestimatum 12ᵃ parte solidi 309, 3 ss. 339, 17 (coll. adnot.) *Suid.*, sive 2 siliquis argenti 309, 3 *gl. n.* — secundum Dardanum habuit 1000 obolos II 23. — μιλιαρίcιον ϝ κʹ 278, 18 *Eus.* — μιλιαρίcιον δ καὶ χρυcοῦν καὶ ἥμιcυ τοῦ ἀργυροῦ, ἄγει οὐγγ. ιʹ 146 extr.

μίλιον, μέτρον γῆc, 339, 18 *Suid.* — **1.** μίλιον Romanum habet 5000 ped. Rom. cet. 33. 185, 7 *Her. II*, idem octo stadia (quae nos Olympia dicimus) 339, 18. 342, 20 *Suid.*; idem dicitur Ῥωμαϊκὸν μίλιον 21 adn. 7. 198, 6 *Eucl.*, sed id falso definitur 5400 pedibus: vide 51. — **2.** μίλιον Ptolemaicum sive Philetaereum fuit eadem mensura atque antiqua Aegyptia 1000 xylorum, quarta pars schoeni, 28; sed id Graeco more divisum in $7^1/_2$ stadia (Philetaerea) 21 adn. 7. 57. 184, 1 *Her. I.* 186, 22 *Her. III.* 193, 2 *Her. VI.* 197, 15. 198, 5 *Eucl.* (conf. 51). 200, 1 π. π. μ. (et vide adn.). 201, 25 *Const.* (conf. 57). 253, 17. 322, 3 *Hes.* 331, 17 *Phot.* 342, 17. 19 *Suid.*, sive 4500 ped. Philet. 21 adn. 7. 30. 51. 53. 148, 3 *Her. I.* 186, 23 *Her. III.* 198, 5 *Eucl.* 201, 26 *Const.* (conf. 57). 253, 17. 322, 4 *Hes.* 342, 21 *Suid.*, denique 5400 ped. Rom. 30. 184, 3 *Her. I*, atque huc pertinent etiam ii loci quos modo sub Ῥωμαϊκὸν μίλιον attuli. — **3.** μίλιον tabulae Her. VII habet $7^1/_2$ stadia, $3^3/_4$ plethra, 4500 ped. cet. 193, 15. 195, 3. 24 *Her. VII.* 197, 9 *Her. VIII.* — **4.** μίλιον Asiaticum, Romano aequale, habet 7 stadia (Asiatica), 4200 pedes (Asiaticos sive Philetaereos) 53. 199, 25 π. π. μ. 275, 13 *Ep.* 322, 3 *Hes.* 339, 20 *Suid.* — **5.** μίλιον Hebraicum apud Iulianum Ascal. habet $7^1/_2$ stadia, 750 geometricas orgyias cet. 55. 201, 15. 19 *Iul.* — **6.** μίλιον secundum Eratosthenem et Strabonem habet $8^1/_3$ stadia, 833 orgyias 56. 201, 13 *Iul.* — **7.** μίλια καλοῦcι Ῥωμαῖοι τὰ cημεῖα, i. e. lapides miliarios, *Paeanius* 200, 4 π. π. μ.

μιλίτια, i. e. *militia*, 269, 18 *Ep.*

μίcτρον, i. q. μύcτρον, 246, 15. 16. 18 *Orib.*

Μιτυληναῖοι 293, 21 *Poll.*

μνά *v. scr.* 207, 23. 24 *cet.*

μνᾶ **1.** ὄνομα cταθμοῦ 233, 22 *c. G. X.* 254, 6, cταθμοῦ τε καὶ νομίcματοc ὄνομα 282, 14 *Poll.*, μέγιcτον τοῦ ταλάντου μέροc 282, 9 *Poll.*; commemoratur 82 adn. 3 *Dieuch.* 83 adn. 3 *Diocl.* — **2.** omnis mina est 60ᵃ pars talenti: vide τάλαντον 4; habet 100 drachmas 214, 12. 19. 216, 13. 14 *Gal.* 276, 4 *Ep.* 294, 19 ss. *Poll.* 299, 26 *Diod.* (344, 13 *Suid.*). 307, 6. 330, 8 *Phot.* 336, 7. 18. 339, 21 *Suid.* 349, 4 *EM.*; vel etiam 25 stateres singulos 4 drachmarum 300, 10 *Al.* (II 143, 2 *Calv.*). — **3.** Ἀττικὴ μνᾶ vetusta, a Solone instituta, est 60ᵃ pars talenti 281, 13 *Poll.* 306, 25 (conf. τάλαντον 5); habet 100 drachmas 283,

μνᾶ ἑξαπλάσιος τῆς Πτολεμαϊκῆς (12), scil. pretio, 301, 13 *Al.* (conf. II 143, 23 *Calv.*). — **16.** Ῥοδία μνᾶ τῆς Πτολεμαϊκῆς (12) πενταπλάσιος, scil. pretio, 301, 11 *Al.* (conf. II 143, 23 *Calv.*). — **17.** δημοσία μνᾶ Syrorum, i. e. mina talenti popularis Antiochensis, fuit triplo maior quam Ptolemaica (12) 119 s. — **18.** μνᾶ talenti lignarii Alexandrini aestimata 15 unciis 121. 238, 15 *c. G. XII.* 257, 5. — **19.** incerta est μνᾶ, λίτραι δύο, 322, 5 *Hes.* — **20.** comparata cum auro μνᾶ ἀργυρίου (i. e. Attica vetusta) efficitur 5 aureis Atticis vel Daricis 307, 5. 311, 6 *Harp.* 328, 19 *Hes.* 335, 27 *Suid.* — **21.** ὁ χρυσοῦς στατὴρ μνᾶν ἠδύνατο (apud Aegyptios: an hoc loco de Siculis agitur?) 282, 21. 22 *Poll.* — **22.** notae minae 170. 207, 22 *vet. m.* 220, 18 *c. G. II.* 225, 19 *c. G. VI*ᵃ. 228, 1 *c. G. VI*ᵇ. 243, 21 *c. G. XVI.* 249, 11.

μνᾶ *v. scr.* pro ἡνίνα 208, 21. 250, 6. — μνᾶ μικρά, i. q. μύστρον μικρόν, 231, 24 *c. G. VIII.*

μναιαῖον 336, 5 *Suid.*

μνᾶς *pr. scr.* pro μνᾶ 254, 6. 9. 11. 256, 14. 15. 257, 5; *v. scr.* ad 266, 13.

μνασίον, μέτρον τι διμέδιμνον, 322, 7 *Hes.*

μνασίς, Cypriorum mensura, habet 10 modios singulos 17 sextariorum 261, 6. 8. 271, 12. 273, 29. 274, 1 *Ep.* (II 100, 19. 101, 1 *v. Lat.*); conf. M. Schmidt. ad Hesych. III p. 114. — μνασις ἡ μέδιμνος ex Latino *medium* derivatur 261, 4. 273, 26. 27 *Ep.*

μνέα *pr. scr.* pro ἡμίνα 244, 24 *Orib.* (conf. II 150).

μνῆστρον (i. q. μύστρον?) habet 3 stagia sive exagia 231, 6 *c. G. VIII.* 245, 7 *Orib.*

μόδη, Hebraica vox, 262, 9 *Ep.*

μόδιον, μέτρον τι, 339, 23 *Suid.*: vide μόδιος; praeterea forma neutri generis legitur 271, 15. 19. 272, 1, μόδια 190, 16 *Her. V.* 224, 13 *v. scr.* 262, 9. 12. 271, 15.

μόδιος **1.** modius Romanus, tertia pars pedis solidi sive quadrantalis Romani 59 adn. 1. 60. 198, 16 *Eucl.* 203, 23 *Her.*, sive 10ᵃ pars cubiti solidi 63. 204, 20 *Her.* habet 16 sextarios 60. 198, 16 *Eucl.* 203, 23. 205, 9 *Her.* 258, 14 π. μέτρ. (II 145, 19 *Calv.*). 278, 1 *Eus.*; idem cum Atticis mensuris sic comparatur: καλεῖται ἑκτεύς 258, 12 π. μέτρ. (II 145, 16 *Calv.*), est 6ᵃ pars medimni 225, 2 *c. G. V.* 246, 5 *Orib.* (secundum emendatam scripturam quam in adnotatione dedi), habet 2 ἡμίεκτα 139. 258, 13 π. μέτρ. (II 145, 16 *Calv.*). — **2.** idem dicitur Ἰταλικὸς μόδιος 92. 209, 8 *Gal.* 279, 11 *Ios.* 325, 4 *Hes.* II 145, 15 *Calv.* eique tribuuntur 8 choenices (Atticae) 224, 14 *c. G. V.* 245, 29 *Orib.*; tales Ἰταλικοὶ μόδιοι $13^1/_2$ vel 13 tribuuntur cubito solido, quae ratio repugnat legitimae illi quam sub 1 attuli, 63 s. 204, 20 *Her.* — **3.** alia mensura est Ἰταλικὸς σίτου μόδιος 204, 4. 6. 7. 8 *Her.*, qui 24 sextarios habuit

(sive 4ª pars magni mystri 2) sive dimidia pars cyathi 91. 223, 1 *c. G. IV.* 246, 18 *Orib.* 256, 23; pendit 6 drachmas olei cet. 224, 3 *c. G. IV.* 239, 14 *c. G. XIII.* 247, 19 *Orib.* — **4.** aliud μέγα μύςτρον est 16ª pars cotylae 127. 236, 3 *c. G. X.* — **5.** simile μέγα μύςτρον est 18ª pars cotylae penditque 3¹/₃ drachmas 134 adn. 1. 243, 1. 2 *c. G. XV.* 252, 9. 10. — **6.** τὸ μικρότερον μύςτρον (oppositum magno mystro 4) est 22ª pars cotylae 127. 236, 4 *c. G. X*; eadem mensura est illa quae δικαιότατον μύςτρον vocatur et 8 scripulis definitur 134 adn. 1. 243, 5 *c. G. XV.* 252, 12 (proprie talia mystra 22¹/₂ in cotylam incurrunt). — **7.** aliud μικρὸν μύςτρον est 24ª pars cotylae (sive 12ª pars magni mystri 1) sive 4ª pars cyathi 99. 134 adn. 1. 229, 3 *c. G. VII.* 243, 3. 4 *c. G. XV.* 252, 10. 11; pendit 2¹/₂ drachmas 243, 4 *c. G. XV.* 252, 11; habet 2 κοχλιάρια 99. 229, 2 *c. G. VII*; eadem mensura μύςτρον simpliciter vocatur pertinetque ad cotylam hippiatricam (κοτύλη 10), est 4ª pars cyathi habetque item 2 κοχλιάρια 130. 238, 2. 3. 13 *c. G. XII.* 257, 3; pondus autem diversum affertur, nam ut illius hippiatricae cotylae 12 unciae sunt, sic huic mystro dimidia uncia tribuitur 238, 6. 11 *c. G. XII.* 257, 2, quae aestimatio redit 277, 2 *Eus.* et 231, 25 *c. G. VIII.* 250, 5 (his duobus locis dimidia uncia significatur tribus exagiis); eadem denique mensura est μύςτριον, ubi vide. — **8.** notae mystri 170. 221, 1 *c. G. II.* 228, 2 *c. G. VI*ᵇ.

μύςτρος, i. q. μύςτριον, 258, 7 π. μέτρ. (Calvus II 145, 4 legit μύςτρον).

Μωυςῆς 342, 14 *Suid.*

Νάξιοι nummos invenisse dicuntur 293, 19 *Poll.*

νέβελ, εἶδος μέτρου Ἑβραϊκοῦ, 339, 25 *Suid.*; νέβελ οἴνου 260, 4 *Ep.*, habet 150 sextarios 253, 14. 263, 11 *Ep.* (hinc corrigenda versio Latina II 102, 4). 277, 7 *Eus.*; idem aestimatur 300 libris (i. e. cotylis) 257, 12 (unde corrigenda corrupta scriptura 252, 21 νεφέλην in νέβελ οἴνου). — aliter νέβελ ξέςται κδ´ (an legendum χόες κδ´?) 275, 19 *Ep.*

Νείλου ἀνάβαςις et ἀπόβαςις 30. 31. 181, 2 ss. *Her. I.*

νεφέλη *pr. scr.* 252, 21: vide νέβελ.

νηςιωτικὴ μνᾶ 301, 13 *Al.*

Νίκανδρος ὁ Θυατειρηνός 311, 26 *Harp.*

νομιμοδόκη *v. scr.* 329, 23.

νόμιςμα **1.** moneta omnino 142 adn. 2. 265, 6. 267, 12. 269, 16. 270, 18. 19. 275, 1 *Ep.* 282, 14. 283, 2. 284, 1 cet. *Poll.*; περὶ νομιςμάτων 280, 9, νομιςμάτων κατάλογος 294, 1, ὁ ἐπὶ τῷ νομίςματι λόγος 293, 14, ὁ περὶ τῶν νομιςμάτων λόγος 294, 26 *Poll.* — νόμιςμα ἀργύριον 307, 5. — νόμιςμα, τὸ κόμμα τοῦ τετυπωμένου χαλκοῦ 340, 3 *Suid.* — Αἰγιναῖον νόμιςμα 312, 17 *Hes.* — **2.** solidus Constantinianus, eodem pondere est ac δηνάριον 253, 13 (conf. 98);

350, 16 *EM.*; derivatur ex *sex* vel *sextus* 279, 6 *Ios.* 279, 17. 350, 18 *EM.*; commemoratur 76. 77 adn. 5 *Diosc.* 82 adn. 3 *Archig.* 216, 23 *Gal.* 260, 7. 261, 2. 23. 262, 8. 18. 22 cet. *Ep.* — **2.** est 6ª pars congii, 48ª amphorae: vide ἀμφορεύς, κεράμιον, χοῦς; capit olei 18 uncias, vini 20 cet. 223, 26. 224, 9 *c. G. IV.* 239, 11 *c. G. XIII.* 240, 20. 241, 13. 242, 1 *c. G. XIV.* 247, 11 *Orib.* 250, 13. 251, 2. 16; inde breviter, olei appellatione omissa, sextario tribuitur 1½ libra 208, 11 *vet. m.* (conf. 68 s.). 222, 10 *c. G. IV.* 230, 20 *c. G. VIII.* 244, 19. 246, 12 *Orib.* — **3.** idem dicitur Ἰταλικὸς ξέστης et definitur *a*) 16ª parte modii 59 adn. 1. 60. 198, 16 *Eucl.* 203, 23. 205, 9 *Her.* — *b*) 48ª parte amphorae Romanae sive pedis cubici 60. 202, 23. 203, 22 *Her.* — *c*) 1⅔ libra vini 208, 18 *vet. m.* (59 adn. 1), vel 1½ libra olei 68 s. 208, 15 *vet. m.* 233, 14 coll. II 149 s. — *d*) pondus eius et mensura ab Oribasio definita 224, 7 *c. G. IV.* 247, 21 *Orib.* — **4.** habet 2 ἡμίξεστα sive heminas 224, 17 *c. G. V.* 246, 1 *Orib.*, vel 2 cotylas 127. 139. 208, 7. 27 *vet. m.* 222, 9 *c. G. IV.* 229, 7 *c. G. VII.* 233, 3 *c. G. IX.* 235, 18 *c. G. X.* 238, 23 *c. G. XIII.* 242, 19 *c. G. XV.* 258, 5 π. μέτρ. (II 144, 28 *Calv.*). 263, 19. 20 *Ep.*; conf. κοτύλη 3. — **5.** habet 2 λίτρας (scil. μετρικάς): vide λίτρα 4. — **6.** a Galeno appellatur ξέστης Ῥωμαϊκός 211, 2. 7. 13; sed falso definitur 20 unciis metricis 211, 9. 10, nec vero rectius ab aliis 18 unciis metricis 211, 13, quae debuerunt esse 20 unciae vini et 18 unciae olei, utraeque σταθμικαί; inde orta est alia falsa aestimatio ex qua sextario 120 σταθμοῦ ὁλκαί sive δραχμαί tribuuntur (conf. κοτύλη 5) 73. 208, 27 *vet. m.* 233, 12 *c. G. IX.* 235, 19 *c. G. X.* 242, 20 *c. G. XV.* — **7.** aequalis Romano est Ἀλεξανδρινὸς ξέστης, qui definitur 2 libris olei 264, 1 *Ep.* (II 103, 6 *v. Lat.*), commemoratur 264, 15 *Ep.* (II 106, 5 *v. Lat.*); idem Ἀλεξανδρείτης ξέστης sive ἰνίον vocatur et 2 cotylis sive 120 drachmis definitur 256, 3. 4. 5. — **8.** incerti sunt ξέσται ὑργοί et ξέστης ξηρός 61. 205, 13 *Her.*; ὑργοῦ ξέσται 15 comparantur cum 1½ modio (Romano) sive 25 libris 342, 12 *Suid.* — **9.** ξέστης ὁ Ἑλληνικός est idem ac Romanus; falso derivatur a ξέεσθαι 271, 5 *Ep.* — **10.** ξέστης (ἔχει) κοχλυάρια β′, αἵτινες καὶ τριβλία λέγονται 246, 11 *Orib.* — **11.** notae sextarii 169. 170. 207, 21 *vet. m.* 221, 4. 7 *c. G. II.* 226, 13 *c. G. VI*ª. 228, 6. 7 *c. G. VI*ᵇ. 249, 13. 252, 20. 21. 22. 23. 24.

ξεστιαῖον μέτρον 211, 8 *Gal.*

ξεστίον, μέτρον ἐπὶ ὑγρῶν, 340, 10 *Suid.*, i. q. ξέστης, 246, 1. 5 *Orib.*

ξηρός ξέστης: vide ξέστης 8. — ξηρῶν μέτρα: vide μέτρον 2.

ξηροχείμαρρος 190, 11 *Her. V.*

ὀβολοί, οὓς φόλλεις καλοῦμεν, 338, 2. 240, 17 *Suid.* — **12.** corruptus est locus 274, 17 *Ep.*, ubi oboli, Romani ponderis, definitio restituenda esse videtur. — **13.** notae oboli 171. 207, 10 *vet. m.* (conf. 66). 220. 1 *c. G. II.* 226, 10 *c. G. VI*ᵃ. 227, 10 *c. G. VI*ᵇ. 244, 8 *c. G. XVI.* 249, 17; de notis 2 obolorum vide διώβολον.

ὀβολοστατεῖν 351, 7 *EM.*

ὀβολοστάτης 351, 3. 5. 353, 8 *EM.*

ὀγγία 274, 18: vide οὐγγία.

ὀγδόα, ἡμιχοίνικον, 322, 19 *Hes.*

ὀγκία, uncia Dorica Siculorum dialecto, 329, 17. 330, 18 *Phot.*

ὀδελός, i. e. ὀβολός, 76 *Nic.*

ὀδολκαί, ὀβολοί, 322, 20 *Hes.*

οἰνηρὸν μέτρον 337, 27 *Suid.*

οἶνος. vini pondere mensurae exiguntur 223, 22 ss. 224, 9 *c. G. IV.* 229, 10 ss. *c. G. VII.* 239, 8 ss. *c. G. XIII.* 240, 15 ss. *c. G. XIV.* 247, 8 ss. *Orib.* 259, 1 π. μέτρ.; conf. *vinum.* — pondus eius comparatur cum pondere mellis et olei 223, 7. 15 *c. G. IV.* 229, 10. 18 ss. *c. G. VII.* 246. 23. 25. 247, 1 *Orib.* 277, 10 *Eus.*

οἰφί legisse videtur interpres Epiphanii II 101, 10: vide ὑφή.

οἶφιν, μέτρον τετραχοίνικον Αἰγύπτιον, 322, 21 *Hes.*; conf. ὑφή.

ὁλκή. **1.** significat omnino pondus 326, 15 *Hes.* 331, 21 *Phot.* cet.; ὁλκή, δύναμις, ῥοπή cet., 322, 22 *Hes.* 330, 19 *Phot.* 340, 23 *Suid.*; sic ὁλκὴ νομίσματος 316, 23 *Hes.*, ὁλκὴ ταλάντου 290, 20 *Poll.*, δραχμὴ ὁλκήν vel ὁλκῇ vel ὁλκὴ δραχμῆς 68 adn. 6. 74 extr. 75 adn. 2. 76 adn. 5, τριώβολον ὁλκήν 75 adn. 2, ὁλκῆς ὀβολός ibid., ἑξάγιον ὁλκήν 313, 22 *Hes.* — **2.** ὁλκὴ ἡ συνωνύμως δραχμὴ προσαγορευομένη 207, 15 *vet. m.* (conf. 68 cum adn. 6), vel ὁλκὴ ἡ καὶ δραχμὴ συνωνύμως καλουμένη 226, 15 *c. G. VI*ᵃ, et similiter aliis quoque locis plurimis hae duae voces synonymae esse dicuntur: 89. 107. 221, 18. 20 *c. G. III.* 232, 13 *c. G. IX.* 240, 7 *c. G. XIV.* 248, 4 *Orib.* 248, 17. 265, 19. 268, 16. 274, 16 *Ep.* (II 104, 15 *v. Lat.*). 300, 11 *Al.* (II 143, 3 *Calv.*); conf. etiam 75 *Hipp.* 76 *Diosc.* 82 adn. 3 *Archig.* 250, 24 cet., et vide δραχμή 11. — **3.** Ἀττικὴ ὁλκή appellatur vetusta Attica drachma 208, 1 *vet. m.* (conf. 67), eique 6 oboli tribuuntur 208, 3. — **4.** item drachma Ptolemaica, quae parte sesquioctava unciae Romanae aestimata est (conf. δραχμή 10), 121. 238, 15. 16 *c. G. XII.* — **5.** item denarius Romanus, septima unciae pars, 67. 208, 1 *vet. m.* — **6.** vulgo ὁλκή est denarius Neronianus, eaque definitur 8ᵃ unciae parte sive 3 scripulis sive 18 siliquis 147. 209, 18 *Gal.* 231, 18 *c. G. VIII.* 240, 7. 12 *c. G. XIV.* 245, 20 *Orib.* 248, 22.

199, 9 π. π. μ. 201, 24 *Const.* — **3.** orgyia Ptolemaica sive Philetaerea habet 4 cubitos, 6 pedes Philetaereos, $7^1/_5$ pedes Romanos 183, 1 *Her. I*; conf. 28. 29. — **4.** orgyia recentior in Aegypto a Romanis instituta habuit $9^1/_4$ cπιθαμὰc βαcιλικάc (i. e. Romanas) sive 27 palmos et ἀντίχειρον, i. e. $27^3/_4$ palmos cet. 38 s. 189, 8 ss. *Her. V*; eadem usitata in imperio Byzantino, ubi vocata est βαcιλική II 148 *Ped.*, eique perinde tribuuntur 27 παλαιcταί et κόνδυλοc, i. e. ἡ τοῦ ἀντίχειροc ἔκταcιc sive 3 digiti, II 147 extr. 148 vs. 2 *Ped.*, unde et explicandum et emendandum est fragmentum de orgyia 192, 3 ss. (conf. 46); quod vero eandem Pediasimus habere dicit cπιθαμὰc κοινὰc ἕνδεκα II 147 atque inde eam appellat ἑνδεκαcπίθαμον II 148 vs. 6. 17, hae sunt spithamae novi cuiusdam cubiti ab ea ipsa orgyia derivati: cum enim ex antiqua ratione omnis orgyia habuerit 4 cubitos, cubitus autem tum fuerit bipedalis sive 32 digitorum, spithama denique manserit 12 digitorum, haec Byzantina orgyia suas (sive κοινὰc) cπιθαμάc habuit $10^2/_3$, vel numero rotundo 11, sicut scribit Pediasimus (conf. Letronnii verba I 58 citata; sed is in eo fallitur quod aliam fuisse dicit ἑνδεκαcπίθαμον, aliam $27^3/_4$ palmorum orgyiam). — **5.** orgyia quaedam minor priore II 148 vs. 7. 16 *Ped.*, quae forsitan habuerit 6 pedes Romanos sive 3 cubitos bipedales; nam sic Hesychius 323, 1: (ὀργυιὰ) καὶ πήχειc τρεῖc. — **6.** cognata orgyiae Aegyptiae recentiori (4) fuisse videtur οὐργία Iuliani Ascalonitae, cui tribuuntur $9^1/_3$ spithamae 201, 6; eadem vocatur οὐργία γεωμετρική 201, 9, eique opponitur ἁπλῆ 201, 20. 21 (ita ut 100 orgyiae geom. efficiant 112 simplices); conf. 55. — **7.** ὀργυιά tabulae Her. VII habet $2^1/_4$ cubitos, $4^1/_2$ pedes cet. 193, 10. 194, 5. 195, 17 *Her. VII.* 197, 1 *Her. VIII.* — **8.** ὀργυιὰ τετράγωνοc (Ptolemaica sive Philetaerea) habet 36 ped. quadr. 185, 21 *Her. II.* — **9.** orgyia Aegyptia recentior (4) quadrata est 5^a pars librae, 200^a pars modii satorii 39. 40. 190, 17 ss. 191, 1 ss. (conf. 39 ad. 2). II 147 *Ped.*

ὀργυιαῖον μέτρον 326, 24 *Hes.* — ὀργυιαῖοc ὁ μέγαc 341, 2 *Suid.*

Ὀρειβάcιοc κατὰ Ἀδαμαντίου 224, 7 *c. G. IV.* 247, 20 *Orib.* — περὶ μέτρων καὶ cταθμῶν Ὀριβαcίου 244, 11; ἰατρικὸν Ὀριβαcίου 244, 13 *Orib.*

ὀρθόδωρον, mensura corporis, 179, 6 *Poll.* 323, 3 *Hes.*; habet 11 digitos 180, 2 *Greav.*; ab aliis comparatum cum spithama 323, 4 *Hes.*

ὀρόβιον ponderis instar usurpatum 77 adn. 9 *Diosc.*

ὄροβοc, mensura, 243, 13 *c. G. XV* (conf. 134 adn. 1. 2 extr.). 252, 16.

ὀρτόβ, i. e. ἀρτάβη, praef. I p. xvi. 272, 15 *Ep.*

πεντάςχοινον, ςτάδιον, 324, 5 *Hes.*
πενταχοίνικον, mensura, 206, 6 *Poll.*
πεντέπηχυ 330, 29 *Phot.*
πεντέχαλκον 288, 3. 7 *Poll.* 330, 29 *Phot.*
πεντηκοντάδραχμον Cyrenensium 284, 1 *Poll.*
πεντηκονταταλαντία 280, 17 *Poll.*
πεντηκοντόγυος 310, 10 *Ap.* 315, 11. 324, 6 *Hes.* 348, 5 *EM.*
πεντόγκιον praef. I p. xx. 293, 2; πεντόγκιον ἀργύριον 292, 24 *Poll.*
πεντώβολον 341, 12. 14 *Suid.*
περίοδος, μέτρον τι τῶν μετάλλων, 324, 8 *Hes.* (conf. Poll. 7, 99).
περιοριςμοὶ τῶν προαςτείων 190, 8 (conf. 190, 1) *Her. V.*
Πέρςαι 352, 4. 353, 19 *EM.*
Πέρςης in nummis Thasiorum 293, 25 *Poll.*
Περςικὴ ςχοῖνος 193, 15 *Her. VII.* — Περςικὸν μέτρον vocatur ἀρτάβη 347, 23 *EM.*, ἀχάνη 314, 5 *Hes.* 334, 22 *Suid.*, παραςάγγης (vide hanc vocem), ςχοῖνος 353, 19 *EM.* — Περςικὸν νόμιςμα 293, 7 *Poll.*
περτικά, i. e. pertica, graece ἄκαινα, 184, 20 *Her. II.*
Πήγαςος in Corinthiorum nummis 290, 11 *Poll.*
πηλικότης μέτρων 198, 20 π. π. μ.
πῆχυς **1.** mensura corporis 179, 11 *Poll.* 341, 16 *Suid.* 352, 13 *EM.* — **2.** mensura porrecta, habet 1½ pedem 186, 7 *Her. III.* 187, 7 *Her. IV.* 197, 22 *Eucl.* 199, 3 π. π. μ. 201, 2 *Jul.* 275, 15 *Ep.* 324, 9 *Hes.* 341, 17. 342, 23 *Suid.*, sive 24 digitos (sive 6 palmos) 180, 4 *Greav.* 180, 9 *Did.* 182, 17 *Her. I.* 184, 21 *Her. II.* 186, 7 *Her. III.* — **3.** βαςιλικὸς πῆχυς, cubitus antiquus Aegyptiorum, a Ptolemaeis regibus servatus 25. 29. 180, 15. 17 *Did.*; idem simpliciter πῆχυς vocatur 181, 9. 182, 4. 17 cet. *Her. I*; habet 1½ pedem Ptolemaicum sive 1⁴/₅ ped. Roman. 180, 10. 15 ss. *Did.* — **4.** βαςιλήιος πῆχυς Persarum apud Herodotum 25. — **5.** λιθικὸς πῆχυς 37. 45. 46. 187, 8 *Her. IV.* 189, 4 *Her. V.* — **6.** ξυλοπριςτικὸς πῆχυς 33. 45. 46. 182, 18 *Her. I* sive ὁ τοῦ πριςτικοῦ ξύλου 189, 6 *Her. V.* — **7.** cubitus bipedalis 42 s. 188, 15 *Her. V.* 193, 10. 194, 1. 195, 15 *Her. VII.* 196, 25 *Her. VIII.* — **8.** alius quidam cubitus bipedalis in imperio Byzantino derivatus esse videtur ex orgyia Aegyptia recentiore, ad quem cubitum pertinent κοιναὶ ςπιθαμαί Pediasimi: vide ὀργυιά 4. — **9.** εὐθυμετρικὸς πῆχυς opponitur quadrato et solido cubito, ac sic appellatur et sesquipedalis 187, 7 *Her. IV* et bipedalis 196, 14. — **10.** πῆχυς ςτερεός ex ratione sesquipedalis cubiti explicatur 185, 17 *Her. II* (eodem loco excidit πῆχυς τετράγωνος cet.); item ἐπίπεδος et ςτερεός

Ποντικοί 264, 13. 16. 269, 25 *Ep.* (II 106, 6 *v. Lat.*).

Ποντικὸν μέτρον 269, 21 *Ep.* — Ποντικὸν κάρυον, Ποντικὸς κύπρος: vide haec vocabula.

Πορφύριος 155. 299, 11. 18.

Ποσείδιππος 298, 8 *Poll.*

ποστημόριον 262, 18. *v. scr.* ad 272, 8 *Ep.* (II 101, 12 *v. Lat.*).

ποτήρ, μέτρον, 324, 17 *Hes.*

πούς **1.** omnino mensura Graeca, habet 16 digitos sive 4 palmos 180, 3 *Greav.* 182, 14 *Her. I.* 184, 13. 20 *Her. II.* 186, 6 *Her. III.* 187, 6 *Her. IV.* 188, 13 *Her. V.* 193, 10. 23. 195, 14 *Her. VII.* 197, 14. 20 *Eucl.* 199, 1 π. π. μ. 341, 18. 342, 3. 23 *Suid.*, sive $1^1/_3$ σπιθαμήν· 188, 13 *Her. V.* 193, 23 *Her. VII.* 196, 24 *Her. VIII.* 198, 25 π. π. μ. — **2.** βασιλικὸς πούς in Aegypto, i. e. Ptolemaicus, 182, 13 *Her. I*, idem Πτολομαϊκός 180, 10. 11. 15 *Did.* (conf. 29), idem Φιλεταίρειος 24. 182, 13. 183, 1. 3 cet. *Her. I;* comparatur cum pede Romano 180, 10 *Did.* — **3.** Ῥωμαϊκὸς πούς 26. 180, 10. 17 *Did.*, idem Ἰταλικός 21 adn. 6. 26. 182, 15. 183, 2. 4 cet. *Her. I;* habet $3^1/_3$ palmos Ptolemaicos 180, 13 *Did.*, $13^1/_3$ digitos Ptolemaicos 182, 15 *Her. I;* Romanis pedibus definiuntur mensurae Ptolemaicae 180, 10. 17 *Did.* 182, 2. 4. 6. 8. 13. 17. 20. 184, 3 *Her. I.* — **4.** πόδες γεϊκοί: vide γεϊκοί. — **5.** εὐθυμετρικὸς πούς opponitur pedi quadrato et cubico 196, 8. 198, 8. 9 *Eucl.* — **6.** τετράγωνος πούς definitur suis unciis et digitis 185, 14 *Her. II*, item ἐπίπεδος πούς explicatur 198, 8. 11 *Eucl.* definiturque palmis et digitis 196, 10. — **7.** στερεὸς πούς explicatur 198, 9. 13 *Eucl.*, definitur suis unciis et digitis 185, 15 *Her. II*, item palmis et digitis 196, 12. — **8.** στερεὸς πούς Romanus capit amphoram (κεράμιον, ἀμφορέα, ἀμφορίσκον) 59. adn. 1. 60. 198, 15 *Eucl.* 202, 22. 203, 10. 21. 205, 8 *Her.*, sive 3 modios 198, 16 *Eucl.* 203, 22 s. 205, 5. 8 *Her.*, sive 48 sextarios 203, 22 *Her.*

προῦχος, ξέστης, 324, 18 et

πρόχοος, ξέστης, μέτρον, 324, 19 *Hes.*; conf. πρόχους.

πρόχος, mensura 12 sextariorum, 276, 24 *Eus.*, eadem igitur ac βρόχος 257, 25 π. μέτρ., quo loco Calvus (II 144, 21) πρόχος legisse videtur; sed diversus videtur fuisse πρόχοος sive πρόχους.

πρόχους, ξέστης, τὸ μέτρον, 331, 9 *Phot.* 342, 4 *Suid.* (conf. ad 324, 18).

Πτολεμαϊκὴ μνᾶ: vide μνᾶ 10. 12. — Πτολεμαϊκὸν νόμισμα 294, 3 *Poll.* — Πτολεμαϊκὸν τάλαντον: vide τάλαντον 6. 12.

Πτολομαϊκὸς μέδιμνος, πούς: vide μέδιμνος 4, πούς 2.

Πυγμαῖοι 310, 15 *Ap.* 352, 15. 19 *EM.*

πυγμή, mensura corporis, 179, 12 s. *Poll.*, habet 18

dium Hebraicum 261, 17. 18. 271, 18 *Ep.* (II 101, 5. 6 *v. Lat.*); sed dicitur etiam simpliciter μόδιος 252, 25, quod inde factum esse videtur, quia perinde ac κόρος Hebraicus 30 modios (Hebraicos), sic κόρος ὁ Φοινικικός 30 σάτα habuit: vide κόρος. — **2.** idem definitur $1^1/_2$ modio Romano sive 24 sextariis 139 adn. 4. 258, 22 π. μέτρ. (II 145, 29 *Calv.*). 277, 19. 21 *Eus.* 279, 11 (coll. adn.) *Ios.* 342, 12 *Suid.*; conf. Christ. II p. 150 et in Fleckeiseni annal. a. 1865 p. 455. 457. — **3.** aliter σάτον habere dicitur 56 sextarios 263, 12 *Ep.* (ubi forsitan κϛʹ legendum sit: conf. II 151). — **4.** κόλλαθον, quod est 25 sextariorum, dicitur τὸ ἥμισυ τοῦ ὑγροῦ σάτου 264, 21 *Ep.* (*sati in liquidis* II 106, 14 *v. Lat.*), ubi nescio an βάτου legendum sit; conf. σάτον ἢ βάδος 146 *Ep.* — **5.** aliud quoddam σάτον habuisse fertur $3^1/_3$ γόμορ singula 13 sextariorum, i. e. $43^1/_3$ sextarios, sive 16 σίκλους (?) 275, 21. 23 *Ep.* — **6.** σάτον, agrorum mensura: vide σατίβα.

σάτος, i. q. σαΐτης, II 103, 9 *v. Lat.* — σάτος pro σάτον dici negat Epiphanius 261, 16; tamen *satus* habet versio Latina II 101, 5.

σάτων, μόδιος γέμων cet., 325, 4 *Hes.*: vide σάτον 1. 2.

σαφιθά habet 22 sextarios 277, 11 *Eus.*; conf. σαβιθά.

σαῶ εἴρηται τὸ ὑπέρχυμα 271, 18 *Ep.*

σεκέλ. σίκλον ἀπὸ τῆς σεκὲλ Ἑβραΐδος 268, 5 *Ep.*

σεμιδάλεως μέτρον ποιοῦν ἀρτάβην μίαν 257, 11 (252, 21). — mensura Hebraica, 260, 3. 262, 1; capit gomor 263, 4. 272, 18. 19. 21 *Ep.* (conf. II 101, 19. 21).

σεμιδάλην μέτρον 252, 21, qui locus corruptus secundum similem 257, 11 corrigendus est: vide σεμιδάλεως.

σήματα (i. e. notae) δηλοῦντα μέτρα καὶ σταθμούς 207, 7 *vet. m.*

σημεῖα καὶ χαρακτῆρες ponderum 225, 10. 14 *c. G. VI*[a]. — περὶ σημείων τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν 243, 16 *c. G. XVI*; conf. 243, 18.

σημεῖον, lapis miliarius in Romanorum viis, 200, 4. 6 π. π. μ.

σημόδιουμ II 86, 19. 27 *Didym.*

σήσκουας (σησκουάς), i. e. sesquias, 308, 2 *gl. n.* II 86, 19. 23. 25 *Didym.*

σηστέρτιουμ, σηστέρτια II 86, 18. 21 *Didym.*: v. *sestertius*.

σίγλον 325, 6: vide σίγλος.

σίγλος, ὄνομα βαρβαρικοῦ νομίσματος, 293, 4 *Poll.*, νόμισμα Περσικόν, aestimatur 8 obolis Atticis, secundum alios 2 drachmis Atticis 325, 6. 8 *Hes.*; conf. σίκλος 2.

σιδάρεος, Byzantiorum nummulus, 291, 10. 12. 15 *Poll.*; conf. 325, 10. 11 *Hes.*

σιδάριος, χαλκεύς (an χαλκοῦς?), 325, 14 *Hes.*

σιδηροῦν νόμισμα Lacedaemoniorum 291, 16 *Poll.*; σιδηροῦν νομισμάτιον Byzantiorum 325, 12 *Hes.*

Cκόπας, Αἰτωλῶν cτρατηγός, 336, 1 *Suid.*

cκούτλωcιc 26 adn. 6. 32. 181, 22 *Her. I.* II 147.

cκροπλ (sic), nota 5 siliquarum, 135 (immo 6 siliquarum, quoniam sine dubio scripulum significatur).

cκρόπουλον ἔχει τουρνέcιον α' 245, 26 *Orib.*

cμιρεύc vel cμηρεύc, μέτρον οἰνικόν cet., 325, 17 *Hes.*

cόλιδοι, νομίcματα, 308, 4 *gl. n.*

cολοιτύποc, χαλκόc τιc ἐν Κύπρῳ, 325, 19 *Hes.*

cόccoc, cταδιαῖον διάcτημα, 325, 21 *Hes.*

Cοφοκλῆc 168. 329, 21 (331, 12: v. adn.) *Phot.* 352, 5 *EM.*

cπάδιον, τὸ cτάδιον, 325, 22 *Hes.*

cπιθαμή **1.** mensura corporis 179, 8 *Poll.* 325, 23 *Hes.* 331, 13 *Phot.* adn. ad 351, 20; de vocis origine quaeritur 351, 22 *EM.* — **2.** mensura porrecta, habet 3 palmos sive 12 digitos 180, 2 *Greav.* 182, 4. 12 *Her. I.* 184, 13. 19 *Her. II.* 188, 11 *Her. V.* (192, 18 *Her. VI*). 193, 10. 21. 195, 13 *Her. VII.* 196, 23 *Her. VIII.* 197, 14. 18 *Eucl.* 198, 23 π. π. μ. 351, 18 *EM.*; quae quidem ratio valet et ad vulgarem Graecorum Romanorumque spithamam et ad Ptolemaicam sive Philetaeream et ad Asiaticam. — **3.** cπιθαμὴ βαcιλική, i. e. Romana, 38. 39. 44. 46. 189, 9 *Her. V*; eadem intellegitur 192, 3. — **4.** cπιθαμὴ κοινή Byzantina habuit 12 digitos eius cubiti bipedalis qui derivatus est ex orgyia Aegyptia recentiore; unde haec orgyia habuit tales spithamas $10^2/_3$ vel rotundo numero 11: vide ὀργυιά 4. — **5.** cπιθαμὴ τετράγωνοc habet 144 digitos quadr. cet. 185, 11 *Her. II*; cπ. cτερεά 1728 digit. cubic. cet. 185, 12 *Her. II.*

cπόριμοc (cποrίμη) γῆ 58. 189, 8. 18 *Her. V.* II 148 *Ped.* — cπόριμοc μόδιοc: vide μόδιοc 6.

cτάγιον, i. e. exagium, pondus Constantinianum 97 s. 228, 20. 229, 1. 22. 25 ss. *c. G. VII*; ἔχει ἐξάγιον α' 245, 5. 11 *Orib.*, sive 24 siliquas 231, 15 *c. G. VIII.* 245, 16 *Orib.*

cταδιαῖον διάcτημα 325, 21 *Hes.*

cτάδιον (cτάδιοc) **1.** proprie curriculum 200, 10 π. π. μ. 331, 16 *Phot.* 342, 16 *Suid.*, a Danao primum constitutum 352, 25 ss. *EM.* (conf. *stadium*); μέτρον ὁδοῦ, παρὰ ἵcταcθαι τὸν ὁδεύοντα 164 adn. 6. — **2.** omne stadium habet sua plethra 6 sive orgyias 100 sive cubitos 400 sive pedes 600 cet. 183, 16 *Her. I.* 185, 6 *Her. II.* 186, 20 *Her. III.* 197, 15. 198, 3 *Eucl.* 199, 21 π. π. μ. 201, 11 *Iul.* 201, 25 *Const.* 331, 7 *Phot.* 339, 19. 341, 23. 342, 2. 21 *Suid.* — **3.** cτάδιον Ptolemaicum sive Philetaereum 29. 183, 16 *Her. I.* 185, 6 *Her. II.* 186, 20 *Her. III.* 192, 19. 24 *Her. VI* (conf. 47). 197, 15. 198, 3 *Eucl.* 201, 25 *Const.* (conf. 57); μέροc τι τοῦ λεγομένου μιλίου 331, 16 *Phot.* 342, 16 *Suid.*: vide μίλιον 2. — **4.** cτάδιον Asiaticum

sed idem a Romanis uno denario aestimatus 97. 122 s. 160. 228, 21. 22 *c. G. VII*. 235, 3 *c. G. X*. 237, 13 *c. G. XI*. 255, 12. 300, 11 *Al.* (II 143, 3 *Calv.*). — **8.** στατήρ Hebraicus (conf. cίκλος 3), pondere dimidiae unciae, 253, 8. 265, 12. 13. 16. 266, 14. 267, 23. 268, 1. 274, 26 *Ep.* (II 104, 9 *v. Lat.*). 278, 14. 20 *Eus.* 304, 15. 305, 11. 16; habet 2 didrachma 253, 9. 265, 13. 268, 1. 9. 276, 6 *Ep.* (II 104, 9 *v. Lat.*), sive 2 siclos 270, 15 *Ep.* 305, 16 (conf. cίκλος 5). — **9.** στατὴρ ἐπὶ ἀργύρου habet 20 obolos 304, 15; significatur igitur hoc loco siclus Hebraeorum vulgaris: vide cίκλος 5. — **10.** incertum στατήρ, τὸ ἑξάγιον, 331, 19 *Phot.* 343, 4 *Suid.* (significari videtur omnino pondus ac ponderatio).

cτατηριαῖος 283, 18. 20 *Poll.*

cτατιαῖον, τὸ πεντάμνουν, 326, 7 *Hes.*; conf. cτάτος.

cτάτος, πέντε μναῖ, 326, 9 *Hes.*

cτέαρ heminae infusum quantum pendeat 208, 21 *vet. m.* (conf. 70).

cτενόμηκες ἀγγεῖον 275, 2 *Ep.*

cτερεὰ παλαιcτή, cπιθαμή, cτερεὸc παλαιcτήc, πῆχυc, πούc: vide παλαιcτή extr., πῆχυc 10, πούc 7. 8, cπιθαμή 5.

Cτράβων 55. 201, 13 *Iul.*

Cτράττιc 206, 14. 291, 12 *Poll.*

cτροφίολοι 26 adn. 7. 32. 182, 1 *Her. I.*

cύμβολα, cημεῖα, μέτρα, 331, 25 *Phot.*, 343, 9 *Suid.* — cύμβολον, βραχὺ νόμιcμα ἢ ἡμίτομον νομίcματοc, 288, 8. 11. 13. 17. 21. 25 *Poll.*

Cυρακούcιοι 291, 19 *Poll.* 317, 24 *Hes.*

Cυριακὸν ὄνομα cαβιθά 264, 6 *Ep.* (II 103, 11 *v. Lat.*).

Cύροι 262, 11. 264, 21 *Ep.* 294, 12 *Poll.*; ὁ κατὰ Cύρουc μετρητήc 124. 236, 17 *c. G. X*; conf. μετρητήc 5.

cυcταθμία 225, 10. 18 *c. G. VI*ᵃ.

cχοινίον, funiculus mensorius, 192, 9; mensura Aegyptia 31. 181, 9 *Her. I*; cχοινίον δεκαόργυιον 28 adn. 4. 39. 189, 16. 190, 3. 7. 12 *Her. V*; cχοινίον δωδεκαόργυιον 190, 2. 5. 9 *Her. V.*

cχοίνιcμα, μέτρον ὁδοῦ, 326, 10 *Hes.*, μέτρου μέροc 331, 26 *Phot.* 343, 10 *Suid.*; cχοινίcματα, τὰ μετρούμενα τῶν χωρίων, 353, 24 *EM.*

cχοῖνοc, μέτρον γεωμετρικόν, 332, 1 *Phot.* 343, 13 *Suid.* 353, 17 *EM.*; mensura Aegyptia, habet 4 milia Philetaerea 184, 4 *Her. I.* 193, 3 *Her. VI*; eadem mensura esse videtur Ἑλληνικὴ cχοῖνοc 193, 15 *Her. VII*; conf. *schoenus.* — cχοῖνοc, μέτρον Περcικόν, 253, 19 *EM.*, unde Περcικὴ cχοῖνοc 193, 15 *Her. VII*; significatur παραcάγγηc, ubi vide.

cωκάριον δεκαόργυιον 39. 45. 46. 47. 189, 16. 190, 14. 15 *Her. V*; idem intellegitur 192, 19. 21. 24 *Her. VI.*

Cωcικράτηc poeta 282, 24. 297, 17 *Poll.*

100 vel 50 vel 30 vel 24 drachmis vel etiam secundum Timaeum una drachma 299, 5 ss.; τάλαντον τὸ παλαιὸν ὁ μὲν Πολέμαρχος δ' δραχμῶν, Θεόφραστος δὲ ιδ', Τίμαιος δὲ κδ' 299, 9 s.; ἀργυρίου βραχύ τι τάλαντον apud Diphilum 299, 22 *schol. Hom.* 354, 31 *EM.* — **11.** Αἰγιναῖον τάλαντον πλεῖον ἠδύνατο τοῦ Ἀττικοῦ 347, 10 *EM.*, habuit 10000 drachmarum Atticarum sive 100 minas Atticas 154. 294, 11. 17 *Poll.* — **12.** Αἰγυπτίων τάλαντον aestimatum 1500 drachmis Atticis 294, 13 *Poll.*; idem vocatur Πτολεμαϊκόν, ἰσοστάσιον τῷ Ἀττικῷ, sed pretio quarta pars Attici, 117. 154. 300, 15. 17 *Al.* (II 143, 8. 11 *Calv.*); eodem pertinent τάλαντα τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νομιστευομένου χαλκοῦ 340, 8 Suid. — **13.** Βαβυλώνιον τάλαντον aestimatur 7000 drachm. Attic. sive 70 minis 294, 11. 16 *Poll.* — **14.** Ἀντιοχικὸν τάλαντον ἰσοστάσιον τῷ Ἀττικῷ, sed δυνάμει τὸ Ἀττικὸν ἐπίτριτον τοῦ Ἀντιοχικοῦ 117. 300, 16. 18 *Al.* (II 143, 8 ss. *Calv.*); idem dicitur Σύρων τάλαντον et 4500 drachm. Att. definitur 294, 12 *Poll.*; aliud autem fuit populare in Syria talentum triplo maius Ptolemaico sive Attico recentiore, ad quod pertinet δημοσία μνᾶ: vide μνᾶ 17. — **15.** Τύριον τάλαντον Attico aequale 300, 18 *Al.* (II 143, 12 *Calv.*). — **16.** Κιλίκων τάλαντον 3000 drachm. Att. aestimatur 294, 13 *Poll.* — **17.** Hebraicum talentum aequale 100 minis Atticis 154 adn. 6, a Romanis aestimatum 125 libris 137 cum adn. 1. 143, ιι. 147. 253, 6. 255, 25. 265, 2. 10. 267, 11. 274, 11. 21 *Ep.* (II 103, 21. 104, 5 *v. Lat.*). 320, 8. 326, 12. 16 *Hes.* 344, 24 *Suid.* — **18.** ξυλικὸν τάλαντον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ aestimatur 72 minis Ptolemaicis 120 s. 301, 3. 4 *Al.* — **19.** ξυλικὸν τάλαντον ἐν Ἀντιοχείᾳ est sextuplo maius Attico recentiore (sive Ptolemaico) habetque 375 libras 119. 301, 1. 2 *Al.* (II 143, 17 *Calv.*). — **20.** praeterea talentis nescio quibus haec varia pondera tribuuntur: *a*) 100 librae 326, 15 *Hes.* — *b*) 165 librae 326, 16 *Hes.* — *c*) 400 et *d*) 1152 librae 326, 17 *Hes.* — *e*) 4 librae (auri) et 8½ solidi 330, 14 *Phot.* 340, 13 *Suid.* — **21.** τάλαντον appellatur τὸ νόμισμα sive solidus 276, 12 *Ep.* 306, 20. 320, 8 *Hes.*; hinc τάλαντόν ἐστιν ἓν ἐξάγιον ὁλκὴν 166. 313, 22 *Hes.* et τάλαντον λέγεται ϛ 304, 5; huic talento tribuuntur 6000 ἀσσαρίων sive λεπτῶν 142 adn. 2. 143, ιι. 166. (265, 4). 267, 13 *Ep.* (II 103, 22 *v. Lat.*). 313, 21. 320, 7. 12 *Hes.*, sive 3000 κοδραντῶν 320, 8 *Hes.* — **22.** nota talenti 81 *Afr.* 171.

ταλάντωσις 281, 9 *Poll.*

ταρ, nota quaedam, 135 cum adn. 2.

Ταραντῖνοι 292, 3 *Poll.* 312, 23. 314, 3. 14. 327, 11 *Hes.*

Τάρας in nummis Tarentinorum 292, 5 *Poll.*

ταρτημοριαῖος 332, 25 *Phot.*

ὑπέργομος μόδιος 261, 17 *Ep.*; conf. μόδιος 8.
Ὑπερίδης 152. 289, 22 *Poll.*
ὑπερπεπληρωμένος μόδιος 342, 11 *Suid.*; conf. μόδιος 8.
ὑπέρχυμα 271, 18. 274, 5 *Ep.*
ὑποκίβδηλα νομίσματα 352, 11 *EM.*
ὑποτιθέναι coniectura scriptum praef. I p. XIX.
ὑπόχαλκον χρυσίον 346, 10 *Suid.* 350, 10 *EM.*
ὑφεί 272, 4. 8 *Ep.*: vide ὑφή.
ὑφή (ὑφεί, ὕφι, οἰφί), mensura Hebraica, 260, 2. 262, 17 *Ep.*; ἔστι δύο ξεστῶν καὶ ποστημορίου 262, 18 *Ep.* (II 101, 10 *v. Lat.*); est 8ª pars modii Cypriorum, qui habet plus 17 sextarios 272, 6. 7 *Ep.*; minus accurate definitur 2 sextariis 278, 1 *Eus.*
ὕφι 278, 1: vide ὑφή.
Φανόδημος 314, 5 *Hes.*
φαρμακίτιδες βίβλοι etiam mensuras medicamentorum continuerunt 217, 5. 9. 18 *Gal.*
Φείδων ὁ Ἀργεῖος 293, 14 *Poll.* 350, 25 *EM.*
Φερεκράτης 293, 8 *Poll.*
Φιλεταίρειος, non Φιλεταίριος, praef. I p. VII. — Φιλεταίρειος πούς: vide πούς 2.
Φιλεταιρικὸς πούς *v. scr.* 184, 24.
Φιλήμων comicus 286, 2. 6. 15. 17. 287, 24. 298, 8 *Poll.* 312, 8 *Harp.* 335, 5. 13 *Phot.* 345, 14 *Suid.* 354, 21. 355, 8 *EM.*
Φιλίππειος στατήρ 283, 13. 294, 2 *Poll.*
Φιλιππίδης 295, 7 *Poll.*
Φιλιστίδειον νόμισμα 327, 22 *Hes.*
Φιλόξενος ἐν τῷ περὶ Ῥωμαίων διαλέκτου 350, 20 *EM.*
φίτρον, μέτρον, 327, 23 *Hes.*
Φοινικικὸς κόρος 258, 21 π. μέτρ.; conf. κόρος.
φόλης *v. scr.* 267, 4. II 152, III. IV: vide φόλλις.
φόλις 306, 19. 320, 6. 11: vide φόλλις.
φόλλις **1.** φόλλις καλεῖται παρὰ Ῥωμαίοις θύλακος 269, 19 *Ep.*; φόλλις σταθμός ἐστι λεγόμενος καὶ βαλάντιον 308, 19 *gl. n.*; φόλλις, ὃ καὶ βαλάντιον καλεῖται, 144 adn. 4. 145 adn. 4. 267, 4 *Ep.* (II 105, 23 *v. Lat.*). 303, 12. II 151 extr. 152; φόλλις, φόρος ἡμιόνων, 308, 7 *gl. n.* — **2.** φόλλις tributum vel 8 vel 4 vel 2 librarum auri 308, 10 ss. 309, 9 ss. *gl. n.* — **3.** alius est φόλλις qui constat ἐξ ἀργυρίων λεπτῶν τῶν — μιλιαρησίων καλουμένων (ρκε')· ἔχει δὲ ἕκαστον τῶν τοιούτων λεπτῶν ἀργυρίων κεράτιον ἓν ἥμισυ τέταρτον, quae summa redigitur ad solidos et miliarensia πρὸς τὸ νῦν κρατοῦν ἔθος, 308, 22 ss. *gl. n.*; ὁ φόλλις ρκε' ἀργύρια πληροῖ 269, 19 *Ep.* — **4.** φόλλις sive βαλάντιον habet 2 ἀργυροῦς (i. e. miliarensia) sive 250 denarios 145 adn. 4 extr. 267, 5 (coll. II 152) *Ep.* II

333, 1 *Phot.* 345, 6 *Suid.* 355, 3. 7 *EM.*; conf. ὀβολός 4. 6; eadem definitio chalci, ponderis Romani, efficitur etiam ex iis locis ubi κεράτιον $2^2/_3$ χαλκοῦς habere dicitur: vide κεράτιον. — **3.** Ἀττικὸς χαλκοῦς, qui 234, 25 *c. G. X.* 237, 9 *c. G. XI.* 255; 8. 256, 18 reperitur, est Ptolemaicus idemque pondus Romanum quod statim descriptum est. — **4.** aliter χαλκοῦς est 6ª pars oboli (vide ὀβολός 5) eique tribuuntur 7 λεπτά 330, 13 *Phot.* 340, 12. 344, 14. 346, 14 *Suid.*; sed a Diodoro ei chalco qui est 8ª pars oboli 7 λεπτά tribuuntur 156 s. 299, 27. — **5.** aliter χαλκοῦς idem pondus habere dicitur ac κεράτιον sive siliqua 133. 240, 2. 4. 6 *c. G. XIV.* 248, 13. 14. 16. — **6.** χαλκοῦς comparatur Siculorum οὐγκίᾳ 292, 11 (conf. 12. 13). — **7.** χαλκοῦς, τοῦτο ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἔλεγον 328, 7 *Hes.* (conf. 296, 21 *Poll.*). — **8.** χαλκοῦς, argenteus nummus, ab Aegyptiis inventus, 8ª pars unciae, 266, 9. 11. 269, 8 *Ep.* (II 105, 3. 5 *v. Lat.*). — **9.** χαλκοῦς habet 3 folles 278, 17 *Eus.* — **10.** notae chalci 171. 219, 15 *c. G. II.* 227, 2 *c. G. VI*ᵇ. 249, 11.

χαρακτῆρες δηλοῦντες τοὺς σταθμοὺς καὶ τὰ μέτρα 219, 9. 12. 13 *c. G. II*; χαρακτῆρες οἱ ἐν ταῖς *συσταθμίαις 225, 10 *c. G. VI*ª. — χαρακτῆραι τῶν σταθμῶν 249, 10.

χαρία *v. scr.* pro χορία praef. I p. xv. 260, 12.

χελώνη in nummis 319, 18 *Hes.*; inde χελώνη appellatum τὸ Πελοποννησίων νόμισμα 289, 15. 18 *Poll.* 328, 9 *Hes.*; conf. καλλιχέλωνος.

χήμη **1.** χήμη ἡ μεγάλη pendit 3 drachmas 127. 235, 7 *c. G. X.* 237, 17 *c. G. XI.* 255, 18. — **2.** χήμη ἡ μικρά pendit 2 drachmas 127. 235, 7 *c. G. X.* 237, 17 *c. G. XI.* 255, 18. — **3.** aliter χήμη μικρά sive μύστρον μικρόν est dimidia pars cyathi 223, 1 *c. G. IV.* 246, 18 *Orib.*; conf. μύστρον 3. — **4.** χήμη, i. e. cochlear Romanum, quarta pars cyathi, 133. 241, 3. 20. 242, 6 *c. G. XIV.* 242, 27 *c. G. XV.* 250, 19. 251, 9. 21. 252, 8; inde pondus eius definitur aut ea ratione qua hemina habet 10 uncias vini cet. 241, 3. 20. 242, 6 *c. G. XIV.* 250, 20. 251, 9. 21, aut ea ratione qua cotylae tribuuntur 60 drachmae (conf. κοτύλη 5), unde chemae conveniunt $2^1/_2$ drachmae 242, 27 *c. G. XV.* 252, 8. II 149 addend. ad 208, 10 *vet. m.*; denique quod eidem 231, 11 *c. G. VIII.* 245, 12 *Orib.* stagia $2^1/_4$ tribuuntur, haec comparanda sunt 3 drachmis olei quae chemae ex prima ratione (241, 20. 251, 9) conveniunt. — **5.** χήμη ἁδρή 75. 76 adn. 3 *Hipp.* — **6.** notae chemae 171. 219, 18 *c. G. II.* 227, 4 *c. G. VI*ᵇ. 249, 14.

χῖ ἐπὶ τῶν χιλίων δραχμῶν cet. 328, 10 *Hes.*

χίμη *pr. scr.* pro χήμη 255, 18.

Χῖοι 293, 22 *Poll.*

χόας *pr. scr.* pro χοῦς 244, 17.

χοεύς: vide χοῦς.

aequalis fuit Attico et mensurae modo et divisione; habuit igitur 12 cotylas (Atticas), 124. 127. 236, 7 *c. G. X.* 242, 17 *c. G. XV.* 252, 1; idem reperitur 208, 24 *vet. m.*, ubi verbis ὁ χοῦς ἐστι μέτρον Ἀττικόν, κοτύλαι Ἀττικαὶ ιβ', sane Atticum congium explicat scriptor, sed eundem Aegyptium esse significat addita choenicis Aegyptiae definitione; idem habuit 4 choenices Ptolemaicas 124. 242, 14 *c. G. XV.* 251, 26, pondere autem 720 drachmas 70 ss. 236, 9 *c. G. X.* 242, 18 *c. G. XV.* 252, 2 coll. adn., quae aestimatio convenit cum illa quam sub κοτύλη 5 attuli. — **4.** χοῦς sive κόγγιον, i. e. congius Romanus, aequalis Attico; est 8ª pars amphorae 205, 1 *Her.* 257, 25 π. μέτρ. (II 144, 22 *Calv.*); habet 6 sextarios (sive 12 cotylas) 222, 8 *c. G. IV.* 229, 8 *c. G. VII.* 233, 5 *c. G. IX.* 238, 22 *c. G. XIII.* 246, 10 *Orib.* 258, 1 π. μέτρ. (II 144, 23. 146, 1 *Calv.*). 276, 25 *Eus.* 279, 5 *Ios.*, unde ἑξάξεστον μέτρον dicitur 259, 1 π. μέτρ.; iniuria igitur eidem 9 sextarii tribuuntur 205, 2 *Her.* (conf. 60), nec audiendus Galenus, qui ambigit, utrum congio 6 cotylas an 6 sextarios tribuat 215, 4. 11. 12; idem denique cum Hebraico cabo comparatur 139 cum adn. 3. 258, 1 π. μέτρ. (II 144, 23 *Calv.*). — **5.** huic congio Romano ex legitima ratione conveniunt 10 librae vini, 9 olei cet. 223, 25 *c. G. IV.* 230, 18 *c. G. VIII.* 239, 10 *c. G. XIII.* 240, 18. 241, 11. 24 *c. G. XIV.* 244, 17. 247, 10 *Orib.* 250, 11 (250, 27. 251, 14). 259, 1. 2. 3 π. μέτρ. (conf. II 146, 2. 3 *Calv.*); sed eidem tribuuntur 720 drachmae ex altera ratione qua cotyla 60 drachmis aestimata est (supra 3) 108. 233, 7 *c. G. IX.* 241, 7 *c. G. XIV*, 250, 24. — **6.** χοῦς georgicus Aegyptius habet 9 sextarios 128. 236, 13 *c. G. X.* — **7.** alius quidam chus habet 2 choenices sive 8 sextarios 108. 232, 22 *c. G. IX*; huio similis est χοῦς apud Epiphanium 260, 7, qui 8 sextariis definitur 264, 11 (II 103, 17 *v. Lat.*); sed addit idem τὸ δὲ καλούμενον ἅγιον ξεστῶν ς'. — **8.** χοῦς, δίξεστον vel δύο ξέσται, 346, 20 *Suid.* — **9.** formas vocabuli has enotavi: sing. nomin. χοεύς 75 *Hipp.* 207, 4 *Poll.* 317, 3 *Hes.* 346, 20 *Suid.*, χοῦς 205, 2. 208, 24. 222, 8. 223, 25. 229, 8. 230, 18. 232, 22. 233, 5. 236, 7. 238, 22. 239, 10. 240, 18. 241, 11. 242, 17. 246, 10 cet., χούς 250, 11. 24. 26. 252, 1, χόας 244, 17 (conf. 249, 13); genet. χοέως 215, 11 *Gal.*, χοός 76 adn. 4 *Nic.* 346, 20. 21 *Aristoph. ap. Suid.*; accus. χοέα 215, 2. 15 *Gal.*, χοᾶ 346, 16. 18 *Aristoph. ap. Suid.*, χόα 219, 17. 227, 3. 249, 13. 328, 11, χοῦν 236, 13 *c. G. X*; plur. nomin. χοεῖς 318, 18 *Hes.*, χόες 215, 1 *Gal.*; accus. χοέας 215, 14. 23 *Gal.*, χοᾶς 246, 10. 320, 23 *Hes.* 346, 19 *Suid.*, χόας 205, 1. 206, 19. 222, 7. 229, 9. 232, 21. 257, 25. 317, 20, χοῦς 251, 25. — **10.** notae congii 171. 219, 17 *c. G. II.* 227, 3 *c. G. VI*ᵇ. 249, 13.

II. Index Latinus.

90. 116; conf. μνᾶ 3. — *Attica mina* recentior, quae proprie fuit 100 drachmarum Ptolemaicarum, tum 100 denariis Romanis aestimata, 79. 99. 114 ss.; conf. μνᾶ 4. 12. — *Attica mina* habere dicitur 75 drachmas II 83, 12. 85, 9. 17 *Prisc.*; eadem dicitur *Attica libra* 89 vs. 30 s. 90 vs. 36 *pond.*, conf. p. 28.

Attica pondera explicantur in vetustissima tabula medicinali 66; *Attica pondera et mensurae* apud Dioscoridem 77 cum adn. 6. 7, in versione Calvi II 142, 24 s. — *Attica pondera* in tabula codicis Bobiensis II 36. 126, 10.

Atticae mensurae frumentariae 68.

Attici, quae tetrachma vocant, II 84, 20 *Livius ap. Prisc.*

Atticum talentum habet 60 minas II 90 vs. 37 s. *pond.*, sive 6 milia drachmarum sive denarium II 81, 13 *Fest.* 85, 4 *Prisc.* 90 vs. 37 s. *pond.* — *Atticum (Atheniense) talentum magnum* Priscianus dicit habere 100 minas singulas 75 drachmarum II 85, 8 ss., atque idem definit 83 libris (sive minis) et 4 unciis 83, 15. 85, 1. 2 s. 6 s. 16 s.; contra *parvum* secundum Dardanum habet 60 minas II 83, 14 s. 85, 11, quas confundit cum libris Priscianus 82, 20 s.; conf. Philol. vol. XXII p. 202 ss.

Atticus congius 70; conf. χοῦς 2.

aureus solidus II 113, 14 *Is.*, idem simpliciter *aureus* vocatur 113, 20; conf. 139. 17 s.

Babylonia mina 109 s. 112. 120 adn. 1.

badda: vide βάδα; *baddus*: vide βάδος; conf. *batus*.

Baeticae provinciae rustici II 53, 17 *Col.* 108, 10 *Is.*

Baetici 108, 4. 12 *Is.*

Balbus gromaticus II 6. 7 ss. 34. 57 ss., non scripsit libellum de asse II 14 ss.

ballantion: vide βαλάντιον.

batum II 141, 29: vide *batus*.

batus, mensura Hebraica, capit 50 sextarios II 119, 19 ss. *Is.*; eadem ratio reperitur II 141, 30 (ubi modii sunt 24 sextariorum); et conf. 142, 1.

beias, depravata forma pro *bes*, II 127, 17.

bes, i. e. as dempto triente, II 50, 11 *Varr.* 99 vs. 5; falso igitur Festus in exc. II 75, 16: *bessem appellatum esse, quod bis triens sit.* — constat assis 8 partibus duodecimis sive unciis II 62, 24. 63, 28 *Maec.* 72, 20. 73, 17. 74, 10 *ass.* 83, 19 *Prisc.* 87, 17 *Vict.* 91 vs. 50 *pond.* 127, 17. 130, 20. 132, 2; ex eadem ratione habet 192 scripula II 75, 3 s. *ass.* — pars iugeri II 56, 7 *Col.* — *lignum bes alterum* II 81, 23 (conf. adn.) *Fest.* — notae bessis II p. XXVI.

besis VIIII sunt unciae loco interpolato II 75, 17.

bessis, recentior nominativi forma pro *bes*, II 72, 20. 73, 17. 74, 10. 75, 3 *ass.* 83, 19 *Prisc.*

nuit nomen 51, 16 *Varr.* 54, 13 s. *Col.* 109, 9 *Is.* 137, 20; habuit igitur 200 iugera 54, 11 s. *Col.* 76, 3 *Fest. in exc.* 109, 7 *Is.* 124, 14. 125, 1 s. 137, 18 (conf. *centuriatus ager*), sive 100 heredia 52, 17 *Varr.*, sive 100 sortes 57, 12 *Front.* — habet latera longa 2400 pedum II 52, 19 *Varr.*; item latera eius quot pedes, actus, cubitos cet. habeant 124, 15 ss. 25 ss. — *centuria,* agri quaedam mensura in Hispania, II 60, 6 *Hyg.* — *sunt qui centuriam maiorem modum appellant, ut Cremonae decem et ducentum* (iugerum); *sunt qui minorem, ut in Italia triumviralem iugerum quinquagenum* II 57, 12 ss. *Front.*

centuriatus ager in ducena iugera definitus II 76, 4 *Fest. in exc.*

centussis, i. e. centum asses, II 49, 7 *Varr.* 75, 14. 15. 20. 21. 77, 4 *Fest. in exc.*; maximum aeris proprium vocabulum 49, 13 *Varr.*

cerates est dimidia pars oboli, 4ª pars scripuli II 31. 32. 100 fr. 121 vs. 18. 131, 1. — hinc accusativum *ceraten* facit Isidorus eamque Graecam formam esse scribit II 112, 11; ipse autem utitur forma *ceratim* indeclinabili 112, 10. 14. — nota eius II p. XXIX.

ceratim est dimidia pars oboli, habet $1^1/_2$ siliquam II 112, 10 *Is.*; item est dimidia pars oboli habetque 2 calculos 139, 1. 2; conf. *cerates.*

ceration II 144, 6 *Calv.*: vide κεράτιον. — nota II p. XXIX.

chalcus II 143, 6 *Calv.*; conf. χαλκοῦς, *calcus, calculus.* — nota II p. XXIX.

Chanaan II 104, 4 *v. Lat.* 113, 11 *Is.*

character, i. e. nota, II 16. 74, 2 *ass.* — *caracteres ponderum* II 121, 11 *Is.* 133, 16.

cheme (chema) est 3ª pars mystri, capit 2 coclearia II 29. 92 vs. 77 s. *pond.* 140, 13. 15 (coll. vs. 14).

Chiorum mina 120 adn. 1.

choenica, mensurae genus, II 76, 6 *Fest. in exc.*

choenix habet 4 cotylas (sive 2 sextarios) II 29. 92 vs. 69 *pond.*; conf. χοῖνιξ 2. — aliter habet 4 sextarios II 92 vs. 69 *v. scr.* 117, 4 s. *Is.*; conf. χοῖνιξ 7. — aliter 5 sextarios II 140, 31. — est generis masculini II p. XI. 92 vs. 70 *pond.* 106, 8 *v. Lat.*; conf. χοῖνιξ 8. — nota choenicis II p. XXIX.

chondrotos: vide χονδρίτης.

chorus II 100, 5 *v. Lat.* 133, 11. 142, 9. 10: vide κόρος et *corus.*

chulleus II 142, 10: vide *culleus.*

chus, i. q. congius, habet 3 choenices (sive 6 sextarios) II p. XI. 29. 92 vs. 69 s. *pond.*; conf. χοῦς.

ciatus II 92 vs. 73. 77. 80 *v. scr.* 128, 18. 20. 134, 17. 140, 17. 20: vide *cyathus.*

corus habet 2 gomor II 133, 11. 142, 9, et cum gomor 15 modios habeat (vide *gomor*), in corum incurrunt 30 modii II 121, 1 *Is.* 129, 4; conf. κόρος. — vox derivatur ex Hebraico sermone II 121, 2 ss. *Is.*

cotila, i. e. cotyla, II 91 vs. 67. 92 vs. 73 *v. scr.* 122, 17 *Is.* — *cotyle* II 92 vs. 73 *v. scr.*

cotilla II 128, 20. 21. — *cotille* II 134, 19.

cotula II 116, 18. 19 *Is.* 144, 28. 145, 2. 13 *Calv.*

cotyle (cotyla), i. q. hemina, dimidia pars sextarii, II 91 vs. 67 *pond.* 122, 17 *Is.* 128, 20. 21, habet 6 cyathos 92 vs. 73 *pond.* 116, 18 *Is.*; conf. κοτύλη. — vox derivatur a Graeco κοπή II 102, 20 *v. Lat.* 116, 19 *Is.* (coll. praef. p. xv) — nota cotylae II p. xxix.

Cremona II 57, 13 *Front.*

cuathus cyathosve II 145, 3. 4 *Calv.*

cubitum, i. q. cubitus; hinc *cubita* II 124, 17. 19. 27.

cubitus, mensura, II 58, 4 *Balb.*, habet $1^1/_2$ pedem 58, 18 *Balb.* 124, 1. 125, 3. 129, 22, sive 6 palmos, 18 uncias 58, 18 s. *Balb.*; pro sesquipede computatur etiam 124, 17. 18 ss. 27. — *cubitus Graecus*, qui μέτριος ab Herodoto vocatur, *Persicus*, *Aegyptius*, *Ptolemaicus*, *Philetaereus* 6 s.; conf. πῆχυς. — ex cubito Romano Aegyptiae mensurae definitae 29 s. 60. 62 s. — *bipedalis cubitus* in Aegypto ortus 37. 38. 42. 43, postea Constantinopolim translatus 44. — *cubitus naturalis* et *cubitus maior* quidam explicantur II 138, 2 ss.

culleus, maxima liquoris mensura, habet 20 amphoras II 93 vs. 86 s. *pond.*; eidem tribuuntur 2 cori sive 60 modii II 142, 10, quae ratio non differt a priore.

cyathus est 6ª pars cotylae II 92 vs. 73 *pond.* 116, 18 *Is.*, sive 12ª pars sextarii 29. 92 vs. 80 *pond.*, sive 576ª pars quadrantalis 71, 11 *Maec.*; pendit 10 drachmas 29. 92 vs. 74 s. *pond.* 116, 12 *Is.* 140, 16 s.; conf. κύαθος. — habet 20 coclearia II 140, 16 s. — aliter cyatho tribuuntur 10 drachmae et 2 scripula vel 8 drachmae II 128, 22 ss. — aliter *ciatus* dicitur 27ª pars heminae II 128, 20. — notae cyathi II p. xxix.

cyatum II 118, 4 loco interpolato.

cyatus II p. xii. 92 vs. 73 (conf. 74) *v. scr.* 116, 12. 18. 122, 15 *Is.* 128, 22. 23. 141, 18; conf. *ciatus.*

cybus II p. xi. 91 vs. 62. 98 vs. 195 *pond.*

cyprus: vide κύπρος.

Cyrenaica provincia 25, *Cyrenensium provincia* II 60, 14 *Hyg.*

dabum, depravata forma ex *deunx*, II 130, 23.

Dalmatia II 59, 22 *Hyg.*

Dardanus (Dardanius) 157. II 22. 23. 28. 83, 9. 85, 11 *Prisc.*

dean, depravata forma ex *dextans*, II 130, 22.

mus aeris II 79, 16 *Fest. in exc.*, minimus nummus sub imperatoribus, in rationibus magnae pecuniae non solebat computari II 19 extr. 69, 16; potuit tamen notari in ratione sestertiaria 69, 17 ss. *Maec.* — *quadrans*, nummus Hebraeorum: *quadrantem Hebraei codrantem vocant* cet. II 114, 3 *Is.*; conf. κοδράντης; est 4ª pars unciae 104, 11 *v. Lat.* 114, 3. 4 *Is.*, sive dimidia pars stateris 139, 10; eadem ratio 132, 18 sic exprimitur: *dragma et dimidia et scripulus et obolus quadrantem faciunt*; falso igitur dimidiam drachmam omisit scriptor similis loci qui est 139, 6 ss.

quadrantal vocabant antiqui quam ex Graeco amphoram dicunt II 79, 11. 14 *Fest.*, *quadrantal nunc plerique amphoram vocant* 71, 7 s. *Maec.*; est vas pedis quadrati 79, 12. 14 *Fest.*, quod quomodo ex pede porrecto efficiatur describitur 91 vs. 59 ss. *pond.*; habet vini octoginta pondo 79, 1 *Fest.*; capit 2 urnas, 3 modios, 8 congios, 48 sextarios 71, 7 ss. *Maec.* 79, 3. 13. 15 *Fest.*; conf. ἀμφορεύς 2, ἀμφορίσκος, κεράμιον 1, μετρητής 2, *amphora*. — nota quadrantalis II p. xxx.

quadrantarium II 144, 21 *Calv.*

quadras, i. e. quadrans, II 87, 16 *Vict.* 127, 22.

quadratus actus, *pes*, *quadrata pertica*: vide substantiva.

quadrigatus nummus II 76, 21. (80, 21) *Fest.*

quantitas II 72, 24 *ass.*

quartarius, 192ª pars quadrantalis sive amphorae, II 71, 10 s. *Maec.*; nota p. xxx. — i. q. urna, II 120, 9 *Is.*

quattrussis, i. e. 4 assium monetalium, nomen ac nota in ratione denariaria II 67, 22 s. *Maec.*

quattuordeciaere, i. e. 14 asses monetales: nomen ac nota eius in ratione denariaria II 68, 19 ss. *Maec.*

quiatus, i. q. cyathus, II 128, 23.

quinaris sive gomor habet 5 sextarios II 117, 5 *Is.*

quinarius dictus quod quinos aeris valebat II 50, 14 *Varr.*, est nummus argenteus 66, 28 *Maec.*, dimidia pars denarii 144, 9 *Calv.*, olim 5 asses valebat 67, 3 s. *Maec.* 80, 21 *Fest.*, postea 8 asses 67, 10 *Maec.*; nota p. xxx.

quincum, depravata forma ex *quincunx*, II 130, 17.

quincunx, i. e. quinque unciae sive 5 partes duodecimae assis, II 62, 17. 64, 5 *Maec.* 72, 23. 73, 21. 74, 13 *ass.* 83, 20 *Prisc.* 87, 19 *Vict.* 91 vs. 51 *pond.* 99 vs. 6. 127, 20. 130, 17. 131, 23; habet igitur 120 scripula 75, 1 *ass.* — pars iugeri II 56, 1 *Col.* — notae II p. xxvi.

quincus, i. e. quincunx, II 127, 20.

quindeciaere, i. e. 15 asses monetales: nomen ac nota eius in ratione denariaria II 68, 22 ss. *Maec.*

quinques, i. e. 5 assium monetalium, nomen ac nota in ratione denariaria II 67, 24 ss. *Maec.*

quinquessis valebat olim quinarius II 80, 21 *Fest.*

Quirites II 91 vs. 63 *pond.*

93 vs. 83 *pond.*, sive 24ª pars unciae 31. 64, 27 *Maec.* 74, 26 *ass.* 99 vs. 9. 16. 114, 15 *Is.*, comparatur cum reliquis partibus assis 74, 27 ss. *ass.*; idem est 3ª pars drachmae: vide *drachma.* — habet 2 obolos II 38. 100 fr. 121 vs. 18. 127, 10. 128, 15. 129, 10. 131, 2. 132, 15. 139, 4, sive 6 siliquas 83, 9 s. 84, 3 *Prisc.* 88 vs. 10 *pond.* 100 fr. 121 vs. 19. 112, 18 *Is.* 128, 10. 130, 27. 131, 3. 132, 11. 139, 7; eidem tribuuntur 16 grana lentis aut totidem speltae aut 4 lupini 88 vs. 11 ss. *pond.*; aliter 8 chalci 100 fr. 121 vs. 17. — *scripulum dimidium* a quibusdam simplium vocatur, est 576ª pars assis II 65, 15 ss. *Maec.* — *scripulum*, 288ª pars iugeri (conf. *iugerum*), II 55, 7 *Col.* (*scripula duo* ibid. 9), habet 10 pedes in quadratum 52, 8 *Varr.*; haec dicitur minima pars iugeri 4. 52, 7 *Varr.*; apud Columellam autem minima pars, i. e. 576ª, est dimidium scripulum 55, 4 ss. — *scripulum* est pondus denarii Gallici II 128, 8. — notae scripuli II p. XXVIII; scripuli dimidii nulla est nota II p. VI. 65, 15 (coll. vs. 14. 20) *Maec.*

scripulus II 74, 23 *ass.* 83, 9. 10. 11. 24. 84, 1. 2. 3 *Prisc.* 99 vs. 9. 16 *v. scr.* 100 fr. 121 vs. 17. 112, 18. 19 *Is.* 126, 22. 127, 2. 6. 8. 10 (sed in eadem tabula *scripulum* 126, 17). 131, 3. 9. 11. 13. 15. 17. 132, 16. 18. 139, 5. 7: vide *scripulum.*

scrupulus II 74, 23. 26. 27. 28. *v. scr.* ad 88 vs. 9. 11. 89 vs. 21 cet.: vide *scripulum.*

se valet dimidium II 50, 2 *Varr.* 86, 18 *Didym.*

sela, i. e. sextula, II 130, 7. 8. 10.

selibra II 50, 3 *Varr.* 70, 19 *Maec.* 93 vs. 96 *pond.*

sembella, i. e. libellae dimidium, II 19. 20. 50, 20 s. *Varr.*; conf. *singula.*

semiamphora II 144, 19 *Calv.*

semias II 50, 6 *Varr.*

semicongius, Romana mensura, 133.

semiiugerum II 54, 2 *Col.* 137, 9.

semimodius II 145, 17 *Calv.*

semiobolus II 27. 88 vs. 8 *pond.* 112, 11 *Is.*

semipes II 58, 16. 17 *Balb.*, habet 2 palmos 129, 20.

semis (semissis), i. q. semias, II 50, 5 *Varr.*, pars dimidia cuiusvis assis sive solidi, 61, 2. 63, 13. 64, 3 *Maec.*, et sic dicitur dimidia pars assis 72, 23. 73, 23. 74, 5. 12 *ass.* 87, 20 s. *Vict.* 91 vs. 52 *pond.* 99 vs. 7. 114, 1. 2 *Is.*, sive librae 97 vs. 174. 176 *pond.* 131, 24. — habet 6 uncias II 83, 20 *Prisc.* 127, 19. 130, 18. 131, 24, sive 144 scripula 75, 2 *ass.* — *semis* (monetalis): nomen ac nota eius in ratione sestertiaria II 69, 7 ss. *Maec.* — *semis*, pars dimidia iugeri, II 56, 3 *Col.* — notae 226, 9 *c. G. VI*ª. 244, 7 *c. G. XVI.* 249, 18. II p. XXVI.

semissis, i. q. semis, II 91 vs. 52 *pond.* 114, 1 *Is.*

argenteus, fuit as semis tertius, i. e. duo asses et semis, II 50, 14 s. 18 *Varr.* 66, 28. 67, 4 s. *Maec.* 80, 17. 81, 25 *Fest.* 82, 10. 12 *Prisc.*, sive dupondius et semis 50, 15 *Varr.* 80, 13. 15. 17 *Fest.* 82, 11 s. *Prisc.*, sive duarum semissis librarum 82, 8 *Prisc.*, et sic Didymus: τὰ δύο ἥμιcυ ἀccάρια cηcτέρτιούμ φαcι II 86, 15 ss. (unde facit pluralem cηcτέρτια pro *sestertii* ibid. 21). — postea sestertius 4 asses habuit II 67, 10 *Maec.* — fuit 4ª pars denarii II 80, 12. 14 *Fest.* 86, 15. 21 *Didym.* 144, 9 *Calv.* — sestertius vetustissimus fuit scripuli pondere 67. 68. — partes sestertii in ratione sestertiaria II 19. — nota II p. xxx.

P. Sestius Capitolinus II 78, 10 *Fest.*

sexcuncia passim varia scriptura pro *sescuncia*; item *sexcuns* pro *sescunx* II 83, 22.

sexcuntia, i. e. sescuncia, II 131, 19.

sexis, i. e. 6 assium monetalium, nomen ac nota in ratione denariaria II 67, 27 ss. *Maec.*

sextam, depravata forma ex *sextans*, II 130, 14.

sextans, i. e. sexta pars assis, II 50, 4 *Varr.* 62, 7. 63, 11. 64, 11. 65, 28 *Maec.* 72, 19. 73, 12. 14. 74, 6. 15 *ass.* — constat 2 unciis II 83, 21 *Prisc.* 87, 14 *Vict.* 90 vs. 46 *pond.* 99 vs. 3. 127, 23. 130, 14. 131, 20; habet igitur 48 scripula 74, 31 *ass.* — pars librae II 97 vs. 170. 176. 98 vs. 189. 191 *pond.* 131, 20. — pars iugeri II 52, 11 *Varr.* 55, 18 *Col.* — notae II p. xxvii. — aliter *sextans quae eadem dodrans appellatur* est mensura porrecta II 13. 58, 4. 13 *Balb.*, dimidia pars cubiti (Romani) 58, 18, habet 3 palmos, 9 uncias cet. 58, 14 *Balb.* 123, 17.

sextantarius as II 81, 1. 4 *Fest.*; conf. *as.*

sextarium. hinc *sextaria* II 120, 1 *Is.*

sextarius unde dictus sit II 117, 7 s. *Is.* — est 48ª pars quadrantalis sive amphorae II 71, 9 s. *Maec.* 79, 3. 13. 15 *Fest.*, sive 6ª pars congii 79, 2 *Fest.* 91 vs. 71 s. *pond.* 117, 6. 7 *Is.* 133, 5. 140, 29; habet 2 heminas sive cotylas 116, 20. 117, 2 *Is.* 128, 17. 21. 133, 4. 140, 27. — sextarius librae, i. e. assis, instar divisus usque ad coclear sive scripulum II 29 s. 92 vs. 79 ss. *pond.* — varia pondera vini, aquae, olei, mellis ad sextarii modum inter se comparata II 30. 93 vs. 91 ss. *pond.* — sextarius duarum librarum (i. e. librarum olei) esse dicitur II 117, 3 *Is.* 140, 26. — aliter sextario tribuuntur $2^1/_2$ librae II 128, 17, aut 3 librae 140, 27. — conf. ξέcτηc. — notae II p. xxx.

sextas, i. e. sextans, II 87, 14 *Vict.* 127, 23.

sextula, i. e. sexta pars unciae, II 31. 50, 1 *Varr.* 64, 23 *Maec.* 74, 21. 25 *ass.* 89 vs. 22 *pond.* 99 vs. 13. 113, 12 s. *Is.* 130, 8, sive 72ª pars assis 65, 2 *Maec.*;

siliqua, folliculus leguminum, II 129, 7, dicitur humillimum genus ligni, folliculos VI habens, vel genus farris cet. 132, 9 ss. — *siliqua*, pondus, i. q. Graecum κεράτιον, 89. 96 cum adn. 1. II 84, 4 *Prisc.* 112, 8 s. *Is.* 144, 6 *Calv.* — est 6ª pars scripuli II 31. 83, 10. 84, 3 *Prisc.* 88 vs. 10 *pond.* 100 fr. 121 vs. 19. 112, 18 *Is.* 128, 10. 130, 27. 131, 3. 132, 11. 139, 7, sive 24ª pars solidi II 112, 8 *Is.* — habet 3 grana ordei II 128, 9. 138, 25 s. — falso siliqua pro 12ª parte drachmae computatur II 38. 127, 8 (conf. 126, 23. 127, 7. 10. 11). — notae II p. xxx.

simplium, i. e. dimidium scripulum, II 65, 16 *Maec.*

singula, 20ª pars sestertii, II 19. 69, 15. 19. 23. 25. 28. 70, 7. 12. 22. 29 *Maec.*, olim fuisse dicitur selibra pondo 70, 19 *Maec.* — notae II p. xxx.

socarium: vide σωκάριον.

solida libra, i. e. as, II 90 vs. 41 *pond.*

solidum, id est libra, quod as vocatur II 61, 20 *Maec.*, conf. 91 vs. 52 *pond.*; *solidum veteres integrum dicebant et totum* 113, 6 *Is.*

solidum (στερεόν) in metiendo quid sit II 59, 13 *Balb.*

solidus (aureus) unde dictus sit II 113, 5 *Is.*, nomisma vocatur 113, 7, conf. νόμισμα, *nomisma*; alio nomine sextula dicitur, est igitur 6ª pars unciae, 113, 12 *Is.*; idem vulgo *aureus solidus* vocatur ibid. 14. — notae solidi et dimidii solidi II p. xxx. — aliter solidus (Gallicus) variis rationibus comparatur cum denario Gallico II 133, 3 (coll. 132, 25). 139, 13, cum uncia et libra 139, 14 ss., cum siclo, quarta parte unciae, 129, 9.

solidus pes II 124, 11; conf. *pes.*

sors, i. q. heredium, i. e. duo iugera iuncta, II 57, 8 s. 11 *Front.*

speltae quot in scripulum incurrant II 88 vs. 12 *pond.* (conf. p. 27).

stadialis ager, i. e. stadium, longitudinis mensura, habet 125 passus sive 625 pedes, est 8ª pars miliarii, II 137, 15 ss.

stadium (stadius), mensura longitudinis II 58, 2. 5. 59, 5 *Balb.*, mensura viarum apud Graecos 110, 1 *Is.* — habet 125 passus sive 625 pedes (Romanos) II 54, 8 *Col.* 58, 26 *Balb.* 110, 6 *Is.* 124, 5. 125, 7. 130, 1. 138, 17; est 8ª pars miliarii 58, 27 *Balb.* 110, 6 *Is.* 137, 16 s. 138, 17 s. — non videtur fuisse agrorum mensura apud Aegyptios I 28.

stadius II 125, 7. 130, 1: vide *stadium.*

stamnus: vide στάμνος.

stater pondere est dimidia pars unciae II 31. 37 s. 99 vs. 10. 113, 17 s. 19. 114, 9 *Is.* 127, 5. 132, 21. 139, 11, sive 24ª pars librae 37 s. 127, 4; pendit igitur 3 aureos (solidos) 113, 19 s. *Is.* — idem quota pars sit talenti

tione sestertiaria II 19 s. 69, 8. 9. 12. 15. 28. 70, 3. 12. 22. 30 *Maec.* — nota II p. XXXI.

teruncius dimidius, 80ª pars sestertii, II 69, 19 s. *Maec.*

tetrachmum, i. e. tetradrachmum, praef. II p. VII. VIII. 67, 1. 84, 10; conf. τέτραχμον. — tetrachmum (Atticum) habet trium fere denariorum pondus II 84, 20 s. *Livius ap. Prisc.*; tetrachmum Macciani aetate loco mercis habitum 67, 1 *Maec.*

tetradrachmum Aegyptium sub imperatoribus Romanis signatum 122 s.; de reliquis vide τετράδραχμον.

tetragonus ager isopleurus II 125, 21.

thermus II 144, 5 *Calv.*; conf. θέρμος.

treas, depravata forma ex *triens*, II 127, 21.

tredeciaere, i. e. 13 asses monetales: nomen ac nota eius in ratione denariaria II 68, 16 ss. *Maec.*

tremissis, nummus aureus, 3ª pars aurei illius qui saeculo tertio expressus est fuitque ipse pars 64ª librae, II 15; pondere fuit 16ª pars unciae 74, 22. 26 *ass.*, habuit igitur 1½ scripulum ibid. 27. — postea tremissis fuit 3ª pars solidi Constantiniani II 113, 15 *Is.*, habuit igitur 8 siliquas 122, 1 *Is.* 134, 1 s. — aliter tremissi tribuitur sextulae pondus II 131, 9 s. — nota II p. XXXI.

tressis, i. e. tres asses, II 49, 8 *Varr.* — nomen ac nota tressis in ratione denariaria II 67, 19 ss., item in ratione sestertiaria 70, 6 ss. *Maec.*

tressis semis quomodo notetur et vocetur in ratione sestertiaria II 70, 11 ss. *Maec.*

trian, depravata forma ex *triens*, II 130, 16.

trianguli metiendi quaedam ratio a Celso Romanis tradita II 8 s.

tricessis, i. e. triginta asses, II 49, 12 *Varr.*

triens, tertia pars assis, II 50, 5 *Varr.* 62, 3. 63, 12. 64, 7. 66, 2 *Maec.* 72, 22. 73, 18. 74, 5. 14 *ass.* — constat 4 unciis II 83, 21 *Prisc.* 87, 17 *Vict.* 91 vs. 50 *pond.* 99 vs. 5. 127, 21. 130, 16. 131, 22; habet igitur 96 scripula 75, 1 *ass.* — *triens*, nummus aeris, II 79, 16 *Fest. in exc.* — pars librae II 131, 22; conf. 81, 18. 22 *Fest.* — pars iugeri II 55, 22 *Col.* — notae II p. XXVII. — *triens*, *tres* (unciae), loco corrupto II 75, 18.

triens tertius, i. e. duae librae pondo et triens, II 81, 18. 22 *Fest.*

trimodia amphora II 124, 12.

triumviralis centuria II 57, 14 *Front.*

tropaicum: vide τροπαϊκόν.

trutina II 111, 8. 18 *Is.*

tryblium: vide τρυβλίον.

Tungri II 61, 5 *Hyg.*

Tyria drachma 112. — *Tyrium (Turium) talentum* 117. 143, 12 *Calv.*; conf. τάλαντον 15.

III. Conspectus auctorum.

I significat indicem Graecum, II Latinum.

EPIMETRUM.

Cum iam extremae huius voluminis plagulae absolverentur atque etiam praefatio tota typis expressa esset, H. Usenerus per Alfr. Fleckeisenum misit mihi apographum loci ex Isidoro excerpti qui in hoc libro legitur p. 138, 23—142, 10. Etenim in cod. S. Galli n. 879 saec. X ineunt., qui varia fragmenta Isidoriana continet, fol. 5 post Isid. XVI 24. 25 et ante V 1—38 liberum spatium relictum est, quod manus quaedam saeculi X vel XI explevit primum Isid. l. XV capite 15, deinde illo quem statim dixi loco. Et cum spatium in fol. 5 verso non sufficeret, scriptura continuata est in margines inferiores fol. 6 et 7. In his autem codicis scriptura diversa est ab ea quam secundum Lachmannum edidi:

P. 138, 23 = *fol.* 5^{b} *S* 24. minima est calculus qui 25. aput 26. ordei

139, 1. ceratī 2. quatuor cęratī 4. scrupulum 5. III· scrupuli 6. que x· et octo 7. scrupulus 8. efficiunt *bis*, *sed alterum perscriptum* 9. XXII· 12. Iuxta gallo xx^{ma} pars 13. et ·XII· denarii iusta 14. unciae ·v· solidos *reddunt* complent (reddunt *expunctum*) 15. et v· solidi 16. nam XII unciae 18. nuncupant 21. ex quatuor 22. ex ·L· et duabus epdomadibus et die uel quadrante 23. equinoctialis 24. XII· oris ora 26. Ora autem v· punctus 27. iusta

140, 1. Mna ·c· dragmis 3. est. quinquaginta etenim librae 5. est *om.* 6. quod ·c· libris constat 10. Mensura in liquidis. coclear pars minima 11. scrupulum 15. concule duę cignū siue ministron 16. Concule ·VI· et du*a* (a *in ras.*) coclearia quę x dragmas appendens cyatum 18. drag*mis* (mis *correctum ex* mas) 19. sunt ·XII· oxifalum 20. aput quosdam cyati 21. dragme ·xc· aput quoddam (*sed* s *super prius* d *in* quod-

dam) 22. acytabula ·IIII· quod sunt drag*me* (me *correctum ex* mas) 23. iusta 24. aput vero *om.* 25. Nam *inc. fol.* 6ᵃ *marg.* 27. nero ·III· utrique nero ut duae emine 28. difinierunt 29. Esaut sextarius VI· pars 30. apellabatur 31. Cenis autem ·V· sextariis 32. sextv̄ (v *ex* a *factum*)

141, 2. ad modum 3. sedecim sextariis 4. vero *om.* 6. depraehendimus 12. libre 16. ad dragmas 17. a cocleari *inc. fol.* 6ᵇ *marg.* 19. Est autem modius ut predictum est 20. autem *om.* 21. aput quosdam ·XXIIII· nobis uero uedetur 22. rectissimum utrium 24. midii coequatos ·LXX· et du*a*bus (a *correctum ex* o) 25. ut ·V· libras 26. id est *om.* 27. m̄seretur 28. urnam *correctum ex* unā faciunt *correctum ex* facient 29. dicitur satum 30. Batus *inc. fol.* 7 *marg.*

142, 1. metraetam, *sed* a *puncto notatum* 4. dicitur ephy 5. Urne ·III· cadum 7. Modia ·V· 8. ·III· medimne 10. modia ·LX· *sic explic. scriptura in S.*

Scribebam Dresdae die III. mensis Decembris a. MDCCCLXV.

CORRIGATUR

p. 196 vs. 5 ab ult. *sub 10* pro *sub 8,* et deleatur ibid. initio vs. 11 ab ult. *65 s.*